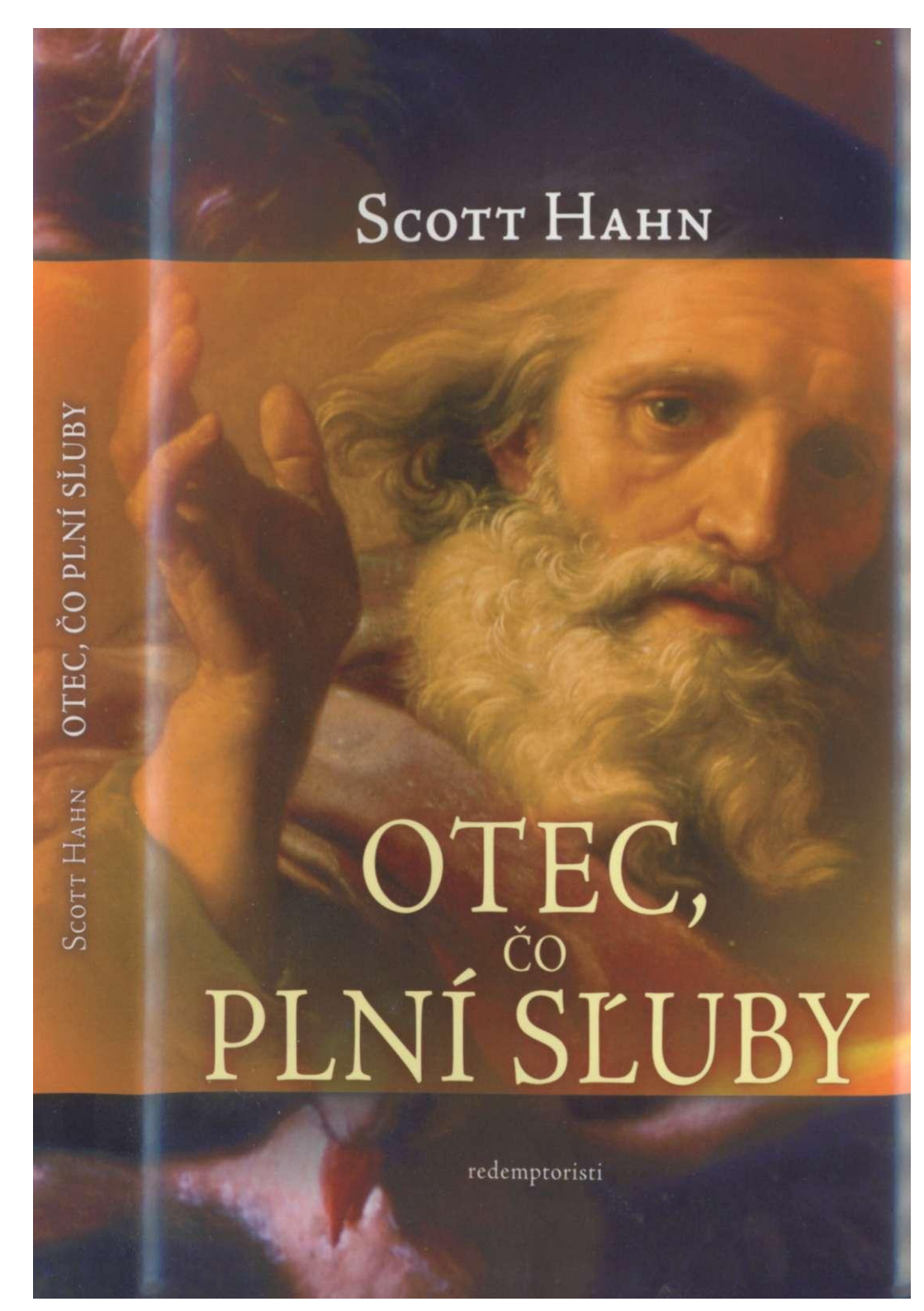

SCOTT HAHN

SCOTT HAHN

OTEC, ČO PLNÍ SĽUBY

OTEC,
ČO
PLNÍ SĽUBY

redemptoristi

„Čitateľ, ktorý prvý raz číta Bibliu, je často zmätený a popletený z množstva mien, názvov miest a udalostí, ktoré opisuje. Úprimne povedané, aj mne trvalo roky, kým som sa dopracoval k ‚mentálnej mape‘, vďaka ktorej som sa dokázal orientovať v Písme, zvlášť v Starom zákone, a nestratiť sa v ňom. Len čo som si zmapoval vrcholy pohoria dejín spásy, otvoril sa mi pohľad na celý obraz.“

Týmito slovami Scott Hahn približuje obsah knihy o Bohu, ktorý ako verný Otec plní všetky dané sľuby. Niekedy sa môže zdať, že na niečo zabudol, že sa už nestará, že nechal ľudstvo blúdiť... No je to len zdanie. „Boh večne pamätá na svoju zmluvu“ (Ž 105, 8).

Kniha *Otec, čo plní sľuby* môže čitateľovi pomôcť nadobudnúť ucelený pohľad – akoby z vtáčej perspektívy – na Bibliu ako napínavý príbeh spásy. Boh je v ňom angažovaný nie ako neosobný Stvoriteľ či Hýbateľ, ale ako láskavý, milujúci, starostlivý Otec, ktorý pozná cieľ: „Sú to myšlienky pokoja, a nie súženia: dám vám budúcnosť a nádej“ (Jer 29, 11).

ISBN 978-80-969600-8-8

9 788096 960088

© Redemptoristi - Slovo medzi nami, 2008

● Scott Walker Hahn, 2008

Originally published by InterVarsity Press

as *A Father, who keeps his Promises* by Scott Walker Hahn.

Translated and printed by permission of InterVarsity Press,

P. O. Box 1400, Downers Grove, IL 60515, USA.

Nihil obstat: doc. ThDr. Ioseph Krupa, PhD., censor.

Imprimatur: Mons. Ioannes Orosch, Episcopus - Vicarius generalis.

Tyrnaviae, die 6 maii 2008, n. 3311/07.

ISBN 978-80-969600-8-8

*Študentom mojich pondelňajších biblických hodín:
Michaelovi, Gabrielovi, Mattovi, Anthonymu,
Catherine, Sii, Katie a Genice.*

*A mojej drahej manželke Kimberly,
bez ktorej by sa táto kniha nezrodila,
alebo by sa nedala poriadne čítať.*

Raz som sa priateľa Petra Kreefta opýtal, ktorú zo svojich vyše dvadsiatich kníh pokladá za najdôležitejšiu. Na chvíľu sa zamyslel a odvetil: „Asi tú, ktorú som *nenapísal* vtedy, keď moje deti boli malé a potrebovali ma.“ Krásna odpoveď! Nuž, veľa nechýbalo a aj táto moja kniha by sa bola dostala do tej istej kategórie.

Začalo sa to pred siedmimi rokmi, keď ma otec Dávid Testa z farnosti svätého Pavla v Hudsoni (štát New York) pozval, aby som jeho farníkom priblížil dejiny spásy formou série prednášok. Ľudia zo spoločnosti St. Joseph Communications tieto prednášky nahrali a potom prepísali. Ann Spanglerová z vydavateľstva Servant Publications mi neskôr navrhla, aby som prepis zrevidoval a knižne vydal pre ľudí, ktorí sa chcú bližšie oboznámiť s Bibliou.

Vydať knihu? Vylúčené!

Bolo to v čase, kedy som sa práve púšťal do písania dizertačnej práce, ktorej rozsah nakoniec dosiahol 775 strán. S manželkou Kimberly sme mali zároveň rozpracovanú ďalšiu knihu - *Rome Sweet Home* (v českom preklade vyšla pod názvom *Naše cesta do katolíckej Cirkvi*). Takže tretia kniha vôbec neprichádzala do úvahy.

Neskôr mi Ann Spanglerová a Dávid Came z toho istého vydavateľstva navrhli, že by bolo dobré nájsť

editora, ktorý by so mnou spolupracoval na prepise a pripravil knihu na vydanie. Podarilo sa im nájsť vhodného človeka v osobe Pam Moranovej, ktorá odvieďla vynikajúci kus práce tým, že dokázala zredukovať moju mnohovravnosť.

Medzitým naša zaneprázdnenosť bola ešte väčšia: narodili sa nám ďalšie dve deti; zároveň som prednášal na plný úväzok na Františkánskej univerzite v Steubenville, končil doktorskú prácu, pripravoval sa na jej obhajobu a tak ďalej. Rukopis zatiaľ čakal a zapadal prachom.

Nová pomoc prišla v osobách trpezlivých redaktorov Berta Ghezziho, Heidi Hessovej a Paula Thigpena, ktorí mi pomohli celý projekt doviesť do úspešného konca. Im patrí moja vďaka za prípravu rukopisu na vydanie.

Čo mi však naozaj umožnilo knihu dokončiť, bolo akademické voľno v jarnom semestri 1997. Chcem sa poďakovať rektorovi Františkánskej univerzity otcovi Michaelovi Scanlanovi a dekanovi Dr. Michaelovi Healymu ako aj svojim kolegom z teologickej fakulty, že mi toto voľno umožnili.

Najsilnejší impulz som však pocítil v aute, keď v jedno popoludnie cestou do Clevelandu, kam sme sa vybrali sledovať hru Michaela Jordána v mužstve Chicago Bulls, Kimberly čítala našim dvom starším synom skoršiu verziu tejto knihy. Sedel som za volantom a počúval ich komentáre. Zrazu mi svitlo, že *oni* sa už vlastne do projektu pustili celou dušou. Chlapci ma požiadali, aby som niektoré časti rukopisu prečítal aj ich spolužiakom z gymnázia, ktorí sa vtedy u nás stretávali každý pondelok popoludní na štúdium Biblie. Urobil som to a som im za to vďačný. Aj v mene vás, čitateľov.

Pravdaže, v knihe zostali nedotiahnuté miesta, za ktoré som zodpovedný iba ja. Aj tu čerpám útechu od

jedného z mojich obľúbených autorov G. K. Chestertona, ktorý povedal: „Ak niečo hodno urobiť, potom stojí za to urobiť to aj nie celkom dokonalo.“

Dnes, po mnohých rokoch prednášania o tejto téme na stredných školách, univerzitách a v rámci postgraduálneho štúdia som väčšmi než kedykoľvek predtým presvedčený, že to naozaj *stojí za to*. Ba neviem si ani predstaviť, čo by mohlo *väčšmi* stáť za to, než odhaľovať ľuďom krásu biblického príbehu Božej lásky spečatenej zmluvou. Práve o tom je táto kniha. Nie je to učebnica, ani teoretická monografia, ale jednoduché prerozprávanie príbehov, ktoré tvoria ten *hlavný* Príbeh..

V knihe sa pridrižiam hlavných postáv a udalostí, pretože tieto tvoria hlavnú dejovú líniu Biblie. Mojm hlavným cieľom je predstaviť „veľký obraz“, ktorý dnes mnohým čitateľom Písma uniká. Dúfam, že sa mi v tejto knihe zároveň podarí ukázať, koľko praktickej múdrosti obsahuje Sväté písmo pre radového veriaceho katolíka. To je jeden z dôvodov, prečo kladiem taký dôraz na dve témy, ktoré spolu úzko súvisia: na tému zmluvy a na tému rodiny, pretože obe sa týkajú nášho života. Druhý dôvod, prečo to robím, je ten, že tak je to v Biblii.

Tento prístup vôbec nie je nový. Iba sa pridrižiam základnej línie cirkevných otcov a učiteľov, učenia nedávnych pápežov i súčasného Svätého Otca, dokumentov Druhého vatikánskeho koncilu, *Katechizmu Katolíckej cirkvi* 3L nedávnej inštrukcie Pápežskej biblickej komisie *Interpretácia Biblie v Cirkvi*. Tento rozprávačský prístup k biblickému príbehu upriamuje pozornosť na Boží otcovský plán rozvíjaný pri uzatváraní zmlúv s ľudskou rodinou počas celých dejín spásy. Používam metódu tzv. „kanonického kriticismu“, ktorá spočíva v čítaní Starého zákona vo svetle Nového zákona a naopak. Riadim sa múdrosťou svätého Augustína

citovanou v *Katechizme Katolíckej cirkvi*: „... Nový zákon [je] skrytý v Starom a Starý je zjavný v Novom..." (129). Môj prístup je zároveň ekumenický; čerpám aj z diel protestantských biblických bádateľov i zo starých rabínskych a moderných židovských prameňov. Toto je zvlášť zrejmé v mojich poznámkach na konci knihy, ktoré vrelo odporúčam do pozornosti čitateľov.

A ešte jedno upozornenie skôr, než sa pustíte do čítania: táto kniha *nebola* písaná s cieľom slúžiť ako základný text pre štúdium Biblie. Som veľmi proti tomu, aby ju niekto používal s takým zámerom. Najdôležitejším textom pri štúdiu Písma je samotná Biblia. Na druhej strane táto kniha môže byť užitočná ako doplnková študijná príručka v rôznych kontextoch.

Pozývam vás teda čítať Príbeh všetkých príbehov: o Otcovi, čo plní svoje sľuby.

Scott Hahn, PhD.

22. augusta 1997

Sviatok Panny Márie Kráľovnej

PRÍBUZENSTVO
NA ZÁKLADE ZMLUVY

*Majstrovský plán pre Božiu rodinu
vo Svätom písme*

Pocítili to všetci: chvíľa desivého ticha, rachot vychádzajúci z hĺbky a potom sa zem začala triasť. Budovy sa rozkývali, naklonili a zosypali, akoby boli z karát. O necelé štyri minúty bolo vyše tridsaťtisíc ľudí mŕtvych. Bolo to počas zemetrasenia, ktoré roku 1989 otriaslo Arménskom a takmer ho zrovnalo so zemou.

Zúfalý otec trieli kľukatými uličkami v zmätku a chaose ku škole, kam pred pár hodinami odišiel jeho syn. Muž ustavične myslí na sľub, ktorý synovi mnohokrát zdôrazňoval: „Nech sa ti stane čokoľvek, Armand, vždy budem pri tebe.“

Konečne dobehol k miestu, kde stála škola, z ktorej teraz ostala iba hromada trosiek. Chvíľu postál, premožol slzy a potom, potkávajúc sa o kamene, vyrazil smerom k východnému rohu, lebo vedel, že tam bola synova trieda.

Holými rukami začal hrabať a intenzívne vyťahovať tehly a kusy muriva, kým ostatní sa dívali s beznádejou v očiach. Ktosi zamrmľal: „Je to aj tak zbytočné, pane. Všetci sú mŕtvi.“

Rozrušený zodvihol hlavu a odvetil: „Môžete hundrať, ale čo keby ste mi radšej pomohli vyhadzovať tieto tehly?!" Len pár ľudí sa pridalo, no aj z nich to väčšina po čase vzdala, len čo ich rozboleli ruky. Otec však stále myslel na svojho syna.

Neúnavne odhrabával - celé hodiny... dvanásť hodín... osemnásť... dvadsaťštyri... tridsaťšesť hodín... Po tridsiatich ôsmich hodinách konečne začul tlmený ston spod veľkého kusa muriva.

Schytil ho, odvalil a vykrikol: „ARMAND!!!" Z tmy sa predralo slabučké, trasľavé: „Otecko...!?"

Ozvali sa aj ďalšie hlasy. Deti, čo prežili, postupne sa vyhrabávali spod ešte neodhádzaných trosiek. Vzduchy a výkriky ohromenia a úľavy vychádzali z úst okolostojacích a rodičov, ktorí tam zostali. Z tridsiatich troch detí zachránili štrnásť!

Keď už bol Armand vonku, pomáhal s odpratávaním trosiek, až kým sa všetci jeho živí spolužiaci nedostali von. Tí, čo stáli okolo, počuli, ako svojim kamarátom povedal: „Veď som vám povedal, že môj otec nás v tom nenechá!"

Takúto vieru potrebujeme, lebo takéhoto Otca máme!

OTCOVA MILOŠŤ: ZADARMO, NIE VŠAK LACNO

Sväté písmo dosvedčuje, ako sa Boh od vekov stará o svoju ľudskú rodinu a svojim deťom pripravuje cestu k večnému životu s ním. Biblia dokazuje, že náš nebeský Otec dodržal každý jeden sľub týkajúci sa našej záchrany, a to i za cenu obetovania svojho jediného milovaného Syna. Vďaka Božej milosti je dar spásy síce zadarmo, no nie je lacný.

Príbeh tejto neochvejnej lásky je príbehom tejto knihy. Spolu budeme skúmať, čo Boh vykonal v ľudských

dejinách, aby z nás vytvoril svoju rodinu a vytrhol nás z priepastnej úbohosti nášho hriechu a sebeckta. Pritom nanovo objavíme, ako intenzívne nás hľadá, ako pevne je rozhodnutý nás uzdraviť a ako veľmi si zasluhuje našu vďačnosť, dôveru a poslušnosť.

OTCOM, KTORÍ NIE SÚ NA NEBESIACH

Stále počúvame o otcoch, ktorých tak pohltila honba za kariérou či za inými cieľmi, že nakoniec vážne zanedbávajú svoje deti. Otrepaná fráza „málo, ale kvalitne“ často vyjadruje ich úsilie čo najdokonalejšie využiť to málo času, čo im venujú. Aj tí najlepší spomedzi otcov sú nedokonalé omylné tvory, ktoré niekedy nesplnia svoje sľuby, alebo nie sú nablízku práve vtedy, keď ich deti najväčšmi potrebujú.

Priznávam, že to platí aj o mojom vlastnom úsilí byť dobrým otcom. Napriek tým najlepším úmyslom plniť svoje rodičovské záväzky vždy sa nájde nejaký naliehavý dôvod, ktorý zmarí naše spoločné plány a vytiahne ma preč z domu. Aj keď sa veľmi usilujem nedávať nijaké sľuby, ktoré by som nedokázal splniť, predsa sú deti sklamané, keď ich očakávania, ktoré som sám vyvolal, zrazu zmariť nečakané okolnosti - a niektoré z nich aj mojím pričinením.

Chcem vám však ukázať úplne iného otca, večného Otca, ktorý nikdy nezlyhá a vždy dodrží dané slovo. Nech sa vyskytne akákoľvek prekážka, nikdy nestratí z dohľadu svoj cieľ: formovať a budovať ľudskú rodinu tak, aby mala účasť na nekonečnej láske Trojice. Keď budeme skúmať, čo Písmo hovorí o tom, ako bol Boh cez stáročia Otcom svojmu ľudu, plnšie pochopíme, aká veľká je Božia osobná láska ku každému z nás ako členovi jeho zmluvnej rodiny.

SVÄTÉ PÍSMO, PRVÝ PRÍBEH LÁSKY

Pár rokov po tom, čo som sa vzdal svojej služby presbyteriánskeho pastora, ako čerstvo konvertovaný katolík som sa zúčastnil vianočnej polnočnej omše vo svojom rodisku na predmestí Pittsburghu. V naplnenom kostole bolo cítiť vzrušenie, takmer ako keby sa malo objaviť Jezuliatko. Sviečky dodávali slávnostný jas oltáru, ktorý bol ozdobený nádhernými kvetmi. Sladká vôňa kadidla sa niesla až dozadu, kde som sedel.

Sotva som si sadol, kantor začal spievať starobylý slávnostný hymnus, ktorý otváral liturgiu vianočnej vigílie. Zdalo sa, že málokto mu venuje hlbšiu pozornosť. Ja som tam však sedel očarený nebeskou melódiou prinášajúcou posolstvo, ktoré som veľmi dobre poznal, hoci samotnú skladbu som nikdy predtým nepočul. Ešte niekoľko týždňov vo mne doznieval hlboký dojem, ktorý tento spev vyvolal, hoci slová som si už nepamätal. Začal som po nich pátrať, až kým mi ktosi nezohnal text. Vo vytlačenej forme to síce zďaleka nie je ono, no aj text je oslovujúci:

„Dvadsiateho piateho decembra v päťtisíc deväťdesiatom deviatom roku od stvorenia sveta, keď Boh stvoril nebesá a zem,

v dvetisíc deväťsto päťdesiatom siedmom roku od potopy sveta,

v dvetisíc pätnástom roku od narodenia Abraháma,

v tisícpäťsto desiatom roku od Mojžiša a východu izraelského národa z Egypta,

v tisíc tridsiatom druhom roku od pomazania Dávida za kráľa,

v šesťdesiatom piatom týždni podľa Danielovho proroctva,

v roku sto deväťdesiatej štvrtej olympiády,

*v sedemsto päťdesiatom druhom roku od založenia
mesta Ríma,
v štyridsiatom druhom roku vlády Oktávia Augusta,
v čase mieru na celom svete,
v šiestom veku sveta
Ježiš Kristus, večný Boh a Syn večného Otca, s úmys-
lom posvätiť svet svojím milosrdným príchodom
po počatí z Ducha Svätého a po deviatich mesia-
coch od svojho počatia
narodil sa v judejskom Betleheme z Panny Márie
a stal sa človekom.
Toto je narodenie nášho Pána Ježiša Krista v ľud-
skom tele. "*

Možno je vám nepochopiteľná moja radosť z tohto hymnu. Napokon koho zaujíma „2957. rok po potope“, a ešte menej „194. olympiáda“? Azda by som vám mal niečo povedať o tom, čo som v tejto etape svojho života prežíval, aby ste pochopili moje vzrušenie nad posolstvom tejto starodávnej piesne.

Po desiatich rokoch intenzívneho štúdia Svätého písma som konečne začal vnímať „veľký obraz“ dejín spásy a pochopil som, ako tie nespočetné izolované kúsky skladačky zrazu začali do seba dokonale zapadať a vytvárať veľký a nádherný príbeh Božej lásky. Čitateľ, ktorý prvý raz číta Bibliu, je často zmätený a popletený z množstva mien, názvov miest a udalostí, ktoré opisuje. Úprimne povedané, aj mne trvalo roky, kým som sa dopracoval k „mentálnej mape“, vďaka ktorej som sa dokázal orientovať v Písme, zvlášť v Starom zákone, a nestratiť sa v ňom. Len čo som si zmapoval vrcholy pohoria dejín spásy, otvoril sa mi pohľad na celý obraz.

Potom na polnočnej omši uprostred stoviek radových katolíkov som počúval kantora spievať prastarú verziu mojej novej mentálnej mapy dejín spásy. Pomaly

mi dochádzalo, že desať rokov som strávil objavovaním kola. Po celý ten čas Boh ustavične dával svojim deťom - prostredníctvom živej tradície Cirkvi a liturgie - vždy toľko svetla, aby mohli pochopiť otcovský plán pre jeho rodinu, s ktorou uzavrel zmluvu; kiežby sme využívali túto jeho milosrdnú starostlivosť!

Presný počet rokov od jednotlivých udalostí je samozrejme diskutabilný, to však nie je podstatné. Základné poslanstvo hymnu je jasné: ide o panoramatický prehľad dejín spásy, míľnikov, ktoré dokazujú vytrvalosť Božej lásky k ľudstvu. Keď sa v duchu vraciam k tej polnočnej omši, uvedomujem si, že zhromaždených veriacich hymnus viedol k hlbšiemu pochopeniu, ako Bohu záležalo na tom, aby svet a všetky jeho národy, celú ľudskú rodinu, pripravil na Kristov príchod.

TAJOMSTVO BOŽEJ LÁSKY V DEJINÁCH SPÁSY

Užasne zhustená verzia biblických dejín z onej vianočnej vigílie to vystihla veľmi jasne: náš nebeský Otec nás v priebehu celých dejín starostlivo vychováva a vždy znova nás zachraňuje pred zničením. Túži presvedčiť nás o svojej vášnivej láske ku každému z nás, o neochabujúcom milosrdenstve, ktorými nás pozýva - a robí schopnými - podieľať sa na jeho božskom živote, na tom ohnivom vylievaní lásky, ktorým Otec večne plodí Syna. Jedine nekonečná, vášnivá láska medzi osobami Najsvätejšej Trojice môže objasniť mystérium vykúpenia.

Buďme však úprimní: my ľudia vlastne ani nechceme, aby nás Boh *až tak veľmi* miloval. To totiž kladie na nás priveľké nároky. Poslušnosť je samozrejmagá, uznávame, ale takáto láska si jasne vyžaduje viac ako len

dodržiavanie prikázaní. Nežiada si totiž nič menej než úplné odovzdanie seba samého. To nemusí byť ťažké pre tri nekonečné osoby Trojice, ale pre stvorenia, ako sme my, takáto láska sa rovná mučenictvu; požaduje od nás totiž omnoho viac utrpenia a sebazapierania než vzdať sa čokolády cez Veľký pôst. Táto láska nežiada nič menej ako ustavičné umieranie seba samému.

Možno si kladiete otázku: Prečo vlastne *musíme* milovať tak ako Boh? Sväté písmo nám dáva odpoveď v dvoch častiach. Po prvé, Starý zákon učí, že sme boli stворení na to, aby sme žili *ako* Boh tým, že počas pobytu na zemi si budeme prejavovať lásku v rámci ľudskej rodiny. Po druhé, Nový zákon nás zase učí, že sme boli znovuzrodení na to, aby sme žili v Bohu a po celú večnosť mali účasť na láske Najsvätejšej Trojice v nebi. Obidva tieto aspekty sú kľúčové pre pochopenie toho, čo vlastne znamená byť naozaj človekom. Avšak iba ten druhý je naším pravým a konečným cieľom, ktorý teológovia nazývajú blaženým nazeraním. Ak by sme dosiahli čokoľvek, čo je menej, náš život by bol totálnou prehrou.

Náš pobyt na zemi hneď od začiatku mal byť teda len dočasný. To vysvetľuje, prečo Nový zákon vníma Starú zmluvu ako obdobie skúšky - neprirodzene predĺženej pre hriech -, ktorú ľudstvo nemohlo zložiť až do príchodu Krista (pozri *Hebr* 2, 6-9). Zároveň vidíme, ako Nový zákon včleňuje „pozemské“ zameranie Starého zákona do otcovského plánu Boha učiť svoje deti, aby sa v čoraz náročnejších lekciách naučili túžiť po tom, čo je božské a večné, a aby to dosiahli.¹ Ježiš nás učil, že jedinou cestou do neba je s láskou sa odpútať od dočasných zemských dobier (pozri *Mt* 5 — 7). A to nie preto, žeby pozemské veci boli zlé - v tom prípade by totiž boli ako obety bezvýznamné. Naopak: práve preto, že pozemské veci sú také dobré - lepšie

od nich sú už iba nebeské -, sme schopní vzdať sa prvých, aby sme získali druhé. Ak môže teda časná strata priniesť večný zisk, potom zdanlivo extrémne formy časného trestu, ako sú tie, čo Boh uštedroval Izraelu cez celé jeho dejiny, zrazu dávajú veľký zmysel: lebo „Boh s vami zaobchádza ako so synmi... on (nás karhá)... kvôli tomu, čo je užitočné, aby sme mali účasť na jeho svätosti“ (*Hebr* 12, 7-10).

Hriech je tak ukázaný v celej svojej nahote ako odmietnutie žiť v súlade s dokonalou láskou Trojice. Táto Božia láska sa odzrkadľuje v obetných požiadavkách zákonov zmluvy. Zároveň sa stávame schopnými porozumieť vnútornej logike spásy a pochopiť, prečo sa mohla uskutočniť jedine Ježišovou obetou na kríži. Pretože práve tam Kristus vzal naše človečenstvo a vo forme obetného daru seba samého premenil ho na dokonalý obraz a nástroj životodarnej lásky Trojice.

Podstatou hriechu je naše odmietnutie stať sa Božími synmi, lebo to si vyžaduje obetu. Preto Kristova smrť zadosťučinila za náš hriech tým, že ho vytrhla aj s koreňom: „... aj on mal podobne spoluúčasť na nich [na krvi a tele Božích detí], aby smrťou zničil toho, ktorý vládol smrťou, čiže diabla, a vyslobodil tých, ktorých celý život zotročoval strach pred smrťou“ (*Hebr* 2, 14-15).²

Kríž treba chápať ako trojičnú udalosť, ktorú sme však neboli schopní prijať, ba ani len pochopiť bez dlhej Božej prípravy. A práve ňou je celý Starý zákon. Nový zákon potrebujeme na to, aby sme to pochopili.

Ak sa vám toto všetko zdá priveľmi zložitú, neznepokojujte sa. Bude o tom hovoriť celá *táto* kniha. V nej sa budeme podrobnejšie zaoberať významnými osobnosťami a udalosťami z Písma a uvidíme, ako zapadajú do jednotlivých prípravných fáz Božieho rodinného plánu. Keď si to všetko preberieme, možno sa budete

chcieť vrátiť na začiatok a znova si prečítať túto časť. Je veľmi pravdepodobné, že bude oveľa pochopiteľnejšia.

DEJINY, KTORÉ MAJÚ ŠTÝL

Sväté písmo, jedna z najvzácnejších súčastí rodinného pokladu, ktorý vlastníme, zaznamenáva najdôležitejšie okamihy božskej drámy. Jeho stránky nie sú suchopárnou učebnicou dejepisu, ale strhujúcim príbehom lásky, úžasným rozprávaním o Bohu, ktorý za cenu nesmiernej obety seba samého prišiel hľadať a zachrániť to, čo je stratené.

Biblické udalosti často čítame len ako prosté mravoučné príbehy. Hrdina v bielom klobúku porazí zlosynov v čiernom klobúku a na konci odcvála k horizontu so zapadajúcim slnkom, aby žil šťastne až do smrti – pochopiteľne s krásnou ženou. Boh však inšpiroval Sväté písmo preto, aby nás naučil čosi omnoho hlbšie než iba nejaké jednoduché morálne ponaučenie. Táto kniha je dlhým láskyplným listom Otca určeným jeho milovaným deťom, čo sa ešte nachádzajú na pozemskej púti.

Často nás pokúša vnímať Starý zákon ako nudný genealogický zoznam o tom, kto koho „splodil“. Jeho stránky však ožívajú, keď sa lepšie pozrieme na týchto ľudí z mäsa a krvi, ľudí ako ste vy a ako som ja. Títo ľudia zdolávali prekážky, zakúšali prehry, radovali sa a plakali, milovali aj hynuli. A kto nad nimi ustavične bdel? Boh Otec, ten, ktorý priniesol svoje Svetlo do ľudskej tmy a kliesni nám cestu domov, kde s ním budeme žiť naveky.

Náš problém na Západe spočíva v tom, že máme tendenciu redukovať dejiny na suchú chronológiu politiky, ekonómie, techniky a vojen. V dôsledku toho

sme plne zaujatí sledovaním volieb, ekonomických problémov, nových technických objavov a vojnových konfliktov. Niežeby tieto veci neboli dôležité, ibaže starovekí Židia dokázali v dejinách vnímať hlbšie prúdy Božích zámerov a činov. To si však vyžaduje vieru v Božiu prozreteľnosťnú vládu nad prírodou a historickými udalosťami.

V židovskom chápaní prvoradým cieľom biblických dejín je opis príbehu ľudskej rodiny vo svetle Božieho plánu spečateného zmluvou s jeho ľudom. Aby Boh uskutočnil tento svoj výsostne náboženský zámer, inšpiroval biblických spisovateľov pri ich práci s literárnymi žánrami, poéziou, podobenstvami, prorockými a mnohými inými prostriedkami, ktoré v moderných dejepisoch určite nenájdete. Preto však Biblia *nieje* o nič menej historická, je len odlišná - *veľmi* odlišná.

Biblický pohľad na dejiny je zároveň v ostrom kontraste s mýtickým pohľadom, ktorý v staroveku bol veľmi rozšírený na Blízkom východe. Čas sa chápal ako nikdy nekončiaci cyklus (tzv. „mýtus večného návratu“). K tomu sa pridávala fatalistická viera v bohov ovládajúcich osud každého človeka. Výsledkom vo väčšine antických spoločností bol hlboký pesimizmus vzhľadom na čas, minulosť a budúcnosť.

Moderný západný prístup k dejinám je v príkrom rozpore s perspektívou starovekého Blízkeho východu. Zatiaľ čo moderný pohľad je lineárny, progresívny, optimistický a svetský, staroveký pohľad mal tendenciu byť cyklický, regresívny, pesimistický a mýtický. Biblický pohľad sa nachádza niekde uprostred medzi týmito dvomi extrémami.

Preto modernému čitateľovi niekedy uniká dôležitý aspekt biblického odkazu, totiž ten, ktorý odráža staroveký židovský pohľad na čas ako dejiny spásy. Aj veriaci čitatelia niekedy pristupujú k Písmu s kresťanským

srdom, avšak so svetskou myslou. Takáto kombinácia je v najlepšom prípade akési zmiešané manželstvo. Pretože ku kresťanskému srdcu je potrebná biblická myseľ, ale to si vyžaduje sústredené úsilie.

Predovšetkým je dôležité pochopiť prorocký charakter biblického rozprávania o dejinách spásy. Starí Izraeliti verili, že Boh stvoril svet a usmerňuje aj jeho dejiny podľa svojho plánu spásy. Navyše verili, že Boží Duch viedol biblických pisateľov (Mojžiša a prorokov), aby verne sprostredkúvali Bohom určený obsah. Spásonosné Božie skutky (stvorenie, exodus, dobytie prisľúbenej zeme, kráľovstvo, exil, obnovenie) sú tak podané v rámci zmluvnej schémy Božej spravodlivosti a milosrdenstva.

Inými slovami, Boh „píše“ svet tak isto, ako ľudia píše slová, aby vyjadril pravdu a lásku. A tak vesmír a dejiny sú čímsi viac než len čosi, čo bolo stvorené - Boh ich formuje ako viditeľné znaky iných vecí, nestvorených skutočností, ktoré sú večné a neviditeľné. Avšak pre zaslepujúci účinok hriechu musí byť „kniha“ stvorenstva pretlmočená inšpirovaným slovom Písma. Toto si však vyžaduje skutočnú sviatostnú predstavivosť, ktorá (opäť) urobí ľudí schopnými interpretovať dejiny a stvorený svet pojmami posvätnej symboliky Písma.³

Keď človek píše slová s úmyslom vyjadriť lásku, obyčajne sa utieka k poézii. A to isté platí o Bohu. Mark Twain kedysi povedal: „Dejiny sa neopakujú, ale rýmujú.“ Preto sa naše uši musia naladiť na túto Božiu poéziu.

To je zámerom a obsahom *typológie*, ktorá študuje predobrazy Krista v Starom zákone (Adam, Abrahám, Izák, Melchizedech, veľkonočný baránok, chrám...), čím odhaľuje hlbokú jednotu Starej a Novej zmluvy. „Typológia rozoznáva v Božích dielach vykonaných za čias Starej zmluvy predobrazy toho, čo Boh uskutočnil v plnosti času v osobe svojho vteleného Syna“ (**KKC** 128).

Stručne povedané, dejiny spásy sú posvätným tajomstvom - vyjadreným Božou poéziou v Písme. Ako typológia odкрýva schému rýmov, takisto aj Božia zmluva odhaľuje zámer a zmysel, ktorý sa klenie nad celými dejinami ľudstva. Preto sa bude naša kniha zameriavať predovšetkým na typologické a zmluvné dimenzie biblického rozprávania.

PRÍBUZENSTVO NA ZÁKLADE ZMLUVY

Keď začnete skúmať, čo bolo dôležité pre samotných biblických pisateľov, zistíte, že červenou niťou, ktorá sa tiahne celým Písmom, je pojem *zmluvy*. Drámy, ktoré preskúmame, opisujú, ako Boh Otec prostredníctvom radu zmlúv prechádza od vzťahu s jednou dvojicou - Adamom a Evou - postupne k vzťahu s celým svetom. Každý krok po tejto ceste nás posunul bližšie k nebu a poskytol nám ďalší kľúčový prvok v Božom pláne zameranom na vytvorenie jednej rodiny žijúcej z viery. Skúmanie dejín spásy cez optiku zmluvy nám pomôže chápať otcovskú múdrosť a Božiu moc a súčasne nám poskytne jasnejší pohľad na ľudskú rodinu.⁴

Keď začneme skúmať dejiny spásy cez túto optiku, ocitneme sa v dobrej spoločnosti. Svätý Irenej, jeden z najväčších teológov ranej Cirkvi, povedal: „Pre lepšie pochopenie... treba vysvetliť, prečo je [v Biblii] celý rad zmlúv s ľudstvom, a objasniť ich charakter.“⁵ Skúmaním Božích zmlúv v dejinách spásy hlbšie spoznáme otcovské cesty nášho Boha a budeme mať plnšiu účasť na živote Ducha, ktorého nám svojou smrťou daroval Kristus. To je hlavný dôvod, prečo nám Boh zjavil seba samého - a stále sa nám prihovára - vo Svätom písme, aby sme ho mohli poznať, milovať a napodobňovať ako Otca, ktorý plní všetky svoje sľuby spečatené prísahou.

RAST VĎAKA PRÍSAHE

Čo je to vlastne zmluva? Anglické slovo **covenant** (zmluva) pochádza z latinského slova **convenire**, čo znamená „zísť sa“ alebo „dohodnúť sa“; anglický výraz **covenant** znamená oficiálnu, slávnostnú dohodu* medzi dvomi či viacerými stranami. Každá strana musí plniť záväzok vyplývajúci z dohody. Podľa tejto definície sa zmluva podobá obchodnému kontraktu. A naozaj, podľa svetského zákona zmluva a obchodný kontrakt sú v podstate jedno a to isté. No v biblickom význame zmluvy predstavujú čosi oveľa viac ako kontrakty. Hoci rozdielov medzi nimi je viacero, dotkneme sa iba dvoch. Prvý: slávnostná prisaha verzus súkromný sľub; druhý: vzájomné darovanie seba samého verzus výmena materiálnych statkov.

Obchodný kontrakt sa uzatvára **sľubom**, kým zmluva **zložením prisahy**. Pri sľube sa zaväzujeme („dávam ti svoje slovo“). Kontrakt sa stáva záväzným naším podpisom, naším **menom**. Pri prisaha dochádza k premene sľubu vzývaním svätého Božieho mena o pomoc a požehnanie („tak mi Pán Boh pomáhaj“). Prisahajúci sa stavia pred Boží súd a prijíma na seba tresty v prípade jej nesplnenia („nech som prekliaty“). Prisaha je tak omnoho silnejším a posvätnejším typom záväzku.

Ešte aj naša, do značnej miery sekularizovaná spoločnosť, stále uznáva aký-taký rozdiel medzi sľubom a prisahou. Napríklad na súde pred svedeckou výpoveďou skladáme prisahu a kladieme pravú ruku na Bibliu, pretože naša spoločnosť stále považuje spravodlivosť

Zmluva však evokuje čosi osobnejšie, hlbšie a vážnejšie ako pakt či dohoda. Napr. francúzskym slovom *alliance* (= zliatie) sa označujú biblické testamenty - zmluvy medzi Bohom a človekom/tudstvom. Navyše toto slovo vo francúzštine označuje aj snubný či manželský prsteň - obrúčku (pozn. prekl.).

na súdoch za mimoriadne vážnu vec. Klamstvo pod prísahou je nielen hriechom, ale v očiach zákona je to aj vážny zločin: krivá prísaha sa trestá väzením.

Preto lekári, policajti, vojaci a verejní činitelia skladajú prísahu, že budú verne dodržiavať svoje povinnosti voči spoločnosti. Prísahou odovzdávajú svoj vlastný život Bohu pre službu druhým. Prísaha (po latinsky *sacramentum*) tak predstavuje nevyhnutný, podstatný základ zmluvy. Prísaha zaväzuje človeka k vernosti zmluve spôsobom, ktorý presahuje právny rámec zákonov. Zmluva je čosi osobné, absolútne a dokonale spoľahlivé, lebo je to svätý záväzok prijatý pred svätým Bohom a ním je aj vymáhaný. (To samozrejme neznamená, že zmluvné prísahy nie sú nikdy porušované - keď však k tomu dôjde, porušovateľ musí znášať kliatby uvedené v zmluve.)

Ďalším príkladom zmluvnej prísahy je sviatosť manželstva - aj tu ide o záväzok nielen voči manželskému partnerovi, ale aj Bohu - čo spája muža a ženu tak tesne, že sa stávajú „jedným telom“. Božím zámerom je, aby sa manželia nerozchádzali. Správne pochopená manželská zmluva - sviatosť - je bremenom, ktoré paradoxne oslobodzuje. Manželka môže starnúť a môžu jej vekom pribúdať vrásky bez obáv z rozvodu, kým manželovi rastie plešina a brucho bez toho, aby sa musel obávať, že ho manželka opustí.

Zmluvy spečatené prísahou vytvárajú zväzky prinášajúce slobodu. Takto zaobchádza Boh so svojím ľudom, ktorému dáva osobné sľuby a zmluvné prísahy. Úryvok z *Listu Hebrejom* to vysvetľuje v súvislosti s Božou zmluvou s Abrahámom:

Homonymum pre sviatosť, kde sa sám Boh odovzdáva človeku cez viditeľný znak (pozn. prekl.).

„Lebo keď Boh dával **prisľúbenie** Abrahámovi a nemal nikoho väčšieho, na koho by prisahal, prisahal na seba samého slovami: ‚Veru, hojne ťa požehnám a veľmi ťa rozmnožím.‘ A tak Abrahám trpezlivo čakal a dosiahol prisľúbenie. Ľudia totiž prisahajú na niekoho väčšieho od seba a **prísaha** je pre nich potvrdením ukončenia každého ich sporu" (**Hebr** 6, 13-16, kurzíva pridaná).

Boží zámer takto spočíva na váhe prísahy, takže keď „chcel dedičom **prisľúbenia** presvedčivejšie dokázať nezmeniteľnosť svojho rozhodnutia, zaručil sa **prísahou**, aby sme v týchto dvoch nezmeniteľných veciach (prisľúbení a prísaha)... mali silné povzbudenie... že dosiahneme ponúknutú nádej. Máme ju ako istú a pevnú kotvu duše..." (v. 17-19).

Ak na to budete pamätať pri čítaní o hlavných postavách Svätého písma, objavíte, v čom spočíva jeden z najvýraznejších rozdielov medzi Starým a Novým zákonom: Starú zmluvu uzavrel Boh cez ľudských prostredníkov, ktorí boli pod prísahou, a potom hrešili, ako Adam (pozri **Rim** 5, 12-21) a Izrael (pozri **Hebr** 3 - 4), čím na seba privolali kliatby uvedené v zmluve. Na rozdiel od toho Novú zmluvu založil Bohočlovek Ježiš, no až potom, keď splnil dohodnuté podmienky Starej zmluvy - a na vlastnom tele pretrpel jej kliatby. Stal sa tak prostredníkom Novej zmluvy (pozri **Hebr** 8 - 9), ktorú potvrdil prísahou.

V tejto súvislosti je sotva náhoda, že latinský výraz pre prísahu je **sacramentum**. Prví kresťania totiž odpradáвна chápali sviatosti v zmysle zmluvnej prísahy ako prostriedky, ktoré Kristus ustanovil na zachovávanie - a obnovovanie - Novej zmluvy.⁶

OSLOBODZUJÚCE PUTÁ POSVÄTNÉHO PRÍBUZENSTVA

Ďalší podstatný rozdiel medzi obchodným kontraktom a zmluvou spočíva v úplne odlišných typoch výmeny. Kontrakt je výmenným obchodom týkajúcim sa majetku, tovaru a služieb („toto je moje a toto je tvoje“), kým zmluva si vyžaduje výmenu osôb („ja som tvoj a ty si môj“) a vytvára vzájomný zväzok spoločenstva medzi osobami.

Pre starozákonných Izraelitov sa zmluva od kontraktu odlišovala skoro tak, ako manželstvo od prostitúcie. Keď muž a žena uzatvárajú manželstvo, vyhlasujú pred Bohom nehynúcu lásku jedného k druhému až do smrti, zatiaľ čo prostitútka predáva svoje telo tomu, kto jej viac zaplatí, a potom ide k ďalšiemu zákazníkovi. Podobne obchodné kontrakty robia z ľudí zákazníkov, zamestnancov, klientov, kým zmluvy z nich robia manželov, rodičov, deti, súrodencov. Stručne povedané, zmluvy vytvárajú putá posvätného príbuzenstva.⁷

Sväté písmo jasne svedčí o tom, ako Boh v každej dobe používal zmluvy na budovanie rodinných väzkov so svojím ľudom. Odráža sa to aj vo výraze bežne používanom v Biblii, keď Boh s nami vytvára zmluvný vzťah: „... budem ich Bohom a oni budú mojím ľudom... budem vaším Otcom a vy budete mojimi synmi a dcérami..." (**2 Kor 6**, 16-18). Vrcholom tohto procesu je, samozrejme, Nová zmluva, v ktorej nám Kristus umožnil vstúpiť do života rodiny Trojice, aby sme všetci na ňom mohli mať podiel.

Ak teda chcete dospieť k podstate Písma, uvažujte o **zmluve**, nie kontrakte, o **otcovi**, nie sudcovi, o **rodin-
nom dome**, nie súdnej sieni. Božie zákony a sudy sa majú vysvetľovať ako znaky jeho otcovskej lásky, múdrosti a moci. To neznamená, že preto by na nás mali byť kladené nižšie nároky, lebo dobrý otec vyžaduje od

svojho syna viac, ako vyžaduje sudca od obžalovaného alebo šéfod svojho zamestnanca.

Ustanovenia zmluvy si vyžadujú také činy, ktorými by bolo možné zaslúžiť si odmeny či dobrodenia, kým nevernosť záväzkom je zasa spojená s trestami a ujмами. Je to ako v rodine, kde deti pomáhajú, aby si zaslúžili vreckové, a keď vyrastú a dokážu svoju zrelosť, môžu očakávať odmenu vo forme dedičstva. Ak však tvrdošijne zotrávajú v ťažkom hriechu, môžu byť vydedení. Toto je biblický model zmluvy, pretože Otec žehná svoje deti, ak sú verné zmluve, a trestá ich, ak ju porušujú. Toto všetko je uvedené v zmluve vo forme žehnaní a kliatob (pozri **Dt** 28). Požehnania znamenajú život, kliatby smrť. Preto Boh dôrazne vyzýva svoj ľud, aby si vybral život a správal sa tak, žeby sa mohol tešiť z jeho otcovského požehnania.

POHĽAD DO OTCOVÝCH OČÍ: ZÁVÄZOK VERNOSTI NAVEKY

Otec chcel presvedčiť svoje deti, „dedičov prísľubu“, že je absolútne verný a nemeniteľný. Vedel, že starozákonní Izraeliti sú obklopení národmi uctievajúcimi nevy-spytateľných bohov, ktorí sú dnes zhovievaví, ale zajtra plní pomsty. Prečo by Hebreji nemali očakávať to isté? Niet divu, že Boh zašiel až tak ďaleko, ako išiel, len aby presvedčil svoj ľud, že on je iný. Zložil prísahu, aby „posilnil“ ich dôveru a prispôbil sa slabosti ich viery. Tak ako dávni Hebreji aj my sa potrebujeme pridŕžať nádeje, „istej kotvy duše“, zvlášť preto, lebo máme lepšiu zmluvu (pozri **Hebr** 8, 6), založenú na lepších prísľubeniach*, „pretože sa to nestalo bez prísahy“ (**Hebr** 7, 20).

Autor tu používa slovo sacraments, ktoré v latinčine znamená aj prísahy, aj sviatosti (pozn. prekl.).

Základné poslanstvo, ktoré nám Boh chce zmluvou odovzdať, možno jednoducho zhrnúť takto: „Milujem vás. Som vám oddaný. Prisahám, že vás nikdy neopustím ani sa vás nezrieknem. Vy ste moji a ja som váš. Ja som váš Otec a vy ste moja rodina.“ Aké úžasné, že Stvoriteľ má takú hlbokú lásku k svojim stvoreniam!

Čím viac som študoval, ako Boh v priebehu stáročí vychovával svoje deti, tým väčšími predo mnou ožívala realita zmluvy. Už to nebola iba abstraktná teória, pretože sa mi otvárali nové rozmery Božej lásky. Pojem zmluvy už pre mňa nebol iba starobylým termínom biblickej kultúry, ale predstavoval celé bohatstvo rodinných väzieb. Starozákonné postavy zrazu pred mnou oživali ako úctyhodné príbuzenstvo, ktoré mi však bolo ľudsky blízke a pochopiteľné. Moja, naša rodina viery.

ZÁVAŽNOSŤ ZMLUVNÉHO ZÁKONA

Keď študujete Sväté písmo, zistíte, že zmluvné zákony nie sú nejaké svojvoľné ustanovenia, ale pevné morálne princípy, ktoré riadia mravný poriadok. Navyše odrážajú vnútorný život Najsvätejšej Trojice. Slovom, „zmluva“ je to, čo robí Boh, lebo „zmluva“ je to, čo je Boh.

Zmluvný zákon je pre mravný poriadok ľudských vzťahov tým, čím sú prírodné zákony pre fyzikálny poriadok. Poznáme niektoré nemenné zákony prírody, napríklad gravitačný, ktoré riadia hmotné veci, napríklad naše telá. Ak by som si jedného dňa povedal, že už mám plné zuby zákona zemskej príťažlivosti, lebo obmedzuje slobodu môjho tela, vyliezol by som na vrchol nejakej veže a skočil z nej - len aby som dokázal svoju nezávislosť od gravitačného zákona -, zrušil (doslova zlomil) by som jeho platnosť? Nie, iba by som ho

potvrdil. Jedinou zlomenou vecou v tomto prípade by boli s najväčšou pravdepodobnosťou moje kosti.

To isté platí aj o zmluvách v duchovnej oblasti. Môžeme protestovať a sťažovať sa uprostred bolestného konfliktu a utekať zo záväzného vzťahu, potvrdeného sľubom. Niekedy sa dokonca v akomsi nemom proteste pokúšame odísť od Boha. Tým však nezmeníme prirodzený mravný zákon zmluvy, ktorá nás viaže s Bohom a vzájomne s ľuďmi, ani nezrušíme jeho platnosť. Ničíme len seba a životy svojich drahých. Mravný poriadok ľudského života je síce neviditeľný, riadia ho však zákony zmluvy, ktoré nie sú o nič menej nemenné než zákony fyziky.

Akonáhle pochopíme stálosť a nemennosť zmluvy, začneme chápať aj jej vznešenosť a veľkosť. Môžeme ju používať ako optiku, cez ktorú sa dívame na ľudské dejiny. Veci začneme vnímať z nebeskej perspektívy a uvidíme, ako sa Boh v každej generácii usiluje udržať ľudskú rodinu pospolu. A ak sa cez tú istú optiku pozrieme zo zeme smerom k nebu, uvidíme oko nášho Otca, ako na nás hľadá a bdie nad nami ako nad svojím ľudom.

Toto vzájomné puto poslušnej dôvery a vernej lásky je jadrom zmluvy. Starovekí Hebreji to nazývali *hesed*, čo sa niekedy prekladá ako „vernosť, oddanosť“ alebo „náklonnosť, láskavosť“. Základný význam tohto slova vyjadruje taký druh „zmluvnej lásky“, akú si navzájom prejavujú členovia rodiny.⁸

Ježiš vyrozprával podobenstvo o márnotrattom synovi, aby čo najpresnejšie ilustroval krásu a hĺbkú Novej zmluvy, ktorú prišiel ustanoviť (pozri **Lk** 15, 11-32). Pri čítaní tohto príbehu sa naša pozornosť môže zamerať na hriešny život mladíka. To by však bola rovnaká chyba, akéj sa dopustil jeho závistlivý starší brat.

Namiesto toho si musíme uvedomiť, že hlavnou myšlienkou podobenstva nie je synovo zlyhanie, ale

otcova verná, nemenná láska. Bez ohľadu na to, čo mladý muž urobil v úsilí vymaniť sa z rodinných väzieb spečatených zmluvou, ktoré ho spájali s otcom, nikdy sa mu to nepodarilo. Dokonca aj keď ďaleko v cudzej krajine pásol svine, stále bol v objatí zmluvy. Tá ho napokon aj priviedla späť domov.

Rodičia, ktorí sa trápili pre svoje vlastné „márnotratné deti“, veľmi dobre vedia, o akú nezlomnú lásku tu ide. Je to ako nemeniteľný prírodný zákon: naše deti môžu skúšať našu lásku k nim, nemôžu ju však zrušiť. Ježiš svojim poslucháčom povedal (pozri *Mt* 7, 11), že ak my - hoci sme hriešni - vieme svojim deťom dávať toľko dobrých vecí, o koľko viac by sme mali dôverovať, že láska Boha k nám je nevyčerpatelná a neprekonatelná.

NAŠI DUCHOVNÍ PREDKOVIA

Hlavní hrdinovia nášho príbehu lásky spečatenej zmluvou, hoci sprevádzaní tisíckou vedľajších postáv, sú vám iste známi: Adam, Noe, Abrahám, Mojžiš a Dávid. Čo má týchto päť mužov spoločné? Každého z nich spájalo s Bohom intímne puto priateľstva, vzťah iniciovaný Bohom a postavený na osobnej zmluve. Tento rad zmlúv vedie až k vyvrcholeniu, ktorým je príchod Ježiša Krista, Mesiáša, ktorý uzavrel Novú zmluvu, a tak zmenil chod dejín.

Keď čítate Starý zákon, doslova študujete kroniku vlastnej rodiny, vlastné korene, svojich duchovných predkov. Adam, Noe, Abrahám, Mojžiš a Dávid - títo všetci sú naozaj našimi staršími bratmi v Božej rodine. Pápež Pius XI. povedal: „Duchovne všetci pochádzame od Abraháma... Duchovne sme všetci Semiti, pretože Boží plán od začiatku zahŕňa celú ľudskú rodinu.“⁹

STRUČNÝ RODOKMEŇ BOŽEJ RODINY

Aby sme získali prehľad o božskom príbehu lásky v živote týchto piatich postáv, stručne si preberme príslušby, ktoré Boh každému z nich dal - a aj splnil:

- Boh povolal **Adama**, aby mu dal účasť na svojom požehnaní v manželskej zmluve s Evou (pozri **Gn** 1, 26 - 2, 3), a sľúbil, že ich vyslobodí z hriechu skrze prisľúbené „potomstvo“, ktoré rozmliaždi hlavu diabolskému hadovi - pokušiteľovi (pozri **Gn** 3, 15).
- Boh sa zaručil **Noemovi**, že ho zachráni spolu s jeho rodinou pred vodami potopy, a po nej sľúbil, že nikdy tým spôsobom znova nevyhladí ľudskú rodinu (pozri **Gn** 9, 8-17).
- Boh sľúbil **Abrahámovi** zasľúbenú zem, kde budú jeho potomci požehnaní ako národ, neskôr ako kráľovstvo, až napokon cez neho a jeho potomstvo bude požehnaná celá ľudská rodina (pozri **Gn** 12, 1 - 3; 22, 16-18).
- Pán použil **Mojžiša**, aby vyviedol dvanásť kmeňov Izraela z egyptského otroctva a aby potvrdil zmluvu, ktorá z nich vytvorila svätý národ (pozri **Ex** 19, 5 - 6), povolaný zaujať zasľúbenú zem Kanaán ako svoje dedičstvo (pozri **Ex** 3, 4 - 10).
- Boh uzavrel s **Dávidom** zmluvu, že vybuduje celosvetové kráľovstvo ustanovením večného trónu s Dávidovým synom, ktorý bude vládnuť - božskou múdrosťou - nad všetkými národmi zjednotenými ako kráľovská rodina v spoločnom uctievaní nebeského Otca v jeho dome - jeruzalemskom chráme (pozri **2 Sam** 7, 8 - 19).
- Napokon Otec splnil všetky svoje predchádzajúce sľuby tým, že nám daroval svojho Syna, **Ježiša**, ktorý vzal na seba všetky postihy za predchádzajúce porušenia

zmlúv, aby mohol potvrdiť Novú zmluvu obetovaním vlastného tela a krvi, ktorá nás všetkých naveky spája dovedna, Židov aj pohanov, v jedinej univerzálnej, celosvetovej Božej rodine: v jednej, svätej, katólickej a apoštolskej Cirkvi (pozri **Mt** 16, 17-19).

Keď sa hlbšie zamyslíme nad svojím životom, zistíme, že všetky tieto otcovské prísľuby platia aj pre nás: vyslobodzuje nás zo špiny našich hriechov; udržiava naše manželstvá a rodiny; poskytuje nám všetko, čo potrebujeme; posilňuje nás; zjednocuje nás s inými ľuďmi; stále je s nami. Keď si preberieme svoj spoločný život Božieho ľudu, uzrieme, že Otec svojou láskavou múdrosťou a milosrdnou vynaliezavosťou splnil každúčký z týchto sľubov tak, že zo svojich padnutých detí plných chýb a nedostatkov urobil nepoškvrnenú Kristovu Nevestu.

ROZŠIROVANIE RODINY

Každou ďalšou zmluvou Boh rozširoval svoj záber na ľudskú rodinu. Na úsvite stvorenia uzavrel svoju prvú zmluvu s **Adamom** vo forme **manželského** zväzku uzavretého v znamení **sabatu**. „A stvoril Boh človeka na svoj obraz... muža a ženu ich stvoril" (**Gn** 1, 27). Požehnal ich a povolal k plodnosti; preto uzavrel manželskú zmluvu so zakladajúcimi rodičmi ľudskej rodiny.

Náš praotec Adam reprezentuje celú ľudskú rodinu. Pápež Ján Pavol II. vo svojej prvej encyklike **Redemptor hominis** zdôraznil, že v čase stvorenia sveta Boh uzavrel zmluvu s celým ľudstvom. Pápež vidí v stvoriteľskej zmluve zakladajúcu zmluvu, z ktorej vychádzajú všetky ostatné zmluvy opisované v Písme, vrcholiace v Novej zmluve spečatenej Ježišom, ktorou sa pôvodný

Boží zámer so zmluvou naplňa a obnovuje. Svätý Otec cituje Štvrtú eucharistickú modlitbu a takto charakterizuje Kristovo vykupiteľské dielo: „... zároveň zadosťučinil tomu otcovstvu a Božej láske, ktorú človek určitým spôsobom zavrhol tým, že porušil prvú zmluvu i zmluvy nasledujúce, ktoré Boh viac ráz ponúkol ľuďom.“¹⁰

O desať generácií Boh uzavrel druhú zmluvu s **Noe-mom** a s jeho rodinou v znamení **dúhy**. Tým dostáva Božia rodina charakter **rodu**. Ako sa iste pamätáte, Noe bol ženatý muž s troma dospelými synmi, a aj tí boli ženatí. Spolu tvorili širšiu rodinu. Viete si predstaviť tieto štyri manželské páry, ako sa usilujú znášať sa navzájom, keď celý rok museli spolu žiť v uzavretom priestore archy? Noe určite musel držať svoju posádku nakrátko!

O ďalších desať generácií Boh uzavrel tretiu zmluvu s **Abramom**. Jej znakom bola **obriezka** (pozri **Gn 17**). Tým Božia rodina nadobudla rozmery **kmeňa**. Keď Abram poslušný Božiemu volaniu opustil svoje rodisko, bol patriarchom, ktorý vládol rodu. No časom sa stal náčelníkom skutočného kmeňa. Okrem vlastných príbuzných, ktorí ho sprevádzali (ako bol Lot), tento muž mal pod sebou stovky, možno i tisícky služobníkov (pozri **Gn 14, 14**). Zmluva zahŕňala všetkých týchto ľudí. Takže Boží ľud sa rozrástol z manželského páru na širokú rodinu (rod) a potom na kmeň, ktorý tvorilo mnoho rodín a mnoho ďalších manželstiev.

Štvrtú zmluvu Boh uzavrel na vrchu Sinaj s **Mojžišom**. Jej znakom bola **pascha**. Táto zmluva pretvorila dvanásť kmeňov na Božiu rodinu **národa**, ktorým bol Izrael. Táto skutočnosť si bezpodmienečne vyžadovala omnoho prepracovanejší systém zákonov. Boh dal Mojžišovi Desatoro a ďalšie ustanovenia, takže Izrael teraz už mal svoju národnú ústavu.

Boh uzavrel piatu zmluvu s **Dávidom**, jej znakom bol „večný trón Dávidovho syna“ s cieľom povýšiť Izrael na **kráľovstvo** (pozri **2 Sam 7**). To vyzdvihlo vyvolený národ nad okolité národy a mestské štáty a tie včlenilo ich do zmluvy tým, že im prideliť štátut podriadenosti ako kolóniám a vazalom podliehajúcim Bohu a jeho kráľovskému kňazovi „Dávidovmu synovi“. A pretože králi požadujú hold od podriadených národov, cudzinci prichádzajúci každoročne do Jeruzalema mohli počúvať Boží zákon a od Šalamúna sa dozvedieť o jeho otcovskej múdrosti. Tak sa pohanía učili klaňať jedinému pravému Bohu. Otec ich tak pripravoval na to, že sa raz, po príchode **skutočného** Dávidovho syna - Ježiša, znovu stanú jeho rodinou.

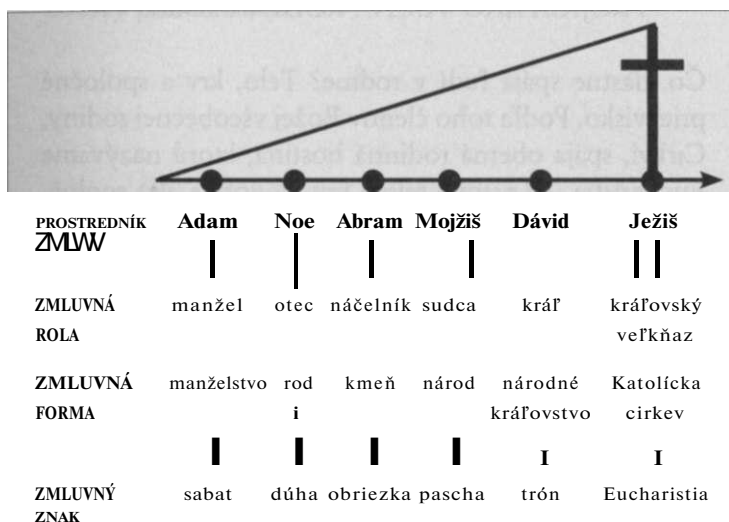
Ako vidíme, každá z týchto zmlúv je vo svojej podstate rodinnou zmluvou. Boh vždy zaobchádza so svojím ľudom osobne, prostredníctvom každej z týchto zmlúv formuje svoju rodinu a dohliada na príbuzenské vzťahy a povinnosti. Jeho konečným cieľom je, pravdaže, znovu zjednotiť celé ľudské pokolenie roztrieštené hriechom, pýchou, nespravodlivosťou a násilím. Ľudstvo nemôže napraviť samo seba, ani obnoviť jednotu výlučne svojím vlastným úsilím, nech by sme sa o to akokoľvek usilovali. Jedine Boh nás môže dať znova dokopy a zmieriť nás všetkých so sebou.

Ako možno vôbec uskutočniť takú gigantickú úlohu? Jedine príchodom Krista, jednorodeného Božieho Syna! Sám Boh prišiel, aby nás zachránil. Uvidíme, že Kristus neprišiel zrušiť Starý zákon; on ho „len“ naplnil a priviedol k dokonalosti.

Šiestu zmluvu uzavrel **Ježiš Kristus**. Znakom tejto Novej zmluvy sa stala Eucharistia, cez ňu sa Božia rodina naozaj stala **univerzálnou, všeobecnou** (po grécky **katholikos**), inak známou ako **Katolícka cirkev**. Takže Kristovo kráľovstvo nie je obmedzené na jeden región či jednu

rasu, ani v ňom nevládne politický nátlak, vojenská sila či strach, lež duchovné prostriedky: sviatostné milosti, Božie milosrdenstvo a láska.

Takto je konštituovaná Nová zmluva, ktorá sa uskutočňuje v rámci Katolíckej cirkvi. Všetci ľudia sveta sú teraz povolaní, aby sa stali členmi tejto celosvetovej Božej rodiny, aby slúžili ako nástroje na Otcovom diele zmierenia prostredníctvom Syna v Duchu Svätom. Ľudská sila sama nie je schopná to uskutočniť.

Vidíme, ako Boh, Otec, prostredníctvom zmlúv v rôznych obdobiach dejín tvorí a rozvíja svoju rodinu. V každej etape používa zmluvu na udržanie duchovnej solidarity a štrukturálnej jednoty svojej rodiny, ktorá z generácie na generáciu ustavične rastie, až kým jeho deti nevytvoria jednu veľkú medzinárodnú domácnosť viery.

Presne to náš svet v súčasnosti najväčšmi potrebuje: novú víziu skutočnej a trvalej rodinnej jednoty v láske Boha Otca a pod jeho vedením. Západná spoločnosť sa zmenila na civilizáciu pozostávajúcu z ľudí, ktorí majú veľmi málo spoločného, iba ak slobodu obchodu, potrebnú na sledovanie ich súkromných, individuálnych záujmov. Čo však naozaj potrebujeme a po čom túžime, je láska rodiny, Božej rodiny, spečatená zmluvou.

TROJICA AKO VEČNÁ RODINA ZMLUVY

Čo vlastne spája ľudí v rodine? Telo, krv a spoločné priezvisko. Podľa toho členov Božej všeobecnej rodiny, Cirkvi, spája obeť rodinná hostina, ktorú nazývame Eucharistia - Kristovo telo a krv. Podobne ako spoločné meno spája členov rodiny, tak aj my v Cirkvi sme spojení krstom - znovuzrodením a prijatím do Božej rodiny *v mene Otca i Syna i Ducha Svätého*.

Sviatostné puto krstu je vlastne zmluvnou prísahou, ktorú ustanovil Kristus - nový Adam, zakladajúci otec tejto novej rodiny. A toto puto sa zdokonaľuje a posilňuje prijímaním *tela a krvi* Otcovho jednorodeného Syna, veľkonočného Baránka Novej zmluvy, v moci Ducha.

Najsvätejšia Trojica je teda večná a prapôvodná rodina zmluvy. Takto to vyjadril pápež Ján Pavol II.: „Boh vo svojom najhlbšom tajomstve nie je samotár, ale rodina, pretože má v sebe otcovstvo, synovstvo a podstatu rodiny: lásku.“¹¹

Trojica je večný zdroj a dokonalý vzor zmluvy. Keď Boh uzatvára a dodržiava zmluvy so svojím ľudom, je len verný sebe samému. Stručne povedané: „zmluva“ je to, *čo* Boh robí, pretože „zmluva“ je to, *kým* Boh je. Od hriešneho páru vyhosteného z raja až po Božiu

vykúpenú celosvetovú rodinu svätých, ktorá je v nebi naveky doma - táto zázračná premena je obsahom dejín zmluvy v Písme. Ustavičné rozširovanie Božieho kruhu nie je možné obmedziť. Božia rodinná zmluva sa v jeho Synovi Ježišovi a skrze neho stala všeobecnou a večnou. Otec od počiatku plánoval, že Adam a Eva budú prvými členmi rodinného kruhu zahŕňajúceho celý svet, vtiahnutého do večnej lásky Trojice. Teraz sa hlbšie zamyslíme nad prvou zmluvou medzi Bohom a naším ľudským pokolením, ktorou sa začal odvíjať božský príbeh lásky.

ZMLUVA STVORENIA A VESMÍRNY CHRÁM

Boží domov pre ľudstvo

„Ideme stavať dom!“ Toto oznámenie nás deti prekvapilo. Ako druhák a najmladší člen rodiny som si aj ja uvedomoval, že je to veľká novina.

Na druhý deň sme sa napchali do auta a išli sa pozrieť na stavebný pozemok. V hlave sa mi premietali predstavy raja. Auto zastavilo a ja som s veľkým elánom vyskočil, nevediac, čo mám očakávať... a zrazu som zostal stáť s neveriacim pohľadom a otvorenými ústami.

Predo mnou bola iba spleť stromov, kríkov, buriny a blata, a nič, čo by pripomínalo domov. Aspoň tak sa to javilo mne. Nie však mame.

Od samého začiatku stavebných prác mama chodila na pozemok aspoň raz denne. Kontrolovala napredovanie prác a riešila problémy. Jej pozorná prítomnosť bola ako Duch vznášajúci sa nad vodami na počiatku stvorenia (pozri **Gn** 1,2): aj ona posúvala stavbu vpred.

Nás deti fascinovalo sledovať postup prác. Najprv prišiel buldozér a potom bagér, aby očistili pozemok a vyhlúbili jamu na základy. Potom na našom budúcom dvore zložili betónové bloky, tehly, trámy a dosky. Základy boli položené za dva dni; potom sa betonoval suterén.

Neskôr prišli tesári a z oblakov pilín začali vystupovať obrysy najprv kostry prízemia, potom prvého poschodia. Vyrástli steny. Neskôr prišli rúry a drôty vedenia.

Napokon nám dovolili behať po vnútrajšku. Všetko sa mi zdalo chladné, cudzie. Čosi tam chýbalo. Bol to dom, ale ešte nie domov.

Konečne nadišiel deň sťahovania. Jedno ráno pred naším domom zastalo veľké kryté nákladné auto a chlapi začali vynášať náš nábytok a všetky škatule. Pracovali rýchlo. Nový dom bol vzdialený len asi tri kilometre, takže už k večeru bolo obrovské auto prázdne.

Aj keď nás ešte čakalo veľa roboty s vybaľovaním, večer onoho dňa sme sa tešili spolu ako rodina v novom hniezde. Tatko nám ukázal kľúč od domu a potom aj tajnú skrýšu vonku pod kameňom, kde ho nájdeme vždy, keď ho budeme potrebovať. Už to viac nebol len dom, teraz sa už stal naším domovom.

V duchu si spomínam na stavbu nášho domu a kladiem si otázku, či v tomto rodinnom zážitku nám Boh, Otec, nedáva kľúč na odomknutie tajomstva stvorenia sveta. Vyskúšame si ho v zámku prvej kapitoly ***Knihy Genézis***, aby sme sa dozvedeli, ako Boh po etapách budoval svet tak, aby sa z neho stal svätý dom, v ktorom by sa jeho milované deti cítili doma.

No pred vyskúšaním zámku sa musíme presvedčiť, či máme správny kľúč. Bežne sa totiž používajú iné kľúče a niektoré z nich vyzerajú byť dobré, ale iba pokazia zámok.

VYHNÚŤ SA SAMOVRAVE

Určite ste sa už rozprávali s človekom, u ktorého bolo hneď zrejmé, že ho vôbec nezaujíma, čo si myslíte vy. Možno ste to vycítili z jeho pohľadu či odvrknutia, no

jeho postoj bol jasný: „Stačí, keď mi iba pritakávaš!" Alebo ešte horšie: „Ak budem chcieť poznať tvoj názor, poviem ti ho!" V každom prípade sa v takomto „dialógu" cítite takmer ako vosková figurína.

Mám pocit, že keby pradávny pisateľ ***Knihy Genezis*** žil dnes, mal by asi takýto pocit zoči-voči moderným exegetom jeho práce, zvlášť rozprávania o stvorení sveta. Bez obalu povedané: mnoho čitateľov sa väčšmi zaujíma o to, či sa dá ***Genezis*** zladať s evolučnou teóriou, ako o to, čo vlastne chcel autor povedať. Naše zameranie sa na vedu nám často prekáža pri nestrannom čítaní ***Knihy Genezis***.

Otázka, *ako* bol svet stvorený, vyskytuje sa v Písme jediný raz, a to v ***Knihe Jób***, kde Boh v podstate hovorí, aby sme sa tým nezaoberali (pozri ***Jób*** 38 - 41). Pre nás je jednoducho priťažké čo i len predstaviť si to, nieto ešte prísť tomu na koreň.

Prítom opis stvorenia sa zaoberá inými, no nie menej dôležitými otázkami: *čo a prečo* Boh stvoril. Aby sme sa dozvedeli, ako odpovedá práve na tieto otázky, azda bude dobré znovu si prečítať ***Knihu Genezis*** novými očami. To znamená vrátiť sa k textu a hľadať, čo dávny pisateľ mienil povedať svojim pôvodným čitateľom.

Pre jednoduchosť budeme za autora považovať Mojžiša a za pôvodných čitateľov tých starovekých Izraelitov, čo tento materiál dostali od neho ako súčasť Božieho zákona (Päť kníh Mojžišových - Pentateuch). Takýto tradičný prístup sa síce môže zdať nemoderný, má však určité výhody. Po prvé, interpretačné podnety nachádza v samotnom biblickom texte. Po druhé, má väčšiu vysvetľovaciu silu. Slovom, lepšie podáva zmysel ***Knihy Genezis***, a dokonca celého Pentateuchu. Zároveň je vernejším odzrkadlením živej tradície Cirkvi potvrdennej Magistériom.¹

Keď necháme ***Knihu Genezis*** rozprávať samu za seba, Mojžiš prestane byť akousi figurínou. Stane sa naším

učiteľom a my sa staneme jeho poslucháčmi a žiakmi a nebudeme mu do úst vkladať svoje myšlienky a do biblického textu dnešné názory.

Na jednej strane niektorí čitatelia doslovne trvajú na šiestich dvadsaťštyrihodinových dňoch stvorenia a tvrdia, že *Genezis* vylučuje akúkoľvek formu evolúcie (teistickú či inú), akoby sa Mojžiš a Duch Svätý niekoľko tisíc rokov vopred prisahali, že uskutočnia preventívny úder proti darwinizmu. Hoci mnohí z ich kritikov ich označujú za „fundamentalistov“, táto nálepka, ako napokon väčšina nálepiek, nie je ani vhodná, ani riešeniu nepomáha.

Niektoré verzie vývojovej teórie totiž naozaj *protirečia Knihe Genezis*, ako aj zdravému uvažovaniu. Na druhej strane niektorí zo starokresťanských cirkevných otcov a učiteľov Cirkvi doslovne interpretovali *Genezis* v zmysle šiestich dvadsaťštyrihodinových dní, a predsa ich neoznačujeme ako fundamentalistov o nič viac, ako by sme nazvali Nabuchodonozora nacistom, pretože prenasledoval Židov a zboril ich chrám už roku 586 pred Kristom. Niektoré nálepky jednoducho nesedia.²

No s takouto doslovnou interpretáciou Biblie sú problémy. Napríklad: Ako sa merali prvé tri dvadsaťštyrihodinové dni, keď slnko bolo stvorené až na štvrtý deň? Navyše ukončenie dňa sa nespomína v súvislosti so siedmym dňom, pretože tento označuje skôr Boží oddych než doslovný časový úsek dvadsiatich štyroch hodín.

Pochopiteľne, Boh by bol mohol stvoriť svet za šesť dní, ak by bol chcel - alebo za šesť hodín či šesť minút, ba aj za šesť sekúnd, keď už ide o to. Treba povedať, že „deň“ (po hebrejsky *jom*) neoznačuje vždy čas meraný hodinami, čiže toto slovo použité v *Genezis* nemusí nevyhnutne určovať, ako dlho Bohu trvala stvoriteľská práca.

Dobre viem, že obhajcovia doslovnosti si uvedomujú tieto problémy. Spomínam ich len preto, aby som upozornil, že pre Mojžiša to nepredstavovalo nijaký problém, a to práve preto, lebo jemu šlo o niečo úplne iné. Žiaľ, tento druh „doslovnej“ interpretácie nie je jediným prípadom samovravy. Existuje ešte iný prístup, nachádzajúci sa na opačnom konci interpretačného spektra, ktorý takisto chce navliecť moderné názory na starobylý text.

MÝTICKÉ PREDSTAVY

Je nemálo čitateľov, podľa ktorých je *Kniha Genezis* obyčajný starý hebrejský mýtus. Spôsob ich uvažovania je asi takýto: Keďže príbeh stvorenia sveta je náboženským, a nie je vedeckým opisom dejín ľudstva, treba sa na ňáh dívať ako na staroveký židovský mýtus založený na ich primitívnych poverách a duchovnej propagande.

Zaradenie *Genezis* medzi mýty má malú chybu krásy: nezodpovedá faktom. Porovnávanie *Genezis* s inými prastarými opismi stvorenia sveta, ktoré sa všeobecne pokladajú za mýtické, odhaľuje omnoho viac odlišností než podobností. Napríklad všetky staré mýty opisujú proces stvorenia ako vojnu medzi bohmi, kde víťazi tvoria vesmír z mŕtvol porazených. Ďalej mýty považujú slnko, mesiac a nebeské telesá za božstvá. Je jasné, že *Genezis* je vystrihnutá z úplne inej látky.³

Oboje, mýtická i doslovná interpretácia *Knihy Genezis*, si od svojich zástancov vyžadujú rafinovaný druh samovravy. Výsledok je v oboch prípadoch úplne rovnaký: starobylý text sa znásilňuje tak, aby sa „vyjadroval“ k moderným problémom. A to tým, že do Mojžišových úst sa vkladajú požadované slová. Hoci vyvodzované závery si vzájomne odporujú, obidva

prístupy stavajú na tej istej skupine predpokladov, ktoré nie sú odvodené zo starobylého textu *Genezis*, ale z kategórií modernej vedy. Žiaľ, veriaci čitatelia, ktorí prijímajú tieto vedecké kategórie, sú často vťahovaní do boja medzi vedou a náboženstvom. Som presvedčený, že ide o falošnú dilemu postavenú na dvoch od cieľa odvádzajúcich prístupoch.

Bez toho, aby som sa dotkol zložitej diskusie o interpretačnej teórii, musím povedať, že slovný význam *Genezis* nie je možné ignorovať. Naopak, Cirkev učí, že je dôležité poznať najprv slovný zmysel Písma a potom hľadať duchovné zmysly (pozri *KKC*116-118). Slovný zmysel je teda presne a predovšetkým to, čo je v centre nášho záujmu; musíme ho však hľadať správnym spôsobom.⁴

Správne čítanie *Knihy Genezis* si teda vyžaduje odpútať sa od prudkých debát medzi evolucionistami a religionistami, aby sa vyvážené a objektívne mohli aplikovať nástroje slovnej analýzy. To však neznamená, že sa odpútame od biblického textu. Naopak, k príbehu Biblie sa musíme dostať tak blízko, ako je to len možné. Preto musíme čítať veľmi pozorne a s kritickou empatiou ku kultúre a dobe, v ktorých bol text pôvodne napísaný a rozširovaný.

Ak sa k správe o stvorení pristupuje od začiatku takto a v tomto duchu, text vydá slovný zmysel, ktorý zostane otvorený autentickým objavom modernej vedy spolu a osobitne platným objavom vedy zaoberajúcej sa porovnávaním náboženstiev a starých mytológií. Ba ja ako kresťan katolík som hlboko presvedčený, že výsledky takéhoto prístupu raz preukážu hlbokú komplementaritu náboženstva a vedy, viery a rozumu.

Bez ďalších okolkov si teda zaviažme sandále, prepážme si bedrá a prisadnime si k starozákonným Izraelitom čítajúcim *Knihu Genezis*.

OD CHAOSU KU KOZMU

Večný príbeh lásky sa v Písme začína veľmi jednoducho: „Na počiatku stvoril Boh nebo a zem“ (**Gn 1, 1**). Tak ľahučko..., akoby nič. Až to udivuje! Bez námahy, bez bojujúcich bohov, Boh jednoducho prehovoril... a ... BUM (či TRESK, ak chcete): celý vesmír - priestor, čas, galaxie, slnečné sústavy, planéty, molekuly, subatomické častice, všetko toto začalo jestvovať! Z ničoho! Tomu hovorím moc!

Už prvý verš Biblie jasne dokazuje, že Boh je absolútne najvyšší, úplne suverénny, všemohúci. Nijako ho teda nemožno zamieňať so svetom, ktorý stvoril. On jediný je Boh, nie my. Ani vesmír nie je jeho telo či dom (na rozdiel od učenia New Age). Nech sa vesmír zdá byť akýkoľvek veľký, v skutočnosti sa nedá ani porovnať s nekonečným Stvoriteľom.

Ak nám prvý verš hovorí, kto Boh **je** (Stvoriteľ), ako aj to, čím **nie je** (stvorenie), jedna otázka zostáva: čo **je** podľa **Genesis** stvorenie? Práve to vysvetľuje zvyšok prvej kapitoly.

Napovedá to nasledujúci verš: „Ale zem bola **pustá** a **prázdna...**“ (**Gn 1, 2**). V hebrejskej pôvodine: **tobu va-bohu**. Tieto dve slová vyjadrujú prapôvodný stav zeme: jej **bez tvárnosti** a **prázdnotu**.

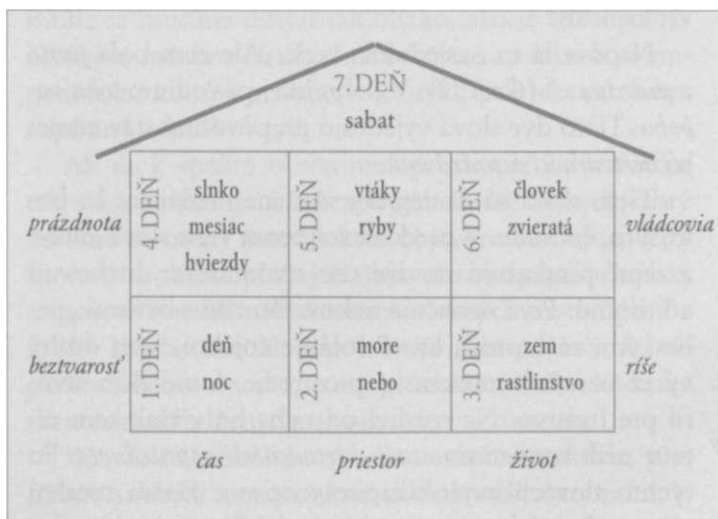
Tieto slová sú strategicky vložené medzi to, čo bolo, a to, čo bude. V predchádzajúcom verši slová „nebo a zem“ poukazujú na dve ríše stvorenstva: duchovnú a hmotnú. Prvá označuje nehmotnú ríšu obývanú „nebeskými zástupmi“, ktoré voláme anjelmi, kým druhý výraz označuje pozemské prostredie, ktoré Boh stvoril pre ľudstvo. Na rozdiel od neba bola však zem ešte v nedokončenom stave **beztvárnosti a prázdnoty**. Po týchto slovách zvyšok kapitoly opisuje Božiu tvorivú odpoveď na obe tieto problematické stavy prvotného

chaosu zeme. Boh pretvára zem - z chaosu vytvára vesmír - svojou mocou a podľa svojho plánu.

Božia tvorivá moc sa prejavuje v nasledujúcom verši, ktorý opisuje, ako sa „duch Boží vznášal nad vodami“ (v. 2b). Podobne ako pozorná prítomnosť mojej mamy na stavenisku nášho nového domu aj Duch Svätý pohýnal vpred proces tvorenia sveta, od čistenia terénu cez kladenie základov až po jeho premenu a posvätenie (pozri Ž 104, 5-30; **Prís** 8, 1-31). Spolu s jeho mocou sa pritom prejavil aj jeho plán.

AKO POSTAVIŤ DOM ZA ŠEŠŤ DNÍ

Opis stvorenia sleduje veľmi presný poriadok. Pri pozornom čítaní nám prezradí, ako Stvoriteľ reagoval v prvé tri dni na beztvárnosť zeme a ako potom vyriešil jej prázdnotu v záverečných troch dňoch. Možno nám tu pomôže obrázok:

V prvý deň Boh stvoril svetlo a oddelil ho od tmy, čím ustanovil deň a noc (verše 3-5); tak bol stvorený pozemský čas. Na druhý deň Boh stvoril oblohu a moria a oddelil vody, ktoré boli pod oblohou, od vôd, ktoré boli nad oblohou (verše 6-8); tak bol stvorený pozemský priestor. Na tretí deň Boh stvoril zem a rastlinstvo (verše 9-13). Tak sa začal život na zemi. Tri základné podmienky pozemskej existencie boli teraz už na svete: čas, priestor a život. Takisto boli na svete aj tri podstatné prvky na udržanie ľudského života: svetlo, voda a potrava. Tri stvorené ríše teraz čakali na svojich vládcov.

Na štvrtý deň Boh stvoril slnko, mesiac a hviezdy a povolal ich, „aby vládli nad dňom a nad nocou“ (verše 14-19), čiže nad ríšou času stvorenou už v prvý deň. Na piaty deň Boh stvoril ryby a vtáky, aby naplnili oblohu a moria (verše 20-23) a vládli nad ríšou priestoru stvorenou na druhý deň. Na šiesty deň Boh stvoril zvieratá a človeka a povolal ich, aby vládli zemi a rastlinstvu, čiže živej ríši, ktorú Boh sformoval na tretí deň.

Medzi tým, čo Boh vytvoril za prvé a za druhé trojdnie, vládne dokonalý súlad. Pán najprv za tri dni stvoril prostredie a potom ho v ďalších troch dňoch naplnil bytosťami. Najprv ríše, potom ich vládcov. Je to náhoda? Nemyslím si.

Tieto paralely tvoria literárny rámec, do ktorého je zasadené rozprávanie o stvorení. Mojžiš ho použil pri opise toho, ako Boh pripravil zem tak, aby bola vhodným domovom pre ľudstvo. Pozorným čítaním sme odhalili jednoduchý, ale pevný logický rámec, ktorý nám naznačuje, ako asi pôvodní židovskí čitatelia vnímali rozprávanie o stvorení v *Knihe Genezis*. Pomáha **nám** to pochopiť dôvod a význam stvorenia. Slovom, lepšie chápeme, **čo** a **načo** Boh stvoril.

DOBRÝ OBRAZ JE VŠETKO

Najprv otázka **čo**. Nuž dom! Boh budoval domov pre svoje budúce deti. Stvorenie sveta je veľký stavebný projekt. Dobrí stavbári majú pri práci pred očami cieľ. Aristoteles napísal: „Čo sa končí vykonaním, začína sa úmyslom.“ Boh vždy pracuje tak, že má na pamäti konečný cieľ; tento môžeme odhaliť v tom, čo stvoril ako posledné, čiže v nás.

„Potom Boh povedal: ‚Urobme človeka na náš obraz, na našu podobu!‘ (...) A stvoril Boh človeka na svoj obraz; na Boží obraz ho stvoril, muža a ženu ich stvoril“ (**Gn** 1, 26-27). Zápletka sa komplikuje. Čo pre nás znamená byť stvorení ako muž a žena na Boží „obraz a podobu“?

Po prvé, to znamená, že ľudský život je veľmi posvätný. Spoločnosť sa často dopúšťa veľkej chyby, keď ľudskému životu pripisuje hodnotu podľa veľkosti diela, výzoru či ekonomickej produktivity a výkonu jednotlivca. Tohto omylu sa dopustili nacisti počas druhej svetovej vojny. Nachádza sa aj v jadre tragédie umelého potratu a eutanázie v našej dobe. Posvätnosť života sa vzťahuje aj na počaté deti a starých ľudí, na telesne či mentálne postihnutých. Každý človek má túto úžasnú a nezmerateľnú dôstojnosť, lebo každá ľudská bytosť je stvorená na Boží obraz. Aj tí, čo hrešia alebo páchajú nejaký ohavný zločin, zostávajú zahalení touto dôstojnosťou. Ani jeden človek nie je vylúčený z vykúpenia a možnosti nápravy.

Po druhé, to znamená, že naša práca má osobitnú hodnotu. Spoločnosť to však vníma opačne. Moju hodnotu mi nedáva moja práca, ale pretože v sebe nosím Boží obraz, nadobúda moja práca dôstojnosť. Práca sama osebe nie je prekliatím, hoci pre Adamov hriech je zaťažená znechucujúcou námahou (pozri **Gn** 3, 17- 19).

Sám Boh pracoval, aby priviedol stvorenstvo k jestvovaniu. Pred pádom sme boli povolaní pracovať, aby sme napodobňovali Boha, nášho Otca.

Po tretie, byť na „obraz a podobu“ Boha znamená, že sa podobáme Bohu. Ako *osoby* máme rozum na uvažovanie, slobodnú vôľu a jedinečnú schopnosť milovať. Navyše Boh nám dal prirodzenosť veľmi odlišnú od iných stvorení. Ako ľudské bytosti sa nachádzame niekde medzi anjelmi a zvieratami: máme fyzické telá a rozumom vybavené duše. Anjeli milujú, ale nerozmnožujú sa, zvieratá sa rozmnožujú, avšak bez lásky. My ľudia máme naozaj jedinečnú schopnosť robiť oboje prostredníctvom aktu manželskej lásky, ktorá je zmluvným prameňom medziosobného spoločenstva a rodinného života. Keď je naša manželská, rodičovská a súrodenecká láska naozaj skutočná, máme podiel na živote a láske samotného Boha (ktoré sú v Bohu jedno a to isté). Ako členovia rodiny sme povolaní žiť a milovať ako Boh - Otec, Syn a Duch Svätý. Všetko sa to začína manželskou zmluvou, kde sa láska medzi osobami úmyselne dáva a prijíma životodarným spôsobom.

Dnes sa mnoho hovorí o tom, aké je dôležité mať o sebe pozitívny obraz. Podľa niektorých ide o umelý problém, že na tom v skutočnosti nezáleží. Ale záleží - a veľmi. No chápeme to nesprávne. Samotný problém nie je umelý, umelé sú jeho takzvané riešenia. Nepotrebujeme, aby si každý o sebe vytváral dobrý obraz, ale potrebujeme veriť, že každý bol stvorený na Boží obraz.

Hlboká pravda o tom, že Boh nás stvoril na svoj „obraz a podobu“, prvý raz sa objavuje v *Knihe Genezis*, ktorá na to používa tieto jednoduché slová. Pôvodný zmysel tejto vety podáva veľmi prostú pravdu. Ozrejmujeme sa to v nasledujúcom výskyte podobnej vety v *Genezis* 5, 3, keď Adam splodil syna Seta, „jemu podobného, podľa

jeho obrazu". Tu sa jasne hovorí o vzťahu otec - syn. A v podstate má ten istý význam ako v opise príbehu stvorenia.

ČLOVEK STVORENÝ V STAVE MILOSTI

Adam nebol len obyčajným stvorením: bol totiž obdarený milosťou Božieho synovstva. Od prvého okamihu svojej existencie Adam stál pred Bohom ako syn pred milujúcim Otcom. Mnohí z nás túto vetu už počuli. Niektorí ju dokonca považujú za nudnú. To nie je dobré. V skutočnosti to môže byť aj nebezpečné, pretože rozdiel medzi Stvoriteľom a stvorením je nesmierny. A predsa sa často zanedbáva, ba niekedy sa aj popiera.

Pomôcť nám tu môže trochu zdravého uvažovania: v porovnaní s nevyčerpateľnou a nekonečnou Božou prirodzenosťou sú ľudia ako smietky prachu. V porovnaní so Všemohúcim aj najvyšší anjeli sa javia len ako zrnká konečného ducha. Ako sa raz vyjadril jeden z mojich jezuitských profesorov: „Pokiaľ ide o nás samých, väčšmi sa podobáme na kamene než na Boha." Je to tak, aj keď si to neradi pripúšťame. My však **musíme** na to myslieť - často a zámerne, pretože inak správne nepochopíme a nedoceníme, čo vlastne Božia milosť v nás uskutočňuje a ako veľmi ju potrebujeme. Svojou prirodzenosťou sme Božie stvorenia a Boží služobníci, avšak milosťou sme povýšení do dôstojnosti jeho milovaných detí.

Nech sa táto skutočnosť zdôrazňuje akokoľvek, nikdy to nebude stačiť, aby sme si plne uvedomili vzťah Božieho obrazu v nás k prirodzenosti a milosti. Dovoľte mi v tejto súvislosti zhrnúť dva najdôležitejšie body. Prvý: pretože sme stворení na Boží obraz, **ľudská prirodzenosť mi** tri základné vlastnosti: posvätnosť ľudského

života, dôstojnosť ľudskej práce a posvätnosť rodinnej lásky. Boh stvoril človeka s *prírodnosťou* prispôbenu časnému životu na zemi, čo nás robí schopnými žiť, pracovať a milovať *ako* Boh, ako členovia rodiny. Toto je klasické (a katolícke) chápanie *prírodného zákona*⁵, čo je to isté ako mravný zákon zmluvy. Druhý bod: Boží obraz je spojený s ešte väčším tajomstvom. Tým je *Božia milosť*, ktorá znamená naše povýšenie k účasti na sláve a láske, ktorá večne prúdi medzi tromi božskými osobami trojjedinej Rodiny. Do človeka bola vliata *milosť*, ktorá ho uspôsobila žiť v Bohu ako jeho adoptívny syn teraz a naveky. To zodpovedá pojmu *Boží zákon* v učení svätého Tomáša Akvinského.⁶

Možno ste zvedaví, čo má toto všetko spoločné s rozprávaním *Knihy Genezis* o stvorení. Odpoveď znie: všetko! Prírodný poriadok a poriadok milosti mali od začiatku existencie človeka žiť v harmonickom manželstve. V našej dobe sa však rozviedli. Ich sobáš sa uskutocnil na úsvite dejín, pri stvorení, ako to dokazuje *Genezis*. Siedmy deň, svätý sabat, ako to ešte uvidíme, bol znakom tejto sobášnej zmluvy, znamením jednoty neba a zeme, Boha a človeka, muža a ženy. Prvotnú rozluku zapríčinila satanová vzbura, rozvod spôsobil Adamov hriech. Kristus ako nový Adam prišiel obnoviť túto sobášnu zmluvu tým, že spečatil Novú zmluvu s Cirkvou, svojou nevestou.

Ak sa nám táto biblická vízia dostane do krvi, zmení náš spôsob myslenia a celý náš život. Stvorený svet uvidíme taký, aký skutočne je: ako dom, ktorý nám postavil Boh ako náš pozemský dočasný domov, miesto putovania, kam prichádzame spoznávať Pána prostredníctvom jeho veľkolepého diela nielen ako múdreho Stvoriteľa, ale aj ako milujúceho Otca. Tento zmluvný obraz stvorenia je nám odhalený preto, aby sme mohli žiť ako Božie deti, nielen ako jeho stvorenia,

v prekrásnom paláci, ktorý Kráľ kráľov postavil pre svoju kráľovskú rodinu.

SABAT:

ZÁCHRANA BLAŽENÝCH PRE VEČNOSŤ

Na otázku, *načo* Boh stvoril svet, nám dáva odpoveď siedmy deň: Boh nielenže „v siedmy deň si odpočinul“, ale ho aj „požehnal... a posvätil“ (pozri **Gn** 2, 2-3). Kým niektorí dnešní čitatelia sa môžu pozastaviť nad tým, ako sa môže Boh unaviť, ani jednému starozákonnému Izraelitovi by nebol unikol skutočný dôvod Božieho konania: Boh stvoril sabat ako znak zmluvy (pozri **Ex** 31, 12—17).⁷ Siedmy deň teda nesymbolizuje únavu Boha, ale jeho životodarnú vitalitu - práve povoláva svoje deti k cieľu, pre ktorý nás stvoril: aby sme spočívali v blaženosti a v svätosti nášho Otca teraz i po celú večnosť.

To je dôvod, pre ktorý Boh dal svojmu ľudu sabat a pre toto mali naň „pamätať“ a „zasvätiť“ ho (pozri **Ex** 20, 8). Sabat bol znakom zmluvy medzi Bohom a stvorenstvom a Boží ľud bol povolaný byť jej prostredníkom. Táto rola prostredníka zmluvy v sebe zahŕňala dve úlohy: uplatňovať *kráľovskú* zvrchovanosť (pozri **Gn** 1, 26-29) a dosiahnuť *kňazskú* svätosť (pozri **Ex** 31, 16-17). Naša práca a bohoslužba mali kráčať ruka v ruke.

Ako syn Boha bol Adam aj kráľom, aj kňazom. Dva Božie činy na siedmy deň stvorenia boli viazané na tieto dve roly. Božie „požehnanie“ umožnilo Adamovi byť kráľom, kým Božie „posvätenie“ zasa svätým kňazom. Vďaka sabatu a jeho prostredníctvom sa mohla ľudská práca pozdvihnúť, premeniť na bohoslužbu. Z týchto dvoch posvätných rolí však bola kňazská jasne vyššia - a svätejšia - ako kráľovská, aspoň u starovekého Izraela.

Boh zároveň chcel, aby sa sabat stal pre Izraela radosťou. Tu a teraz na zemi. Nie je to zvláštne, že Boh nám musí prikazovať, aby sme boli blažení? Prečo je taký príkaz vôbec potrebný? Boh totiž vie, že my ani netušíme, akú odmenu pre nás v nebi pripravil (pozri **1 Kor 2, 9**)! Od začiatku totiž dobre vedel, čo potrebujeme, aby sme boli naplnení, nuž sa o to postaral už „na počiatku“. Sabat nám tak slúži ako pripomienka, že pre svoje naplnenie potrebujeme čosi viac ako to, čo môžeme získať svojou prirodzenou prácou v našom pozemskom živote. Preto mal Izrael „pamätať na sobotný deň“, aby tak obnovovaním zmluvy so svojim Otcom mohol neprestajne nanovo objavovať, ako veľmi mu môže dôverovať, že mu vždy poskytne všetko, čo potrebuje, vrátane toho, čo potrebuje k zachovávaní jeho zákonov.

Tým, že sabat vyznačuje koniec Božej práce stvorenia, zároveň poukazuje na posledný cieľ ľudskej kráľovskej práce a kňazskej bohoslužby: na večný život v nebi. Naším cieľom je mať podiel na odpočinku Božieho sabatu. Nič iné to nenahradí, aspoň pokiaľ ide o Boha. A to sa odráža na rodinnom duchu Božieho zmluvného zákona: Otec nariaďuje naše posvätenie a požehnanie. Prikazuje nám, aby sme boli svätí, aby sme sa mohli naveky tešiť zo spoločenstva s ním. Preto vždy musíme konať svoju časnú prácu so zreteľom na svoj **večný** cieľ.

SABAT:

PRVÝ DEŇ „ODDYCHU“ V ŽIVOTE ČLOVEKA

Keďže človek bol stvorený na šiesty deň, jeho prvým celým dňom bol sabat. Nie je to zaujímavé, že Boh chcel, aby človek oddychoval ešte predtým, než začal pracovať? (V Novej zmluve kresťania začínajú týždeň

podobne - oddychom v nedeľu, v deň Pána.) Osobne si myslím, že Boh nás tým chcel naučiť od samého začiatku jednu dôležitú pravdu o viere.

Nebezpečenstvo nevery je rafinované: často radšej pracujeme ako otroci než ako synovia dôverujúci v milosť svojho Otca. Pokúša nás zredukovať Otcov zákon na otrocký kódex. Ježiš nám preto pripomína: „Sobota bola ustanovená pre človeka, a nie človek pre sobotu“ (*Mk* 2, 27).

To vrhá celkom nové svetlo na stvorenie sveta a človeka. Božie úmysly sú také čisté! Všetko, čo robí, je pre naše dobro, pre našu radosť. Boh mohol stvoriť všetko v okamihu, bez námahy. Nepotreboval šesť dní na stvorenie sveta a jeden na oddych. Vlastne Boh nepotreboval stvoriť vôbec nič. Bodka. Rozhodol sa povolať ľudstvo k existencii nie preto, že sa nudil či cítil osamotený. Otec, Syn a Duch navzájom žili najintímnejším rodinným životom a láskou od večnosti. Nepotrebovali širšie spoločenstvo. Trojjediný Boh sa tešil plnej sláve.

Na konci dejín Boh nebude mať viac slávy ako na ich začiatku. Je teda logický záver, že Boh nás nestvoril a nevykúpil preto, aby získal slávu, ale aby ju **dával**. Preto je veľmi dôležité, aby sme ju my ako verné a poslušné deti od neho **prijímali**.

Boh nás stvoril a vykúpil, aby sme mali účasť na milosti a sláve Božieho synovstva. Pán pracoval šesť dní a odpočíval na siedmy deň nie kvôli sebe, ale kvôli nám, aby sme ho mohli napodobňovať v súlade s našou prirodzenosťou. Veď Otec najlepšie pozná svoje deti.

Ďalší dôvod, prečo Mojžiš opísal Boha, ako vyčleňuje siedmy deň po skončení stvorenia, môže sa vzťahovať na starú izraelskú prax zmluvných prisáh. Hebrejské slovo pre „prisahanie“ *shebä* je z koreňa slova sedem. Po hebrejsky „prisahať“ doslova znamená „rozdeliť sa na sedem častí“ (pozri *Gn* 21, 27-32). Keďže zmluva

sa uzatvára prisahou, čiže „rozdelením na sedem“, azda nie je nelogické vnímať Boha, ako uzatvára zmluvu s vesmírom tým, že ho tvorí, a to úmyselne na sedem ráz. V každom prípade je významné, že sabat Židia vždy chápali ako deň, v ktorom si Izrael mal „pripomínať“ Božiu zmluvu s nimi a so stvorenstvom. Slávili ho modlitbou a bohoslužbou, a tak obnovovali zmluvnú prisahu, ktorá z nich vytvárala Božiu sakramentálnu rodinu.⁸

SABAT: SVÄTYŇA V ČASE

Genesis predstavuje stvorenie sveta ako veľký Boží projekt budovania domova pre jeho deti. Táto myšlienka nachádza ozvenu aj na iných miestach Písma, zvlášť v poetických častiach, ktoré opisujú prvky stvoreného sveta ako základy, uholný kameň, strechu, dvere, okná a iné architektonické prvky (pozri *Jób* 38 — 40; *Z* 104). Zvlášť často sa vyskytujú tri obrazy: dom, palác a chrám. Z týchto troch chrám je najdôležitejší a najsvätejší.

Správa o stvorení nás učí najzákladnejšiu pravdu o svete: že bol stvorený na to, aby sa stal svätým miestom na prebývanie Boha medzi nami a pre kňazskú bohoslužbu a obetu prinášať človekom. Inými slovami, Boh chce, aby sme svet vnímali ako obrovský chrám.

Tento starý židovský pohľad možno sledovať v biblických textoch: napríklad keď Mojžiš postavil svätostánok na Sinaji (pozri *Ex* 25 - 31) alebo keď Šalamún postavil chrám v Jeruzaleme (pozri *1 Kr* 5 — 9). Viacero paralel dokazuje, že každá svätyňa bola navrhnutá a postavená ako mikrokozmos, aby pripomínala a napodobňovala stvorenie sveta.

Keď Boh dával Mojžišovi pokyny o bohostánku (pozri *Ex* 25 - 31), priamo s ním hovoril desaťkrát („Pán

povedal Mojžišovi...). V prvej kapitole *Knihy Genezis* Boh takisto vyslovil stvoriteľské slová desaťkrát („Boh povedal: „Buď...!“). Aj prvých šesť dní stvorenia sa nápadne podobá opisu zhotovovania a požehnania svätostánku:

GENEZIS 1 - 2	EXODUS 39 - 40
„A Boh videl všetko, čo urobil; a bolo to veľmi dobré“ (1,31).	„Mojžiš všetku prácu prezrel a videl, že ju previedli celkom tak, ako mu prikázal Pán“ (39, 43).
„Takto boli dokončené nebo a zem i všetka ich nádhera“ (2, 1).	„Takto bola ukončená všetka práca na príbytku, na stánku zjavenia ...“ (39, 32).
„... Boh ukončil dielo, ktoré konal“ (2, 2).	„Tak dielo dokončil“ (40, 33).
„A Boh požehnal...“ (2, 3). „... a posvätil ho...“ (2, 3).	„A Mojžiš... požehnal“ „... posväť ho...“ (40, 9).

Okrem týchto niekoľkých paralel na konci oboch projektov sa zdôrazňuje posvätnosť sabatu, siedmeho dňa (pozri *Gn* 2, 2-4; *Ex* 31, 12-17).⁹

Podobná schéma je zrejmá v biblickej správe o budovaní Šalamúnovho chrámu, ktorý bol dokončený po siedmich rokoch prác a ktorý sa kráľ rozhodol posvätiť v siedmy mesiac - počas Sviatku stánkov, ktorý trval presne sedem dní (pozri / *Kr* 6, 38; 8, 2). A na dovŕšenie všetkého Šalamúnova modlitba posvätenia chrámu obsahovala sedem prosieb (pozri *I Kr* 8, 12-53).

Tieto paralely naznačujú, že starozákonní Izraeliti boli zrejme zvyknutí čítať správu o stvorení sveta v súvislosti s výstavbou a posvätením svätostánku a chrámu.¹⁰ Tieto paralely nám zároveň odhaľujú, čo dávni židovskí čitatelia prirodzene vnímali ako prvotný zmysel či slovný význam opisu stvorenia: Boh postavil a posvätil vesmírny chrám pre svoj kráľovsko-kňazský ľud. Ako ďalej uvidíme, táto interpretácia stvorenia ako obrovského chrámu v prvej kapitole pripravuje scénu pre symbolický význam rajskej záhrady ako svätyne v druhej kapitole, v ktorej bol Adam povolaný slúžiť a spravovať ju (pozri **Gn 2, 15**) ako veľkňaz ľudstva."

ČO SA SKRÝVA ZA MENOM: OD ELOHIMA POJAHVEHO

Niektorí čitatelia sa pozastavujú nad zdanlivými nezrovnalosťami medzi správami o stvorení v prvej a druhej kapitole **Knihy Genézis**. Pri ich pozornom čítaní však zistíme, že sa veľmi dobre dopĺňajú. Prvá kapitola opisuje, ako **Elohim** z ničoho stvoril vesmír, kým druhá ukazuje **Jahveho**, ako koná zblízka a osobne, keď formuje Adama zo „zeme" (**adamah**) a usadzuje ho v záhrade Edenu. Rozdiel medzi týmito dvoma Božími menami odráža dva rôzne druhy Božej činnosti. Elohim evokuje nekonečnú moc Stvoriteľa, kým Jahve vyjadruje Božiu lásku spečatenú zmluvou. My rozlišujeme podobne, keď namiesto všeobecného termínu „Boh" povieme „Abba, Otče!", ako to hovoril Ježiš.

Ako možno zosúladiť tieto dva obrazy Boha? Kľúčom k tomu je opäť sabat ako znamenie Božej zmluvy so stvorením. On odhaľuje zmysel stvorenia: vesmír je chrám, my sme Božie deti, Stvoriteľ je náš Otec. Toto posledné konštatovanie vysvetľuje, prečo sa Božie

meno „Elohim“ z prvej kapitoly mení na „Jahve“ v druhej kapitole. Pretože Božie meno „Jahve“ sa zjavuje len deťom v Božej zmluvnej rodine a len ony ho používajú. Zmena Božieho mena vyjadruje to, čo symbolizuje sabat: Božiu zmluvu so stvorením. A akú zmenu spôsobuje zmluva! Stvorenie sa stáva svätým chrámom, Stvoriteľ naším Otcom a my jeho milovanými deťmi!

VEĽKŇAZ LUDSTVA

Oddychovanie Boha na siedmy deň je zároveň rozprávačským mostom, ktorý umožňuje čitateľovi prejsť z kozmického chrámu prvej kapitoly *Knihy Genezis* do svätyne rajskej záhrady v druhej kapitole. Práve svätyňa robila chrám svätým. Bolo by neprirodzené, keby vesmírny chrám nemal svätyňu. Tu znova musíme zachytiť základné paralely, o ktorých Mojžiš predpokladal, že ich jeho súkmeňovci vidia a vnímajú.

Prvá paralela: Boží príkaz Adamovi, aby záhradu „*obrábal* a *strážil*“ (pozri *Gn* 2, 15), používa dva hebrejské výrazy (*'abodah* a *šamar*), ktoré sa spolu vyskytujú aj inde v Pentateuchu, keď sa levitom určujú kňazské služby vo svätostánku (pozri *Nm* 3, 7-8; 8, 26; 18, 5-6). To však znamená, že levitskí kňazi museli pokladať svoju službu za prácu podobnú tej, ktorú vykonával Adam v záhradnej svätyni Edenu.

Druhá paralela: Niektoré vlastnosti rajskej záhrady sú opísané výrazmi, ktoré pripomínajú svätostánok a chrám. Boh sa objavuje v záhrade (pozri *Gn* 3, 8), kde „sa prechádza“ (*hithallek*), podobne ako Pán prebýval vo svätyni (pozri *Lv* 26, 11 - 12; *Dt* 23, 14; *2 Sam* 7, 6-7). Do záhrady Edenu, ako aj do svätýň Izraela sa vchádzalo z východnej strany. Podobne mečom sa ohŕňajúci „cherubíni“, ktorých Boh postavil ako strážcov vchodu

do raja, veľmi sa podobajú dvom „cherubínom“, čo strážili vnútornú svätyňu Šalamúnovho chrámu (pozri G«3, 24; Ex 25, 18-22; 26, 31; 1 Kr 6, 23-29). Mnohí učenci zastávajú názor, že menora (sedemramenný svietnik) bola vnímaná ako štylizovaný strom života, ako ten v raji (pozri Gn 3, 22).

Po tretie: Paralely sú aj medzi Adamom a Aronom, veľkňazom Izraela. Napríklad Adama Boh „obliekol“ (pozri Gn 3, 21), Mojžiš obliekol Árona (*labas, keto-net*) na Boží rozkaz (pozri Ex 28, 42; Dt 23, 13-14). Zlato a ónyx, čo sa nachádzali v rajskej záhrade (pozri Gn 2, 11 - 12), sa hojne použili na ozdobu odevu, ktorý nosil veľkňaz (pozri Ex 25, 7). Ani Adam, ani Áron sa nemohli k Bohu priblížiť s odhalenou „nahotou“ (pozri G«3, 10; Ex 20, 26; 28, 42).

Adam bol povelaný reprezentovať ľudstvo. Áron ako veľkňaz bol povelaný reprezentovať Izrael. Adamova úloha v rajskej svätyni sa zhodovala s úlohou veľkňaza, ktorý slúžil vo svätostánku a v chráme. Adam z titulu svojej úlohy vyplývajúcej zo zmluvy ako prvorodený Boží syn a otec Božej ľudskej rodiny mal slúžiť ako strážca Božej svätosti. V tejto úlohe bude podrobený skúške a všetko bude závisieť od nej.

ZLYHANIE ADAMA

Od stvorenia k znesväteniu

Pozoruhodnou črtou opisu pokúšania v raji je jeho krátkosť. Had prehovorí dvakrát v siedmich veršoch (pozri **Gn** 3, 1-7), a ľudstvo je v ruinách. Čudujeme sa, ako sa mohla udiať toľká skaza po takom krátkom dialógu? Nevyhnutne v tom musí byť čosi hlbšie, čosi viac ako len rozprávka pre deti.

Coleridge napísal: „Pád v takej či onakej forme... je základným postulátom mravných dejín človeka. Bez tejto hypotézy nemožno o človeku nič pochopiť, s ňou sa dá vysvetliť všetko.“¹ Totiž všetko okrem samotného pádu!

Čo primalo dve bezúhonné a dokonalé ľudské bytosti, našich prarodičov, aby prestúpili jednoduchý Boží zákaz? Ako sa podarilo roznieť isku pýchy a potom ju rozduchať do plameňov neposlušnosti?

V tejto kapitole preskúmame, ako Boh stvoril Adama a Evu a podrobil ich skúške, a aké činitele by nám pomohli vysvetliť zdanlivo nevysvetliteľný pád. (Upozornenie: nie je to také jednoduché, ako sa zdá.)

Z PRACHU ZEME - BOH TVORÍ SVOJHO SYNA

Boh najprv utvoril „Adama“, po hebrejsky „človeka“, z „prachu zeme“ (*'adamah* - pozri *Gn* 2, 7). Adamovo meno vyjadruje jeho rolu otca ľudského pokolenia, podobne ako „Izrael“ pôvodne znamená zakladajúceho patriarchu, ktorý splodil dvanásť synov. Tí zase založili a vychovali dvanásť rodín, z ktorých vzišlo dvanásť kmeňov Izraela.

Boh potom „vdýchol do jeho nozdier dych života“ (v. 7). Hebrejčina má pre pojmy „dych“ a „duch“ jedno slovo (*mak*). Boh teda priamo vdychuje do Adama svojho vlastného ducha. Cirkevní otcovia to chápali a učili tak, že Adam bol od svojho prvého dychu obdarený Duchom Svätým, a nielen rozumnou dušou. Adamov prvý pohľad na stvorený svet bol teda osvietený Duchom Svätým. S pohľadom viery vkročil ako Božie dieťa do nádhery raja Edenu, naplno oživený duchom Božieho synovstva. Závideniahodný spôsob, ako vykročiť do života, však?

Keď Otec ukazoval svojmu synovi záhradu, vysvetlil mu pravidlá života v raji. „Je tu hojnosť stromov s najchutnejšími plodmi na zemi, ver mi! A všetky sú ti k dispozícii. Vlastne... *nie úplne* všetky...“

Adam si azda všimol náhlu zmenu v tóne Otcovho hlasu. Zastavili sa pred dvomi stromami uprostred záhrady. Adam pravdepodobne vedel, čo bude nasledovať. Moje deti to vždy vedia, tak ako som to vedel aj ja pri svojom otcovi: Je čas na príkazy!

PRAVIDLÁ PRE STRÁŽCU ZÁHRADY

Stále mám v pamäti, ako si ma otec vzal bokom, pozrel mi rovno do očí a povedal: „Scottie, niet slobody bez zákona, niet práv bez zodpovednosti a pravidlá nie sú

len pre hlupákov." Prirodzene, nepáčilo sa mi to. No po rokoch hovorím *svojim* deťom to isté, čo môj otec povedal mne.

Jahve začal tým, že vysvetlil Adamovi jeho základnú povinnosť „obrábať a strážiť“ záhradu (pozri **Gn** 2, 15). Príkaz obrábania bol samozrejímavý, pretože to Adam prirodzene očakával ako povinnosť záhradníka. No slovo „strážiť“ (*šamar*) má špecifický význam „dohliadať“ a zahŕňa v sebe úlohu zaháňať prípadných votrelcov. Presne toto slovo bolo použité na opísanie úlohy levitov s mečmi, ktorým Mojžiš prikázal chrániť svätyňu Izraela pred narušiteľmi (pozri **Nm** 17, 12 — 18, 6).

Adamovi možno tento príkaz pripadal divný, lebo zahŕňal v sebe nielen povinnosť strážiť posvätnosť raja, ale aj existenciu možného votrelca, ktorý by ho chcel znesvätiť. Nech to však znamenalo čokoľvek, Adam mal teraz kňazskú povinnosť, ktorú mu uložil Boh – stáť na stráži.

Zo skúsenosti vieme, že pravidlá zvyčajne sprevádza zoznam obmedzení. Inými slovami, zoznam *Nesmieš* často nasleduje hneď za zoznamom *Musíš*. Tak to bolo aj s Adamom, len s tou výnimkou, že mu bolo uložené jediné obmedzenie. Bolo to však veľmi silné *Nesmieš!*

KOCKY SÚ HODENÉ

Dva stromy v raji boli pre Adama mimoriadne dôležité: strom života, z ktorého mohol jesť ovocie, a strom poznania dobra a zla, z ktorého plodov nesmel jesť (pozri **Gn** 2, 16-17). Potom Boh pripojil zlovestnú výstrahu: „Lebo keď budeš z neho jesť, zomrieš“ (v. 17, doslovne: „zomrieš smrťou“).

Hebrejské slovo „zomrieť“ sa vyskytuje v poslednej vete dva razy. Toto dôrazné opakovanie môže

znamenáť dve osobitné formy smrti - duchovnú ver-
zus telesnú, zvlášť s ohľadom na skutočnosť, že Adam
a Eva telesne nezomreli *v deň*, keď jedli zakázané ovo-
cie. *Zomreli* však duchovne, tak ako márnotrpný syn
z podobenstva, o ktorom jeho otec vyhlásil: „... bol
mŕtvy, a ožil..." (*Lk* 15, 32).

Ak sa „smrť“ hroziaca po jedení zo stromu poznania
dobra a zla zdala trochu nejednoznačná, podobne ne-
jednoznačný je aj „život“, ktorý sľubuje druhý strom.
Veď či už nedal Boh Adamovi dar nesmrteľnosti?² Na-
čo by mal človek jesť ovocie poskytujúce večný život,
keď už aj tak bude žiť večne? Nikto by si predsa neplatil
poistku pre prípad požiaru, keby vlastnil dom z azbestu.
Načo by sa Boh obťažoval sadením stromu zabezpeču-
júceho nesmrteľnosť pre niekoho, kto už je nesmrteľný,
ak by Otec nebol vopred vedel o potenciálnej hrozbe
nesmrteľnosti svojho syna? Áno, ovocie zo stromu ži-
vota malo zabezpečiť Adamov ľudský život proti smr-
teľnému nebezpečenstvu (alebo ho azda premeniť na
božský, večný život v nebi; pozri *Zjv* 22, 2).

Mohol však Adam pred pádom vôbec tušiť, čo zna-
mená smrť? Veď dovtedy ešte nič nezomrelo. Nie je
to ľahká otázka. No odpoveď je jasná: áno, určite to
vedel, pretože by nemalo zmysel hroziť človekovi tres-
tom, ktorý pre neho nemá zmysel. Takže hoci nie je
jasné, *ako* Adam vedel, čo je to smrť, je isté, že to neja-
kým spôsobom musel vedieť. Napríklad určite vedel, že
smrť musí byť strašne nepríjemná, hrozná, a teda čosi,
čomu sa treba za každú cenu vyhnúť. Takže vedel, čo
mal vedieť, aby Božia skúška bola čestná: mohol jesť zo
stromu, ktorý sľuboval život, nesmel však jesť z toho,
čo hrozil smrťou. Mohol by si vari herec priať jedno-
duchší scenár?

Scéna bola pripravená na vzrušujúcu drámu, ktorá sa
práve mala odohrať. Lenže režisér si uvedomil, že ešte

niečo je potrebné: krásna herečka pre ženský part. Jahve presne vedel, čo chce.

STÁLE SÁM

Až do tohto bodu môžeme povedať, že Boh bol v zápale tvorivej práce úspešný. Po každom úkone stvorenia výsledok nazval „dobrým“ (pozri **Gn** 1, 10. 12. 18. 21. 25). Keď bolo stvorenie dokončené, Boh ho vyhlásil za „veľmi dobré“ (v. 31). Keď však Jahve videl svojho syna, ako stojí sám v rajskej záhrade, povedal niečo celkom opačné: „**Nie je dobre**, že je človek sám“ (**Gn** 2, 18).

Niektorých čitateľov môžu tieto slová zasakočiť. Môžem vás však ubezpečiť, že Adama neznepokojili. Naopak, tieto slová ho veľmi upokojili. Potom čakal, čo jeho Otec urobí.

„Potom Pán, Boh, povedal: Urobím mu pomocníka, ktorý mu bude podobný.' Keď Pán, Boh, utvoril z hliny všetku poľnú zver a všetky nebeské vtáky, priviedol ich k Adamovi, aby videl, ako ich pomenuje... Ale pomocník, ktorý by bol podobný Adamovi, sa nenašiel“ (**Gn** 2, 18-20).

O čo tu Bohu išlo? Vari sa naozaj domnieval, že Adam nájde primeranú spoločnosť medzi zvieratami, aby prekonal samotu? Sotva. Z tohto Božieho „faux pas“ môžeme naopak logicky usudzovať, že Jahve mal za lubom čosi iné. Ale čo?

Boh pravdepodobne chcel, aby zvieratá Adamovi ukázali, čím on **nie je**, totiž len ďalším zvieraťom, hoci človek a zviera majú niektoré vlastnosti spoločné, vrátane niektorých telesných pudov. Jahve očakával, že Adam si v tomto procese hlbšie uvedomí, čo mu

prináša skutočné naplnenie a čo nie. Adam sa tak naučí lepšie poznať a kontrolovať seba. Pravdepodobne to nebola náhoda, že Jahve pomohol svojmu synovi nájsť najprv prácu, až potom nevestu.

PRVOTRIEDNE REBRO

Večer onoho dlhého prvého dňa, keď už Adam pomenoval všetky stvorenia, bol unavený a sám. Bol zrelý na oddych. Našťastie Boh presne vedel, čo Adam potrebuje:

„Pán, Boh, teda dopustil na Adama hlboký spánok. A keď zaspal, vybral jedno z jeho rebier a jeho miesto zaplnil masom. A z rebra... utvoril ženu a priviedol ju k Adamovi" (*Gn 2, 21-22*).

Tomu sa teda povie naplnenie potrieb! Ako keby poriadny oddych a spánok nestačili, Jahve ho zavŕšil svojím dovtedy najúchvatnejším dielom, svojou vlastnou dcérou a Adamovou nevestou!

Podľa exegetov Boh stvoril Adamovu partnerku nie z jeho nohy, aby nebola považovaná za podnožku; ani z jeho hlavy, aby si ju nepostavil na piedestál; ale z jeho rebra, aby bola po jeho boku, pri jeho srdci.

Jahve si naozaj nechal svoje najlepšie dielo na koniec. A Adam si to uvedomil. Nenechajúc si nič pre seba dovolil, aby celý svet počul, čo cíti pri pohľade na túto úchvatnú nádheru: „Toto je konečne kosť z mojich kostí a telo z môjho tela. Bude sa volať Mužena, lebo z muža bola vzatá" (v. 23).

Adamova odpoveď ma nadchýna. Tá krásna ho jednoducho uchvátila. Môj priateľ z univerzity kedysi takto parafrázoval Adamov výrok: „Bude sa volať Woman,

pretože keď som ju prvý raz uvidel, zmohol som sa len na WHOA MAN!" Táto moderná verzia výroku takmer dokonale vystihuje podstatu Adamovej oblažujúcej radosti.

Výraz „telo z môjho tela, kosť z mojich kostí“ je ozvenou jazyka zmluvnej rodinnej solidarity vyskytujúcej sa na iných miestach Písma (viď **Gn** 29, 14; **2 Sam** 5, 1; 19, 12-14). Navyše je to slovník manželskej lásky a romantickej extázy, ktorá sa prvý raz prejavuje už na úsvite ľudských dejín.

Aká to scéna! Viete si predstaviť lepší začiatok rodinnej drámy dejín spásy? A tento vzácny prejav ľúbostnej poézie ako vzácne rodinné striebro je odovzdávaný z generácie na generáciu, aby sme ako potomkovia Adama mohli poznať, ako veľmi miloval našu pramatku.

Vzdychy a výrazy čistej a jednoduchej Adamovej lásky sú predobrazom budúcej - ešte čistejšej - lásky Ježiša, nového Adama. On ako nový Adam obetoval seba samého za svoju nevestu, Cirkev. Svojím posledným výdychom nám dal svojho Ducha (pozri **Jn** 19, 30; **1 Kor** 15, 45). Z jeho prebodnutého boku vytiekla živá voda a krv (pozri/« 19, 34; 7, 38; **1 Jn** 5, 6-8). Z hlbokého spánku jeho smrti vyšla nová Eva, ktorá stála po jeho boku, pri jeho srdci (pozri **Jn** 19, 26-27).³ Miloval však naozaj Adam Evu až *do takej miery*? Ak áno, ako to mal dokázať?

Woman - žena. Whoa man! = Ty, človeče! Citoslovce znie podobne ako wow (všeobecný výraz prekvapenia a úžasu), no súčasne aj ako woe (= beda!). Celá veta je v angličtine slovnou hračkou (pozn. prekl.).

DVAJA SA STÁVAJÚ JEDNÝM

Pochopiteľne, nevieme presne, kedy Adam a Eva uzavreli manželský zväzok, pretože *Genesis* neopisuje udalosti vždy v presnom časovom slede ako moderní historici. Udalosti mohli byť podané spolu so symbolickými prvkami - čo neznamená, že nejde o dejiny. Starozákonní Hebreji opisovali historické skutočnosti obraznými vyjadreniami, aby sprostredkovali ich hlbší náboženský zmysel alebo význam, a nielen samotné udalosti.

Niet dôvodu domnievať sa, že Adam žil dlho ako slobodný muž. V zmysle biblického rozprávania jeho druhý deň sa začal, keď sa zobudil z hlbokého spánku. Bol to siedmy deň - sabat, deň posvätený Bohom. Takže Adamov prvý celý deň bol dňom nielen zasväteného pokoja, ale aj dňom zásnub medzi ním a Evou ako manželskými zmluvnými partnermi. Z perspektívy biblického rozprávania sa môže sabat vnímať ako znak dvoch úzko súvisiacich zmlúv: medzi Bohom a stvoorenstvom a medzi Adamom a Evou.⁴

SKÚŠKA OHŇOM

Áno, Otec dal svojmu synovi podstúpiť skúšku vo svätyni v deň sabatu, a to tým, že pripustil, aby - ako veľkňaz a manžel - musel čeliť diabolskému ohrozeniu jeho svätej nevesty. Takáto hrozba nevyžadovala nič menšie ako svätú poslušnosť a vernú lásku, ktoré Adama vyzývali k hrdinskému sebaobetovaniu. Adam však konal ako neverný kňaz a manžel, a tým nielenže porušil stvoriteľskú zmluvu svojho Otca, ale súčasne sa spreneveril svojej manželskej zmluve s Evou.

Ale *prečo* to urobil? Odpoveď, ktorú by som chcel predložiť, je postavená na tradičnom vysvetlení Adamovho

hriechu ako jeho *pýcha* a *neposlušnosť*, no ide ešte ďalej. Bez obalu povedané dôvodom, prečo Adam podľahol pýche a neposlušnosti, bol jeho strach z utrpenia a nechota zomrieť, dokonca ani z lásky k Otcovi a neveste.

Prv než pôjdeme ďalej, stručne si zrekapitulujme podstatné fakty, ktoré sme doposiaľ zhromaždili. Po prvé: z Adamovej úlohy strážiť záhradu vyplývala možnosť stretnúť sa s votrelcom. Po druhé: smrteľné nebezpečenstvo, ktoré Adam podstupoval, hrozilo väčšmi duchovnou než telesnou smrťou. Takže hrozba smrti po zjedení zakázaného ovocia znamenala čosi oveľa silnejšie ako to, čo môžu vidieť oči (obzvlášť Evine oči, ktoré videli ovocie „na jedenie chutné“, strom „na pohľad krásny“ a „na získanie múdrosti vábivý“ - pozri **Gn** 3, 6). Po tretie: strom života bol Adamovou poisťkou proti novej strate telesného života, hoci zrejme znamenal (a poskytoval?) čosi viac ako nesmrteľnosť, pretože tú už Adam *vlastnil*. Po štvrté: keď Eva vyšla z Adamovho boku, Boh ho povolal k ešte väčšej úlohe, ako je práca: k láske k manželke („Nik nemá väčšiu lásku ako ten, kto položí svoj život za svojich priateľov“ - **Jn** 15, 13; pozri **Ef** 5, 31-32).

ANI DIABLI, ANI HLUPÁCI

Pri uvažovaní o tom, prečo Adam a Eva zhrešili, musíme sa vyhýbať dvom interpretačným extrémom: demónizovaniu a trivializovaniu.

Na jednej strane by sme nemali preháňať pri posudzovaní Adamovho prvého hriechu a robiť z neho skutok vypočítavého pohrdnutia a otvorenej rebélie, akoby bol Adam od počiatku spojencom diabla. Boh stvoril Adama ako bezúhonného a dokonalého, takže jeho prvý skutok neposlušnosti asi ťažko mohol

byť motivovaný čistou zlobou. Taký typ démonickéj nenávisti si zvyčajne vyžaduje roky praxe.

Na druhej strane by sme to nemali preháňať s Evinou pochabosťou a pokladať ju za prostomyseľnú naivku, čo nedokáže rozlišovať. Žiaľ, niektorí ľudia sa k Eve stavajú práve takto, akoby to bolo úplne samozrejmé. Tento názor už pred stáročiami vyvrátil svätý Irenej:

„Prečo had nezaútočil na muža, ale na ženu? Hovoríte, že preto, lebo bola slabšou z dvojice. Práve naopak. Pri prestúpení prikázania sa prejavila ako silnejšia... Pretože jediná sa vzoprela hadovi. Jedla zo stromu, no s odporom a nesúhlasom a až po tom, čo ju had vierolomne a úskočné oklamal. Adam však jedol z ovocia, ktoré mu podávala žena, bez slova odporu - bola to dokonalá ukážka vrcholnej slabosti a zbabelosti duše. Navyše ženu možno ospravedlniť: zápasila s diablom a ten ju premohol. No Adam nebude schopný nájsť ospravedlnenie... pritom on osobne dostal prikázanie od Boha.“⁵

Silné slová, však?! Vôbec však nie sú neprimerané či nepresné. Svätý Irenej ukazuje zlatú strednú cestu medzi dvoma extrémami pri analýze viny našich prarodičov.

Takže scéna Raja je pripravená. Hlavný hrdina a jeho prvá dáma zaujali svoje miesta. Dráma sa môže začať.

ÚLISNÍK SA UŽ PLAZÍ

Ženích a nevesta čoskoro zisťujú, že v záhrade, ktorá je miestom ich medových týždňov, už nie sú sami. Majú návštevu. Hada. Toto je ten možný votrelec?

Kto alebo čo je ten had? Už od detstva si väčšina z nás si predstavuje hada okrúteného okolo stromu. (Možno má aj laby. Teraz sa už azda stavíme trochu rezervovanejšie k rôznym vyobrazeniam prvotného hriechu v biblických príbehoch pre deti.)

Hebrejské slovo **nahash** označujúce hada nie je jednoznačné. Má široký rozsah významov. Hoci sa najbežnejšie používa na označenie hadov (pozri **Nm** 21, 6-9), používa sa aj na označenie drakov, ako bol Leviatan (pozri **Iz** 27, 1), a legendárnych morských oblúd (pozri **Jób** 26, 12-13). V tomto širokom spektre sa toto slovo všeobecne vzťahuje na čosi, čo hryzie (pozri **Prís** 23, 32), často s jedom (pozri **Ž** 58, 4-5). Tak či onak had je tu symbolom ohrozujúcim život: predstavuje smrteľné nebezpečenstvo.⁶

V našom prípade nebezpečenstvo nebolo len (či hlavne) fyzické, ale najmä duchovné - Nový zákon totiž stotožňuje tohto „starého hada“ so samým satanom (pozri **Zjv** 12, 9; 20, 2). A tento názor starozákonní Židia všeobecne prijímali.⁷

Niektorých čitateľov Biblie mátie opis hada ako „ľstivého“. No on bol **J'stívejší** ako všetky poľné zvieratá" (**Gn** 3, 1). Použité slovo (**'arum**) sa často používa na označenie múdrehu muža, ktorý je „opatrný, obozretný, rozvážny“ (pozri **Prís** 12, 16; 13, 16), alebo na vystihnutie „chytráctva“ a „prefíkanosti“ skazených (pozri **Jób** 5, 12; 15, 5). Na tom mieste Písma, o ktorom hovoríme, slovo jasne vyjadruje tento posledný význam a súčasne je slovnou hračkou - alúziou na „nahý“ (**'arom**, **Gn** 2, 25). Inými slovami, nahota Adama a Evy tu má dvojakú symboliku: **pozitívnu** - vzájomnú intimitu, i **negatívnu** - ich zraniteľnosť zoči-voči hadovi. Satanová „ľstivá“ stratégia je cieľavedome a zákerne namierená na to, čo ich „nahota“ symbolizuje: na ich manželskú jednotu.

PREDVEČER* SKAZY

V scéne pokušenia sa had obrátil na Evu, ale nie preto, žeby Adam nebol pri tom. (Ba dokonca hadovo používanie hebrejských slovies v druhej osobe množného čísla naznačuje, že *Adam bol počas celej udalosti pri nich*.)^{*} Tým, že satan šiel priamo k Eve, úmyselne obišiel rodnú štruktúru ustanovenú Bohom.

Rozhovor začal tým, že jej položil zdanlivo jednoduchú otázku, ktorá však bola plná rafinovanej dvojznačnosti a zlomyseľnej narážky: „Naozaj vám Boh zakázal jesť zo všetkých stromov záhrady?" (*Gn* 3, 1). Po prvé: hovoril o Elohimovi, nie o Jahvem. (Pravdepodobne mu nebolo dovolené - alebo nebol schopný - vysloviť toto sväté meno.) Po druhé: zmenil znenie Božieho príkazu, deformoval jeho zmysel, aby znamenal toto: „Máte zakázané jesť ovocie zo všetkých stromov." Po tretie: tým, že zdôraznil negatívnu stránku Božieho príkazu, sponchybnil dobrý úmysel Boha a jeho dobrotu.

Z Evinej odpovede je jasné, že si neosvojila dostatočne dobre rajskej katechizmus. Hada síce poopravila, no nie celkom presne. Po prvé: vynechala pozitívny tón Pánovho pôvodného výroku. („Zo *všetkých* stromov raja môžeš jesť.") Po druhé: prebrala hadovo použitie mena Elohim namiesto Božieho osobného mena Jahve. Napokon: Eva pozmenila pôvodné znenie zákazu tým, že pridala „ba aj dotknúť sa ho" k Božiemu zákazu týkajúcemu sa jedenia.

Eva sa očividne cíti v defenzíve, hoci, naopak, satan *mal byť* v defenzíve. Veď on je votrelec, ten, čo v rajskej záhrade - Božej svätyni - nemá čo robiť. No had ešte len začína.

* Angl. titul kapitoly Eve of Destruction sa zámerne pohráva so slovom Eve, ktoré znamená aj vigília, predvečer, aj Eva. Teda v origináli znie aj ako Eva skazy (pozn. prekl.).

Satan bezostyšne odvetil: „**Nie**, nezmriete. Ale Boh vie, že v deň, keď budete z neho jesť, otvorí sa vám oči a budete ako Boh, budete poznať dobro a zlo" (**Gn** 3, 4-5).

A je to tu! Satan konečne prekročil hranicu. Vyslovil otvorenú lož. Protirečil slovu samého Boha. Teraz bola pravá chvíľa na to, aby Adam vyskočil a v Božom mene vyslovil súd nad týmto pekelným luhárom! Všetci?

ADAMOVO PREVINILÉ MLČANIE

Viem si predstaviť, čo Adamovi prechádzalo hlavou: ***Možno by som mal niečo urobiť... A možno aj nie... Netreba sa unáhliť či konať zbrklo - to by nebolo múdre. Možno by som mal zvážiť ešte ďalšie informácie...***

Čo tu však ešte bolo treba zvažovať? Veď jeho manželka bola pod paľbou nepriateľa! Na aké informácie bolo treba ešte čakať?!

Keďže vieme, čo nasledovalo, môžeme povedať: To, čo sa zdalo ako jasná lož, napokon sa ukázalo ako nie až taká jasná lož. Veď had im povedal, že nezomrú, a oni skutočne nezomreli. Potom satan povedal, že sa im otvorí oči, a presne to sa stalo: „Obom sa otvorili oči" (**Gn** 3, 7). A čo sa zdalo ako najväčšia lož („... budete ako Boh, budete poznať dobro i zlo", v. 5), sa tiež stalo, ako to dosvedčil sám Boh: „Hľa, človek sa stal ako jeden z nás. Pozná dobro i zlo" (v. 22).

MAL VARI HAD PRAVDU?

Čo si máme o tom všetkom myslieť? Mal azda had pravdu a Boh sa mýlil? Myslím si, že nie.⁹

Predovšetkým pred pádom Adam nemohol vedieť, že had mu môže iba luhovať. Keď si odmyslíme jedenie

zo zakázaného ovocia, odkiaľ by vedel, že nezomrú, že ich oči sa otvoria alebo že budú ako Boh poznať dobro a zlo? Všetky tieto veci mohol objaviť až po tom, ako bol neposlušný. Takže Adam nemohol hľadať výhovorky v tom, že šlo o dve vzájomne protirečivé tvrdenia.

Adam a Eva však **naozaj zomreli**. Duchovne. Život Du-cha zhasol v ich dušiach, posväcujúca milosť bola strate-ná! A to nebola o nič menšia smrť ako telesné umretie.

Okrem toho otvorili sa im oči, ale len na to, aby vi-deli hanbu vlastnej nahoty a hriechu, a nie Božiu slávu, ktorú stratili.

Taktiež **stali sa ako Boh** tým, že uplatnili svoju slo-bodnú vôľu. No voľba, ktorú urobili, ich vsotila do mravnej a duchovnej poroby.

Pre Otca nepredstavovalo nijakú hrozbu to, že Adam a Eva sa mu mohli stať podobnými, veď práve preto ich stvoril: „Človek... bol určený na to, aby ho Boh úplne ,zbožštil' v sláve. Zvedený diablom chcel byť ,ako Boh', ale ,bez Boha'..."¹⁰

STRACH Z UTRPENIA

Takže Adamovo mlčanie muselo mať inú príčinu ako pochybnosť o pravdivosti Božích slov. Akú? Strach z utrpenia a smrti. Ako to môžeme vedieť? Čítaním medzi riadkami. Pozorne sledujme nielen to, čo had priamo hovoril, ale aj to, čo tým chcel povedať.

Povedal: „Nie, nezomriete." A toto vyzývavé proti-rečenie Božím slovám viselo vo vzduchu, až kým sa zmysel hadových slov pomaly nevyjasnil: „Nezomriete - **keď** budete z neho ješť..." Inými slovami, satan po-užil masku nebezpečného, život ohrozujúceho hada s jeho ľstivou úskočnosťou, aby Adamovi predložil to,

čo tento pokladal za jemne zahalenú hrozbu pre svoj život. A hrozbou to skutočne bolo už od samého začiatku."

ROBIŤ TO, ČO JE (NAD)PRIRODZENÉ

Podľa môjho názoru len strach z utrpenia a zo smrti vysvetľuje Adamovo mlčanie. Keď už Adam odhalil hadovu stratégiu, stál pred hroznou voľbou: má brániť svoju manželku v boji na život a na smrť s diabolským hadom, alebo uprednostniť svoj Eden s jeho mnohými pôžitkami, ako napríklad pozemská nadvláda, telesná nesmrteľnosť, nezraniteľnosť a celistvosť?

Pretože Adam nemohol užívať svoje nadprirodzené dary bez viery, lebo bez nej by ich stratil, bol postavený pred voľbu. Možností však mal primálo: buď nadprirodzená milosť, **alebo** prirodzené dobrá; duchovný život, **alebo** duchovná smrť; telesné utrpenie, **alebo** telesné uspokojenie; sebaobetovanie, **alebo** sebauspokojenie.

Inými slovami: bude sa Adam vyhýbať hriechu za každú cenu? Bude spolupracovať s Božou milosťou a všetku svoju lásku a dôveru vloží do svojho Otca? Alebo sa bude báť telesnej smrti väčšmi ako urážky Boha a zvolí si stvorené dary namiesto Stvoriteľa a Daru oných darov? Slovom, obetuje Adam seba samého Bohu kvôli Eve, alebo sa spoľahne na vlastné sily a podľahne svojej pýche a neposlušnosti?

ADAMOVE MOŽNOSTI: PRVOMUČENÍK, ALEBO ODPADLÍK?

My už, pravdaže, vieme, čo Adam urobil. Teraz sa iba pokúšame lepšie pochopiť, **prečo** to urobil. (Chcem

prítom upozorniť na jednu vec: vysvetľovanie Adamovho hriechu neznamená jeho ospravedlňovanie.) Nílenže víeme, čo Adam urobil, ale poznáme aj mnoho ďalších závažných detailov. Do úvahy treba brať desať základných faktorov:

Po prvé, víeme, že *satan si želal smrť Adama a Ewy*, a s určítosťou víeme aj to, že väčšmi si prial ich duchovnú smrť aj s večnými dôsledkami než iba telesnú.

Po druhé, víeme, že *had nemohol spôsobiť duchovnú smrť Adama a Ewy proti ich vôli*, pretože mohli zomrieť len tak, že by dobrovoľne spáchali ťažký, čiže smrteľný hriech.

Po tretie, víeme, že Adam a Eva *sa nesmierne báli smrti*, inak by hrozba smrti po jedení zakázaného ovocia nemala význam.

Po štvrté, víeme, že *Boh nemal v úmysle určiť rajskú záhradu za konečné miesto pobytu Adama a Ewy*. Stvoril ich pre nebeskú slávu. Pozemský raj mal slúžiť len ako predchuť a predzvesť nebeského raja (pozri Zjv 21 — 22).

Po piate, víeme, že *Boh vystavil Adama skúške* a vyžadoval od neho aspoň určitý stupeň sebazaprenia a umŕtšovania ako podmienku na jeho vstup do nebeskej slávy.¹²

Po šieste, víeme, že v prípade zakázaného ovocia *Adamovo sebaumŕtvenie si vyžadovalo viac než iba sebazaprenie*. Jeho povinnosťou bolo pustiť sa do duchovného boja so satanom. Keby sa bol Adam rozhodol *nejesť* zo zakázaného ovocia, satan by sa nebol tak ľahko vzdal svojho plánu.

Po siedme, víeme, že Adam ponechaný na svoje vlastné sily by vôbec nebol schopný čeliť satanovej smrtonosnej zlobe a serafínskej moci.

Po ôsme, víeme, že *v biblickom texte sa nič nehovorí o tom, že by bol Adam vo svojej úzkosti volal Boha na pomoc*.

Po deviate, vieme, že *Adam podľahol pýche a spol'ahol sa len na vlastné sily*, a tým upadol rovno do hriechu.

Po desiate, vieme, že *Otec by nehol opustil svojho syna v hodine tiesne, keby bol Adam spolupracoval s milosťou a volal Boha na pomoc*. Buď by bol dal svojmu vernému služobníkovi dostatočnú milosť na to, aby diabla zničil, alebo by bol prijal Adamovu obeť seba samého ako svätý dar, ochránil by ho pred smrťou a rozkladom a odmenil večnou slávou v nebi.¹³

NEROZHODNÚŤ SA JE UŽ ROZHODNUTÍM

V konečnom dôsledku táto moja argumentácia na základe faktu Adamovho mlčania nevysvetľuje to, čo sa stalo. Ide skôr o argumentáciu, ktorá sa snaží vysvetliť, prečo Adam zvolil mlčanie - výrečné a previnilé ticho. Nevie si predstaviť, ako ináč zdôvodniť Adamovo nemé zlyhanie.

Adamov hriech by sme nakoniec mali pripísať na vrub nedostatku odvahy. Tým, že sa nerozhodol, v skutočnosti sa rozhodol. Adam zlyhal už v momente, keď Eva začala jesť zo zakázaného ovocia, čiže skôr, ako sám do neho zahryzol. Nikdy nemal pripustiť, aby veci došli tak ďaleko! Ak by bol býval hneď na začiatku zakročil, k tragickému rozhovoru nemuselo vôbec dôjsť.

A tak sa Adamov pád prakticky dovŕšil v okamihu, keď Eva prvý raz zahryzla do ovocia. Veď aj tak čo už mohol robiť, keď Eva začala jesť: mal ju odsúdiť a zavrhnúť?

Keď sa to tak vezme, tak v okamihu, keď Eva zahryzla do zakázaného ovocia, nielenže sa dovŕšilo Adamovo zlyhanie, ale zároveň bol spečatený aj jeho osud. Azda mal opustiť svoju mladomanželku? Bol vôbec schopný

žiť bez nej? Myslím si, že nie. Adam si pravdepodobne nevedel život bez Evy ani predstaviť. Len čo prvý raz zahryzla do ovocia, Adamovo jedenie bolo prakticky *fait accompli* (hotovou vecou).

PREDVEČER* VYKÚPENIA

Oči sa im otvorili a zrazu videli úplne inú realitu: nepriateľský domov a partnera, ktorý je pre nich hrozbou. Plní strachu pred neviditeľnou hrozbou muž a žena si uvedomili, že sú nahí, a sami si zhotovili odev. A keď počuli Pána, Boha prechádzajúceho sa po záhrade, ukryli sa pred ním (pozri **Gn 3**, 1 - 10).

Náš nebeský Otec nie je hlúpy. My sa nemôžeme pred ním schovať pod posteľ ako malé dieťa, čo vyviedlo čosi zlé. No Adam a Eva sa aj tak začali vyhovárať a ukazovať prstom na vinníka: ... ***Sme nahí... a žena-pamätáš, tá, ktorú si urobil, aby mi bola pomocníčkou - mi dala zakázané ovocie... Had ma podviedol...***

Toľko času a energie stratili vo výhovorkách a vzájomnom obviňovaní! Nie je to všetko akési priveľmi známe? Priznať si vlastnú vinu si totiž vyžaduje omnoho menej úsilia, ale omnoho viac pokory.

Ako reagoval Boh na pokúšanie a pád? Oznámil tvrdé dôsledky vrátane pôrodných bolestí, hrdlačenia pri obrábaní pôdy a napokon smrť. Otec však odpovedal na neposlušnosť našich prarodičov tým najláskyplnejším spôsobom: hoci tieto ľudské stvorenia porušili zmluvu s ním, posvätné rodinné puto dôvery, Otec prisľúbil Záchrancu (a Ženu), čo rozšliape hlavu satana.

Pozri poznámku na s. 72.

„Pretože si to urobil, prekliaty budeš medzi všetkými krotkými a divými zvieratami. Po bruchu sa budeš plaziť a prach zeme hľtať po všetky dni svojho života! Nepriateľstvo ustanovujem medzi tebou a ženou, medzi твоjím potomstvom a jej potomstvom; ono ti rozšliape hlavu a ty mu zraníš päťu" (**Gn** 3, 14-15).

Tento slávnostný Boží výrok je známy ako „prvé evanjelium" (*protoevangelion*). Je to pánt, na ktorom sú zavesené celé dejiny spásy. A otáčajú sa na ňom od jedného obdobia zmluvy k obdobiu ďalšiemu, počas ktorých Boží ľud očakáva splnenie tohto nádherného sľubu.¹⁴

UTRPENIE: TREST PRIMERANÝ A LIEČIVÝ

Keď už chápeme, že Adamov hriech spočíval v tom, že odmietol trpieť z lásky k svojmu Otcovi a k manželke, vyplynú nám z toho tri logické závery. Prvý: Božia kliatba vo forme utrpenia Adama a Evy bola primeraná. Druhý: pokorné prijatie trestu povedie k náprave a uzdraveniu. Tretí: Kristovo prijatie tejto kliatby na seba v jeho utrpení na kríži bude vykupiteľské.

Boh prišiel do záhrady bezprostredne po tom, čo Adam a Eva zhrešili. Oznámil im tresty spočívajúce v bolestivej plodnosti: pre Evu to znamenalo bolesť pri rodení detí a pre Adama strastiplné obrábanie zeme (pozri **Gn** 3, 16-19). Plodnými nás robí práve naša ochota obetovať sa z lásky, aj keď je to spojené s utrpením. Ak odmietneme milovať až do takejto miery, stávame sa neplodnými. Náš Otec však stále chce, aby sme boli plodní, preto na nás uvalil trest utrpenia, aby naša duchovná plodnosť mohla byť ustavične živá.

Ak tento trest berieme predovšetkým ako akt pomsty, sme úplne vedľa. Boží hnev totiž nie je opakom jeho lásky, je to len jej rub. Otec sa nezmieta medzi láskou a hnevom. Boh **je** láska (pozri / Jn 4, 8) a táto jeho láska je stravujúci oheň, ktorý nikdy nezhasína (pozri **Hebr** 12, 29). Táto jeho láska je zároveň vnútorným životom Najsvätejšej Trojice, ktorý je čistý a jednoduchý. A tak sebadarujúca láska je podstatným zákonom Božej zmluvy uzavretej s nami, jeho deťmi, a jej cieľom je pretvoriť nás na bytosti podobné Bohu, horiace láskou.

Keď neposlúchame Otcov zákon, odmietame jeho ohnivú lásku. Keďže uniknúť jej nemôžeme, aspoň sa pred ňou uzatvárame. Sme však stále v nej, avšak ona nie je v nás. Preto sa z nej nemôžeme tešiť, cítime len jej páľavu, až kým sa jej znova neotvoríme. Toto je účinok pokánia a na toto slúži Boží hnev.¹⁵

Pokánie teda znamená zmenu myslenia a života. Vtedy už viac nevnímame utrpenie ako čosi, čo je vo svojej podstate zlé. Ak ho chápeme ako súčasť Božieho plánu, ako nás naučiť žiť v láske, potom sme schopní prijať utrpenie ako liek proti hriechu.

Zhrňme si to: Otec, ktorý povolal Adama k životu, najprv ho konfrontoval so smrťou; bola to skúška ohňom, či z poslušnosti dokáže obetovať seba. Ak by Adam v tejto situácii bol privolil zomrieť a spolupracoval pritom s Božou milosťou, ktorá v ňom prebývala, bol by uskutočnil a k dokonalosti doviedol akt viery, nádeje a lásky. Pozemský dar milosti by sa bol premenil na nebeskú slávu.

SMRŤ NA ODČINENIE ADAMOVHO ČINU

Pretože vrcholnou formou utrpenia je smrť, vrcholný okamih lásky nastáva vtedy, keď túto smrť prijímame

a ponúkne ju ako obetný dar, dar seba samého Bohu. Bez takéhoto chápania je smrť najhoršou formou trestu a preklatia, zakúsiš pot, tŕne a nahotu, „kým sa nevrátiš do zeme..." (**Gn 3, 19**).

Toto je kľúč na odomknutie tajomstva vykupiteľskej moci Kristovho utrpenia a smrti. Ježiš ako nový Adam bol vystavený skúške v záhrade (Getsemanskej; pozri **Mt 26, 36-46**), kde „mu pot stekal na zem ako kvapky krvi" (**Lk 22, 44**). Potom mu vrazili na hlavu „korunu z tŕnia" (pozri **Mt 21, 29**), vyzliekli ho (pozri **Mt 27, 31**) a pribili na „drevo" (pozri **Gal 3, 13**). Potom upadol do hlbokého spánku smrti, aby z jeho boku vyšla nová Eva (pozri **Jn 19, 26 - 35; 1 Jn 5, 6-8**). Takto naložil Kristus s hriechom; zasiahol ho v jeho koreni.

V **Liste Hebrejom** čítame: „A pretože deti majú účasť na krvi a tele, aj on mal podobne spoluúčasť na nich, aby smrťou zničil toho, ktorý vládol smrťou, čiže diabla, a vyslobodil tých, ktorých celý život zotročoval strach pred smrťou" (**Hebr 2, 14-15**).¹⁶

Kristus odčiniť Adamov hriech tým, že urobil to, čo mal urobiť Adam: „... so silným výkrikom a so slzami (Ježiš) prednášal prosby a modlitby tomu, ktorý ho mohol zachrániť od smrti; a bol vyslyšaný pre svoju bohabojnosť. A hoci bol Synom, z toho, čo vytrpel, naučil sa poslušnosti; a keď dosiahol dokonalosť, stal sa pôvodcom večnej spásy pre všetkých, ktorí ho poslúchajú..." (**Hebr 5,7'-9**).

Takto uskutočnil posledný Adam našu večnú spásu: „Prvý človek, Adam, sa stal živou bytosťou; posledný Adam oživujúcim Duchom... Prvý človek zo zeme je pozemský, druhý človek je z neba... A ako sme nosili obraz pozemského, tak budeme nosiť aj obraz nebeského" (**1 Kor 15, 45-49**).

POSTSKRIPTUM

Keby bol Hollywood z tohto pred rokmi urobil veľko-film, presne vieme, ako by vyzeral. Hudba v hlbokých, zlovestných tónoch by sa pozvoľne zosilňovala. Vzápätí by sa objavil had. Skôr, ako by oslovil Evu, kamera by snímala záhradu. Zosilňujúca sa hudba by zmĺkla práve v tom okamihu, keď by satan vyslovil svoju pekelnú lož. Znenazdania by Adam vyskočil ako leopard a za zvukov dramatickej hudby a trieskania činelov by zlikvidoval diabla jediným úderom. Pobožkal by Evu, zdvihol by ju do náručia a odnášal by ju proti zapadajúcemu slnku, aby s ňou navždy šťastne žil... A už bežia titulky...

Nebolo by to nádherné?

Aby som bol úprimný, dávam prednosť Biblii.

ZAČNEŠ SEKAŤ DOBROTU,
ALEBO PÔJDEŠ Z DOMU!

*Porušená zmluva
obnovená s Noemom*

Čo sa vám vybaví pred očami pri slove „rodina“? Mnoho ľudí si predstaví mamu, jablkový koláč, rozprávku pred spaním či letné prázdniny. Iní zase svokrovcov, hádky, či splátky za dom. V skutočnosti rodina obsahuje oba súbory predstáv - a všetko ostatné medzi tým. A to platí takisto pre Božiu rodinu.

Dejiny spásy nám predstavujú hriech doslova ako rozvrat v rodine. Len čo si začneme uvedomovať, že sme členovia Božej rodiny, hriech sa pre nás stane predovšetkým narušením *vzťahu*, a nielen porušením *pravidla*. Všetci sme sa mnohokrát v živote odvrátili od Boha ako spurné deti, čo chcú ísť svojou cestou. No hoci sme takí, on nás stále verne miluje a neprestajne nás volá k sebe, s láskou nás trestá a napráva tak, ako to môže robiť iba dokonalý Otec, ktorý ustavične plní svoje sľuby.

Toto narušenie a rozbíjanie vzťahov sa začalo už v prvom zväzku medzi mužom a ženou. Tým, že Adam a Eva jedli zo zakázaného ovocia, odmietli dôverovať tomu, kto ich stvoril. Aké to malo dôsledky pre ľudskú

rodinu? Poobzerajte sa okolo seba. Žijeme vo svete plnom strachu, zloby, hnevu, vrážd, utrpenia, depresie, samoty, odcudzenia a smrti. Hrozný obraz!

PRÍPAD KAIN

Štvrtá kapitola *Knihy Genezis* pútavo opisuje nasledujúcu dôležitú udalosť biblického príbehu lásky medzi Bohom a ľudstvom: Adam poznal svoju ženu Evu a ona počala dieťa. Porodila Kaina a povedala: „Dostala som človeka od Pána“ (hebrejsky *qanah*: „získaný, prijatý“). Potom porodila druhého syna a dostal meno Ábel. Keď vyrástol, stal sa pastierom oviec (pozri *Gn* 4, 1-2).

Roľník Kain priniesol Pánovi obeť poľných plodín, kým Ábel obetoval prvotiny zo svojho stáda. Boh prijal Ábelov dar, no Kainov odmietol. Kain zúrila a tvár sa mu zamračila. Boh mu však dal múdru otcovskú radu: „Nemal by si zdvihnúť hlavu, ak robíš dobre? Ale ak zle robíš, hriech číha pri dverách a zachvacuje ťa jeho žiadostivosť, lenže ty ju máš ovládať“ (*Gn* 4, 7).¹

Poslúchol Kain jednoduchú radu: vráť sa z kratšej cesty a skús to ešte raz? Nie. Zjavne dal prednosť celkom inému druhu obety. Vylákal svojho brata na pole a zavraždil ho. Týmto skutkom priniesol ovocie zloby, semeno ktorej satan zasial do našej ľudskej prirodzenosti.

Treba upozorniť, že Evin prvorodený syn nepodľahol záchvatu *žiarlivosti*; on podľahol smrteľnému hriechu *závisť*.² Presnejšie povedané žiarlivosť znamená túžbu po dobre, ktoré vlastní iní, kým závisť dobro u druhého nenávidí, ba dokonca hľadá spôsob, ako ho zničiť. Žiarlivosť môže byť dobrá alebo zlá, závisť je však vždy zlá. Sväté písmo predstavuje Boha ako „žiarlivého“ (pozri *Ex* 20, 5), no nikdy ako závistlivého. Boh nás chce pre seba, veď preto nás stvoril, no len pre naše dobro.

Spomínam si na film, v ktorom Sissy Spaceková hrá úlohu kráľovnej krásy, ktorá sa vracia domov. Jej „priateľky“ nemohli vystáť jej krásu, a to až do takej miery, že ju na tanečnom večierku, zorganizovanom na jej privítanie, obľiali krvou z prasaťa. Jej krásu tým nezískali, iba jej ju vzali. To je podstata závisti. Nie div, že (na rozdiel od žiarlivosti) bola vždy zaraďovaná medzi sedem hlavných hriechov. Popri pýche bola závišť najhlbšou príčinou satanovej vzbury (pozri *Múd 2, 24*). Táto neresť je príčinou niektorých z najstrašnejších hriechov, ako to vidíme u Kaina, ktorý zo závisti zavraždil svojho mladšieho brata (pozri *1 Jn 3, 4-12*).

Možno si Kain myslel, že mu to prejde bez trestu. Na Pánovu otázku, kde je jeho brat, odpovedal vyhýbavo: „Neviem. Čo som ja strážca svojho brata?“ [*Gn 4, 9*]. Kainovo zlo nič neubralo na otcovstve Boha, ktorý okamžite konal, aby potrestal svojho nekajúceho syna. Vyhнал ho z Edenu, urobil z neho utečenca a túláka a označil ho (pozri *Gn 4, 10-16*).³

Mohli by sme očakávať, že odporné ovocie hriechu bude rásť pomaly, nebadane, zákerne. Namiesto toho to vyzeralo ako rast zhubného nádoru, rýchlo ničiaceho veľké množstvo okolitých zdravých buniek. Ako mohlo jedno zahryznutie do zakázaného ovocia priniesť plod vraždy? Krútime hlavou a pýtame sa, odkiaľ sa vzalo toľké násilie. Avšak pozor: rovnaká ničivá sila závisti stále pôsobí v rodinách, medzi susedmi, na pracoviskách, všade. Jediným liekom je úplne sa odovzdať Božej prozreteľnosti a dôverovať nášmu nebeskému Otcovi, že naplní naše potreby a splní sľuby, ktoré nám dal.

Keď objavíme zmysel Božej lásky spečatenej zmluvou, zistíme, že v prvom rade sme povolaní stať sa skutočnými strážcami svojich bratov a sestier. Kristovo mystické telo je Božia rodina, pričom každá farnosť je svojím životom slabým odbleskom Božej lásky.

Usilujeme sa sprítomňovať obraz a podobu Boha? Alebo obviňujeme iných a ospravedlňujeme seba samých, i keď s tým najlepším úmyslom? Keď si jasnejšie uvedomíme, ako Otec neprestajne vedie svoj ľud, bude pre nás tou najprirodzenejšou vecou, že dovoľíme jeho láske, aby hlbšie prenikala do našich sŕdc.

ČOSI ZLÉ VRIE V KRAJI NOD

Ako sme videli v predchádzajúcej kapitole, Adam a Eva tvorili najmenšiu možnú rodinnú jednotku - manželský pár. Manželstvo je základný vzťah spečatený zmluvou, prostredníctvom ktorého Boh rozmnožuje ľudský rod. Už najbližšia generácia trpela dôsledkami prvého hriechu, keď Kain zo závesti zabil svojho brata. A to bol ešte len začiatok zla...

Kain, vykázaný z Božej blízkosti, odišiel smerom na východ od Edenu a usadil sa v kraji Nod, kde postavil mesto a nazval ho podľa svojho syna (pozri **Gn** 4, 16-17). O šesť generácií Kainov rod dosiahol akési diabolské zavŕšenie v potomkovi menom Lamech, ktorý si vzal dve ženy (pozri **Gn** 4, 17-24). Toto je prvý záznam o polygamii v Písme. Vzhľadom na pôvodnú manželskú zmluvu Kainov potomok sa otvorene vysmieva Božej norme a nerešpektuje ju. Jeho bezuzdnú chlipnosť sprevádza násilie. Takto arogantne sa chvastal pred svojimi manželkami: „Zabijem muža, ktorý ma poraní, a mládenca, ktorý ma udrie. Sedem ráz pomstenný bude Kain, Lamech však sedemdesiatšedem ráz" (w. 23-24). Ako sme už videli, číslo sedem je zmluvný symbol. Tu znamená zavŕšenie zla v Kainovom potomstve.

Medzitým prvá Božia rodina rástla. Adam znova poznal svoju manželku a ona porodila syna Seta (pozri

Gn 4, 25). Narodenie Setovho syna Enosa však znamená zásadný obrat v dejinách ľudstva: „Vtedy sa začalo vzývať Pánovo meno" (**Gn** 4, 26). Táto veta označuje zmluvnú bohoslužbu (pozri **Gn** 12, 8).

Všimnite si tu dôležitý rozdiel medzi postojmi Kaina a Seta. Kain sa usiloval zabezpečiť si meno pre seba tým, že mesto nazval podľa svojho syna. Keď sa však Setovi narodil syn, tento nepracoval pre seba, ale pre Boha - vzývajúc „meno Pánovo". (Hebrejské slovo pre „meno" je *šem*, čo nadobudne osobitný význam pri narodení Noemovho prvorodeného syna Sema; ale o tom neskôr.) Setovou generáciou sa začína **Boží štát**. Božia zmluvná rodina začína konečne napredovať, hoci oneskorene.

Piata kapitola **Knihy Genézis** podáva genealógiu Adamovho pokolenia a začína touto vetou: „Keď Boh stvoril Adama, urobil ho na Božiu podobu..." (v. 1). Potom mal zase Adam syna na svoj obraz a podobu. Tak ako Boh stvoril svojho syna, aj Adam splodil svojho syna Seta.

Tieto dve rozdielne kultúry Setovcov a Kainovcov poskytovali scénu na konflikt. Vidíme, ako Setov rod stavia na uctievaní Boha v duchu zmluvy, na vzývaní Pánovho mena. V druhom kúte javiska vidíme Kainovu rodinu žijúcu vo svojej tyranskej zlobe. Tieto protichodné skupiny mali žiť na tej istej zemi, pokiaľ možno v pokoji. No súlad sa nedal dosiahnuť, kým zlo, pýcha a nespravodlivosť mali pevné korene,. Mohlo z toho vzísť niečo iné než konflikt a prenasledovanie?

NESPRATNÍ SYNOVIA

Nasledujúca šiesta kapitola **Knihy Genézis** opisuje záhadnú a zlovestnú skutočnosť:

„Keď sa ľudia začali na zemi množiť a keď sa im narodili dcéry, Boží synovia videli, že ľudské dcéry sú

pekné, a brali si z nich za ženy, koľko len chceli. A Pán povedal: „Môj Duch neostane dlho v ľuďoch (pre ich poblúdenie), lebo sú len telo. Ich dní bude iba stodvadsať rokov.“ V tom čase... ba i neskôr... Boží synovia obcovali s ľudskými dcérami, ony im rodili obrov. To sú hrdinovia dávnych čias, slávni mužovia" (*Gn* 6, 1-4).

V hebrejčine „slávni mužovia" doslovne znamená muži *iem-u*, čiže muži mena, skazení tyrani, ktorí oslavovali samých seba, nespravodliví muži, čo budovali kultúru čistého zla.

Boh mal tejto neprávosti už dosť. Čakal vyše sto rokov po vynesení rozsudku nad ľudstvom a po udelení náležitej výstrahy. Dal im teda dostatok času. Potom ako trest zoslal vody potopy. O jej katastrofálnych dôsledkoch pre ľudstvo si povieme neskôr.

O čo však ide v prvých dvoch veršoch tejto kapitoly? „Boží synovia videli, že ľudské dcéry sú pekné..." (v. 2). Niektorí biblickí prekladatelia v tomto vidia mýtický slovník a naznačujú, že anjeli (či dajaké iné nebeské bytosti) si brali pozemské ženy. No nikde inde v *Knihe Genézis* sa anjeli nenazývajú „Božími synmi". Navyše anjeli sa nemôžu rozmnožovať ako ľudia, ako to už dávno zdôraznili Augustín aj Tomáš Akvinský. Okrem toho, ak boli anjeli hlavnými vinníkmi, prečo Boh potrestal celé ľudstvo? Prečo neobmedzil svoj trest na spurných anjelov a na ich skazené potomstvo? Poto-
pa bola trestom pre všetkých *okrem* anjelov.⁴

Kto teda boli „Boží synovia", uvádzaní v predchádzajúcej kapitole *Knihy Genézis*? V úvodných veršoch piatej kapitoly znova čítame, že Boh stvoril Adama na svoj vlastný obraz a podobu. Potom čítame, že Adam splodil syna Seta „jemu podobného, podľa jeho obrazu" (pozri *Gn* 5, 1 - 3). Tým sa poukazuje na napojenie Seta a jeho rodu priamo na dar Božieho synovstva, ktoré dal Boh na začiatku Adamovi.

Kto boli teda Boží synovia? Boli to **Setovci** - tá Božia rodina, čo stávala na vzývaní Pánovho mena. Vo svojom klasickom diele **Boží štát** (15. kniha) Augustín hovorí, ako sa po Ábelovej smrti Božia rodina znovu obnovila skrze Seta a jeho potomkov. Vidíme tu Cirkev postavenú proti svetu, Božiu rodinu stojacu proti potomstvu hada, ktoré baží po moci, pohodlí a bohatstve.

Šiesta kapitola **Knihy Genezis** teda opisuje veľký konflikt. Máme pred sebou boj medzi skazenými Kainovcami, akým bol Lamech, vražedný polygamista, a bohobojnými mužmi Seta, ktorí vždy boli bezúhonní a nikdy sa nedopustili ničoho zlého?

Vôbec nie.

Keď sa totiž ľudia začali na zemi množiť, „Boží synovia“, teda **Setovci**, nechali sa zlákať krásou „ľudských dcér“, čiže žien z rodu **Kainovcov**. Krása skazených sa ukázala silnejšia ako vernosť a odhodlanosť bezúhonných. Pre Setovcov bolo nové zakázané ovocie - krásne, no bezbožné kainovské ženy - zrazu neodolateľné. A nielenže sa s nimi ženili, ale „brali si z nich za ženy, koľko len chceli“. Čiže popri zmiešaných manželstvách teraz vniklo do Setovej rodovej línie, zmluvnej Božej rodiny, aj mnohoženstvo! A začali sa rodiť násilníci.

Keď sa hriech ponechá nehatený, postupom času sa inštitucionalizuje. V každej etape dejín spásy sexuálna nemravnosť a násilie idú ruka v ruku, čo vyvoláva tvrdé opatrenia vo forme Božieho súdu a kliatob vyplývajúcich zo zmluvy. A nič tak neinštitucionalizuje hriech ako manželská nevera. Celá civilizácia upadáva, najmä deti. A ledva prežije iba malá časť.

Tento model sa opakuje v celých dejinách Izraela až po babylonské zajatie v 6. storočí pred Kristom, ale aj potom. Preto Ezdráš vyžadoval od Židov, čo sa vrátili z vyhnanstva, aby zanechali svoje manželky cudzinky. Jeho argument bol jasný: zmiešané manželstvá prinášajú

ducha vlačnosti, kompromisov a neposlušnosti. Keď ide o manželskú zmluvu, Boh Otec je neoblomný.

Pred potopou, keď Boh prvý raz vyniesol rozsudok nad svetom, vyhlásil, že nedovoľuje, aby sa potomstvo ženy, bezúhonná Božia rodina, miešalo so satanovou rodinou a otrávil sa ňou. A tak spustil ničivú potopu, aby zmietol zo sveta celé ľudstvo s výnimkou jedinej zmluvnej rodiny - rodiny Noemovej. Toto mal byť onen bezúhonný zvyšok, prostredníctvom ktorého Boh zachráni svet. Hoci Otec musel začať úplne odznova, jeho prísľuby sa určite vyplnia.

POTOPA, POT A SLZY

Božia rodina rástla a život bol čoraz zložitejší. Ľudia si postupne vytvárali ďalšie zákony, nariadenia a princípy, aby sa vyhli konfliktom a zároveň aby ich riešili. Posvätné rodinné puto medzi Bohom a jeho ľudom bolo potrebné rozšíriť, aby zodpovedalo tomuto rastu.

Druhá veľká zmluva, ktorou Boh vytváral svoju rodinu, uzatvárala sa skrze Noema. Boh povolal Noema, aby ako manžel bol zmluvným prostredníkom, podobne ako Adam. Noe bol zároveň otcom troch synov, z ktorých každý mal manželku a deti. V tejto etape dejín spásy bola Božia zmluva s ľudstvom uzavretá prostredníctvom *rodu* pozostávajúceho z viacerých rodín.

Sväté písmo nám hovorí, že Boh sa pevne rozhodol úplne vyhubiť všetko živé pre nesmiernu skazenosť na zemi: „Všetko zmýšľanie ich srdca je ustavične naklonené na zlé..." (*Gn* 6, 5). Predsa však „Noe našiel milosť u Pána... bol najspravodlivejší a najbezúhonnejší muž medzi svojimi súčasníkmi" (pozri w. 8-9).

Boh si vyvolil Noema, aby stelesnil - a vyslobodil - „zvyšok" ľudstva. Povolal ho, aby ako nový Adam

znovu založil Božiu rodinu. Zaujímavé je, že opis Božieho trestu potopy sa výrazne podobá opisu stvorenia sveta v prvých kapitolách *Knihy Genezis*. V oboch prípadoch nový svet vychádza z chaotických vôd „priepasti“ či „hlbočiny“ (pozri **Gn** 1, 2; 7, 11). Podobne v oboch opisoch má výrazné postavenie číslo sedem. Ako znamenie Božieho „odpočinku“ po stvorení sveta je úzko spojené s Noemom (ktorého meno znamená „odpočinok“ či „úľava“, pozri **Gn** 5, 29). Ďalej Noemovi Boh nariadil vziať sedem párov čistých zvierat do archy (pozri **Gn** 7, 2), čo on urobil a zavrel dvere: „Keď prešlo sedem dní, privalili sa na zem vody potopy“ (**Gn** 7, 10). A v siedmom mesiaci koráb „zastal“ na vrchu Ararat (pozri **Gn** 8, 4). Po dlhom čakaní Noe vysielal každých sedem dní holubicu (pozri **Gn** 8, 10-12), až kým jeho rodina konečne mohla vystúpiť na súš.

Po vystúpení Boh zopakoval Noemovi poverenie, ktoré dal pôvodne Adamovi: „Vzrastajte, množte sa a naplňte zem!“ (**Gn** 9, 1). Boh Noemovi takisto vrátil vládu nad zvieratami, ktorú predtým zveril Adamovi (pozri **Gn** 9, 2). Napokon Otec s Noemom obnovil stvoriteľskú zmluvu (pozri **Gn** 9, 9) a určil aj znamenie novej zmluvy: „Do oblakov vložím svoj oblúk a bude znamením zmluvy medzi mnou a zemou“ (**Gn** 9, 13).⁵

Je zrejmé, že potopa je predstavená ako udalosť znovustvorenia. A nielen potopa, ale azda aj pád - a to so zreteľom na ďalšie paralely medzi Adamom a Noemom: obaja sa nachádzajú v záhrade či vo vinici (pozri **Gn** 2, 15; 9, 20), kde zjedia ovocie, ktoré odhalí ich hriech a nahotu (pozri **G** « 3, 6-7; 9, 21) a privolá prekliatie (pozri **Gn** 3, 14-19; 9, 25), ktoré zasiahne ich potomstvo (Kain a Kanaán).

DIABOLSKÝ CHAM

Spolu s Noemom sa v korábe zachránili jeho synovia Sem, Cham a Jafet. Z týchto troch synov sa potom znova zaľudnila celá zem. Po zničení Kainovho rodu na zemi opäť zavládla spravodlivosť, však? Nie, ani tentokrát to nebolo tak. Hriech znova zdvihol svoju odpornú tvár.

Čítame, že Noe vysadil vinicu a priveľmi sa tešil plodom svojej práce. Vypil toľko vína, že sa opil a ležal obnažený vo svojom stane. Čítame, že jeho najmladší syn Cham sa pozrel na „nahotu svojho otca" (*Gn 9, 22*).

Naše moderné preklady Biblie zrejme nevyjadrujú všetko, čo sa odohráva v tomto príbehu. Napokon to, že Cham „uvidel... nahotu svojho otca", nevyzerá až na taký vážny hriech, aby privolal prekliatie, a to také, aké Noe uvalil na Chamovho syna Kanaána! Ako si mnohí biblisti všimli, kľúč k vysvetleniu nachádzame vo význame hebrejského idiómu „pozrieť sa na jeho nahotu", pretože inde to značí *krvismilstvo*, *incest* (pozri *Lv20, 17; 18, 6-18*).⁶

Všetky kultúry používajú idiómy na označenie rôznych sexuálnych aktov. Tak napríklad v americkej angličtine neberieme frázu „making love" doslovne a nepredstavujeme si továrenskú linku na výrobu lásky. Toto slovné spojenie označuje manželský akt, ktorým manžel a manželka obnovujú medzi sebou manželskú zmluvu. Avšak cudzinec neovládajúci angličtinu by nemal ani potuchy, čo tento výraz znamená.

V deviatej kapitole *Knihy Genezis* máme teda do činenia s hebrejským idiomatickým slovným spojením („pozrieť sa na nahotu"), ktoré označuje veľmi zvrhlý skutok. Bez toho, aby sme šli do detailov, zhrňme podstatu: Cham spáchal krvismilstvo so svojou matkou a prekliatym plodom tohto spojenia bol Kanaán.

Zaujímavé je, ako ekvivalentný výraz („odkryť [niečiu] nahotu“) používa neskôr Mojžiš, keď vystríha Izraela pred zvrátenými praktikami národov „kanaánskej krajiny“ (pozri *Lv* 18, 6-18; *Ex* 23, 23-24). Neprekvapuje, že na prvom mieste zoznamu kanaánskych nerestí je incest s matkou. Potom nasledujú rôzne iné formy krvismilstva, ktoré sa dokonca páchali ako súčasť kultových rituálov Kanaánčanov.

Všimnime si zároveň, že jediný ďalší prípad opitosti spomenutý v *Genezis* sa udial, keď Lotove dcéry naschvál opili svojho otca - s úmyslom spáchať s ním krvismilstvo (pozri *Gn* 19, 30-35). Podobne ako Noemova opitosť aj tento prípad incestu s otcom je v *Genezis* vyrozprávaný preto, aby sa odhalil pôvod Moabčanov a Amončanov (pozri *Gn* 19, 36-38), popri skazených Kanaánčanoch dvoch najperverznejších nepriateľov Izraela.

Keď sa Noe dozvedel o Chamovom zlom skutku, pochválil Sema a Jafeta za snahu zahľadiť zločin a súčasne vyhlásil:

„Buď prekliaty, Kanaán,
staň sa poníženým sluhom svojich bratov!...
Nech je zvelebený Pán, Boh Semov,
a Kanaán nech je jeho sluhom!
Nech Boh rozvetví Jafeta
a nech býva pod Semovými stanmi
a Kanaán nech je jeho sluhom!“ (*Gn* 9, 25-27).

Tento tajomný výrok obsahuje zvyšok biblických dejín v kocke.

Podľa niektorých dávnych rabínskych a patristických interpretačných tradícií táto predpoveď naznačuje Izraelovo budúce dobytie a podmanenie si Kanaánu, pretože Izraeliti sú vyvoleným pokolením požehnaného

Sema. Takisto druhá časť Noemovho požehnania, „nech (Boh) býva pod Semovými stanmi“, sa splnila, keď prišiel prebývať v oblaku slávy (šekinah) do svätostánku, ktorý Mojžiš a Izraeliti postavili na púšti (pozri Ex35-40).⁷

ZMLUVA PÔSOBÍ

Aký otec, taký syn, taký vnuk atď. Keď sa pozeráme na veci z hľadiska zmluvy, dobro plodí dobro, zlo plodí zlo. Po mnohé stáročia Kanaánčania sa dopúšťali tej istej sexuálnej zvrátenosti, ktorej plodom bol ich otec Kanaán. A ako sme videli pri Adamovi a Eve, dôsledky hriechu sa nekončia smrťou hriešnika, ale prechádzajú z generácie na generáciu - kým tieto hriechy nezavrhnú úkony kajúcnosti a zrieknutia.

Aký motív možno nájsť pre Chamovo krvismilstvo s vlastnou matkou? O dôvodoch môžeme len špekulovať. Niektorí bádatelia poukazujú na to, že Cham sa snažil uzurpovať otcovu moc pohlavným stykom s matkou. Možno práve preto to povedal svojim bratom a nenechal si to pre seba.

S podobnými prípadmi sa stretáme aj inde v Starom zákone, zvlášť keď ide o odpor synov voči otcom za to, že uprednostňujú iných súrodencov. Napríklad Jakubov syn Ruben sa snažil poškodiť svojho uprednostňovaného nevlastného brata Jozefa tým, že obcoval s otcovou konkubínou - za čo utŕžil otcovskú kľatbu (pozri **Gn** 29, 32; 35, 22; 49, 3-4). Podobne sa hneval Absolón na plány svojho otca kráľa Dávida dať trón jednému z jeho mladších nevlastných bratov - Šalamúnovi. Preto vyštval kráľa Dávida z Jeruzalema a potom verejne spal s vedľajšími ženami svojho otca, aby dokázal, že si privlastnil kráľovskú moc. Bolo to vyzývavé

gesto chlipnosti i ambície. Absolón tým národu oznámil: „Kráľovský hárém je môj - ja som tu teda pánom" (pozri **2 Sam** 16, 21-22). Sex a politika boli už aj vtedy často neoddeliteľné.

O tom všetkom sa hovorí v jednej z najpopulárnejších kníh Ježišovej doby - často čítanom komentári ku **Knihe Genezis**, ktorý sa nazýval **Kniha jubileí** (Medzi zvitkami nájdenými pri Mŕtvom mori bolo najmenej päť kópií tohto diela.) **Jubileá** otvorene hovoria o mocenskej motivácii nepriateľských skutkov Chama voči Noemovi, ako aj Kanaána proti Semovi (pozri **Juh** 7-10). Slovom, Cham sa pokúsil uzurpovať Noemovu moc prv, ako by ju otec bol zveril Semovi, tak ako sa zas neskôr Kanaán zmocnil Semovej dedičnej pôdy „uprostred zeme" (**Jub** 8, 12).

Dávni izraelskí čitatelia celkom prirodzene interpretovali toto rozprávanie vo svetle troch základných faktov; prvý: Boh vyzval Abraháma ako Semovho potomka, aby sa vybral do Kanaánu (pozri **Gn** 12, 1-3); druhý: Boh sľúbil, že túto zem dá za dedičstvo Abrahámovmu potomstvu (pozri **Gn** 17); a tretí: Boh rozkázal Izraelovi - ako „potomstvu" Abraháma z požehnanej Semovej rodovej línie -, aby tú zem dobyl. (Veľmi dôležité je mať na pamäti, že Židia sú Semiti [potomci Sema], preto slovo „antisemitizmus" označuje protižidovské postoje.)

Výraz Kanaán má však v sebe negatívny náboj, pretože pripomína dlhodobý rodinný konflikt. Porovnal by som ho s epizódou v klasickom vianočnom rodinnom filme **Život je úžasný!** George Bailey sa vracia do Bedford Fallsu, kde zistí, že mesto bolo premenované na Pottersville podľa najväčšieho zloducha príbehu. Už samotné toto meno v Georgovi vyvolávalo znepokojenie, pretože bolo symbolom zla, ktoré by bolo postihlo mestečko, „nebyť Georgea Baileyho".

Príbeh Chamovho hriechu a Noemovho prekliatia Chamovho syna Kanáana sa v *Genezis* uvádza preto, aby starovekí Izraeliti pochopili, prečo ich Boh vyslobodil z Egypta a poslal ich dobyť a obsadiť Kanaán ako ich vlastné dedičstvo po predkoch. Okrem toho príbeh podčiarkuje silnými slovami formulované zákony, ktoré Boh dal Izraelu na Sinaji, že nesmú mať nič s Kanaánčanmi (pozri *Ex* 23, 24).

Keď pochopíme rodinnú históriu týchto znepriatelených národov, aspoň čiastočne pochopíme, prečo s nimi Boh tak zaobchádzal. Predstavte si, že by vás niekto vyhnal z vlastného domu a z vášho pozemku. Mali by ste právo použiť silu na jeho znovuzískanie? Ak by to bolo nevyhnutné, samozrejme! Zdá sa, že takto mali Semiti, Izraeliti, Abrahámove deti, chápať Božie bojové rozkazy, keď ich o stáročia neskôr poslal dobyť Kanaán. Táto krajina bola už od Noema a Sema cez Abraháma, Izáka ajakuba až po Mojžiša, Jozueho a ďalších určená pre Božiu rodinu.

SIENĽ HANBY

Po potope sveta sa ľudstvo znovu stalo veľkou, nešťastnou rodinou, rozloženou hriechom. Ako sme videli, hriech plodí hriech. Desiata kapitola *Knihy Genezis* nám vymenúva synov Sema, Chama ajafeta, ktorí sa narodili po potope. Cham mal štyroch synov. Boli to: Chus, Mesraim, Fut a Kanaán. Z Chamovho rodu vzišli Filištínci, ako aj národ Egypťanov, ktorý bude celé stáročia držať Izrael v otroctve (pozri *Gn* 10, 14). Stačí nám otvoriť noviny a uvidíme, ako tento rodinný konflikt pokračuje do dnešného dňa, pričom ani jedna strana nie je úplne bez viny.

Chus splodil Nimróda, udatného poľovníka pred Pánom (pozri v. 9), ktorý si založil kráľovstvo v Bábeli

(neskôr nazvanom Babylon, čo je dnes Irak). Tento tyr-
ran **zabral** aj Asýriu a vybudoval veľké mesto Ninive.
Takže Chamova rodina ovládala Egypt, Kanaán, Filiš-
tínsko, Asýriu a Babylon.

Izraeliti mali tento zoznam pred očami. Videli pred
sebou hrozivú galériu ničomníkov, skutočnú „sieň han-
by“, ktorú tvorili tie najpodlejšie postavy dejín; z ich
potomkov sa stali najväčší nepriatelia Izraela. Starý
zákon nám podáva podrobný opis všetkých rán, ktoré
musel Izrael pretrpieť z rúk Chamových skazených po-
tomkov: Izrael bol zotročený Egyptom, vlákaný do ka-
naánskych osidel, utláčaný Filištíncami, zničený Asýr-
skom a Babylonom odvedený do vyhnanstva.

Zoči-voči toľkému nepriateľstvu Boží vyvolený ná-
rod musel zostať pevný vo viere, alebo zahynúť. Vyvo-
lené pokolenie rástlo cez Semovu rodovú líniu. (Sem
bol jeden z dvoch prvorodených synov v **Genezis**, ktorí
nepodľahli pýche a nestratili práva prvorodených v pros-
pech hodnejšieho mladšieho brata; druhý bol Abram.)
Sem nielenže nezneužil svoju moc, ale dokonca využí-
val svoje privilegované postavenie prvorodeného syna
na to, aby slúžil svojmu otcovi a rodine. Pre svoju bo-
habojnosť bol Sem vyvýšený a požehnaný jedinečným
spôsobom. V Biblii sa píše, že po potope žil ešte päťsto
rokov (pozri **Gn** 11, 11). Neprekvapuje, že mal aj ne-
priateľov, najmä z Chamovho rodu.

Medzitým sa chamovský kráľ Nimród spolu so
svojím rodom usadil v kraji Sennaar. Podľa všetkého
chceli prekonať architektonické výtvyry Kanaánčanov:
„Poďte,“ povedali si, „postavme si mesto a vežu, ktorej
vrchol bude siahať až do neba. A preslávime si meno
(hebrejsky **km**), aby sme sa nerozptýlili po celej zemi“
(**Gn** 11,4).

Boh okamžite zasiahol a znemožnil tento spupný
plán tým, že pomiatol ich reč. Rozprášil tak národy

a znemožnil im vzájomne komunikovať. Prečo sa Boh tak radikálne postavil proti stavaniu veže? Kľúč k odpovedi nájdeme, ak do hĺbky pochopíme pozadie biblického opisu ich hriechu.⁹

Je zjavné, že vôbec nešlo o bežnú stavbu. Svojím úmyslom „spraviť si *šem*“ sa títo stavitelia chystali uskutočniť Nimródov plán vybudovať kráľovstvo proti bohabojnému pokoleniu Sema. Začínalo sa to podobať situácii pred potopou. Bezbožníci znova odmietali zmluvou ustanovenú štruktúru moci v rámci Otcovej rodiny. Lenže teraz sa ich cieľom stal Sem, prvorodený syn, ktorého Noe požehnal. Podľa všetkého Noe pripravoval Sema, aby po jeho smrti prebral vodcovstvo ako nová postava otca.¹⁰

Chamovci vedení Nimródом však túto predstavu neznesli. Zaslúžili si Boží zásah. Boh však zmluvne prisahal, že už nikdy nezničí bezbožníkov ďalšou potopou. A tak sa Boh namiesto radikálneho vymetenia domu a korábovej záchranej akcie pustil do veľkolepého plánu záchrany ľudstva svojou láskou skrze muža menom Abram.

Boh ho začal uskutočňovať obnovením rodinného dedičstva tak, že povolal Abrama, Semovho pra-pa-pa-pa-pa-vnuka: „... oslávim tvoje meno (*sem*) a budeš požehnaním... V tebe budú požehnané všetky pokolenia zeme“ (*Gn* 12, 2-3).

Inými slovami, Boh hovoril Abramovi: Nezničím svoju rodinu, dokonca ani tých skazených. Urobím však čosi nemožné: vezmem teba - sedemdesiatpäťročného starca - a použijem ťa, aby skrze teba boli požehnané všetky rodiny zeme. A tak sa bude môcť celá nešťastná ľudská rodina, zmietaná hriechom, vrátiť späť ku mne, svojmu Otcovi, dokonca aj tí zlí. Ináč povedané, Babylon naruby. Ako dosiahne Otec taký neuskutočniteľný cieľ? To sa dozvieme v nasledujúcej scéne tohto biblického príbehu lásky.

AKO SA MÁ PREJAVOVAŤ VIERA?

Viera otca Abraháma

Čo by ste robili, keby vás Boh žiadal, aby ste sa zbalili, zanechali svoj domov a národ a vybrali sa na neznáme miesto vzdialené tisícpäťsto kilometrov? Som si istý, že by vám hlavou prebehlo mnoho otázok. ***Je isté, že táto bláznivá myšlienka je naozaj od Boha, a nie je výplodom mojej fantázie? A keď to putovanie prežijeme, kde budeme bývať a čím sa budeme živiť? Budú ľudia, čo tam žijú, priateľsky alebo nepriateľsky naladení k našej rase?***

A čo keby ste takúto Božiu výzvu počuli vo veku sedemdesiatpäť rokov? Boh, Otec, prehovoril k mužovi menom Abram, ktorý v tom čase mal práve toľko rokov: „Odíď zo svojej krajiny, od svojich príbuzných a z domu svojho otca do krajiny, ktorú ti ukážem“ (*Gn* 12, 1).

Sedemdesiat rokov bol v Abramovej dobe vlastne stredný vek, ktorý my dnes nazývame „najlepšie roky“. Jeho otec Tare splodil troch synov po sedemdesiatke a žil vyše dvesto rokov (pozri *Gn* 11, 26).

Asi pokrčíme plecami a pomyslíme si: ***Je tam toho! Ved' tento starý chlap aj tak zrejme žil v stane ako kočovník uprostred púštiny...*** Skutočnosť však bola úplne iná. Abram žil v Ure, ktorý v tom čase bol akýmsi Las Vegas starovekého sveta, mestom známym svojím

bohatstvom. A sám Abram bol bohatý človek. V tom prípade si môžeme zas pomyslieť: ***Boh možno konečne koná logicky. Ide do bohatého mesta, aby tam vyhl'adal bohatého a mocného človeka, ktorý má dobyť svet silou.*** Takýto záver by však vôbec nezodpovedal Božím úmyslom.

Otec v podstate Abramovi povedal: „Odíď z tohto bohatého a mocného mesta a choď do krajiny, ktorú si nikdy nevidel. Opusť svoj národ. Zanechaj všetok svoj nehnuteľný majetok.“ A Abram poslušol. Aká to neuveriteľná viera! Prostredníctvom tohto jediného verného muža mohol Boh otcovsky vychovávať svoju rastúcu rodinu.

HOJNOST' PRÍSLUBOV

Úžasné Božie prísluby Abramovi bohato vynahradili materiálne straty. A hoci Pán odďaľoval ich splnenie omnoho dlhšie, ako Abram predpokladal, splnil každú svoj sľub. Vo svojej stravujúcej túžbe sformovať si vlastný národ Boh trpezlivo pracoval v živote tohto muža viery, akoby sa staral o záhradu, ktorá prinesie hojné plody pre celé ľudstvo.

V čase, keď Otec Abrama povolal, a skôr, než od neho požadoval hrdinskú poslušnosť, dal mu tri bezvýhradné prísluby. Prvý: vytvorí z neho veľký národ; druhý: preslávi jeho „meno“; a tretí: požehná v ňom „všetky pokolenia zeme“ (pozri **Gn** 12, 1-3). Preberme si každé z týchto Božích uistení.

Prvý príslub sa vzťahoval na zem a národ. Ľudia bez vlastnej krajiny by sa nikdy nemohli stať národom. Nielen veľkým - nijakým. Bez nej by títo ľudia boli stále iba prisťahovalci. Boh prisľúbil, že z Abramových potomkov vytvorí národ žijúci na vlastnom území, na ktorom bude žiť a slúžiť jedinému Bohu.

Druhý príslub sa vzťahoval na Abramovo meno. Hebrejský výraz pre meno označuje aj dynastiu či kráľovstvo, takže zahŕňa aj pojem politickej moci. Boh prakticky hovoril toto: „Po zvrhnutí tyranov, ktorí sa zmocnili zaslúbenej zeme, dám svojmu pokornému a vernému sluhovi Abramovi trvalé dedičstvo tým, že z národa, ktorý vzíde z jeho potomstva, urobím kráľovstvo, ktoré bude vládnuť iným národom.“

Tretí príslub sa vzťahoval na Božie otcovské požehnanie pre všetky národy, ktoré vzídu z Abrama. Boh nevysvetlil presne, akú formu toto požehnanie bude mať; uvidíme však, že je vrcholom plánu Božej rodiny a cieľom Abramovho povolania.

BOH ZAKLADÁ RODOKMEŇ

V niekoľkých nasledujúcich kapitolách ***Knihy Genezis*** sa dozvieme, čo Boh vlastne urobil, keď dal Abramovi tieto tri veľkolepé prísluby. Zasadil totiž semienko, z ktorého po čase vyrastie veľký strom, rozvetvená rodina, rodokmeň. V tomto Abramovom rodokmeni vieme spoznať Božiu rodinu a v jej historickom vývoji zároveň uzrieme dejiny spásy. Abramovo Božie povolanie bolo žaluďom, z ktorého vyrástol dub dejín spásy. Boh zasadil a potom sa staral o tieto tri ***prísluby*** požehnaní počas celého Abramovho života tým, že povýšil každý z nich na oveľa vyššiu úroveň, na ***zmluvy***, ktoré Otec uzavrel pri troch rôznych príležitostiach (pozri *Gn* 15, 17, 22; *Hebr* 6, 13-19).

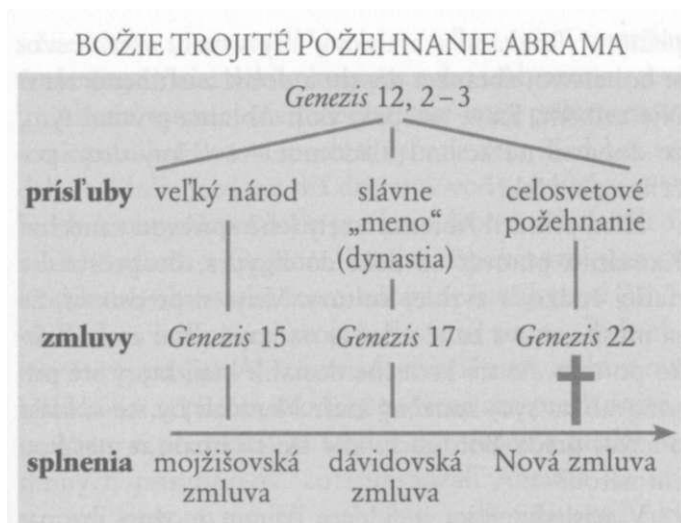
Prvý Boží príslub, že Abramovi potomci sa stanú národom vo vlastnej krajine, bol povýšený na zmluvu v pätnástej kapitole ***Knihy Genezis***, keď sa Boh zjavil v podobe horiacej fagle, ktorá prešla pomedzi polovice rozrezaných obetných zvierat (pozri w. 7-21).

Prechádzať medzi časťami obetí bol v starých dobách bežný obrad pri uzatváraní zmlúv.

Druhý Boží prísľub, týkajúci sa „slávneho mena“ či kráľovstva, bol povýšený na Božiu zmluvu, na zmluvu obriezky, keď sa Boh zjavil Abramovi v sedemnástej kapitole ***Knihy Genezis***, zmenil mu meno na Abrahám a potom mu sľúbil syna zo Sára a budúcu dynastiu v krajine Kanaán (pozri w. 1 - 16).

Tretí Boží prísľub Abramovi o celosvetovom požehnaní bol povýšený na zmluvu v dvadsiatej druhej kapitole ***Knihy Genezis***, kde sa stáva predmetom slávnostnej prísahy Boha, ktorou odmenil Abraháma po tom, ako obetoval svojho syna Izáka na vrchu Moria (pozri w. 16-18).

Pozorné čítanie ďalších častí Svätého písma vo svetle týchto troch zmlúv nám odhalí, ako sa všetky tri zmluvy s Abrahámom postupne splnili a zavŕšili v troch nasledujúcich etapách dejín spásy. Prvá: Abrahámov pokolenie dostalo po Exode prostredníctvom mojžišovskej zmluvy svoju vlastnú zem s vytýčenými hranicami. Druhá: Abrahámov potomstvo sa po dobytí zasľúbenej zeme stalo prostredníctvom dávidovskej zmluvy kráľovstvom. A napokon: Abrahámov potomstvo sa stalo prostredníctvom Novej zmluvy zdrojom požehnania pre celý svet skrze Kristovo vtelenie. Prvý verš Nového zákona znie: „Rodokmeň Ježiša Krista, syna Dávidovho, syna Abrahámovho“ (***Mt** 1, 1; pozri **Gali**, 6-19*).

Vidíme, že Boh sa ako Otec osobne stará o svoju rodinu viery spoluprácou s Abrahámom - otcom viery. Boh síce tomuto mužovi predostrel svoj veľký plán, ale dosť zahaleným spôsobom. Len pri sledovaní priebehu tejto drámy v rôznych obdobiach dejín spásy sa pred našimi očami naplno vynorí jej sláva..

STRASTIPLNÁ CESTA K SLÁVE

Abram odišiel z Charranu, keď mal sedemdesiatpäť rokov. So sebou vzal manželku Sarai, synovca Lota a všetok majetok a služobníctvo - dokopy možno dvesto ľudí, čo nebola malá skupina. Môžete si predstaviť, čo to znamenalo, ak uvážite, čo všetko by napríklad vyžadovalo zorganizovať premiestnenie malej farnosti alebo obce z jedného konca krajiny na druhý.

Keď konečne dorazili do Kanaánu, Abram si mohol povedať: ***Dobre, Bože, už sme tu! Začni nás požehnávať!*** A čo urobil Boh? Začal s nejakým „rozumným“

plánom? Rozkázal Abramovi, aby vybalil všetko svoje bohatstvo, zbrane a dôvtip a dobyl zasľúbenú zem? Nie celkom. Práve naopak: Boh Abrama privítal tým, že dopustil na krajinu hladomor - zvláštny druh požehnaní, však?

Hlad prinútil Abrama a celý jeho sprievod zanechať Kanaán a putovať až dolu do Egypta, do prostredia ďalšej cudzej a zvrhlej kultúry. Viete si predstaviť, že sa musíte znova baliť a dať sa na novú dlhú cestu krátko po tom, čo ste konečne dosiahli kraj, ktorý ste považovali za svoj konečný cieľ? Nezačali by ste si klásť otázku, prečo Boh chce, aby ste sa hnali za nejakou chimérou?

V nasledujúcom incidente Abram možno iba namrzene reagoval alebo sa snažil vyhnúť ďalším problémom. Možno sa jednoducho vyfakal. V každom prípade sa otec viery vyhol smrti tým, že povedal faraónovi, že Sarai je jeho sestra. (V skutočnosti bola jeho nevlastnou sestrou. Sarai však bola predovšetkým jeho manželkou. Abram použil stratégiu výhodnej lsti.) Egyptský kráľ vzal krásnu Sarai do svojho hárému. Vďaka tomu Abram nielen prežil, ale si aj nahromadil ovce, dobytok, otrokov, otrokyne, ťavy a oslice.

V paláci však nebolo všetko v poriadku. Boh dopustil na faraóna a na jeho dvor viaceré ťažké rany pre toto strašné zneužitie Sarai. Keď faraón konečne odhalil Abramovo klamstvo, plný strachu ich rýchlo poslal preč, aby sa vyhol Božiemu hnevu. Abram odišiel z Egypta s veľkým bohatstvom, mal množstvo dobytka, zlata a striebra (pozri **Gn 13**). A keď sa vrátil na miesto, kde kedysi stál jeho stan a oltár medzi Betelom a Haiom, vyzýval Pánovo meno.

Koniec dobrý, všetko dobré? Vôbec nie! Len čo sa vrátili do zasľúbenej zeme, vypukol rodinný spor. Abramov synovec Lot sa totiž takisto vrátil z Egypta so stádami,

s čriedami a so stanmi. Vyvolal v rodine úplnú roztržku tvrdením, že niet dosť miesta pre neho i Abrama.

Abram nechcel živiť nevraživosť voči príbuznému, a tak ponúkol Lotovi, nech si vyberie zem. Keď Lot videl, že údolie Jordánu má dostatok vody, vybral si túto úrodnú zem. Nanešťastie pre Lota, lebo v údolí stáli aj mestá Sodoma a Gomora. Lot presťahoval svoj stan až k Sodome, obyvatelia ktorej náramne hrešili proti Pánovi. Keď sa Lot pobral svojou vlastnou cestou, Boh obnovil svoj prísľub Abramovi, že mu dá zem, až kam mu oko dovidí, a potomstvo také početné ako prach zeme.

Viete si predstaviť tú scénu? Lot, jeden z hŕstky rodomných príslušníkov, čo sprevádzali Abrama na tejto púti viery, sa oddelí a zhrabne najlepšiu zem! Aký nevďak! Tento mladík sa predsa držal rukáva svojho strýka, prijímal Božie požehnania cez Abrama, a nakoniec mu vyvedie toto! Čo si mal Abram o tom myslieť? ***Možno Lot od začiatku nebol súčasťou celého plánu. No je jediným príbuzným, ktorého mám na „potomstvo“. Dobre, Bože, a teraz čo ďalej?***

Potom sa zrazu zaslúbená zem zmenila na veľké bojisko. Päť kráľov sa postavilo proti štyrom nepriateľským kráľom. Víťazi vzali ako vojnovú korisť všetok majetok a zásoby Sodomy a Gomory - vrátane Lota a jeho majetku. Komusi sa podarilo ujsť a prišiel to oznámiť Abramovi, ktorý už vtedy žil pri duboch Mambreho v Hebrone.

Keby som bol Abramom, asi by som si povedal: „Dobre mu tak, všivákovi! Vzal si najlepšiu zem a na mňa sa vykašľal!“ No Abram bol vzorný príbuzný. Okamžite vzal tristoosemnásť zo svojich vlastných vyvíčených bojovníkov a hnal sa za tými, čo uniesli Lotu. Abramovi muži sa v noci rozdelili, prepadli armády kráľov, rozdrvili a rozprášili ich a zachránili Lota spolu s celou jeho rodinou i majetkom.

Keďže premohol dobyvateľov a zmocnil sa všetkej ich koristi, Abramova zvrchovanosť musela byť nepochybneľná. Mohol sa vrátiť na miesto, kde sa usadil, a rozkázať ostatným kráľom, aby sa mu pokorili. Abram to však neurobil! Pri svojom návrate z boja sa stretol s tajomnou postavou - kňazom menom Melchizedech. Jeho meno znamená „kráľ spravodlivosti“ (pozri *Hebr* 7, 1-3). Bol kráľom Salema, mesta, ktoré sa neskôr stalo známym ako Jeru-Salem (pozri *Z* 76, 2-3*).

Abram vzdal Melchizedechovi úctu tým, že mu dal desiatok, desatinu zo všetkého. Melchizedech zase priniesol Abramovi a jeho mužom „chlieb a víno“ a požehnal ich (pozri *Gn* 14, 18-20). Je zrejmé, že tu sa odohrало čosi hlboko symbolické.¹

SKUTKY PODĽA VIERY

Zdalo by sa, že Abram dosiahol svoj vrchol: mal krásnu manželku, verné služobníctvo, značný majetok, moc, bohatstvo. Čo by si ešte mohol žiadať?

Dediča. Abram bol stále bezdetný. Sľuby a znova sľuby - i keď prichádzajú od Boha - môžu človeka unaviť. Keď rok za rokom stále neprichádza splnenie najväčšej túžby, viera sa začne otriasať.

Tu Pán prehovoril k Abramovi vo videní takto: „Neboj sa, Abram! Ja som tvoj ochranca a tvoja odmena bude nesmierna“ (*Gn* 15, 1).

Pri všetkej úcte - Abram spochybňoval Boží prísľub. Ako sa môže tento plán uskutočniť, keď Boh nedohliadol na jeden podstatný detail: nedal mu syna!? Vari sa dedičom stane jeden z jeho sluhov?

* V hebrejskom origináli žalmu je na tomto mieste použitá básnická forma názvu Jeruzalema: Salem.

Boh však uistil Abrama, že jeho dedičom bude jeho vlastný syn. Dokonca ho vyviedol zo stanu von, aby zdôraznil svoj jasný prísľub. Rátaj hviezdy, povedal mu Otec, „také bude tvoje potomstvo“ (*Gn* 15, 5).

Od Abrama sa žiadala nepredstaviteľne veľká viera! On však „uveril Pánovi a to sa mu počítalo za spravodlivosť“ (*Gn* 15, 6). Otec potom obnovil iný prísľub a pripojil svoju navštívenku: „Ja som Pán, ja som ťa vyviedol z Uru Chaldejcov, aby som ti dal do vlastníctva túto krajinu“ (*Gn* 15, 7).

No Abram akoby už mal dosť prísľubov: „Pane, Bože, podľa čoho *spoznám*, že ju budem vlastniť?“ (v. 8). Tento obor viery zrazu vyzeral skôr ako muž, ktorý povedal Ježišovi: „Verím. Pomôž mojej nevere!“ (*Mk* 9, 24).

Boh sa nerozčúlil; Otec miloval svojho syna Abrama. A tak potvrdil svoj prísľub prísahou, dramaticky uskutočnenou obetným rituálom. Podľa Pánových pokynov Abram priniesol trojročnú jalovicu, kozu, barana, hrdličku a holubicu. Rozťal väčšie zvieratá vo dvoje a poukladal polovice vzájomne oproti sebe.

Keď zapadlo slnko, Abram upadol do hlbokého spánku. Vo sne mu Pán poskytol ďalšie podrobnosti svojho plánu. Abramovi potomci budú prišelcami a otrokmi v cudzej krajine. Boh mu oznámil, že po štyristo rokoch útlaku udrie onen národ (Egypt) trestami, vyslobodí svoj ľud a privedie ho do tejto bohatej krajiny. Abram sám zomrie pokojnou smrťou vo vysokom, požehnanom veku.

V temnote noci potom Abram uvidel dymiacu pec a ohnivú pochodeň, ktorá prechádzala medzi časťami zvierat. Dymiacu pec i pochodeň predstavovali samého Boha. Tento obrad vyjadroval starodávnu prísahu, ktorá znela: „Nech som rozdvojený napoly ako tieto zvieratá, ak nedodržím svoju zmluvu s tebou.“ Boh

v skutočnosti povedal Abramovi, že hoci je Boh, nechá sa roztrhnúť vo dvojce, ak nesplní sľub, ktorý mu dal.

„V ten deň," pokračuje rozprávanie, „Pán uzavrel s Abramom zmluvu slovami: ‚Tvojmu *potomstvu* dám túto krajinu od Egyptskej rieky až po veľkú rieku, Eufrat; Kenejcov, Kenezejcov, Kadmoncov, Hetejcov, Ferezejcov a Refaimcov, Amonitov, Kanaánčanov, Gergezejčanov a Jebuzejcov" (**Gn** 15, 18-21). To znamenalo dostatok územia pre všetky národy, čo vzišli z Abraha, a nielen pre Izrael.²

DOBRÉ I ZLÉ SPRÁVY

Viem si predstaviť, ako Abram bežal od svojich oviec a oznamoval Sarai: „Miláčik, mám jednu dobrú a jednu zlú správu! Boh mi práve odprisahal, že túto zem dá nášmu potomstvu. Štyristo rokov však budú otrokmi v cudzej zemi." (Nepodobajú sa vari takéto požehnania prekliatiam?)

V túžbe urýchliť beh udalostí Sarai prichádza s návrhom. Keďže podľa nej Pán „spôsobil", že nemôže porodiť (pozri **Gn** 16,2), povzbudzuje svojho manžela, aby vošiel k jej egyptskej slúžke Agar, aby konečne mala syna.

„On pristal na jej prosbu" (**Gn** 16, 2). Táto veta znie zlovestne. Myslel vôbec na to, že by sa mal o tejto veci poradiť s Bohom? Možno si len zamrmlal, že „pomôž si, človeče, a aj Boh ti pomôže". Z ľudského hľadiska bola pravda, že Sarai mala vek plodnosti dávno za sebou. *Nuž prečo nevyskúšať jej návrh*, azda takto si Abram racionálne zdôvodňoval svoje konanie. Napokon Boží prísľub „potomstva" nešpecifikoval osobu matky. A tak Abram vošiel ku konkubíne - a ešte k tomu *egyptskej* konkubíne! Keďže vzal veci do vlastných rúk, problémy na seba veru nenechali čakať.

Keď Sarai dala svojmu manželovi Agar, už desať rokov žili v Kanááne. Egyptská slúžka hneď počala a začala pohŕdať Sarai, svojou neplodnou paňou. Pochopteľne, Sarai urážal postoj slúžky, preto sa sťažovala Abramovi (prichádza prvý problém): „Ubližuješ mi. Ja som dala svoju slúžku do tvojho lona a ona, keď vidí, že počala, mnou opovrhne. Nech Pán súdi medzi mnou a tebou" (**Gn 16, 5**).

Čo má náš muž viery teraz robiť? Pokúsiť sa obnoviť pokoj v domácnosti? Pripomenúť Sarai, že celé to bol jej nápad? Pokarhať Agar a priviesť ju ku korektnému postoju voči panej? Oddeliť obe ženy a starať sa o Agar, matku svojho dieťaťa, na inom mieste? Kým slúžku možno nahradiť, ženu očakávajúcu jeho potomka nemožno.³

Abram si zvolil najkratšiu cestu, ako sa dostať zo situácie: „Veď je tvoja slúžka v tvojej moci," povedal Sarai. „Urob s ňou, ako sa ti páči" (**Gn 16, 6**).

Keď Sarai s Agar tvrdo zaobchádzala, tá ušla do púšte. Boh poslal anjela utešiť ju a povzbudiť. Povedal jej, aby sa vrátila k svojej panej Sarai a podriadila sa jej. Anjel prisľúbil Agar nesmierne potomstvo a potom jej povedal, že porodí syna, ktorý sa bude volať Izmael, „lebo Pán počul o tvojom trápení..." (v. 11). Anjel prorokoval, že Izmael bude „človek ako divý osol", bude v neustálom konflikte ešte aj so svojimi príbuznými.

Agar pomenovala Pána, ktorý k nej prehovoril: „Ty si Boh, ktorý si ma videl..." (v. 13). Bola skutočne ohrozená; jej slová svedčia o tom, že užasla nad tým, že videla Boha, a nezomrela.

Keď mal Abram osemdesiatšesť rokov, Agar mu porodila syna, ktorému dali meno Izmael. Stal sa zakladajúcim otcom arabského národa. Izraeliti a Arabi sa naozaj k sebe správajú ako bratia, však? Neustále sú v sebe. Ich vzájomné dejiny sú len pokračovaním tejto rivality

medzi bratmi, ktorá podľa všetkého prerástla do najdlhšieho a najmenej predvídateľného rodinného konfliktu v dejinách. A predsa Boh je stále verný oboj stranám Abramovej rozsiahlej rodiny.

ABRAHÁM ROBÍ REZ

Po štrnástich rokoch, keď mal Abram deväťdesiatdeväť rokov, opäť ho navštívil Pán a obnovil svoj zmluvný prísľub: „Ja som Boh, všemohúci, kráčaj pred mnou a buď dokonalý. Uzavrel som svoju zmluvu medzi mnou a tebou a rozmnožím ťa prenáramne" (**Gn** 17, 1 - 2). Tu padol Abram na tvár a klaňal sa.

Ako dlho môže trvať skúška duše, aby človek dokázal svoju vernosť Bohu, aby sa naučil kráčať pred ním v bezúhonnosti, čistote a dokonalosti? A hoci taký človek dokázal, že je verný, len Boh sám pozná všetky okolnosti, ktoré určia čas istých udalostí v živote i poslaní onoho človeka. Očividne až dosiaľ Abram zvládol skúšky, ktorým ho Boh vystavil. Čas dozrel. Boh bol konečne pripravený zavŕšiť svoj plán - *teraz, dvadsaťpäť rokov po tom, čo vyzval Abrama, aby sa vydal do neznámej krajiny.*

Aby Boh zvýraznil nasledujúci krok, zmenil mená hlavných protagonistov. Abram sa stal Abrahámom, čo znamená „otec mnohých národov", a Sarai sa stala Sárou, čo znamená čosi ako „kráľovná matka", lebo „budú z nej pochádzať národy aj králi národov" (**Gn** 17, 16). A Boh sľúbil Abrahámovi, že bude mať so Sárou syna.

Ako reagoval náš príkladný otec viery, keď počul Boží sľub-záväzok, že Sára presne o rok privedie na svet dieťa? Abrahám padol na tvár a rozosmial sa! Povedal si (nie Bohu): „Vari sa môže storočnému narodiť syn? A deväťdesiatročná Sára porodí?" (**Gn** 17, 17). Pisateľ

príbehu to podáva celkom po lopate: „Veď obaja boli starci, vo vysokom veku, a Sára už dávno prestalo, čo mávajú ženy" (**Gn** 18, 11).

Vari Boh nevidí praktické prekážky splodenia syna v Sárinom neplodnom lone? Abrahám blahosklonne ponúkol Otcovi ľudského rodu alternatívny, Bohu prijateľný postup: „Keby aspoň Izmael žil pred tvou tvárou" (**Gn** 17, 18). Inými slovami: „Prečo nám nedáš všetkým voľno a nepoužiješ Izmaela? Napokon, je mojím potomkom!"

No tentoraz Pán vyslovil svoje úmysly už úplne jasne. „Tvoja žena **Sára** ti porodí syna a dáš mu meno Izák." Pán sľúbil, že požehná aj Izmaela a urobí z neho veľký národ, zopakoval však, že večnú zmluvu uzavrie s Izákom, ktorého meno znamená „smeje sa". Otec vlastne hovoril toto: „Vylúdim ti smiech na tvári. Uzavriem svoju zmluvu, založím svoju rodinu s Izákom a s jeho potomstvom."

Viete si predstaviť, že by ste mali predstúpiť pred Sáru a opísať jej toto stretnutie a tento odkaz? Abrahám mal však pred sebou súrnejšiu robotu. Ako znamenie svojej zmluvy Boh nariadil Abrahámovi obrezať všetkých mužov v dome: „Moja zmluva na vašom tele bude zmluvou večnou" (**Gn** 17, 13). Doslovne vrezaná do tela!

Abrahám sa pustil do práce. Viete si predstaviť tohto úctyhodného kmeňového náčelníka, ako vchádza do stanov svojich čeladníkov: „Páni, znova mám pre vás jednu dobrú a jednu zlú novinu. Najprv dobrá správa: Boh dnes obnovil svoj prísľub, ktorý mi bol dal, a odpriahol, že z nás vytvorí nielen národ, ale aj kráľovstvo!"

Predstavte si radostnú, no váhavú reakciu sluhov: „To je fantastické, pane! A čo tá zlá správa? A načo **máte** v ruke ten kamenný nôž?"

Abrahám musel vysvetliť, že znakom tejto novej zmluvy bude obriezka. A že to neplatí len pre neho,

ale pre všetkých mužov a chlapcov v jeho domácnosti. Tento nečakaný zvrät bezpochyby predstavoval pre Abrahámových sluhov vrcholný test lojality. Jedna vec je totiž byť obrezaný ako nemluvňa a úplne iná byť obrezaný v dospelosti. Okrem toho muži z Abrahámovho domu nemohli utekať na miestnu kliniku, kde by sa operácia vykonala v chirurgickej ambulancii, v sterilných podmienkach, s primeranou anestéziou. Aby sa na to dali nahovoriť, Abrahám musel mať, pochopiteľne, v mužských členoch svojej domácnosti za tie roky vypestovanú značnú mieru oddanosti. V každom prípade sa podriadili tomuto príkazu Božej zmluvy.

Aspoň všetci pritom trpeli spolu.

NEVEDOMKY HOSTIŤ ANJELOV

Abrahám sedel pri vchode do stanu, keď sa objavili traja muži. Bežal im v ústrety, hlboko sa uklonil, pozdravil ich a prosil, aby sa u neho zastavili. Kým odpočívali v tieni a umývali si nohy vodou, ktorú im Abrahám priniesol, náš horlivý hostiteľ požiadal Sáru, aby zamiesila na chlieb. Potom vybral zo stáda pekné teliatko a dal ho sluhovi, aby ho pripravil. Keď bolo všetko hotové, prestrel stôl pred svojich nebeských hostí, položil naň jedlo a kým jedli, stál diskkrétne obďaleč. Abrahám zrejme vedel, že toto sú obyčajní cudzinci, ale vyslanci Najvyššieho (pozri **Gn** 18, 1).

Keď sa dosýta najedli, opýtali sa ho: „Kde je tvoja žena Sára?“ On odpovedal: „Tu, v stane.“ A Pán mu povedal: „0 rok o takomto čase sa vrátim k tebe a tvoja manželka Sára bude mať syna“ (**Gn** 18, 9 - 10).

Sára bola zvedavá, čo hovoria títo traja vzácní hostia, preto mala ucho prílepené ku vchodu do stanu. Presne ako Abrahám aj ona sa popod nos chichotala a hovorila

si: „Teraz, keď som už stará, mám myslieť na rozkoš? Aj môj pán je už starec" (v. 12).

Otcove uši počujú a vnímajú i náš najskrytejší úškl'a-bok, najjemnejší vzdych či šepot. Nebeský návštevník sa opýtal Abraháma, prečo sa Sára smeje a pochybuje o jeho prísľube. „Vari je Pánovi niečo nemožné?" (v. 14).

ČO BY STE CHCELI DOSTAŤ NA SVOJE STÉ NARODENINY?

Boh tak dlho sľuboval Abrahámovi, že ho zahrnie požehnaniami, až mohol byť v pokušení uvažovať: ***Ak takto nakladáš so svojimi priateľmi, naozaj ľutujem tvojich nepriateľov! Kedy sa už tá dobrota začne?***

Konečne Boh otvoril okienko neba, aby vylial svoje požehnanie v podobe chlapčeka! Presne ako Pán prisľúbil, na nasledujúcu jar sa Sára narodil Izák - tento dlho, predlho očakávaný, zázračne počatý syn zasľúbenia! Viete si predstaviť nadšenie rodičov, čo celé storočie čakali na túto chvíľu?! Koľká to blaženosť! Aké šťastie, však?

Vôbec nie! Narodenie Izáka rozčeslo rodinu vo dvoje. Keď Sára videla, ako sa Agarín syn hrá s trojročným Izákom, vypukol skutočný rodinný konflikt. Začala naliehať na Abraháma: „Vyžeň slúžku i jej syna, lebo syn slúžky nesmie dediť s mojím synom Izákom!" (**Gn 21, 10**).

Táto žiadosť týkajúca sa jeho syna Izmaela sa Abraháma veľmi dotkla. Boh ho však vyzval, aby urobil tak, ako si to Sára žiada, pretože táto druhá zmluva sa týka iba Izáka. A tak Agar a Izmael neboli iba vyhnaní ako predtým (pozri **Gn 16, 1 - 6**), boli aj vydedení (pozri **Gn 21, 9 - 10**). No Boh bol prisľúbil, že z Abrahámovho potomstva sa stane národ. A do tohto potomstva patrila aj Izmael, pretože ešte patrila do rodiny v čase, keď bola uzavretá prvá Božia zmluva. Tento sľub zahŕňal

aj vlastnú krajinu. Tak Boh obnovil prisľúbenie svojho požehnania s Izmaelom (pozri **Gn** 17, 13. 18).

PÁN DAL, PÁN VZAL

„Po týchto udalostiach," hovorí Písmo, „Boh skúšal Abraháma a povedal mu: ‚AbrahámE. Vezmi svojho jediného syna Izáka, ktorého miluješ, choď do krajiny Moria a obetuj ho tam ako zápalnú obeť...‘" (**Gn** 22, 1 - 2).

Je až neuveriteľné, že Písmo v tomto prípade nezaznamenáva nijaké Abrahámove otázky alebo vyjednávanie. Možno vycítil zvláštny tón v Otcovom hlase. Možno bol taký zmätený, že onemel a nemohol vydať ani hláska. Nech sa už čokoľvek dialo v jeho vnútri, Abrahám včasráno vstal a narúbal drevo na zápalnú obeť. Potom osedlal osla, vzal dvoch sluhov a spolu s Izákom vykročili na trojdňovú cestu do krajiny Moria. Keď sa priblížili k cieľu, Abrahám kázal sluhom počkať: „... ja a chlapec pôjdeme až ta, pokloníme sa a vrátíme sa k vám" (v. 5). Tieto slová nie sú zbožným želaním. Sú to slová viery.

Keď Abrahám položil na Izákove plecía drevo na zápalnú obeť, chlapec mu položil logickú otázku: „Oheň a drevo je tu, a baránok na zápalnú obeť je kde?" (v. 7).

Abrahám odpovedal: „Boh si zaobstará baránka na obeť, syn môj" (v. 8).

„Keď došli na miesto, ktoré mu ukázal Boh, Abrahám postavil oltár, poukladal naň drevo, zviazal svojho syna Izáka a položil ho na oltár, na drevo. Potom Abrahám vystrel ruku, vzal nôž a chcel obetovať svojho syna" (**Gn** 22, 9-10).

Koľká to dráma! Viete si to predstaviť? Keby som bol na Abrahámovom mieste, bol by som vo veľkom

pokúšenie položiť nôž na oltár a povedať Bohu: „Urob to sám.“ A čo muselo prechádzať Izákovou hlavou? Chlapec mohol mať takých trinásť či štrnásť, možno i viac rokov, rozhodne bol schopný brániť sa. Do akej miery musel dôverovať otcovi, keď sa dal zviazať a položiť na oltár!

„V tom naň zavolať anjel Pána z neba: ‚Abrahám, Abrahám!‘“ (v. 11) Stavím sa, že bleskurýchlejšie „Tu som!“ nebolo nikdy vyslovené! Pánov anjel povedal: „Nevzťahuj svoju ruku na chlapca a neublíž mu! Teraz viem, že sa bojíš Boha, veď si mi neodoprel svojho jediného syna“ (v. 12). Keď sa Abrahám obzrel, videl barana rohmi zachyteného v kroví. Abrahám ho vzal a obetoval ako zápalnú obeť namiesto Izáka. „A toto miesto nazval: ‚Pán sa stará;‘ a tak sa až podnes hovorí: ‚Na vrchu Pán sa stará‘“ (v. 14).

„PÁN SA STARÁ“

Keď sa Pán o niečo v našom živote výrazným spôsobom postará, veľmi to posilní našu vieru. Cítíme väčšiu istotu, že sa o nás postará aj v budúcnosti. Abrahám teraz už vedel, ako dobre sa Boh postaral o obeť na vrchu Moria, no meno, ktoré preň vybral, sa vzťahovalo aj na budúcnosť. Abrahám tým vlastne predpovedal omnoho slávnejší Boží prozreteľný čin, ku ktorému dôjde neskôr na tom istom mieste.

My si obyčajne predstavujeme, že Abrahám putoval ďaleko do pustatiny, aby obetoval Izáka. *Druhá kniha kroník* však presne opisuje lokalitu vrchu Moria: „Šalamún začal stavať Pánov dom v Jeruzaleme na vrchu Zjavenia Pána*,

„Vrch Zjavenia Pána“ je vrch Moria. Je to severovýchodný jeruzalemský kopec.

ktorý sa zjavil jeho otcovi Dávidovi na mieste, ktoré Dávid pripravil na humne Jebuzejca Ornana" (2 Km 3, 1).

Vrch Moria je miesto, kde sa Šalamún rozhodol postaviť Pánov dom, chrám, súčasťou ktorého bola Svätyňa svätých. Vrch Moria nebol teda na vzdialenom pustom mieste. Bol tam, kde sa v Abrahámovej dobe nachádzalo mesto Salem, ktoré sa neskôr stalo známe ako Jeruzalem (pozri Ž 76, 1-3).

Prečo tá zmena pomenovania? Stará rabínska tradícia ju pripisuje Abrahámovi, a to na základe toho, čo povedal po obetovaní barana: „A toto miesto nazval: ‚Pán sa stará;‘ a tak sa až podnes hovorí: ‚Na vrchu Pán sa stará“ (Gn 22, 14). Hebrejské slovo pre „staráť sa“ je *jira* - a to sa postavilo ako predpona pred Salem a vytvorilo názov Jeru-salem.⁴

Abrahám vedel, že Boh sa tam na vrchu Moria da-
jako postará. Vzťahovali sa jeho slová pri pomenúvaní
vrchu na chrám, čo tam neskôr postavil Šalamún? Čias-
točne áno. Jeho výrok však prorocky poukazoval na čo-
si omnoho väčšie - na Ježišovu obeť na kríži.

Uvažujme, s akým Bohom sa to Abrahám priatelil. Tento Boh najprv sľuboval požehnania, a potom dopustil najväčšie ťažkosti, aké si viete predstaviť. Hromadili sa jedna na druhú a jeho sluha bol stále slabší, úbohejší a bezmocnejší. Sami prichádzame do kontaktu s týmto istým Bohom každý deň. Ako môže takto zaobchádzať s tými, ktorých vraj miluje?

Poviem vám, ako. O dvetisíc rokov neskôr ten istý Boh poslal svojho jediného Syna, aby na tom istom mieste zomrel za nás na kríži. Kalvária je jedným z pahorkov Moria. A Boží Syn naň vystupoval tak ako Izák, pretože Pán „sa postaral“ o Božieho Baránka, ktorý sníma hriechy sveta.

Vtedy drevo neniesol Izák. To Ježiš niesol drevený kríž ulicami Jeruzalema na ceste na Kalváriu. Tentoraz však anjel nezavolať z neba: „Stoj! Nerob to!“ Z neba

nebolo počuť nič, keď vojaci zatĺkali klince, dvíhali kríž a nechali ho vpadnúť do jamy. Otcov jediný milovaný Syn sa tak obetoval ako Baránok za naše hriechy.

Boh nás požehnáva spôsobom, ktorý mnohí ľudia nie sú schopní rozpoznať. Tým, že Boh prisahou potvrdil neodvolateľnú zmluvu nezničiteľnej, dôslednej lásky k nám, sám seba dobrovoľne dal do kliatby. Takto Boh vyhlásil, že urobí čokoľvek, len aby nás mohol zahŕňať milosťami, aj keby to znamenalo podstúpiť prekliatie smrti pre náš hriech. To nám pomôže pochopiť Otcov úmysel, keď rozkázal Abrahámovi, aby obetoval Izáka. V skutočnosti Abrahámovi určil, aby ukázal svetu, čo si odstránenie nášho hriechu vyžaduje, totiž verného otca, ktorý obetuje svojho jediného, milovaného syna ako zápalnú obeť na vrchu Moria. Zároveň to objasňuje, prečo Boh zabránil Abrahámovi vykonať obeť. Spása sveta totiž nevyžadovala nič menšie ako obeť Bohočloveka Ježiša Krista, „Abrahámovho potomka“ (pozri *Gali*, 14-19).

Keď Boh videl, že Abrahám neušetril pre neho svojho jediného syna, zaprisahal sa, že cez Abrahámove potomstvo požehná všetky národy (pozri *Gn* 22, 15-22). Keďže však otec vždy adresuje požehnanie svojej rodine, táto prisaha nie je nič iné ako Božia záruka, že obnoví celé ľudstvo ako svoju celosvetovú rodinu. Preto sa musí založenie Katolíckej cirkvi pripísať Božej vernosti a moci. Ide teda o historické naplnenie zmluvy s Abrahámom, spečatenej Božou prisahou.

Zvyšok *Knihy Genezis* nám podáva prvé štádiá dlhého procesu plnenia Božej zmluvy, ktorý sa začína životmi Abrahámových potomkov. Keď sa budeme zamýšľať nad životmi Izáka a Rebeky, Jakuba, Ráchel a Lie a potom Jozefa, uvidíme, že Boh cez skutočných, konkrétnych ľudí - takých, ako my - neprerušene koná a starostlivo uskutočňuje svoj plán otcovsky vychovávať svoju zmluvnú rodinu.

„STARŠÍ BUDE SLÚŽIŤ MLADŠIEMU“

*Zlyhania prvorodených
a rodinné nezhody*

Práve keď sa Božia rodina zdala byť na najlepšej ceste k dosiahnutiu slávy, celý zvyšok *Knihy Genezis* sa zmenil na zamotanú biblickú telenovelu. No napriek všetkým poblúdeniam, zložitým zápletkám a zmätku Boh, Otec, verne plnil všetky svoje sľuby a nešťastia a tragédie často premieňal na dobro a požehnanie pre svoj vyvolený ľud.

Vo svojom pokročilom veku sa Abrahám obával, že jeho syn si vezme Kanaánčanku, preto poslal svojho najdôveryhodnejšieho služobníka do svojho rodiska Uru s úlohou nájsť pre Izáka ženu medzi Abrahámovými krajanmi. Boh, Otec, viedol tohto služobníka k Rebeke, dcére Abrahámovho synovca. Táto žena nezvyčajnej viery a odvahy súhlasila, že opustí svoju rodinu, a hneď sa vydala na cestu do vzdialenej krajiny.

Našťastie bola to láska na prvý pohľad. No žiaľ, Rebeke bola neplodná. Časom však Boh vyslyšal Izákovu modlitbu a jeho manželka počala dvojčiky. Keď sa chlapci kopali v jej lone, Pán povedal Rebeke: „Dva národy sú v tvojom lone a dva kmene sa oddelia z tvojho

života; národ nad národom bude prevládať a starší bude slúžiť mladšiemu" (*Gn* 25, 23).

Hoci Boh vopred vyznačil mladšieho syna Jakuba ako Izákovho jasného dediča, Izák mal radšej staršieho syna. Ezau bol mužný lovec, ktorý z toho, čo ulovil vedel aj navariť chutné jedlo. Rebeka zas mala radšej Jakuba, pokojného mládenca, ktorý sa zdržiaval radšej doma v stane ako vonku v stepi. Izák chcel požehnať svojho staršieho syna, no Boh mienil požehnať mladšieho.

Boh znova prehliada pyšného prvorodenca a pokračuje v požehnaniach cez mladšieho brata, ktorý je toho viac hoden. Tento model Božieho konania sa dokonca vinie ako takmer ustálený leitmotív celou *Knihou Genezis* od jej úvodných kapitol (Kain a Ábel, Izmael a Izák) k neskorším (Jakub a Ezau, Ruben a Jozef, Manasses a Efraim). Javí sa aj ako jedna z centrálnych tém *Knihy Exodus*, kde Izrael bude povolaný slúžiť ako „prvorodený syn“ (pozri *Ex* 4, 22) v rodine národov, podobne ako boli prvorodení synovia Izraela, vykúpení krvou veľkonočného baránka, povolani pre kňazskú službu medzi dvanástimi kmeňmi.

OKLAMAŤ IZÁKOVE OČI

Keď už Izák veľmi zostarol a zrak mu pomasol, zavolať si syna Ezaua: „Vezmi si zbraň, tulec a luk, a vyjdi na pole. Keď niečo ulovíš, priprav mi z toho pokrm, veď vieš, aký mám rád, a prines mi ho. Zajem si a požehnám ťa prv, ako zomriem“ (*Gn* 27, 3-4).

Prefikaná manželka Rebeka však načúvala a hneď pripravila plán, ako oklamať svojho starnúceho muža. Nahovorila Jakuba, aby sa obliekol do Ezauových najlepších šiat a dal si na tvár a krk kožky z kozliat, aby

vyzeral a zapáchal ako jeho starší chlpatý brat. Zatiaľ Izákovi pripravila z dvoch kozliatok vybraných zo stáda jeho obľúbené jedlo.

Starec lešť neodhalil a požehnal Jakuba:

„Nech ti Boh dá nebeskú rosu,
žírnosť zeme
a hojnosť zrna i muštu.
Nech ti slúžia ľudia
a nech sa sklonia pred tebou národy.
Buď pánom nad svojimi bratmi
a nech sa pred tebou skláňajú synovia tvojej matky.
Nech je prekliaty, kto ťa bude preklínať,
a požehnaný, kto ťa bude žehnať“
(G «27, 28-29).

Len čo sa mladší syn vzdialil od otca, Ezau sa vrátil z poľovačky. Netrpezlivo očakával, že dostane žiadané požehnanie, preto aj on pripravil chutné jedlo a priniesol ho otcovi. Keď Izák zistil, že ho oklamali, celý sa roztriasol. Ezau, pravý dedič požehnania, bolestne skríkol: „Otče môj, požehnaj aj mňa!“ (v. 34).

Izák mohol povedať: „Samozrejme, aj teba požehnám,“ no dobre vedel, že požehnanie bolo nenávratne dané a nemožno ho odvolať - i keď ho Jakub získal úskokom. V starozákonných časoch otcovo požehnanie hralo v synovom živote nesmiernu úlohu. Ten, čo ho dostal, získal všetky výhody. Jakub ako priamy dedič bol prvý na rade, aby získal dvojnásobný podiel na otcovej moci, čo v sebe zahŕňalo i to, že bude mať otcovskú moc nad svojím starším bratom Ezauom.

Ezau toto všetko vedel, a preto zúrili. Zdôraznil, že meno „Jakub“ doslovne znamená „vytláča alebo podkopáva“. Bol teda surovo „vyjakubovaný“ svojím bratom. Ezau sa zaprisahal, že sa pomstí a Jakuba zabije.

Nešťastný syn ešte raz oslovil otca. Nemá aspoň nejaké požehnanie aj pre neho? Izák mu dal, čo mohol:

„Daleko od žirnej pôdy
bude tvoje bydlisko
a ďaleko od nebeskej rosy zhora.
Zo svojho meča budeš žiť,
slúžiť však budeš svojmu bratovi,
a keď sa budeš snažiť oslobodiť,
zhodíš jeho jarmo zo svojej šije" (*Gn* 27, 39-40).

Aký to dramatický rozdiel v porovnaní s prvým požehnaním! Ako máme rozumieť tejto akejsi zrade zo strany Jakuba?

Dôležité pozadie poskytuje incident, ktorý sa odohral už dávnejšie (pozri *Gn* 25, 29-34). Raz Jakub varil šošovicu. Ezau sa práve vrátil zo stepi. Bol vyhladený a chcel sa najesť. Vóna jedla musela tohto vyčerpaného a hladného muža neodolateľne priťahovať.

Jakub využil túto príležitosť. „Predaj mi najprv," povedal, „svoje prvorodenstvo!" - čiže rodinné privilégia, na ktoré mal Ezau ako prvorodený právo.

Vyhladený lovec sa ani nepokúsil oponovať. Možno si myslel, že čoskoro aj tak zomrie, takže hodnota práv prvorodeného bola bezpredmetná. Ezau teda platne predal svojmu mladšiemu bratovi právo prvorodeného, ktoré normálne patrilo najstaršiemu synovi. Keďže bol ochotný predať čosi také vzácne za misu šošovice, môžeme predpokladať, že Ezau nikdy skutočne nestál o prvorodené právo. Veď Písmo hovorí: „Tak málo si... cenil svoje prvorodenstvo" (*Gn* 25, 34).

No starší bratia, vtedy ako ja dnes, nemajú radi, keď im ambiciózny mladší brat rozkazuje, a už vôbec nie, keď ich podvedie. Ezau plánoval, že po otcovej smrti sa mu pomstí.

AKO CHUTÍ VLASTNÝ LIEK

Rebeka vedela o vražednom Ezauovom hneve, preto urýchlene zariadila Jakubov útek z krajiny do Charanenu, aby tam býval u jej brata Labana, kým sa doma upokojí vášne. Okrem toho nariekala, že by ju naozaj omrzela život, keby si Jakub vzal jednu z tých miestnych Hetejok (čo Ezau už dávno urobil).

Izák súhlasil s Rebekou a vyslovene uložil mladšiemu synovi, aby sa neoženil s Kanaánčankou, ale aby si vzal za manželku jednu z Labanových dcér. Potom sa so synom rozlúčil a udelil mu požehnanie, ktorým mu pripomenul rodinné duchovné dedičstvo: „A všemohúci Boh nech ťa požehnáva, nech ťa urobí plodným a nech ťa rozmnoží tak, aby si sa stal množstvom národov! Nech ti dá Abrahámovo požehnanie, tebe i tvojmu potomstvu s tebou, aby si dostal do vlastníctva krajinu svojho putovania, ktorú dal Boh Abrahámovi" (**Gn** 28, 3-4).

Jakub počúvol svojho otca a vydal sa na cestu do Charranu. Keď raz nocoval pod hviezdami, stretol sa vo sne s Pánom. Videl obrovský rebrík, čo sa opieral o zem, no siahla až do neba. Vystupovali a zostupovali po ňom Boží anjeli. Pán prehovoril k Jakubovi:

Ja som Pán, Boh tvojho otca Abraháma a Boh Izáka. Zem, na ktorej spíš, dám tebe a tvojmu potomstvu. Tvojho potomstva bude ako prachu na zemi; rozšíriš sa na západ a na východ, na sever a na juh; v tebe a v tvojom potomstve budú požehnané všetky pokolenia zeme. Ja som s tebou a budem ťa strážiť všade, kam pôjdeš, a privediem ťa späť do tejto krajiny; neopustím ťa, kým nesplním, čo som ti sľúbil" (**Gn** 28, 13-15).

Je vám to akési povedomé? Boh, Otec, očividne chcel zopakovať svoje prísľuby - priamo nasledujúcej generácii.

Jakubova reakcia je klasická: „Skutočne, Pán je na tomto mieste, a ja som o tom nevedel“ (v. 16). Nazval miesto Betel, čo značí Boží dom, a urobil sľub, že ak Boh splní všetky tieto prísľuby, tak Pán bude jeho Bohom.

Všimli ste si Jakubovu únikovú klauzulu? Zrejme nebol úplne presvedčený, že všetky tieto neuveriteľné prísľuby sa naozaj uskutočnia. Švindliarova viera sa trochu zakolísala, azda pre zlé svedomie z toho, ako si počínal voči otcovi a bratovi.

V každom prípade však viera premohla pochybnosti. Po stretnutí s Pánom vesmíru, ktoré Jakuba zmenilo, urobil viacero praktických krokov. Kameň, čo mal pod hlavou, postavil ako pamätník, vylial naň olej a vyhlásil, že ak sa šťastne vráti do otcovho domu, tento kameň bude Božím domom. Sľúbil tiež, že Bohu odovzdá desatinu zo všetkého, čo od neho dostane. Pravdaže, desiatok z ničoho je nič, takže možno o nič nepríde.

Jakub pokračoval v ceste na východ s vyhlídkou, že nájde nevestu a bohatstvo. Musíme si uvedomiť, že vtedajší cestujúci nemali k dispozícii cestovné mapy. Jakub sa na ceste do Charranu pravdepodobne orientoval podľa hviezd a orientačných bodov na zemi. Nemohol sa spoliehať, pochopiteľne, ani na označenia ulíc či domov, na zoznamy s telefónnymi číslami. Ako teda nájsť príbuzných?

Keď dorazil do „krajiny synov Východu“, uzrel studňu, kde sa napájali tri čriedy oviec. Opýtal sa pastierov, odkiaľ sú. Keď odvetili, že z Charranu, spýtal sa ich, či nepoznajú Labana. Nielenže ho poznali, ale Labanova dcéra Ráchel práve prichádzala s ovcami svojho otca.

Zaprášený cestovateľ odvalil kameň, čo uzatváral otvor studne, a napojil Labanovu čriedu. Potom

pozdravil Ráchel bratským bozkom a rozplakal sa. Keď sa jej Jakub predstavil, utekala to oznámiť otcovi. Laban radostne privítal sestrinho syna.

Po mesiaci sa Laban opýtal synovca, akú odmenu by si želal za svoju prácu. Mladý slobodný mládenec dlho nepremýšľal: „Za tvoju mladšiu dcéru Ráchel ti budem slúžiť sedem rokov." Laban ochotne prijal Jakubov návrh. A čítame, že ten čas sa zaľúbenému mladíkovi videl len ako pár dní (pozri **Gn 29, 20**).

Po siedmich rokoch si Jakub žiadal nevestu. Laban pripravil svadbu, ale vo svadobnú noc prešmykol do prítmnia Jakubovho stanu staršiu dcéru Liu. Jakub tak nevedomky spal s inou ženou. Podľa prastarej tradície pohlavné zavŕšenie znamenalo nezvratiteľnosť manželského vzťahu. Laban synovca jednoducho „vyjakuboval", a tak Jakub musel stráviť rovnaký liek, aký sám naordinoval Ezauovi.

Jakub zúrilo, keď denné svetlo odhalilo Labanov podvod. „Ja som chcel Ráchel! Čo si mi to vyviedol?"

Laban bol bezočivo pokojný. „Nuž, u nás je taký zvyk, že staršia dcéra sa vydáva prvá. Pracuj pre mňa ďalších sedem rokov a môžeš dostať za ženu aj Ráchel." Podľa dohody teda Jakub dokončil svadobný týždeň s Liou. Potom sa pustil do práce na ďalších sedem rokov, kým získa Ráchel.

Niet pochýb, že Bohu Otcovi sa nepáčili početné nešváry, žiarlivosť, podvody a manželské nezrovnalosti jeho detí. Jakub a ďalší narobili veľký neporiadok vo svojich rodinných vzťahoch. Zauzlenie hodné gýčovej telenovely. Napriek tomu sa však Božie úmysly neprekazili. On totiž, už koľkýkrát, z nite hriechu znovu upriadol stratégiu na splnenie svojich príslubov.

VIAC AKO JEDNA ŽENA VEŠTÍ NEŠŤASTIE

Niet divu, že Jakub mal Ráchel radšej ako Liu. Boh, Otec, však má v srdci citlivé miesto pre odstrkovaných. „Keď však Pán videl, že Lia je odstrčená, otvoril jej život, kým Ráchel bola neplodná“ (*Gn* 29, 31). Pohŕdaná manželka počala a porodila štyroch synov za sebou: Rubena, Simeona, Léviho a Júdu - štyroch patriarchov najpoprednejších kmeňov Izraela. Boží plán na sformovanie svojej rodiny teraz dostal solídny základ.

Ráchel veľmi žiarlila a robila manželovi výčitky: „Daj mi deti! Ak nie, tak zomriem!“ (*Gn* 30, 1). Jakub, ktorý bezpochyby nebol vinný, v hneve len rozhodil rukami.

Ráchel bola taká zúfalá, že sa uchýlila k takému „riešeniu“ ako kedysi Sára. Navrhla Jakubovi: „Čo keby si spal s mojou slúžkou Balou, aby som mala deti cez ňu?“

Zdá sa, že vyvolený národ sa nerád učil zo svojich chýb. (Aj my sme často ľarbavými žiakmi.) Jakub si vzal Balu za konkubínu. Tá hneď počala (pochopiteľne) a porodila syna Dana a potom druhého syna Neftáliho.

V druhom stane si zatiaľ Lia uvedomila, že prestala rodiť synov. A pretože to pre ňu bol hlavný zdroj úcty a vplyvu, dala i ona svoju slúžku Zelfu Jakubovi za konkubínu. Tá porodila Gada a Asera. Keď Liin syn Ruben našiel na poli plody láskavca (prirodzený stimulátor plodnosti), Ráchel vyjednávala so sestrou: Prepustím ti noc s Jakubom, ak mi dáš zo „zázračných plodov“.

„Zázrak“ naozaj prišiel - Lia počala najprv Isachara, potom Zabulona.

Predstavte si, ako sa cítila Ráchel! Napokon Boh zasiahol: „Boh si však spomenul aj na Ráchel. Boh ju vypočul a otvoril jej lono“ (*Gn* 30, 22). Ráchel počala a porodila syna menom Jozef. Vyslovila prosbu, aby

jej Pán pomohol priviesť na svet ďalšieho. O niekoľko rokov neskôr zomrela pri pôrode Benjamína. Týchto dvanásť synov sa malo stať vodcami dvanástich kmeňov izraelského národa.

Po dvadsiatich dlhých rokoch Jakub konečne našiel spôsob, ako sa vymaniť z područia drahého strýčka Labana, ktorého zbaviť sa bolo ťažšie, ako odlepiť sa muče z mucholapky. Až humorne pôsobia úskoky, ktoré používali títo dvaja muži, aby zabezpečili pre seba väčší podiel na získanom bohatstve, než aký im patrilo. Jakub sa ukázal chytrejší a získal nesmierne množstvo stád, slúžok, sluhov, tiav a oslov - nehovoriac už o manželkách a deťoch.

Keď však Labanova dvojtvárnosť dosiahla nebezpečný stupeň, Pán sa vo sne zjavil Jakubovi a vyzval ho, aby sa vrátil do svojej krajiny. Dal mu aj svoju navštívenku: „Ja som Boh z Betelu, kde si ty pomazal pomník a kde si mi urobil sľub“ (*Gn* 31, 13). Ráchel a Lia ochotne súhlasili s odchodom, pretože Laban vlastne oberal o majetok aj ich deti. Keď Laban odišiel strihať ovce, Jakub ušiel so svojimi ženami, konkubínami, deťmi a dobytkom a zamieril ku Galaádu. Božia rodina sa zase vracala domov.

NÁVRAT DOMOV

Jakub síce unikal nešťastiu na jednom konci cesty, mieril však do potenciálneho osieho hniezda na jej druhom konci. Pomstychtivý brat Ezau ešte stále očakával návrat toho, ktorý ho ľstivo obral o jeho požehnanie a práva. Jakubovi zostávalo len dúfať, že dvadsať rokov stačilo na vychladnutie Ezauovho hnevu.

Chytrý ako vždy, Jakub vyslal pred sebou poslov s pokornými a dobroprajnými pozdravmi pre staršieho

brata. Ezau mu poslal odkaz: „Prichádzam ti naproti so štyristo mužmi" (pórov. **Gn** 32, 7).

Štyristo mužov! „I bál sa Jakub veľmi a trápil sa" (v. 8). Jakub vytvoril nezvyčajnú nárazníkovú zónu medzi sebou a Ezauom. Celý svoj sprievod a dobytok rozdelil na dve skupiny. Potom jednu z nich vyslal napred a dúfal, že utíši bratov hnev. Ak by ju Ezau zničil, Jakub by ešte stihol spolu s najdrahšími ujsť.

Jakub sa zároveň modlil za záchranu a pripomenul Bohu jeho prisľúbenia. Vracia sa do vlasti ako bohatý človek. To by mu však bolo nanič, keby ho so ženami a s deťmi Ezau zabil. „Bože, vari si mi *nepovedal*: postarám sa o teba a tvojho potomstva bude ako piesku pri mori?" Jakub stále dúfal, že dostane Bohom prisľúbené požehnanie, hoci si uvedomoval, že si ich nezaslúži.

Pre istotu však vyslal pred sebou svojich služobníkov so stovkami kusov dobytku. Sluhovia boli poučení, že keď sa ich Ezau opýta, komu patrí všetok ten dobytok, majú odpovedať: „Som tvojho služobníka Jakuba. A toto je dar, ktorý posiela môjmu pánovi Ezauovi. On sám je za nami!" (**Gn** 32, 19).

Mysleli by ste si, že Jakub už mal dostatočne plnú hlavu starostí. Boh však jeho situáciu ešte väčšmi zdramatizoval, a to hneď osobným stretnutím (pozri **Gn** 32, 23-33). Uprostred noci Jakub vstal a poslal všetko, čo mal, do bezpečia za rieku. Keď osamel, nejaký cudzinec sa naňho z tmy vrhol a zápasil s ním až do rána. Keď videl, že nevládze Jakuba premôcť, povedal: „Pusť ma, lebo už vychodí zora!" No Jakub ho odmietol prepustiť bez požehnania. Vtedy sa ho neznámy opýtal:

„Ako sa voláš?"

„Jakub."

„Nebudeš sa už volať Jakub, ale Izrael, lebo si zápasil s Bohom a s mužmi a zvíťazil si!"

Jakub, odteraz už Izrael, mu povedal:

„Povedz mi svoje meno!"

Muž nato:

„Prečo chceš vedieť moje meno?" A požehnal Izraela.

Izrael nazval toto miesto Fanuel (Božia tvár), pretože videl „Boha z tváre do tváre", a pritom zostal nažive!

Ukázalo sa, že Izrael sa nemusel obávať Ezauovho hnevu, pretože ten so slzami v očiach objal svojho nesmierne dlho nezvestného brata. Až po Izraelovom naliehaní prijal Ezau bratove dary. Keď našiel milosť u Ezaua, syn prisľúbenia si v Kanaáne postavil dom a usadil sa tam, aby sa staral o svoju rodinu.

BRATSKÁ LÁSKA NARUBY

Po rokoch nezákonného sexu, násilia a intríg, ktoré Biblia ďalej opisuje, pokračujeme v dejinách spásy tridsiatou siedmou kapitolou ***Knihy Genézis***. Sedemnásťročný Jozef, plod Izraelovej staroby a Ráchelin prvorodený syn, bol očividne otcovým miláčikom. Izrael ho neskryte uprednostňoval, čo vyprovokovalo mocný odpor a závisť viacerých starších Liiných synov. Ešte väčší sa rozzúrili, keď si tento ambiciózny mladík začal nárokovvať právo prvorodeného.

Nenávisť Jozefových nevlastných bratov sa ešte zväčšila, keď mu otec podaroval dlhú tuniku s rukávmi. Bolo to čosi ako znak - plášť otcovskej autority. A už vôbec si Jozef bratov nenaklonil, keď im vyrozprával dva sny, v ktorých sa mu oni poklonili! Dokonca aj Izrael zahriakol svojho obľúbeného syna, keď počul o jeho sne, v ktorom sa Jozefovi poklonili slnko, mesiac a jedenásť hviezd.

Jedného dňa Izrael poslal Jozefa z hebronského údolia do Sichemu, kde jeho bratia pásli stádo: „Len

choď a pozri, či sa dobre vodí tvojim bratom a ovciam. A dones mi zvest!" (*Gn* 37, 14). Keď Jozef prišiel do Sichemu, dozvedel sa, že jeho bratia odtiahli so stádom do Dotainu. Keď ho videli prichádzať, sprisahali sa, že zabijú toho „snára" a hodia ho do cisterny. „Potom sa uvidí, čo značia jeho sny!" (v. 20).

Ruben však chcel zachrániť mladšieho brata, preto presvedčil ostatných, aby nepreliali krv, ale aby ho jednoducho nechali zomrieť. A tak vyzliekli Jozefa z jeho pestrofarebnej tuniky a hodili ho do cisterny. Potom si bezcitní bratia posadali k jedlu!

Keď videli v diaľke prechádzať karavánu obchodníkov, dostali nápad. Mohli by sa zbaviť Jozefa a zároveň získať peniaze. Júda navrhol: „Čo budeme mať z toho, keď nášho brata zahubíme a zatajíme jeho krv? Predajme ho radšej Izmaelitom a nevzťahujme naňho svoje ruky! Veď je to náš brat a naše vlastné telo!" (w. 26-27). Za dvadsať strieborných šeklov predali Jozefa do otroctva Izmaelitom - napoly Egypťanom skrze Agar, svojim príbuzným skrze Izmaela. Aby Jozefovi bratia zakryli stopy svojho činu, namočili jeho roztrhanú tuniku do kože krvi. Keď ju ukázali otcovi, Izrael nariekal od bolesti a oplakával mŕtveho syna.

Božia rodina sa znova vydala zlým smerom. Ako Otec obráti túto zradu na dobro?

Obchodníci predali Jozefa Putifarovi, veliteľovi faraónovej telesnej stráže, jednému z najmocnejších mužov v Egypte. „S Jozefom však bol Pán, takže sa mu všetko darilo..." (*Gn* 39, 2) až tak, že ho Putifar ustanovil za správcu svojho domu a celého majetku. A Pán požehnával Egypťanov dom i krajinu pre Jozefa.

Z VÁŽŇA ZO DŇA NA DEŇ PREDESDA VLÁDY

Nanešťastie na tomto mieste sa začína odvíjať nová epizóda nášho biblického seriálu. Putifar nebol jediný, kto si všimol Jozefa. Na pekného mladíka sa zadávala aj manželka domáceho pána, nie však s čestnými úmyslami. Opakovane sa pokúšala zlákať Jozefa na svoje lôžko, on však pevne odmietal zhrešiť proti Bohu a svojmu pánovi. Nakoniec sa neovládla, strhla Hebrejovi vrchný odev a zobrala, aby s ňou spal. Keď Jozef vybehol z domu bez plášťa, pohrdnutá žena ho obvinila z pokusu o znásilnenie. Putifar sa rozzúril pre túto údajnú zradu a uvrhol Jozefa do žalára.

Zdá sa, že ťažké a zložité okolnosti Otca nikdy neodradia a ďalej uskutočňuje svoje plány a plní svoje sľuby. Osobitne tvorivo sa prejavuje vždy, keď sa stane nešťastie, dokonca má akési zaľúbenie v dramatickosti. Takéto príhody ma privádzajú na myšlienku, či Boh niekedy náročky nepripravuje ľudom zložité prekážkové dráhy, aby neskôr ukázal, aká veľká a istá je jeho božská moc a ako presne zasahuje.

Písmo nám hovorí, že Pán bol s Jozefom vo väzení a preukazoval mu stálu lásku. Prejavil mu aj zvláštnu priazeň v podobe dôvery, ktorú mu preukázal žalárnik, keď mu zveril zodpovednosť za väzňov. I keď bol Jozef o niekoľko stupňov nižšie na spoločenskom rebríčku, vlastne sa ocitol v takom istom spoločenskom postavení, aké mal v Putifarovom dome.

Po istom čase sa faraón rozhneval na hlavného čašníka a hlavného pekára a uvrhol ich do toho istého žalára, kde väznili aj Jozefa. Raz v noci mali obaja živé sny. Jozefovi to umožnilo preukázať dar vykladať sny, ktorý mal od Boha. O dva roky neskôr faraón nemohol nájsť nikoho, kto by mu vyložil zmysel jeho vlastného

sna, ktorý ho prenasledoval. Hlavný čašník (vtedy bol už opäť vo svojej funkcii) mu porozprával o uväznenom Hebrejovi, ktorý správne vyložil jeho sen.

Urýchlene ho predviedli pred faraóna. Jozef ho uisťoval, že sen poslal Boh, aby ho upozornil na to, čo sa naozaj stane. Po siedmich rokoch mimoriadnej úrody príde sedem rokov hladu. Tu Jozef prejavil aj svoju múdrosť: predniesol plán, ako riešiť vážnu situáciu. Jeho návrh urobil na faraóna a na jeho dvoranov taký silný dojem, že na mieste ustanovil Jozefa za správcu celej krajiny, pričom podliehal iba panovníkovi.

Jozef mal tridsať rokov, keď vstúpil do služieb egyptského kráľa. Faraón mu dal za manželku Asenet, dcéru Putifara, kňaza z Heliopolu, ktorá mu porodila dvoch synov. Prvému dal meno Manasses, hovoriac: „Boh mi dal zabudnúť na všetko moje nešťastie i na celý môj otcovský dom!“ (*Gn* 41, 51). Druhého nazval Efraim, vraj: „Boh sa mi dal rozplodiť v krajine mojej strasti!“ (*Gn* 41, 52).

ZMENIŤ POSTOJ JE ČESTNÉ

Všetko, čo Jozef predpovedal, sa splnilo. Počas siedmich rokov mimoriadnej úrody rozkázal uskladňovať obilie, a tak sa pripravovať na blížiaci sa roky hladu. Keď prišiel hladomor a ľud potreboval chlieb, Jozef otvoril sýpky a začal Egypťanom predávať zrno. V Biblii však čítame, že veľký hlad prepukol po celom svete. No potraviny bolo možné dostať na jedinom mieste: v Egypte.

Keďže sa poživeň stala vzácnou aj v Kanaáne, Izraelevej rodine hrozila smrť hladom. Preto sa Izrael rozhodol vyslať svojich desiatich starších synov do Egypta, aby nakúpili obilie. (Benjamína si ponechal doma zo strachu, že by sa mu azda mohlo prihodiť niečo zlé.)

A tak sa stalo, že Jozefových desať bratov k nemu naozaj prišlo a poklonilo sa pred ním, tak ako kedysi predpovedal jeho sen. Keď padli na tvár pred prvým mužom Egypta po faraónovi a prosili o chlieb, ani jeden z nich nespoznal Jozefa, teraz už v mužnom veku, krásne vyobliekaného a obklopeného prepychom. (Uštipačnosť tejto scény je rozkošná!)

Jozefich hneď spoznal, no nedal to najavo. Namiesto toho im prichystal niekoľko neprijemných úskokov a stále ich držal v napätí. Malo to žiadaný účinok: bratia medzi sebou konečne prejavili úprimnú ľútosť nad hriechom, ktorý pred toľkými rokmi proti Jozefovi spáchali.

Konečne prichádzame k jednej z najnezabudnuteľnejších scén z celej literatúry, keď dojatému Jozefovi vyhľknu slzy a dáva sa spoznať svojim bratom. Mladý muž neskôr potvrdzuje svoju múdrosť a milosrdenstvo, keď im hovorí: „Len sa nebojte! Vari sa môžeme vzoprieť Božej vôli? Vy ste osnovali proti mne zlo, ale Boh to obrátil na dobré. Povýšil ma, ako vidíte, a tak zachránil mnoho ľudu. Nebojte sa už! Ja vás budem živiť aj vaše deti!" (*Gn* 50, 19-21).

Keď sa Izrael dozvedel, že jeho syn je nielen živý, ale že žije v prepychu, priviedol celú rodinu do Egypta. Faraón Jozefovi nariadil, aby im dal najlepšiu zem. Tak sa Izraeliti usadili v kraji Gesen na najlepšej egyptskej pôde.

Boží ľud, ako sa zdalo, chodil stále dookola: z Uru do Kanaánu, z Kanaánu do Uru, z Uru znova do Kanaánu a teraz z Kanaánu do Egypta. Takmer by sme si začali klásť otázku, či Boh vie vôbec kresliť rovné čiary. Ale aj tu mal stále do činenia s ľudskými bytosťami síce stvorenými na jeho obraz, ale predsa len nedokonalými a plnými nedostatkov.

Kniha Genézis sa končí scénou pri smrteľnej posteli Izraela, keď žehná dvanástich synov spolu s dvomi

vnúčatami Manassesom a Efraimom, Jozefovými synmi, ktoré Izrael prijal a požehnal ako svojich vlastných. Požehnanie patriace prvorodenému sa starý, slabozraký Jakub, tak ako kedysi jeho otec Izák, rozhodol dať najmladšiemu - v tomto prípade svojmu **vnukovi** Efraimovi.

Jozef protestoval. Myslel si, že toto zvláštne privilegium by malo patriť jeho staršiemu synovi Manassesovi. Izrael však povedal: „Viem to, syn môj, viem to ja! Aj z neho budú národy, aj on bude mocný, ale jeho mladší brat bude mocnejší ako on a jeho potomstvom budú množstvá národov" (**Gn** 48, 19). Izrael sa potom obrátil k ostatným synom, aby aj ich požehnal. Súčasne im prorokoval o ich budúcnosti podľa ich silných, ako aj slabých stránok, a dal im pokyny o svojom pohrebe. Napokon úctyhodný patriarcha vydýchol dušu a pripojil sa k svojim predkom.

Jozef sa dožil v Egypte požehnaného veku stodesať rokov a na svojich kolenách držal Efraimových potomkov až do tretieho pokolenia. Na smrteľnej posteli ubezpečil bratov, že Boh ich navštívi a vyvedie z Egypta do krajiny, ktorú prisahou sľúbil Abrahámovi, Izákovi a Jakubovi. Jeho posledná prosba bola, aby potom vzali so sebou i jeho kosti.

Otec vždy splnil svoje sľuby dané svojmu ľudu a všetko využíval pre jeho dobro, či už hojnosť, alebo chudobu. Dodrží aj svoj sľub, že ich vyvedie z Egypta a dá im vlastnú krajinu? Ako predtým aj teraz uvidíme, že Boží časový plán sa zriedkakedy zhoduje s naším.

„PREPUŠŤ MÔJ ĽUD!"

Exodus Izraelitov z Egypta

Keď Jozefovu generáciu stihol osud všetkých smrteľníkov, potomci Izraela boli naďalej plodní a množili sa, až „naplnili krajinu" (*Ex* 1, 7). Počas niekoľkých storočí sa dvanásť Jakubových synov rozrástlo na dvanásť kmeňov Izraela. Ešte však netvorili jednotný národ a ich situácia sa vyvíjala od zlého k horšiemu.

V Egypte sa na trón dostal nový faraón, „ktorý Jozefa nepoznal" (v. 8). To neznamená, že nikdy o Jozefovi nepočul. Hebrejské slovo pre „poznať" (*yada*) sa často používa na vyjadrenie zmluvných zväzkov medzi **rodinnými príslušníkmi** (napríklad Adam „poznal" Evu a ona počala) alebo zväzkov medzi **zmluvnými partnermi** (napríklad predošlý faraón a dvor „poznali" Jozefa a Izraela).

Na tomto mieste označuje tento výraz náhlu zmenu politickej atmosféry s tragickými následkami pre osud Izraelitov v Egypte. Posolstvo nového faraóna Izraelitom je možné parafrázovať takto: „Neuznávam nijakú zmluvnú dohodu, uzavretú mojím zvrhnutým predchodcom s Izraelitmi, s vami, čo sa vypásate v Gesene na najúrodnejšej pôde Egypta."

Čo sa vlastne stalo? Uchádzač o trón zorganizoval palácový prevrat, aby odstránil dynastiu predchádzajúceho faraóna a založil novú. Tým všetky dohody prestali platiť a nový faraón začal bývalých spojencov považovať za potenciálnu hrozbu pre svoju politickú moc.

„Pozrite,“ povedal faraón svojmu ľudu, „izraelský ľud je veľký a mocnejší ako my.“ Tento nový faraón ustanovil krutých dozorcov nad Izraelitmi, no čím väčšími ich utláčali, tým väčšími sa rozmnožovali a rozrastali. Egypťania ich zo strachu gniavili rôznymi druhmi ťažkých prác. Potom panovník vymyslel ešte agresívnejší plán, niečo ako Hitlerovo „konečné riešenie“ za nacistického Nemecka: faraón rozkázal babiciam, aby pri pôrode zabíjali všetkých hebrejských novorodencov - chlapcov (pozri *Ex* 1, 9-16).

Faraón nepochybne sľúbil odmenu hebrejským babiciam za ich poslušnosť, no tieto ženy sa báli Boha a odmietli zabíjať novonarodených chlapcov. Keď sa vládca dozvedel, že jeho rozkazy sa neplnia, začal babice vyšetrovať. Dali mu chytrú odpoveď: hebrejské ženy sú oveľa zdatnejšie ako Egypťanky, takže porodí prv, než sa babica k nim dostane. Boh požehnával babice a ich domy (pozri w. 17-20).

Môžeme iba špekulovať, prečo faraón neprikázal zabíjať aj novonarodené dievčatá. Azda si myslel, že bez mužov v ďalšej generácii Hebrejkám neostane nič iné, ako sa povydávať za Egypťanov. A komu potom pripadne bohatstvo Gesenu? Egypťanom! A tak faraón dúfal, že pomocou niekoľkých bezohľadných zákulisných ťahov bude môcť zmanipulovať zákony týkajúce sa dedičstva pôdy, znovu sa mu podarí získať prvotriedne pozemky Gesenu a Hebrejov dostať tam, kam patria: do postavenia nevoľníkov.

Spomeňte si, ako Pán vo sne upozornil Abraháma, že jeho potomci budú štyristo rokov otrokmi (pozri

Gn 15, 13 - 16). Ani to však Otec nepovažoval za vážnu prekážku v uskutočňovaní svojich rodinných plánov. Naopak, biblická dráma potvrdzuje, že Boh vždy využíva protivenstva na to, aby prejavil svoju lásku a moc, aby dokázal, že verne plní svoje sľuby bez ohľadu na to, kto alebo čo mu stojí v ceste.

ČLN NA ROZBÚRENÝCH VODÁCH

Uprostred týchto krušných časov žena istého muža z Léviho kmeňa počala a porodila syna. Keď ho už viac nemohla ukrývať, vložila trojmesačné dieťa do papyrusového košíka a položila ho do tŕstia na brehu Nílu. Sestra dieťaťka z diaľky pozorovala, čo sa bude diať (pozri *Ex* 2, 1-4). Faraónova dcéra, ktorá sa práve vtedy v rieke kúpala, našla košík a uľútostilo sa jej hebrejského dieťaťa. Pohotová sestra sa ponúkla, že privedie hebrejskú dojku; a doviedla ich vlastnú matku. Keď táto neskôr dieťa odstavila, faraónova dcéra ho adoptovala a dala mu meno Mojžiš, lebo „vytiahla ho z vody“ (pozri *Ex* 2, 5-10).

Mojžiš, vychovávaný ako príslušník kráľovského dvora, dostával tie najlepšie šaty, najlepšie vzdelanie, najlepšie jedlá, všetko najlepšie. Avšak jedného dňa, keď tento privilegovaný mladík navštívil Gesen, videl, ako Egypťan bije Hebreja, jedného z jeho krajanov. V záchvate zúrivého hnevu Mojžiš zabil dozorcú a mŕtvolu zahrabal do piesku.

Na druhý deň Mojžiš zasa spozoroval, ako sa bijú dvaja Hebreji, a začal napomínať útočníka. Muž mu však odvrkol: „Kto ťa ustanovil za knieža a sudcu nad nami? Chceš zabiť aj mňa, ako si zabil toho Egypťana?“ (v. 14).

Mojžiš azda očakával malú slávobránu, keď sa ako faraónov človek vracal domov do Gesenu. Rýchlo však

zistil, že Izraeliti ním vôbec nie sú nadšení. Pravdepodobne ho považovali za rozmazaného fagana, vychovaného v egyptskom prepychu, ktorý im chce rozkazať. Nechceli mať s ním nič spoločné. A keď sa faraón dozvedel, že Mojžiš zavraždil Egypťana, rozhodol sa zabiť tohto hebrejského povýšenca (pozri v. 15).

Mojžiša krajanovia odmietli a Egypťania ho prenasledovali. Ostal bez vlasti, preto musel ujsť. Hoci bol štvancom, predsa sa nachádzal v bezpečí Otcových rúk, ktorý povedie jeho kroky a trpezlivo vyčká dovtedy, kým tento jeho syn nebude pripravený na určenú úlohu: vyslobodiť Božiu rodinu z otroctva.

BOŽIA ZMLUVA S MOJŽIŠOM

Mojžiš ušiel pred faraónom do púšte a zdržiaval sa v krajine Madián. Raz pomohol siedmim dcéram madiánskeho kňaza, čo prišli načerpať vodu, aby napojili ovce svojho otca. Keď sa Jetro dozvedel o Egypťanovej úslužnosti voči jeho dcéram, pozval Mojžiša na hostinu. Muselo to byť priateľstvo od prvej chvíle, pretože zostal bývať v tejto poprednej madiánskej rodine (ktorá bola pokrvne príbuzná s Abrahámom). Jetro mu dal dcéru Seforu za manželku a ona mu priviedla na svet syna Gersama (pozri **Ex 2**, 16-22).

Medzitým v Egypte Boh počul stony izraelských otrokov a spomenul si na zmluvu s Abrahámom (pozri w. 23 - 25). Znie to skoro tak, akoby bol Boh priveľmi zaneprázdnený niečím iným a prestal počúvať, alebo mal toho priveľa na starosti a zabudol na svoj ľud. Práve naopak: Pán celý ten čas v pozadí usilovne pracoval na uskutočnení svojich zámerov. Toto je biblický spôsob vyjadrovania, ktorý znamená, že dozrel čas, keď Boh začne rozhodne konať, keď už všetko je na svojom

mieste. A Mojžiš, vydedenec bez vlasti, mal zohrať kľúčovú rolu v Božom pláne vyslobodiť Izraela z poroby.

Jedno ráno, keď Mojžiš pásol Jetrovo stádo, priblížil sa k vrchu Horeb vo vzdialenom kúte púšte. Boh sa mu zjavil v horiacom kríku a oslovil ho: „Mojžiš, Mojžiš! On odpovedal: ‚Tu som.‘ Pán povedal: nepribližuj sa sem! Zobuj si z nôh sandále, lebo miesto, na ktorom stojíš, je zem svätá!... Ja som Boh tvojho otca...” (*Ex 3,4-6*).

Keby bol hlas hovoriaci z ohnivého kríka skončil tu, Mojžiš by možno nevedel, ktorý boh ho oslovil. Madiánčania a Izmaeliti ako priami potomci Abraháma uctievali toho istého Boha ako on. Aj Edomčania, potomci Ezaua, by mohli povedať: „On je náš Boh.” Ešte aj Egypťania by si ako-tak mohli robiť nárok na tohto Boha, pretože prvá žena, čo porodila Abrahámovi dieťa, bola Egypťanka Agar.

Lenže hlas pokračoval: „*Ja som Bob tvojho otca Abraháma, Boh háka a Boh Jakuba*” (v. 6). Hlas vymedzil rodovú líniu, takže Mojžiš ju mohol sledovať od Se-ma k Abrahámovi, k Izákovi, k Jakubovi, až po dvanásť kmeňov Izraela, zotročených v Egypte. Boh vykonal veľké skutky v Mojžišovom živote, aby ho pripravil práve na tento čas, keď sa prísľub vyslobodenia splní v živote jeho národa.

„Videl som utrpenie môjho ľudu v Egypte... a zostúpil som, aby som ho vyslobodil” (pozri w. 7-9).

Keď mu Pán už odhalil svoje úmysly, vyjaviť mu, čo má toto všetko do činenia s ním - Mojžišom. „Podť, pošlem ťa k faraónovi a vyvedieš môj ľud, synov Izraela, z Egypta” (*Ex 3, 10*).

Mojžišovi to muselo pripadať ako samovražedné poslanie. Veď z Egypta ušiel preto, že ho tam chceli popraviť pre vraždu, a Izraeliti nechceli mať s ním nič spoločné. A teraz má s holými rukami vpáliť priamo

do paláca a požiadať faraóna, aby ho len tak prepustil z Egypta s tisíckami hebrejských otrokov? Rozumie tomu správne?

Bez ohľadu na to, aké myšlienky lietali Mojžišovi hlavou, úctivo sa Boha opýtal: „Kto som ja, aby som šiel k faraónovi a vyviedol synov Izraela z Egypta?!” (v. 11).

Boh otcovsky uistil Mojžiša (ktorý prejavil silný sklon konať sám od seba): „Ja budem s tebou; a toto ti bude znamením, že som ťa ja poslal: Keď vyvedieš ľud z Egypta, na tomto vrchu budete slúžiť Bohu” (v. 12).

Často zabúdame, že Boh pôvodne nežiadal faraóna o úplné a trvalé vyslobodenie Hebrejov. Neposielať Mojžiša, aby vyhlásil božský rozkaz: „Prepusť môj ľud!” Len žiadal faraóna, aby prepustil Izraelitov na trojdňovú púť do púšte, aby priniesli Pánovi obeť na vrchu Horeb.

Predpokladá sa, že keby bol egyptský panovník spolupracoval, Izraeliti by sa boli zrejme vrátili do otroctva. Boh však povedal: „Ja viem, že vám egyptský kráľ nedovolí odísť, iba ak ho prinúti silná ruka. Preto vystriem svoju ruku a budem biť Egypt všetkými svojimi divmi, ktoré v ňom vykonám” (*Ex* 3, 19-20).

„KTO? JA?”

Náš nečakaný, novopasovaný hrdina nebol veľmi nadšený svojím poslaním. Všetelijako sa pokúšal vyzuť sa z tejto úlohy, ktorá sa zdala byť nad jeho sily. „Ale oni ma nebudú počúvať, ani neuveria, že si sa mi zjavil.”

Otec chápal Mojžišove obavy a svojmu ustrašenému synovi poskytol niekoľko znamení, ktoré mu mali pomôcť presvedčiť Egyptčanov (pozri *Ex* 4, 1-9). „Hod’ svoju pastiersku palicu na zem,” povedal Pán. Mojžiš tak urobil a palica sa premenila na hada.

Potom mu Boh povedal: „Načiahni ruku a chyť ho za chvost!" Keď to Mojžiš urobil, had sa zmenil zase na palicu.

„Vlož si ruku do záňadria!" Mojžiš tak urobil, a keď ju znova vytiahol, bola celá biela od pokročilého malomocenstva.

„Opäť ju ta vlož," povedal Boh. Mojžiš poslúchol, a keď ruku znova vytiahol, jej koža bola ako na ostatnom tele.

Vari sa chcel Boh predvádzať? Nie. Tieto rôzne znamenia boli symbolické. Palica bola symbolom Mojžišovej moci. Keď ju hodil na zem, stal sa z nej had - symbol zla. Inými slovami, Boh dával tomuto mužovi moc nad prirodzeným poriadkom a nad zlom. Keď Mojžiš chytil hada za chvost, ten sa znovu stal palicou - znakom jeho moci.

Malomocenstvo na Mojžišovej ruke bolo takisto dôležitým symbolom. V Písme sa táto choroba často spájala s hriechom a jeho škodlivými dôsledkami (pozri *Nm* 12, 10). Tu môže byť znakom poroby Izraela, ktorú Boh plánoval ukončiť Mojžišovými rukami. Obnova Mojžišovej ruky určite mala posilniť vieru Izraelitov v Boha a roznieť nádej na uzdravenie.

Hoci Mojžiš videl tieto znamenia a divy, stále váhal s prijatím úlohy. V skutočnosti sa veľmi bál. „Nie tak, Pane! Ja nie som výrečný muž," zdráhal sa. „Dokonca sa zajakávam! Prečo posielaš mňa?" (pórov. *Ex* 4, 10).

Otec nepovažoval nedostatky svojho syna za prekážky. Veď to moc samého Boha dosiahne víťazstvo prostredníctvom tohto ľudského nástroja záchrany. Pán sa Mojžiša opýtal: „A kto dáva človeku ústa, alebo kto ho robí nemým alebo hluchým, vidiacim alebo slepým? Azda nie ja, Pán? A teraz len choď! Ja budem s tvojimi ústami a poučím ťa, čo máš hovoriť!" (*Ex* 4, 11-12).

Viete si predstaviť tento dialóg medzi trpezlivým Otcom a nepoddajným synom? Mojžiš naozaj pokúšal šťastie, keď ponúkol posledný návrh: „Prosím, Pane, pošli niekoho iného!" (v. 13).

Boh očividne začal strácať trpezlivosť. Písmo hovorí, že Pán sa na Mojžiša rozhneval: „A čo keby ti pomohol brat Áron? Je práve na ceste k tebe. Rozprávaj mu, vlož slová do jeho úst, a ja vám obom pomôžem hovoriť a vyjavím vám, čo máte robiť. Áron bude hovoriť k ľudu namiesto teba - on bude akoby tvojimi ústami a ty budeš pre neho akoby Bohom" (pórov. w. 14-16). A tak Áron z Léviho kmeňa vzal na seba úlohu prostredníka medzi Mojžišom a faraónom, porovnateľnú s úlohou Mojžiša ako prostredníka medzi Bohom a Áronom (a celým Izraelom).

SPÄŤ DOMOV

Keď sa skončila Mojžišova audiencia u Boha, vrátil sa k rodine. Ako si iste viete predstaviť, prísť s takouto novinou k testovi, ale najmä k manželke, nemohlo byť ľahké. „Hádaj, s kým som sa práve stretol na vrchu Horeb!"

V skutočnosti sa Mojžiš vyjadril veľmi opatrne. Jetrovi povedal: „Chcel by som ísť navštíviť svojich bratov v Egypte a pozrieť sa, či ešte žijú." S testovým požehnaním sa Mojžiš vydal s manželkou a so synmi na cestu do Egypta, zvierajúc palicu Boha, Otca, pevne v ruke...

Keď bol Mojžiš ešte v Madiánsku, od Pána sa dozvedel, že všetci tí, čo snovali úklady na jeho život, už pomreli. Otec mu takisto dal ďalšie pokyny, čo má robiť, keď príde do vladárovho paláca. Boh však zároveň upozornil Mojžiša, že faraón odmietne prepustiť Izraelitov.

Potom nadiktoval Mojžišovi pre faraóna odkaz, ktorý je celý preniknutý slovníkom zmluvy, rodiny, otcovského vzťahu: „Toto hovorí Pán: ‚Izrael je môj prvorodený syn.‘ Povedal som ti: Prepust’ môjho syna, aby mi slúžil! Ty si však odmietol prepustiť ho. Preto ja usmrťím tvojho prvorodeného syna" (*Ex* 4, 22-23).

Čo tu vlastne Otec prostredníctvom Mojžiša hovorí? Slová „prvorodený syn" vari znamenajú, že Izrael je jediné Božie dieťa? Nie. Znamená to však, že ostatné národy sú ako mladšie Božie deti, Izraelovi mladší súrodenci. No Izrael ako prvorodený syn mal byť zmluvným prostredníkom pre celosvetovú Božiu rodinu, vzor a vodca, ktorý povedie ostatné národy späť k ich nebeskému Otcovi.

Boh v skutočnosti hovoril toto: „Izrael je môj prvorodený syn. Egypt, ty sa môžeš stať mojím dieťaťom, ale len vtedy, ak necháš svojho staršieho brata, aby si ma šiel uctiť, aby si sa aj ty naučil slúžiť mi tým, že sa budeš pozeráť, ako to robí." Božím plánom bolo povzniesť Izrael ku kráľovskému kňazstvu, aby slúžil všetkým ostatným národom, ak tieto budú ochotné spolupracovať.

ŽENÍCH KRVI

Pri obdivnej veľkoleposti Božieho plánu si ľahko môžeme nevšimnúť jeden krátky verš: „Na ceste počas nočného oddychu sa však naň (Mojžiša) oboril Pán a chcel ho usmrtiť" (*Ex* 4, 24). Tu Sefora, Mojžišova manželka, vzala ostrý kameň, obrezala predkožku svojho syna, dotkla sa Mojžišových nôh a povedala: „Ženíchom krvi si mi!" (v. 25). Potom Pán nechal Mojžiša nažive.

O čo tu vlastne ide? Opäť tu musíme vnímať Písmo z hľadiska hebrejských znakov a symbolov, ktoré sú ich rodinným dedičstvom. Mojžiš v skutočnosti porušil

zmluvu, pretože Gersam, jeho prvorodený, nebol obrezaný. Keď Boh zaviedol obriezku vo svojej zmluve s Abrahámom niekoľko generácií predtým, Abrahámovi bol povedal toto: „Ak ktorýkoľvek muž odmietne obrezať svojho syna na ôsmy deň, ja ho odrežem zo svojho ľudu ako kus predkožky!" (pórov. **Gn** 17, 10-14).

Prečo Mojžiš nedodržiaval zmluvu? Madiánčania **praktizovali** obriezku, lenže podobne ako Izraeliti sa pritom držali zvykov, ktoré mnoho Arabov zachováva dodnes. Arabi vykonávajú obriezku na chlapcoch okolo trinásteho roku (keď bol obrezaný Izmael) ako obrad prechodu z chlapčenia do mužného veku. Izraeliti však mali dodržiavať Boží príkaz daný Abrahámovi, týkajúci sa Izáka, a obrezávať nemluvňatá mužského pohlavia na ôsmy deň po narodení. Mal to byť znak Božieho prijatia dieťaťa do zmluvnej rodiny, ktoré nezáviselo od jeho budúcej „mužnosti".

Mojžiš neobrezal Gersama, keď mal osem dní, čo si zrejme ospravedlňoval takto: „**V Madiánsku dodržiavaj madiánske zvyklosti. A potom nechcem uraziť Jetra, môjho test'a, ktorý je navyše aj madiánskym kňazom.**"

Mojžiš očividne urazil svojho **Otca** tak vážne, až ho chcel zabiť. Chcel Mojžišovi ukázať, že svoj výrok myslel smrteľne vážne, keď rozprával o spreneverení sa zmluve: „Ak porušíš zmluvu, spôsobíš trhlinu v mojej rodine!"

Mojžiš bol ušetrný len preto, že jeho madiánska manželka obrezala Gersama a zakrvavenou predkožkou sa dotkla manželových nôh. Keďže Sefora hneď presne vedela, čo treba urobiť, môžeme predpokladať, že dobre vedela o osobitnej povinnosti, ktorú jej manžel zanedbal. Prísnosť Božej odpovede naznačuje dostatočnú vedomosť u oboch. Seforina pohotovosť predišla katastrofe; túto jej dôležitú úlohu v Božom pláne vykúpenia svojej rodiny netreba prehliadnuť.

„PREPUŠŤ MÔJ LUD...!“

V súlade so svojím sľubom Boh, Otec, poslal Árona do pustatiny, aby šiel naproti svojmu mladšiemu bratovi, ktorého stretol pri Pánovom vrchu. Mojžiš informoval brata o pokynoch, ktoré dostal od Pána, a potom sa spolu vrátili do Egypta, kde prehovorili ku všetkým starším Izraela. Ľud si vypočul, čo im po Mojžišovi Boh odkázal, videl mocné znamenia, ktorými ho vystrojil, i uveril, že Boh počul jeho vzdychy a plač. Padli na kolená a klaňali sa mu. Mojžiš očividne prekonal prvú prekážku (pozri **Ex** 4, 27 - 31).

Mojžiš a Aron potom predstúpili pred faraóna a predniesli mu tento odkaz: „Toto hovorí Pán, Boh Izraela: Prepust' môj ľud, aby mi na púšti priniesol obeť!“ (**Ex** 5, 1).

Faraón nemal náladu na odkazy nejakých neznámych božstiev: „Kto je Pán, žeby som mal počúvať jeho hlas a prepustiť Izrael? Pána nepoznám a Izrael neprepustím!“ (v. 2).

Cítite tú povýšenosť vo faraónovej odpovedi?

Mojžiš a Aron svoju požiadavku sformulovali zreteľnejšie: „Stretol sa s nami Boh Hebrejov; dovoľ nám odísť na tri dni cesty na púšť a priniesť obeť Pánovi, nášmu Bohu, aby nás nestihol mor alebo meč“ (v. 3).

Faraónovi ani len na um nezišlo, aby ľudí uvoľnil z roboty! Ak chcú títo leniví Hebreji prinášať obety svojmu Bohu, z toho jasne vyplýva, že nemajú dosť práce. A tak egyptský panovník rozhodol, že ich bremeno ešte zväčší. Rozkázal dozorcom, aby im neposkytovali slamu potrebnú na výrobu tehál. Izraeliti si teraz museli zháňať slamu sami, ale množstvo tehál, ktoré museli vyrobiť, zostalo rovnaké. Umorený ľud potom obviňoval Mojžiša a Árona, že to zapríčinili oni vyvolaním nepokoja.

Na povzbudenie ľudu v tejto chvíli skúšky Otec zopakoval svoj prísľub, že vyslobodí Izrael svojou vlastnou mocnou pravitou. Pán povedal Mojžišovi:

„Preto povedz synom Izraela: Ja som Pán, ja vás vyvediem z egyptskej otrokárne, vyslobodím vás z otroctva a vykúpim vás vystretým ramenom a veľkými súdmi. Prijmem vás za svoj ľud a budem vaším Bohom; a poznáte, že ja som Pán, váš Boh, ktorý vás vyvedol z egyptskej otrokárne a voviedol do krajiny, nad ktorú som zdvihol ruku, že ju dám Abrahámovi, Izákovi a Jakubovi: ja, Pán, vám ju dám do vlastníctva" (*Ex* 6, 6-8).

Keď Mojžiš oznamoval Izraelitom toto Božie posolstvo, tí ho nechceli ani len vypočuť „pre malomyseľnosť a tvrdú robotu" (v. 9). Otec však predsa dodrží slovo a splní svoje sľuby.

Boh dal potom Mojžišovi pokyny, aby použil rôzne znamenia a udieral Egypt jednou ranou za druhou s cieľom donútiť faraóna, aby sa podriadil Božej požiadavke (pozri *Ex* 7, 14 - 8, 24).

Prvou z desiatich pohrôm bolo premenenie vody Nílu na krv. Nebolo to iba nejaké predvádzanie Božích svalov a vyhlasovanie: „Pozrite sa sem! Vodu zmením na krv!" Egyptania totiž uctievali Níl ako božstvo a stotožňovali ho s bohom Hapim. Premeniť vodu tejto životodarnej veľrieky na krv prakticky znamenalo zabiť tohto boha.

Potom prišla záplava žiab. Keď kapali a začali zapáchať, Boh vynášal verdikt nad egyptskou bohynou Heket, často uctievanou v podobe žaby. Pritom počas každej pohromy Boh ochraňoval svoj ľud v Gesene pred každou ujmom a stratou.

Faraón trošičku popustil. Veď hospodárstvo krajiny sa zrúti, ak to pôjde ďalej takýmto tempom. A tak si

egyptský vládca predvolal našich dvoch bratov z Léviho rodu a povedal im: „Chodzte, obetujte svojmu Bohu na púšti, ale vo vnútri krajiny" (*Ex* 8, 24). Súhlasil s náboženskou slávnosťou, avšak s neprijateľnou podmienkou: Izrael sa nesmel priveľmi vzdialiť. Vari sa obával, že ak by sa nevrátili, kto by potom dokončil všetky zostávajúce projekty?

Mojžiš odmietol kompromis a argumentoval, že obety Izraelitov sa Egypťanom hnusia: „Obety, ktoré prinášame Pánovi, nášmu Bohu," odpovedal, „by boli ohavnosťou v očiach Egypťanov. Eudia by nás ukameňovali, keby sme to robili pred nimi. Musíme vyjsť do púšte na tri dni cesty a slúžiť Pánovi tak, ako nám prikázal" (pórov. w. 22-23). Prečo Mojžiš neprijal faraónov zdanlivo rozumný kompromis?

KRAJINA PLNÁ MODIEL

Prečo vlastne Boh vyžadoval od Izraela, aby vyšiel z Egypta a klaňal sa mu a obetoval na vrchu Horeb? Otec si želal, aby mu jeho ľud obetoval dobytok, kozy a barany.

Na prvý pohľad to vyzerá nevinne. Máme sklon považovať tieto krvavé obety za striktné predpísané rituály, akoby Boha bolo možné zmieriť zápachom spáleného mäsa. Egypťania však tieto zvieratá uctievali ako božstvá. Obetovať v Egypte čo i len jediné z nich by bolo ako zabiť posvätnú kravu v Indii. Takéto čosi by znamenalo vystaviť svoj život smrteľnému nebezpečenstvu.¹

Chcel vari Boh povedať, že tieto zvieratá, ktoré Egypťania uctievali ako božstvá, sú samé osebe démonské? Pochopiteľne, že nie. Avšak ako nám hovorí Ezechiel, Izraeliti boli v Egypte tak dlho, až si začali

pomaly osvojovať modlárske spôsoby Egypťanov, kult ktorých bol náboženstvom prírody, plodnosti, moci a bohatstva (pozri *Ez* 20). Mocnosti zla a tmy prostredníctvom týchto božstiev sľubovali pozemské bohatstvo a vplyv ako náhradu za osobné zatratenie

Otec prikázal svojmu ľudu, aby obetoval práve tieto zvieratá, pretože u Izraelitov sa začala vyvíjať oddanosť týmto falošným bohom. V podstate im hovoril toto: „Nemôžete počuť môj hlas, pretože sa klaniate zvieratám.“ Boh konal v záujme svojho mena a cti, pretože sa Abrahámovi zaprisahal, že jeho potomkom dá krajinu Kanaán. Ako však môže vyviesť svoj ľud z otroctva a voviesť ho do zasľúbenej zeme, kým sa tento nezriekne týchto falošných bohov? Modly musia preč (pozri *Ez* 20, 7).

Boh chcel, aby Izraeliti vyšli z Egypta a týchto falošných bohov mu obetovali ako prejav poklony pravému Bohu. Potom sa mohli vrátiť do Egypta a pokračovať v práci ako otroci. Keby bol faraón ústretový, Boží cieľ by zostal väčšmi duchovný než politický: oslobodiť ľud z otroctva modiel a zo závislosti od pozemských bohov. Potom budú slobodní bez ohľadu na vonkajšie okolnosti. Veď ako sa ukázalo, Izraelitov nečakal v zasľúbenej zemi nijaký výlet.

VYTVORENIE MOCENSKÉHO VÁKUA

Prostredníctvom Mojžiša poslal Boh faraónovi odkaz, ktorý naháňa zimomriavky: „Pohromy, ktoré pošlem, zničia bohov Egypta. Tým ukážem Izraelitom, že ja som Boh vesmíru, a vytrhnem ich z ich závislosti na moci, bohatstve a rozkošiach.“ Desiatimi ranami potom Boh vykonal symbolický súd, pri ktorom odsúdil a zabil všetky falošné božstvá vrátane boha-býka Apisa,

bohyne-kravy Hathory a boha-barana Chnuma. Rana tmy bola súdom nad Re - egyptským bohom slnka.

Desiata rana, ktorá pozabíjala všetkých prvorodených, bola najhroznejšia - nielen preto, že boli usmrtení ľudia, ale preto, že faraón bol pokladaný za božskú bytosť a jeho prvorodený syn bol v skutočnosti „zbožšťovaný“ osobitnou ceremóniou. Všetci otcovia a prvorodení synovia boli predurčení na to, aby sa podieľali na akoby božskej moci a bohatstve. V istom zmysle prvorodení predstavovali štátnych bohov Egypta (pozri *Nm* 33, 4).

Tým, že Boh zničil všetkých prvorodených v spoločenskom zriadení, ktoré záviselo od rodinných vzťahov a kmeňových štruktúr, vytvoril obrovské mocenské vákuum. To umožnilo Izraelitom konečne sa vymaniť z otroctva. A čo bolo ešte dôležitejšie: po úteku z Egypta ich už nemohla viac zvädzať či dokonca priťahovať chorá kultúra a neplodný spôsob života.

Boh, Otec, zasiahol zvláštnym spôsobom, aby pri prechode anjela smrti (počas Paschy) ochránil svoj ľud. Mojžišovi dal osobitné pokyny: „Vyberte baránka. Zabite ho, pričom mu nesmiete zlomiť ani jednu kosť. Jeho krvou pomažte veraje dverí. V tú noc jedzte baránka. Ak tak urobíte, vaši prvorodení budú živí, keď sa ráno zobudíte. Ak to neurobíte, vaši prvorodení synovia budú mŕtvi spolu s prvorodenými zvieratami z vašich stád" (pórov. *Ex* 12, 1-23). Starší ľudu sa postarali o to, že všetci boli pripravení podľa týchto pokynov.

Židovská Veľká noc (Pascha) je pripomienkou onej strašnej noci, keď ničiteľ anjel smrti prešiel cez Egypt a pozabíjal všetko prvorodené v krajine. Po celom Egypte prepuklo kvílenie a nárek - každá egyptská rodina pocítila úder mocnej ruky pravého Boha. Faraón, ktorý stratil svojho syna nástupcu, dal si zavolať Mojžiša a konečne vyslovil strohé: „Practe sa!" Ako Boh

vopred predpovedal, Izraelitom bolo dokonca umožnené obráť Egypťanov o ich zlato a striebro za dlhé roky otročenia.

Po štyristotridsiatic rokoch v Egypte mal teraz Izrael šesťstotisíc mužov, nepočítajúc ženy a deti. Táto masa sa vydala na cestu spolu s obrovským množstvom dobytky. A pretože otrasení Egypťania na nich naliehali, aby čo najskôr opustili krajinu, Izraeliti mali veľmi málo zásob na cestu. Odchádzali však vyzbrojení na boj a Mojžiš nezabudol vziať so sebou Jozefove kosti, ako to žiadal.

Na veľké prekvapenie však faraón zrazu zmenil postoj. Zhromaždil svoju armádu so stovkami bojových vozov a s koňmi a vyrazil za Hebrejmi. Viete si predstaviť, aký šialenec to musel byť? Veď egyptský dobytok, stáda a úroda boli úplne zničené. Celá jeho krajina bola zruinovaná - a on stále odmietal prepustiť Boží ľud! Faraónovo pokorenie bolo priveľké; jeho pýcha sa odmietala zmieriť s porážkou.

Dramatický prechod suchým dnom Červeného mora, opísaný v trinástej a štrnástej kapitole *Knihy Exodus*, predstavuje živý obraz Božej lásky a moci voči tým, ktorých prišiel zachrániť. Keď sa Otec raz vydá na záchrannú akciu, nič ho nezastaví. Napriek neskutočným prekážkam oslobodil Hebrejov z ich otroctva. Či však Izraeliti boli vyslobodení aj z hlbšieho otroctva hriechu, symbolizovaného falošnými bohmi Egypta, ešte len uvidíme.

KRÁTKO TRVAJÚCI JASOT

Boh Otec mal teraz svoje deti v obrovskom sprievode na čele s Mojžišom. Práve boli svedkami úžasnej demonštrácie Božej moci, keď pohromou za pohromou

bil Egypt, pričom Izraelitov vždy zázračne uchránil. Pán šiel pred nimi cez deň v oblačnom stĺpe a v noci v ohnivom a previedol toto svoje pestré zhromaždenie po suchom dne na druhý breh Červeného mora, zatiaľ čo všetci Egypťania, ktorí ich prenasledovali, sa utopili. Izraeliti boli teraz určite presvedčení, že Boh Abraháma, Izáka a Jakuba sa postará o všetko, čo budú potrebovať, a dodrží všetky svoje prísľuby.

Písmo nám hovorí: „Lud sa bál a uverili Pánovi i jeho služobníkovi Mojžišovi" (*Ex* 14, 31). Zajasali mohutným spevom víťazstva a vzdávali hold Bohu svojich otcov, ktorý ich zachránil (pozri *Ex* 15, 1 - 18). Prorokynja Mária, Áronova sestra, viedla všetky ženy na oslavu spevom, tamburínami a tancom: „Spievajte Pánovi, lebo sa preslávil: koňa i jazdca zmietol do mora" (v. 1).

Žiaľ, ich nadšenie netrvalo dlho. Po troch dňoch cesty púšťou Izraeliti nemohli nájsť vodu a začali šomrať na Mojžiša. Otec však počul ich nárek a o vodu sa postaral.

O šesť týždňov neskôr im začalo od hladu škŕkať v žalúdkoch a celý národ znovu hundral proti Mojžišovi a Áronovi. Už boli v pokušení vrátiť sa do Egypta - krajiny ich otroctva! „Bár by sme boli pomreli Pánovou rukou v egypťskej krajine," sťažovali sa, „keď sme sedávali pri hrncoch mäsa a chleba sme sa mohli najesť dosýta! Prečo ste nás vyviedli na túto púšť? Aby ste celú pospolitosť umorili hladom?" (*Ex* 16, 3).

Toto nie sú práve slová viery, dôvery a vďačnosti. Napriek tomu Otec utíšil hlad Izraela tým, že každé ráno pokryl púšť mannou (chlebom vo forme ľahučkých zŕn, ktorý bol jedlý len jeden deň) a každý večer im zase posielal prepelice - v množstve, ktoré postačovalo na nasýtenie státisícov mužov, žien a detí (pozri *Ex* 16).

Chudák Mojžiš! Pamätám sa na prázdniny, keď nás otec viezol naprieč celou krajinou - robil, čo bolo

v jeho silách, aby zachoval pokoj, keď za chrptom mal tri jačiace a hundrajúce decká. Vôbec si neviem predstaviť, ako Mojžiš dokázal primäť k napredovaniu púšťou celý národ!

Ľudia sa znova sťažovali na svojho vodcu, ktorého im určil Boh, pretože zase nemohli nájsť vodu. Bezradný Mojžiš volal k Pánovi: „Čo si počnem s týmto ľudom? Málo chýba, a ukameňuje ma!" Otec im znova zhovievavo poskytol vodu zo skaly Horebu. A keď zasypávali Mojžiša vzájomnými spormi, vybral spomedzi nich a pomazal sedemdesiat starších, aby rozsudzovali v menej vážnych sporoch. Inak by to Mojžiš nebol dlho vydržal.

Pri každej z týchto kríz viery vidíme, ako Boh, Otec, trepezlivo dvíha svoj ľud a nesie ho o krok ďalej. Je plný súcitu voči nim a ustavične pripravený im pomáhať. Ostáva verný svojim prísľubom ešte aj vtedy, keď je jeho ľudská rodina ochotná vrátiť sa do otroctva. Tak ako väčšina z nás aj Izrael sa musel učiť Božej láske z tvrdých lekcií.

Božie milosrdenstvo často nadobúda formu pedagogických zákrokov, ktoré niektorí otcovia nazývajú „drsná láska". Boh sa neuspokojil s tým, že Izrael vyslobodil iba z telesného otroctva v Egypte. Otec videl, že namiesto povrchovej kozmetickej úpravy je potrebný radikálny chirurgický zákrok, bez ktorého by bol Izrael pre svoju pripútanosť k egyptským modlám naveky zostal v otroctve vnútorne zotročený skutočnými silami zla a hriechu. Jeho cieľom nebolo iba Izraelitov doviesť do zasľúbenej zeme, ale aj dosiahnuť, aby sa spoliehali výlučne iba na neho. Túto lekciu sa ustavične učíme: Boh nás miluje takých, akí sme, ale miluje nás priveľmi na to, aby nás takými nechal.

ODPOVEĎ IZRAELA
ZBOŽŇUJÚCEHO TELA

Mojžišovská zmluva z vrchu Sinaj

Tri mesiace po strastiplnom úteku z Egypta Izraeliti dosiahli púšť Sinaj a utáborili sa pod svätým vrchom. Keď Mojžiš vystúpil na jeho vrchol modliť sa, dostal oveľa viac, ako očakával. Boh mu tam oznámil svoj úmysel pretvoriť túto nariekajúcu bandu na kráľovské kňazstvo!

„Toto povieš domu Jakuba a oznámiš synom Izraela: Sami ste videli, čo som urobil Egyptanom, ako som vás niesol na orlích krídlach a priviedol k sebe. **Ak** teda budete počúvať môj hlas a zachovávať moju zmluvu, budete mojím vlastníctvom medzi všetkými národmi; lebo moja je celá zem. Budete mi **kráľovstvom kňazov** a **svätým národom** Toto sú slová, ktoré povieš synom Izraela" (*Ex* 19,3-6).

Budúcnosť izraelského národa visela na najdôležitejšom „ak“ v dejinách: „Ak budete počúvať môj hlas a zachovávať moju zmluvu...”

Keď Mojžiš predniesol ľudu Pánove slová, zdalo sa, že s návrhom súhlasí. Všetci zborovo odpovedali:

„Splníme všetko, čo Pán povedal" (v. 8). Pramálo si však uvedomovali, do čoho idú.

Možno uvažovali takto: „Čo presne Boh myslel pod pojmom ‚moja zmluva‘?" Pretože Sinajská zmluva ešte nebola uzavretá, možno si mysleli, že ide o abrahámovskú zmluvu; veď Boh im už rozprával, že ju dodrží (pozri *Ex* 6, 1-8). Teraz podľa všetkého vyzýval Izrael ako prirodzené Abrahámovo „potomstvo", aby splnil svoju časť tejto zmluvy. To znamená, že Izrael má teraz spolupracovať s Bohom na splnení Božieho záväzku požeňať „všetky národy", čo sa Pán prisahou zaviazal urobiť cez Abrahámovo „potomstvo" (pozri *Gn* 22, 16-18).

Na tom nie je nič čudné, že Boh vyčlenil Izrael spomedzi všetkých národov. Ako Otec tým totiž neuprednostňoval jedno dieťa. On iba spolupracoval so svojím „prvorodeným synom" (pozri *Ex* 4, 22), aby mohli zhromaždiť všetky ostatné národy ako mladších bratov Izraela v jednej Božej rodine. Presne toto mal Pán na mysli, keď povolával Izraelitov, aby sa stali „kráľovstvom kňazov a svätým národom" (*Ex* 19, 6). Mali rozšíriť Otcovo zjednocujúce a univerzálne kráľovstvo na celý svet. Tým Izrael naplní svoje kráľovsko-kňazské poslanie - ako najstarší brat medzi ostatnými, mladšími bratskými národmi.¹

Znie to veľmi pekne. Čo však mal Boh presne na mysli, keď povolal tento čerstvo oslobodený národ bývalých otrokov, aby sa stal „kráľovstvom kňazov"? V akej forme spoločnosti sa to uskutoční?

DEKLARÁCIA ZÁVISLOSTI

Zákony opísané v nasledujúcich kapitolách Biblie, ktoré Boh dal Izraelitom, odhaľujú jedinečný zámer, ktorý zjavne Boh mal, keď zvolal toto „ústavodarné zhromaž-

denie" na vrchu Sinaj. Predovšetkým Desatoro Božích prikázaní, vymenovaných v nasledujúcej kapitole (pozri *Ex* 20, 1-17), dalo tejto mase dvanástich voľne spojených kmeňov novú identitu. Dekalóg predstavil Izraelu radikálne nový spôsob života pod otcovskou autoritou Jahveho.

Desatoro sa niekedy vysvetľuje ako Deklarácia nezávislosti Izraela od egyptského otroctva. To je síce celkom prijateľné, treba si však pripomenúť, že tieto zákony boli skôr mienené ako formálna Deklarácia závislosti Izraela od Boha. Zákony uvedené v ďalších troch kapitolách (pozri *Ex* 21 — 23) konštituovali „knihu zmluvy", ktorá predstavovala pre Židov čosi veľmi podobné - aby sme ďalej rozšírili politickú analógiu - ako *Články konfederácie*, ktoré vytvorili z prvých trinástich anglických kolónií v Novom svete Spojené štáty americké. Analogicky: dvanásť bývalých zotročených kmeňov Izraela sa pretvorilo na Božiu rodinu izraelského národa.

Je tu ďalšia paralela: *Články konfederácie* sa ukázali ako nedostatočné na to, aby udržali úniu trinástich decentralizovaných štátov. Bolo treba schváliť dokument s väčšou silou - *Ústavu*. Analogicky ku „knihe zmluvy" bolo potrebné pripojiť „knihu Zákona" (známu ako Deuteronomium), ktorú Mojžiš dal druhej generácii v Moabsku, štyridsať rokov po Desatore (pozri *Dt* 29, 1).

Deuteronomická zmluva tak po dlhé stáročia slúžila ako ústava Izraela. Bola prijatá práve vtedy, keď sa potrebovali stať silným a zjednoteným národom, čiže v čase dobytia Kanaánu, kde sa mali ako národ usadiť a neskôr stať kráľovstvom. Izrael už nikdy viac nemal žiť ako združenie kočovných kmeňov blúdiacich púšťou. To však už predbiehame udalosti.

Ako mohol Boh očakávať od Izraela, že zjednotí iné národy, keď sám nebol zjednotený? Najprv musel zjednotiť Izraelitov ako svoj „svätý ľud". Môžeme si

predstaviť, ako im Boh, Otec, rozpráva o ich budúcom vznešenom povolaní, vzbudzujúcom bázeň: „Budete mojím kráľovstvom kňazov. Nebudete vládnuť politikou mocou či vojenskou silou ako Egypťania, ale múdrosťou, spravodlivosťou a svätosťou. Svätým životom, modlitbou a obetou si vymôžete, že vás budú národy počúvať, budú vám veriť a nasledovať vás. Pritiahnete národy, aby sa ku mne slobodne vrátili, no len vtedy, ak vložíte všetku svoju dôveru do mňa, ak budete v dôvernóm vzťahu so mnou a umožníte mi, aby som vás učil svoj zákon lásky.“

Aby Boh nadviazal takýto dôverný otcovsko-synovský vzťah s Izraelitmi, musel sa zjaviť celému národu - no až po primeranej príprave na takúto priame stretnutie so Stvoriteľom vesmíru. Pán im nariadil, aby sa posvätili, vyprali si odev a tri dni sa zdržali pohlavného styku.

AKO BLÍZKO JE PRÍLIŠ BLÍZKO?

Ráno tretieho dňa hustý tmavý mrak zahalil vrch. Blýskalo sa, hrmelo a bolo počuť silný hlas trúby. Ľud sa triasol od strachu. Keď ho Mojžiš priviedol k úpätiu Sinaja, aby sa tam stretol s Bohom, celý vrch bol zahalený dymom, lebo Pán naň zostúpil v ohni. Celý sa otriasal. Za stále silnejšieho zvuku trúby Boh oslovil Mojžiša hromovým hlasom a zopakoval krajne prísny zákaz, že nik sa nesmie dotknúť posvätného vrchu. Potom Mojžiš vystúpil na vrch Sinaj, aby sa tam stretol s Bohom, vypočul jeho slová a pripravil Izraelitov na ich opätovné zjednotenie s Otcom.

Mojžiš zostúpil a našiel ľud, ako sa chveje strachom z toho, čo videl a počul. Všetci ho úpenlivo prosili, aby sa rozprával s Bohom sám: „Ty nám hovor a budeme ťa

počúvať. Nech s nami nehovorí Boh, aby sme nepomreli!" (**Ex** 20, 19). Mojžiš ich uisťoval, že sa nemusia báť Otca, ktorý ich miluje ako svoje vlastné deti. Chce ich len naplniť bázňou, aby nehrešili. Hrôzostrašné úkazy majú Božím deťom len pripomenúť, že nik sa nemôže bezpečne priblížiť k Svätému Izraela, ak sa k nemu nepribližuje s úctou a bázňou. Ľud však naďalej stál obďaleč a triasol sa od strachu.

Prečo sa Izraeliti tak vyľakali? Veď jediné, čo mali prikázané, bolo umyť sa, tri dni čakať a zdržať sa pohlavného styku. Prečo tá hrôza v ich srdciach? Lebo boli krehkí ľudia a zrejme neposlúchli príkazy. Možno, že Mojžišov trojdňový zákaz pohlavného styku im ho robil neodolateľným ako zakázané ovocie. Nech už to bolo akokoľvek, chvejúci sa ľud cúvol a Mojžišovi hovoril: „Vystúp hore sám!" A držal sa obďaleč, kým sa Mojžiš približoval k hustej rachotiacej temrave Božej prítomnosti. Znova sa potvrdilo nekonečné rešpektovanie ľudskej slobody zo strany Boha: Ak Izrael neprijme dar jeho blízkosti, musí sa uspokojiť s jeho vzdialenosťou - inak by mu zostala hrozná možnosť jeho neprítomnosti. Je isté, že Izrael hľadal Boha, ale len podľa vlastnej predstavy a v bezpečnej vzdialenosti.

Istý múdry človek kedysi definoval diplomaciu ako umenie dovoliť druhému urobiť to, čo chcem ja - podľa toho je Boh dokonalý diplomat. Neopustil svoje deti; len ustúpil dozadu tak ďaleko, ako to Izrael považoval za bezpečné. Ako múdry a milujúci Otec dal im len to, čo boli pripravení a ochotní prijať. V konečnom dôsledku im dával to, čo si *oni* mysleli, že potrebujú - aby tak vo vhodnom čase mohli prijať to, čo skutočne potrebujú.

IZRAEL MUSÍ ZNOVA PRISAHAŤ

Nasledujúce štyri kapitoly (pozri *Ex* 20 - 23) predstavujú vlastne domáci poriadok Božej rodiny Izraela. Tieto zákony boli dané predovšetkým nato, aby upravovali vzťahy v rozrastajúcej sa rodine národa: ako riešiť spory, ako zaobchádzať s otrokmi, ako trestať násilné skutky, ako vynahradiť krádež či poškodenie majetku, ako riešiť akýkoľvek prečin proti spolunažívaniu a ako sa správať voči Bohu a svetskej moci.

Keď Otec objasnil svoje požiadavky, vstúpil do slávnostného a svätého zväzku s Izraelom; nazývame ho sinajskou zmluvou (pozri *Ex* 24, 1-11). Najprv požiadal ľud, aby mu priniesol zápalné a pokojné obety. Potom Mojžiš vzal krv z obiet a použil ju ako obradný znak zmluvnej prísahy, ktorá zviazala Izrael s Bohom:

„Mojžiš vzal polovicu krvi a nalial ju do obetných misiek. Druhú polovicu vykropil na oltár. Potom vzal knihu zmluvy a čítal ju nahlas ľudu; a oni vaveli: ‚Splníme všetko, čo Pán povedal, a budeme poslúchať!‘ Mojžiš vzal krv, pokropil ňou ľud a povedal: ‚Toto je krv zmluvy, ktorú s vami uzavrel Pán podľa všetkých týchto slov‘“ (*Ex* 24, 6-8).

Podľa starého hebrejského zvyku symbolický význam kropenia oltára a súčasne ľudu krvou bol dvojaký: v pozitívnom zmysle to symbolizovalo zmluvu krvi medzi Bohom a Izraelom; v negatívnom zmysle preliata krv znamenala slávnostne vyhlásenú kliatbu, ktorá postihne Izrael v prípade nesplnenia zmluvnej prísahy. Týmto obradom vlastne Izrael Bohu vyhlásil: „Amen, staň sa: budeme žiť s tebou v rodine; ty budeš naším Otcom a my budeme tvojimi deťmi - inak budeme prekliati!“²

Na Otcovu výzvu potom Mojžiš, Áron, Nadab, Abiu a sedemdesiati starší vystúpili na vrch. Písmo hovorí, že napriek hriechu ľudu Pán nezdvihol svoju ruku proti týmto vodcom. Mohli hľadiť na Boha a jesť a piť pred ním (pozri *Ex* 24, 11).

Z pohľadu starých Hebrejov takáto zmluvná hostina mala dvojaký symbolický význam: dôverné rodinné puto medzi zmluvnými partnermi a nesmiernu zodpovednosť, ktorú obe strany brali na seba.³ Spoločné stolovanie bolo znakom požehnania ich spoločenstva, kým posvätné obety znamenali zmluvnú kliatbu, ktorá by padla na Izrael, ak by sa spreneveril svojej zmluvnej prísahe. Podobný dvojité zmysel má aj najsvätejšia Eucharistia, ktorú neskôr ustanovil Pán Ježiš na znamenie novej zmluvy ako obety aj hostiny, ktorú predznamenovala židovská Pascha aj zmluvný rituál Sinaja (pozri *1 Kor* 10, 1-22; 11,26-32).

Odkaz Sinaja bol jasný: Boh chcel, aby v celom Izraeli každý stan bol svätostánkom, každý kozub oltárom, každý otec kňazom, každý prvorodený syn diakonom a každá rodina domácou cirkvou. A národ mal byť kráľovstvom kňazov... za podmienky, že zanechajú egyptské modly a vložia všetku svoju dôveru v Pána.⁴

KÝM SA MOJŽIŠ POSTIL...

Po obradnej hostine so staršími Mojžiš znova vystúpil na vrch. Tentoraz sa tam mal postiť štyridsať dní a štyridsať nocí. Tam mu Otec rozprával o mnohých dôležitých rodinných záležitostiach.

Podľa jeho presných pokynov bolo treba zhotoviť archu, svätostánok a oltár. Áron mal byť vysvätený za kňaza. Jednotlivé časti jeho rúcha mali mať bohatú symboliku. Pri každom sčítaní ľudu mal tento obetovať

Pánovi svoje cennosti. Svätenie siedmeho dňa sa zdôrazňovalo ako znak zvláštneho vzťahu Izraela s Bohom. Na konci svojho dlhočizného pôstu Mojžiš dostal od Pána dve tabule svedectva, kamenné tabule s textom napísaným Božím prstom.

Žiaľ, na úpätí vrchu sa situácia nevyvíjala tak dobre. Izraeliti netrpezliví pre Mojžišovu dlhú neprítomnosť vzali veci do vlastných rúk. Bezočivo pristavili Arona s naliehavou žiadosťou: „Poď a urob nám bohov, ktorí pôjdu pred nami; lebo nevieme, čo sa stalo s Mojžišom, mužom, ktorý nás vyviedol z egyptskej krajiny“ (*Ex* 32, 1).

Všimnite si, že zrazu ich už nevyviedol z Egypta **Boh**, ale **Mojžiš**[^]. A ľud už bol pripravený odvrhnúť svojho niekdajšieho vodcu!

No žiadne obavy! S národom predsa ostal jeho brat, aby Mojžiša zastupoval. Áron dá týchto vzpurných nevďačníkov určite do laty, však?

Nie!

Viete si predstaviť, že stojíte pred stotisícovou masou odhodlanou uctievať modlu? Áron si azda myslel, že by mohol túto situáciu vyriešiť, keď sa podvolí davu. Niekedy je ľahšie pripojiť sa k stádu, než byť jeho vodcom.

Neviem, čo sa odohrávalo v Áronovej mysli. Napokon nariadil, aby mu ľudia podonášali všetky zlaté šperky. Potom zlato roztavil a zhotovil z neho modlu v podobe teľaťa, ktorá zodpovedala egyptskému kultu boha Apisa, uctievaného v podobe mladého býka. Modla sa tiež podobala mladým býčkom, ktorých Izraeliti podľa Mojžišových pokynov krátko predtým obetovali Bohu a jedli. Takto teda vyzeralo ich zrieknutie sa egyptských modiel!

Na jednej strane je ťažké pochopiť, ako sa mohol Izrael tak rýchlo zvrhnúť. Na druhej strane - nemalo by

to byť až také ťažké. Stačí sa nad tým chvíľu zamyslieť. Prečo ľudí vždy tak silne fascinovalo zlato - od najstarších čias až podnes? Zlato je nestarnúci symbol bohatstva a krásy. A čo symbolika mladého býka? Aj dnes tento symbol predstavuje mladistvú silu a sexuálnu potenciu. Keď to všetko dáte dohromady, čo dostanete? Izrael sa v skutočnosti obrátil k modlám peňazí, sexu a moci - v ich egyptskej forme.

Národ bol nadšený. Vykríkli: „Toto sú tvoji bohovia, Izrael, ktorí ťa vyviedli z egyptskej krajiny!“ (*Ex* 32, 4). Áron postavil oltár pred sochou teľaťa a oznámil, že na druhý deň sa uskutoční slávnosť na Pánovu počesť (pozri v. 5). (Všimnite si jemný posun v Áronových slovách naznačujúcich, ktorý boh má byť uctený.)

Nasledujúce ráno Izraeliti vstali a začali prinášať zápalné a pokojné obety svojej modle. Potom si posadali a jedli a pili. „A vstali sa zabávať.“ Táto posledná veta je hebrejským eufemizmom, ktorý má zmierniť pravé označenie nemravností spojených so starými kultmi plodnosti, menovite sexuálnych orgií, akých sa dopúšťali Egypťania pri uctievaní modly býka Apisa.

Niekedy sa pokúšame brať na ľahkú váhu zradné zlo klaňania sa zlatému teľaťu, akoby išlo o nejakú nevinnú hru alebo nešťastný poklesok, na ktorý bol tento staroveký národ akosi náchylnejší. Toto zhotovenie modly však nebolo ničím iným než totálnou izraelskou zradou Jahveho a návratom k egyptským modlám. Čo bolo zakázané ovocie pre Adama, to bolo zlaté teľa pre Izraelitov: stratou milosti, odpadnutím od zmluvy.⁵

Pýtame sa, ako sa len mohli dopustiť takejto nehožiadanej, zvlášť po tom, čo Boh práve urobil pre nich také veľké veci. Je však nesmierne dôležité si pripomenúť, že tu Izrael prišiel prvý raz do priameho kontaktu s neviditeľným božstvom (t.j. pravým Bohom) po dlhých stáročiach prežitých v Egypte, kde sa bohovia

(ľahšie) uctievali vo viditeľných formách, ktoré znázorňovali moc a plodnosť. A Mojžiša nevideli už štyridsať dní, odkedy zmizol v ohnivom mraku na vrchole Sinaja. Kto vie, či bol vôbec ešte nažive?

HRIECH VŠETKO VŽDY KOMPLIKUJE

Nemôžeme však Izraelitov ospravedlňovať, že sa obrátili k modlám. Boh sa im totiž jasne zjavil - a to opakovane, znova a znova. Žiaľ, Izrael si očividne povedal: „Keď kocúr nie je doma, myši majú hody.“ Mojžiš bol ďaleko. Ale Boh nie! Povedal Mojžišovi: „Choď, zostúp, lebo *tvoj* ľud, *ktorý si vyviedol* z egyptskej krajiny, sa skazil!“ (Ex 32, 7).

Nemáte dojem, že v týchto slovách zaznieva čosi netypické pre Boha? Pripomínajú rodičov neposedného dieťaťa, ktorí zvažujú vinu jeden na druhého: „*tvoja* dcéra“ alebo „*tvoj* syn“. No Boh tu nezvažuje vinu na Mojžiša; on sa v skutočnosti chystá zriecť svojho ľudu!

Ako mohol Boh čo i len pomyslieť na takúto možnosť? Izrael mu však nedal inú. Božia odpoveď bola diktovaná dvomi faktormi: nezdolný predmet a nezlomná sila.

Nezdolným predmetom bolo tvrdé srdce a zaťatosť Izraela. Boh očakáva od svojich detí slobodnú odpoveď lásky. Nikdy nám neznásilňuje vôľu ani nespútava srdce. Naopak, vždy rešpektuje našu slobodu - až do večnosti -, znáša naše rozhodnutia, i tie zlé. Ak často to platí o nás, tak túto tvrdú lekciu sa musel naučiť na vlastnej koži aj Izrael.

Nezlomnou silou bola zmluvná prísaha Izraela. Spomeňte si, ako sa Izrael tým, že v Božej prítomnosti prinášal obety a požíval ich, zaprisahal pod hrozbou kľatby, ktorá začne pôsobiť v okamihu spreneverenia

sa prísaha. Izrael prísahu porušil a Boh to nemohol nechať bez trestu.

„Vidím, že tento ľud má nepoddajnú šiju! Nechaj ma, nech vzplanie môj hnev proti nim, vyhubím ich a z teba urobím veľký národ" (*Ex 32, 9- 10*).

Mnohí si vysvetľujú Božiu odpoveď nesprávne. Bezpochyby vyznieva ako ovplyvnená hnevom, takmer výbušná a unáhlená, zvlášť od Boha, ktorý chce, aby ho vnímali ako spravodlivého sudcu a milujúceho Otca.

Niektorí ľudia môžu rezignovane vyhlásiť, že Boh môže konať podľa ľubovôle: „Nuž čo, je Boh, môže robiť, ako sa mu zapáči." Takáto úvaha však znamená úplné nepochopenie zmluvy. Boh totiž môže *chcieť* iba to, čo je spravodlivé, správne a dobré. Najprv si overíme, čo bolo u Boha spravodlivé a správne, a potom to, čo bolo u neho dobré.

Spravodlivosťou zo strany Boha bolo trvať na prísaha, ktorú izraelský národ slobodne zložil a potom porušil, plniť svoju rolu verného svedka, sudcu a vykonávateľa zmluvy. To však pre Izrael znamenalo záhubu. Pretože len čo zavrhl požehnania, uvalil na seba kliatby. Keďže pri slávnostnej prísaha vzývali Božie meno, Bohu pripadla vážna povinnosť zachovať si svätosť (ktorú jeho meno znamená) tým, že vymeria tresty; inak by sa zmluva stala neplatnou a Božie meno by on sám znesvätil.

Ak sa zamyslíme nad tým, čo vyžadovala v tejto situácii Božia dobrota, objavíme, ako Boh pozdvihol izraelský národ nad prísne požiadavky zmluvnej spravodlivosti, no nie proti nim. Izrael pozdvihol na vyššiu úroveň svojho zmluvného milosrdenstva. No nebol to jednoduchý proces; hriech vždy všetko skomplikuje. Právna procedúra obnovenia zmluvy, ktorú Izrael

porušil - pri dočasnom prerušení trestu - zaberá celý zvyšok *Knihy Exodus* (kapitoly 33 - 40), celú *Knihu Levitikus* a prvých desať kapitol z *Knihy Numeri* (Len veľmi stručne uvediem tri fázy procesu obnovy zmluvy.)

POŽEHNANÉ PUTO KTORÉ VIAŽE!

V prvej fáze veľmi vyniká Mojžiš ako prostredník medzi Izraelom a Bohom. Predstavte si, že ste Mojžiš. Ako by ste reagovali na Boží hnev? Jeho nahnevaný verdikt by vás bezpochyby naľakal! Čo by ste si však počali s poslednou časťou Božieho rozhodnutia: „*Z teba* urobím veľký národ“ (*Ex 32, 10*)? Neviem, ako vy, no ja si myslím, že by som mal pokušenie Bohu povedať: „To vôbec nie je zlé! Zničíš všetkých tých podliakov a začneš všetko odznova so mnou! Teraz to bude dvanásť kmeňov... Mojžiša! Fakt, Bože, to znie naozaj lepšie: *Mojžiša* namiesto *Izraela*!“ Veď Izraeliti boli veľkým problémom tak pre Mojžiša, ako aj pre Boha. Kto by mohol Mojžišovi vyčítať, keby si od nich úplne umyl ruky? On však nič také neurobil.

Naopak, začal úpenlivo prosiť Boha a vyjednávať s ním v prospech svojich poblúdených bratov a sestier. Začal s jemnou pripomienkou, že izraelský národ patrí Bohu. Citlivo ju podal vo forme otázky: „Pane, prečo planie tvoj hnev proti tvojmu ľudu, ktorý si veľkou silou a mocnou rukou vyviedol z egyptskej krajiny?“ (*Ex 32, 11*).

Mojžiš ďalej hovoril Bohu o mätúcom signáli, ktorý by Pán vyslal Egyptu, ak by zničil svoj ľud: „Nech, prosím, nepovedia Egypťania: ‚Podvodne ich vyviedol, aby ich pozabíjal na horách a vyničil zo zemskeho povrchu‘“ (v. 12). Aj Egypt bol predurčený, aby sa vrátil do Božej rodiny. Ako sa však budú môcť mladší Boží synovia

(pohanské národy) naučiť dôverovať svojmu Otcovi, keď uvidia, ako zahubil ich najstaršieho brata (Izrael), a najmä keď sa dozvedia, že Boh ho zničil za to, čo robia aj oni?

Napokon Mojžiš použil tromf a pripomenul Bohu zmluvnú prísahu, ktorou sa on sám zaprisahal - pred štyristo rokmi -, že požehná národy sveta skrze „potomstvo“ Abraháma, Izáka a Izraela (pozri v. 13; **Gn** 22, 16-18). Ako to bude vyzeráť, keď Boh vykoná kliatbu a zničí „potomstvo“, ktoré prisľúbil požehnať, a tým sa spreneverí vlastnej prísaha?

Navonok sa môže zdať, akoby Mojžiš v tejto výmene názorov porazil Boha, zvlášť keď nasledujúci verš hovorí: „A Pán sa zriekol svojho zámeru a nedopustil skazu, ktorú vyhlásil svojmu ľudu“ (v. 14). No skôr ako usúdiť, že Boh uviazol v neriešiteľnej situácii, mali by sme zvážiť možnosť, že v Božej komunikácii s Mojžišom sa odohrali hlbšie, na povrchu neviditeľné veci. Boh Otec nie je rozmarný, ale verný, múdry a milosrdný - zvlášť keď ide o potreby jeho detí a formovanie mysle a srdca prostredníka medzi ním a jeho ľuďmi.

MOJŽIŠ - PROSTREDNÍK PODOBNÝ KRISTOVI

Biblický opis kritickej situácie podľa mňa mieri k tomu: Mojžiš v skutočnosti nezmenil postoj Boha. Skôr to bolo naopak: Boh pretvoril myseľ - a srdce - Mojžiša! Veď Boh pozná budúcnosť. Musel predvídať modlárstvo Izraelitov na Sinaji ako aj potenciálne ťažkosti, ktoré môže spôsobiť pri uskutočňovaní jeho zmluvného plánu s nimi a s ostatnými národmi. Z Božieho pohľadu je lepšie predísť sebazničeniu Izraela - teda zviazať sa s ním prostredníctvom zmluvnej prísahy s jeho predkami -, a to ešte dávno predtým, než začal

existovať. Takýto model otcovskej predvídavosti a mi-
losrdnej vynaliezavosti je typickým znakom Božieho
zmluvného konania počas celých dejín spásy.

Dôsledok Božej vernosti vidno na Mojžišovi. Tá-
to slovná výmena s Otcom ho pretvorila do úlohy
prostredníka, podobného Kristovi. Je to zrejmé z jeho
udivujúcej žiadosti Bohu:

„Prosím, veľmi sa prehrešil tento ľud: urobili si
boha zo zlata. Ale teraz im odpusť toto previne-
nie; alebo ak nie, vytri ma zo svojej knihy, ktorú
si napísal!" (*Ex* 32, 31 - 32).

Bol ochotný sám prijať dôsledky kliatby na seba, len
aby uchránil od nej svojich bratov! V procese vyjedná-
vania s Otcom teda Mojžiš nielenže objavil spásnu moc
Božej zmluvnej prísahy a nezvratnosť jeho rozhodnutia
požehnávať Izrael a ostatné národy, ale navyše vstúpil
do procesu účasti na podstate Otcovej sebadarujúcej
lásky. (Ako ešte uvidíme, v biblickom posolstve mož-
no nájsť ešte viacero takýchto dôležitých paralel medzi
Mojžišom a Ježišom.)

Ako dokazuje pozorné čítanie nasledujúcej kapitoly,
Mojžišovo vyzdvihnutie na vyššiu úroveň prostredníc-
tva sa neuskutočnilo bez jeho osobnej obety. Po hrie-
chu modloslužby, no skôr, ako sa začal proces obnovy,
Mojžiš sa tešil z jedinečného (no krátkeho) privilégia:
kedykoľvek vošiel do stánku, mohol hovoriť s Bohom
„z tváre do tváre, ako sa človek rozpráva so svojím pria-
teľom" (*Ex* 33, 7 - 11).

O niekoľko veršov ďalej Boh Mojžišovi odňal toto
privilégium: „Nebudeš môcť vidieť moju tvár, lebo člo-
vek ma nemôže vidieť a ostať nažive!" (v. 20). Mojžiš sa
teraz musel skryť za skalú, kde mu bolo dovolené uzrieť
odzadu Božiu slávu po jej prechode (pozri w. 21 - 23).

Prečo Boh zrazu odvolal privilégium, ktoré Mojžišovi iba nedávno udelil? Čo spôsobilo u Boha taký obrat, že už nedovolil Mojžišovi vidieť jeho tvár?

MOJŽIŠ SA OBETUJE ZA LUD

Kľúč na riešenie tejto záhady sa azda ukrýva v časti nachádzajúcej sa medzi spomínanými pasážami (pozri w. 12 - 19). Tento úryvok podáva kurióznú slovnú výmenu medzi Bohom a Mojžišom o ich vzájomnom vzťahu k Izraelu. Mojžiš začal tým, že pripomenul Pánovi jeho mnohé prejavy priazne, a uzavrel strategickú poznámkou, jemnou pripomienkou Bohu, že Izrael je ešte stále jeho ľudom:

„A Mojžiš povedal Pánovi: „Pozri, ty mi prikazuješ: »Vyveď tento ľud!« A neoznámil si mi, koho pošleš so mnou, hoci si povedal: »Poznám ťa po mene, ba našiel si milosť v mojich očiach.« Ak som teraz našiel v твоjich očiach milosť, prezraď mi, prosím, svoje zámery, aby som poznal, že som našiel milosť v твоjich očiach. Veď tento ľud je твоjím národom!"" (*Ex* 33, 12 - 13).

Pochopili ste ten posledný riadok? Zrejme aj Boh, pretože svoju odpoveď zaciľil osobne na Mojžiša: „Moja prítomnosť pôjde pred tebou a doprajem ti odpočinutie" (v. 14).

Keď sa Boh obrátil na Mojžiša s oslovením „ty", v oboch prípadoch použil druhú osobu jednotného čísla, akoby Božia „prítomnosť" a „odpočinutie" boli sľúbené len Mojžišovi, a nie Izraelu. A Mojžiš to tak vnímal, čo je zrejme z úmyselného posunu v jeho protinávruhu:

Tu on (Mojžiš) odpovedal jemu: „Ak nepôjdeš *s nami* osobne, ani nás nevyvádzať odtiaľto! A po čom poznám, že *som* našiel milosť v твоjich očiach, ja a tvoj ľud, ak nie po tom, že pôjdeš s nami a *my, ja a tvoj ľud...*?“ (Ex 33, 15-16).

Mojžiš nebol ochotný ustúpiť ani o piadť - kým nepresvedčil Boha, do akej miery je rozhodnutý zmieriť obidvoch odcudzených partnerov, Boha a Izrael. Ako prostredník sa Mojžiš neoddeliteľne stotožnil so svojím ľudom a vyzýval Boha, aby urobil to isté. A naozaj Boh to urobil: „Tu Pán povedal Mojžišovi: „Aj toto, o čo si prosil, urobím, lebo si našiel milosť v mojich očiach...!“ (v. 17).

Mojžiš riskoval všetko vrátane vlastného priateľstva s Bohom. Dostal však to, čo žiadal! Teraz už chcel len vedieť, čo ho to bude stáť. A to bolo toto: Otec mu odmietol splniť druhú žiadosť - aby znova mohol vidieť Božiu tvár. Mojžiš sa príliš stotožnil s hriešnym Izraelom, aby sa ďalej mohol tešiť z tejto veľkej výsady. A Mojžiš pre dobro hriešnikov bez slova prijal túto stratu a pokorenie - tak ako to neskôr urobí Kristus.

BUĎ MILOSRDNÝ!

Ochladol Mojžišov dôverný vzťah s Bohom v dôsledku jeho príhovoru za hriešny národ? Môže to tak vyzeráť, súdiac podľa zjavnej straty priameho kontaktu s Jahvem z tváre do tváre. Pri pozornejšom skúmaní nás však text môže priviesť práve k opačnému záveru.

Pred vyjednávaním s Pánom sa Mojžiš tešil pravidelným veľmi blízkym stretnutiam s Bohom - mohol vidieť Jahveho na vlastné oči. No nech bola Mojžišova prirodzená schopnosť vidieť Božiu fyzicky viditeľnú

slávu akákoľvek, bola to iba *prirodzená* schopnosť. A iba tú stratil.

Boh teraz Mojžišovi nariadil, aby si schoval tvár „do skálnej trhliny“, aby Pán mohol prejsť a vysloviť svoje meno (pozri *Ex* 33, 17-23): „Zľutujem sa, nad kým budem chcieť, a láskavý budem, ku komu budem chcieť!“ (v. 19). Takže „Milosť a Milosrdenstvo (láskavosť a zľutovanie)“ je meno samého Boha, jeho vlastná totožnosť. Podľa Tomáša Akvinského Božia milosť a milosrdenstvo spolu tvoria najdôležitejší atribút Boha.

A tak Pán bohato vynahradil Mojžišovi stratu prirodzeného videnia Božej slávy. Mojžiš teraz dostával omnoho väčšie zjavenie Božej nadprirodzenej slávy, prejavenej v jeho zmluvnej milosti a milosrdenstve. Toto je najhlbšie a najslávnejšie tajomstvo zo všetkých, nepoznateľné ľudským rozumom a neviditeľné ľudskými očami. To je podstata Božieho vnútorného života a jadro zmluvy. Vezme teda, že Mojžiš v onen deň neprehral, ale vyhral; získal totiž viac, ako stratil, nekonečne viac!

MLČANIE VINNÍKOV A HORLIVOSŤ LEVITOV

V druhej fáze zmluvného obnovovacieho procesu izraelské kňazstvo prevzali muži z Léviho kmeňa, a nahradili tak prvorodených synov zo všetkých ostatných kmeňov.

Po štyridsiatich dňoch a nociach strávených v prítomnosti Izraelovho Svätého Mojžiš zostúpil z vrchu Sinaj a začal konať. S dvoma kamennými tabuľami zákona v rukách sa priblížil k táboru a uvidel zlatú modlu spolu s nemravným hýrením. Zo srdca mu vyšľahol oheň spravodlivého hnevu. Hodil tabule o skalu

a roztrieskal ich na kúsky. Bol to symbol toho, čo ľud svojou rebéliou v skutočnosti urobil so zmluvou. Potom spálil zlaté teľa, rozdrvil ho na prach, ten vysypal do vody a dal ju Izraelitom piť. Hľa, pozemské bohatstvo!

Mojžiš žiadal o vysvetlenie svojho brata Árona, ktorý privodil tento veľký hriech na Izrael. Áron odpovedal veľmi podobne ako Adam. **Čo, ja? Veď je to všetko ich vina!** „Veď poznáš tento ľud, že je náchylný na zlé!" povedal. „Keď si žiadali boha, ktorí pôjde pred nimi, kázal som im priniesť zlaté šperky. Hodil som ich do ohňa a vyšlo z neho toto teľa" (pórov. Ex 32, 22 - 24). Ako keby podoba modly bola vyskočila z ohňa sama od seba!

Mojžiš sa postavil ku vchodu do tábora a vyzval dobrovoľníkov, aby prišli k nemu: „Kto je za Pána, ku mne sa!" (Ex 32, 26).

Predpokladali by ste, že všetci prvorodení synovia prví vykriknú: „Počítaj s nami! Veď by sme boli teraz mŕtvi, keby Boh nebol býval v Egypte na našej strane. On sám dal veľkonočného baránka, ktorého krvou sme boli vykúpení - a zasvätení pre kňazskú službu!" No oni mlčali... rozhostilo sa hlasité previnilé ticho!

Naopak, boli to práve leviti, čo povedali Mojžišovi a súkmeňovcom: „Sme za Pána!" (pozri v. 26).

Postaviť sa na stranu Boha stálo veľa. Mojžiš rozkázal týmto mužom chopiť sa svojho meča a prečesať táborisko od jednej brány po druhú: „Každý z vás zabíjajte svojich bratov, priateľov i príbuzných!" (pozri v. 27). V ten deň Léviho synovia pozabíjali asi tritisíc svojich príbuzných Izraelitov.

Mojžiš nato príslušníkom Léviho kmeňa vyhlásil: „Dnes ste zasvätili svoje ruky Pánovi - veď každý bol proti svojmu bratovi -, a preto dnes ste požehnaní!" (v. 29).

Ukázalo sa, že týmto požehnaním je kňazská služba, ktorú pôvodne vykonávali prvorodení synovia, a to z titulu svojho prirodzeného práva a posvätenia krvou veľkonočného baránka, ktorá ich vykúpila zo smrti v Egypte (pozri *Ex* 13, 2).

SČÍTANIE IZRAELSKÉHO ĽUDU

Prvé štyri kapitoly *Knihy Numeri* osvetľujú charakter a význam tohto prenosu kňazskej moci. Nachádzame tam detailný opis trojnásobného sčítania ľudu Izraela na Sinaji po pohrome so zlatým teľaťom: po prvé, spočítali sa všetci muži z každého z dvanástich kmeňov okrem Léviho kmeňa (pozri *Nm* 1, 47-49); po druhé, spočítali sa všetci levitskí muži vo veku primeranom na kňazskú službu (pozri *Nm* 3, 14-39); a po tretie, zráтали sa všetci prvorodení synovia z ostatných dvanástich kmeňov, aby mohli byť nahradení levitmi: „Vezmi levitov namiesto všetkých prvorodených medzi Izraelitmi...” (v. 45).

Ostatné kmene boli okamžite a systematicky zbavené posvätného povolania a laicizované, prepustené z kňazstva. V skutočnosti ony samy odvrhli svoje kňazstvo pre baženie po peniazoch, sexe a moci.

Tým, že sa Izraeliti klaňali zlatému teľaťu, znova vyjadрили svoju spriaznenosť s egyptským modloslužobníctvom, z ktorého boli vyslobodení. Vyvolili si menších bohov tohto sveta namiesto najvyššieho dobra ponúknutého Bohom - daru jeho samého svojmu ľudu vo večnom zmluvnom spoločenstve.

VYTASENÉ MEČE

Určite nás zarazí, prečo bolo levitom dovolené - ba nariadené - tasiť meč na svojich príbuzných. Alebo prečo ich Boh za to požehnal. Kľúčom k pochopeniu je znova vnútorná logika zmluvy. Izrael totiž slávnostne prisahal, že bude plniť Božiu vôľu, s tým, že v opačnom prípade na neho doľahne kliatba smrti, ktorá visela nad ich hlavami ako Damoklov meč.

Klaňaním sa zlatému teľaťu Izraeliti spáchali ohavný zločin, znesväcujúcu svätokrádež, akt zmluvnej apostázy, zneuctenia mena svätého Boha, v dôsledku čoho sa kliatby začali naplňovať. Keď Mojžiš rozkázal levitom zabíjať, tým vlastne vyzval Izraelitov znášať zodpovednosť za odmietnutie svätého Boha - Pána vesmíru. Svojimi mečmi leviti začali proces uskutočnenia kliatby, ktorú Izrael na seba slobodne prevzal. Národ nemohol obísť bez trestu za pohrdnutie nebeským Otcom - inak by to mohlo vyvolať hrozný zmätok. Boh nerozmaznáva svoje deti, ani im nedáva mätúce signály. „Nemýľte sa: Boh sa vysmievať nedá. Čo človek zaseje, to bude aj žať" (G*/6, 7).

Tak sa leviti stali jedinými kňazmi v Izraeli a nahradili prvorodených synov zo všetkých ostatných kmeňov. Prečo sa im dostalo takéto privilégium? Pre ich veľkú horlivosť za Boha a jeho slávu, horlivosť, vďaka ktorej dokázali dať prednosť Otcovi pred svojimi pokrvnými príbuznými.

ČAS OBETOVANIA MODIEL

V tretej fáze obnovy Boh nariadil novoustanoveným levitom, aby vo svätostánku pravidelne prinášali obety zvierat za ostatné kmene Izraela.

Pred incidentom so zlatým teľaťom každodenná zvieracia obeta nebola nikdy nariadená. Biblické rozprávania ju skôr predstavuje ako dobrovoľnú činnosť. Takže Izraeli, ktorí chceli Bohu priniesť votívne obety, mohli tak urobiť s akýmkoľvek úmyslom: ako poklonu, ľútosť, vďakyvzdanie, prosbu. Až *po* spáchaní modloslužby (a po ustanovení Árona za kňaza a po ustanovení levitov) Boh žiada od Izraela ustavičné obety zvierat, ako to opisuje do krvavých podrobností *Kniha Levitikus*. Obetné zabíjanie dobytká, oviec a kôz sa stalo každodenným obradom.⁶

Prečo táto dramatická zmena?

Môj priateľ, abstinujúci alkoholik, sa vníma ako človek, ktorý bol dlhé roky otrokom alkoholu. A nezažil okamžité oslobodenie tým, že by v jedno ráno bol vstal a roztrieskal fľašu whisky. To by nebolo bývalo stačilo. Nad svojou závislosťou začal víťaziť až vtedy, keď si konečne priznal, ako mnohí iní, že je proti nej bezmocný a že nad ňou sám nezvíťazí. No ani potom jedna úprimná modlitba zrieknutia sa nestačila. Ako sám povedal, musel sa naučiť všetko odovzdávať Bohu a nechať to na neho. A to nie raz, ale stále znova a znova. Teraz si uvedomuje, že skutočnú slobodu si môže udržať iba tak, že bude triezvy len jeden deň, vždy ten dnešný, čo robí už takmer dvadsať rokov.

Z podobného dôvodu Boh nariadil Izraelitom každodenné obety. Vedel, že po stáročnom pobyte v Egypte Izrael beznádejne uviazol v závislosti na modlárskech praktikách krajiny, v ktorej žil. A hoci egyptské rany „odstránili“ ich falošných bohov, Otec dobre vedel, že Izrael je k nim stále pripútaný.

„I riekol som: Odhodzte každý ohavnosti svojich očí a nepoškvŕňujte sa egyptskými modlami, ja som Pán, váš Boh. Ale vzbúrili sa proti mne

a nechceli ma počúvať... Vyviedol som ich teda z egyptskej krajiny a zaviedol som ich na púšť. Potom som im dal svoje príkazy, oboznámil som ich so svojimi právami, ktoré má človek zachovávať a podľa nich žiť... Ale Izraelov dom sa vzbúril proti mne na púšti..." (*Ez* 20, 7-8. 10-13).

Pre Izraelitov podobne ako pre môjho priateľa bola cesta k pravej slobode tvrdá a tŕnistá. Nestačilo priniesť jednu obeť na Sinaji (pozri *Ex* 24, 3-11) a zabiť zvieratá, ktoré Egypťania uctievali ako božstvá (pozri *Ex* 8, 26), akoby jediná obeť stačila na odstránenie zhubnej rakoviny modloslužobníctva z Izraela. Zlaté teľa bolestivo jasne ukázalo, aspoň Bohu a Mojžišovi, že na vyrezanie tohto znesväcujúceho nádoru je potrebné čosi oveľa radikálnejšie.

Bol však pacient pripravený podstúpiť takú radikálnu operáciu? Bol Izrael po stáročiach egyptského otroctva a modlárstva vôbec schopný prežiť taký zákrok? Súdiac podľa biblického textu a troch fáz procesu zmluvnej obnovy, Božia odpoveď znela: „Nie. Ešte nie!" Veľký Lekár sa rozhodol odložiť chirurgický zákrok - o viac ako štrnásť storočí, aby sme boli presní - až do „plnosti času", keď „Boh poslal svojho Syna... narodeného pod zákonom" (*Gal* 4, 4), čiže pod jeho „kľatbou" (pozri *Gal* 3, 10). Tento zákrok mohol vykupiteľský podstúpiť jedine Kristus.

Zatiaľ bol Izrael napojený na umelú výživu a na systém umelo predlžujúci život, aby sme použili prirovnanie, ktoré skutočne vystihuje podstatný dôvod a zámer ustanovenia rituálnych obiet, ktoré Boh milosrdne zaviedol cez Mojžiša, Arona a levitov na obnovenie a udržanie zmluvy. Odteraz sa oni mali starať o duchovné potreby Izraela, čo si vyžadovalo pravidelne pripomínať Izraelov stav prekliatia.

Boh znova prejavil voči Izraelu otcovskú predvídať a milosrdnú vynaliezavosť. Svätou kombináciou svojej spravodlivosti a dobroty si Boh vyvolil určitých ľudí, ktorí mali *symbolicky* niesť kliatbu Izraela, kým nepošle na svet toho, ktorý bude ochotný aj hodný znášať ju *vykupiteľským* spôsobom. (Toto hlboké tajomstvo sa podrobne rozvádza v *Liste Hebrejom* 5 - 10, kde Kristova smrť prijímajúca kliatbu obnovuje zmluvu, ktorú Izrael porušil. Ježišovo sebaobetovanie predstavuje obeť završujúcu to povolanie, ktorým Izrael pohrdol; totiž slúžiť národom ako Boží prvorodený Syn - kráľ a kňaz.)

Otec vlastne vyzýval svoje deti: „Chcem vás oslobodiť od všetkých vašich pozemských závislostí. Vy sa k nim však ustavične vraciate.“ Vieme, že Izraeliti sa neobrátili a fyzicky neputovali naspäť do Egypta, no vrátili sa k egyptským zvráteným náboženským praktikám. Museli teda začať dlhý boj proti vlastnej modloslužbe - okrem iného aj každodennými zvieracími obetami.

V tejto Otcovej nápravnej pedagogike bola jasná stratégia. Na jednej strane Izraeliti nesmeli zabíjať - či ješť - zvieratá, ktoré Egypťania obetovali svojim bohom; tie boli vyhlásené za nečisté. Na druhej strane zase museli zabíjať a ješť tie zvieratá, ktoré Egypťania uctievali, ale nikdy neobetovali; tie boli čisté. Dobré vysvetlenie Božieho úmyslu v tejto veci ponúkol Maimonides, pravdepodobne najväčší rabín židovských dejín:

„Skutok, ktorý považovali pohania (Egypt) za najväčší zločin, stal sa prostriedkom, ktorým sa (Židia) približovali k Bohu a získavali odpustenie hriechov... Skutok, ktorý sa vtedy považoval za smrtonosný (pre prípadnú pomstu Egypťanov), stáva sa príčinou nášho vyslobodenia zo smrti.“⁷

Tento názor podľa mňa vysvetľuje, prečo Boh naria-
dil rituálne zabíjať stovky a tisíce kusov dobytky, oviec
a kôz po celé stáročia. Nesmierne množstvá zvieracích
obiet za taký dlhý čas mali Izraelitom ustavične pripo-
mínať, že ich niekdajšia modloslužba sa im nikdy ne-
stane cestou k vykúpeniu. Boh ako múdry a milujúci
Otec vymyslel pre Izrael dokonalý trest, ktorý nielenže
zodpovedá závažnosti ich zločinu, ale zároveň lieči aj
jeho následky. Božia stratégia bola sotva postrehnuteľ-
ná, ale hlboká, paradoxná a účinná.

Zvieracie obety mali ešte jeden hlbší zmysel, ktorý
mieri ďalej, než je vyliečenie Izraela z modlárstva. Je
ním vykúpenie sveta z hriechu prostredníctvom seba-
obetovania Krista. Všetky predchádzajúce nedokonalé
obety mali byť jeho predobrazom. Zrieknuť sa mod-
lárstva nie je to isté ako odstrániť hriech, a tým menej
nahradiť ho spravodlivosťou. Zvieracie obety mohli
spôsobiť prvé, no nie druhé. Preto obety zvierat mohli
 prestať, až keď Ježiš obetoval seba samého a po vyliatí
Ducha Svätého.

MILOVANÍ RECIDIVISTI

Izrael na púšti

Epizóda so zlatým tetaťom zdržala izraelský národ pod vrchom Sinaj celý rok. Väčšinu toho času Boh a Mojžiš využili na zavedenie komplikovaného procesu obnovy porušenej zmluvy. Po prvé: Boh musel dať Mojžišovi nový súbor upravených obradných zákonov, predpisov a nariadení (pozri *Ex* 34). Mojžiš ich potom musel naučiť Árona, aby veľkňazský úrad mohol začať svoju službu v novopostavenej svätyni (pozri *Ex* 35 - 40), a leviťi sa zasa museli zaučiť vo svojich nových oficiálnych kňazských funkciách (pozri *Lv* 1 - 16). Následne museli ukázať dvanástim nekňazským kmeňom - desiatim, čo vzišli zo synov Jakuba, spolu s kmeňmi Efraima a Manassesu - ich novú cestu svätosti (pozri *LvII* — 26). Napokon sa muselo uskutočniť sčítanie národa a dvanásť kmeňov Izraela zaujalo svoje určené miesta okolo svätyne, ktorá bola teraz obkolesená - a fyzicky chránená - štyrmi levitskými rodmi (pozri *Nm* 1 - 10). Niet divu, že bol na to potrebný celý rok: „Lebo keď sa zmení kňazstvo, musí sa zmeniť aj zákon" (*Hebr* 7, 12).

Táto viacstupňová hierarchická pyramída predstavovala novú správnu štruktúru Izraela, dvojitý zmluvný poriadok prostredníctvom medzi Bohom, kňazmi

a ľudom: Mojžiš bol Božím prostredníkom pre Árona a kňazský kmeň Léviho; Áron a ostatní leviti zasa slúžili ako Mojžišovi prostredníci pre dvanásť kmeňov. A od Izraela ako národa sa ešte očakávalo, že bude sprostredkovať Boha ostatným národom.

Tomu sa hovorí komplikovanosť! Možno mal Pavol na mysli práve toto, keď sa pýtal: „Načo je teda zákon? Bol pridaný pre priestupky, kým nepríde potomstvo (Kristus)..." (*Gal 3, 19*). V každom prípade Boh aj Mojžiš mali plné ruky práce.

ÁRON: ALTER EGO IZRAELA

Po zrušení tábora Izrael strávil niekoľko nasledujúcich týždňov putovaním púšťou smerom ku Kanaánu. No netrvalo dlho a Izraelov nový poriadok bol podrobený sérii tvrdých skúšok. Začalo sa to od vrcholu hierarchie - od Árona - a pokračovalo smerom nadol cez rôzne stupne hierarchickej štruktúry.

Pre Árona nebolo ľahké nasledovať mladšieho brata Mojžiša. Príkazy sú však príkazy! Zvlášť keď ich vydáva Všemohúci. Predpokladali by sme, že Áron sa bude z celej sily usilovať neodchýliť sa od príkazov. Bolo to tak? Nebolo!

Po pár dňoch pochodu smerom na Kanaán mal Áron problém s Mojžišom (pozri *Nm 12, 1-15*). A aj Mojžišova staršia sestra Mária. Bola to asi tá istá osoba, ktorá v detstve sledovala papyrusový košík, čo niesol po Níle dieťa Mojžiša, ktorý takto unikol pred smrťou (pozri *Ex 2, 4*). Viditeľne obaja mali ťažké srdce na Mojžiša pre jeho výber manželky, pretože sa oženil s Etiópčankou (zrejme černoškou), keď žil v madiánskej púšti, ešte pred Exodom. Je zaujímavé, ako súkromné rodinné problémy politických vodcov akosi vždy preniknú na

verejnosť. Vyzerá to tak, že sú zároveň aj prejavom hlbších nedoriešených napätí.

Nebolo to inak ani s Áronom a Máriou, ktorí vlastne prejavili potlačené emócie súrodeneckého súperenia:

„Mária a Áron hovorili proti Mojžišovi pre jeho etiópsku ženu. Vraveli: ‚Vari len s Mojžišom hovoril Pán? A nehovoril aj s nami?‘” (*Nm* 12, 1 - 2).

Mojžiš čelil výčitkám súrodencov mlčaním. Jeho tichá odpoveď bola ukázkovou lekciou pokory, a tým výzvou k Bohu, aby ho obhájil, čo on naozaj urobil, voči Márii dokonca až udivujúcim spôsobom s nádychom uštipačnosti:

„Pán zostúpil v oblačnom stĺpe... a zavolať Árona a Máriu. Keď predstúpili, povedal im: ‚Počujte moje slová! Ak budete mať medzi sebou Pánovho proroka, budem sa mu zjavovať vo videní... No nie tak s mojím služobníkom Mojžišom; on je najvernejší v celom mojom dome. S ním sa rozprávam zoči-voči, nie v hádankách a obrazoch... Prečo ste sa teda neobávali znevážiť môjho služobníka Mojžiša?‘ A s hnevom od nich odišiel. Vzdialil sa aj oblak, čo bol nad stánkom; a na Márii sa objavilo malomocenstvo biele ako sneh” (*Nm* 12, 5-10).

Boh svojím trestom vlastne Márii povedal: „Tak tebe sa nepáči rasovo zmiešané manželstvo mladšieho brata? Nepáči sa ti vari čierna pleť? Môžeš teda mať najbelšiu pleť v okolí, takú bielu ako sneh!” Malomocenstvo bolo aj znamením poškvrňujúcej sily ich vzbury, ktorá bola síce obalená do zdanlivo zbožného hávu, no ten iba maskoval ich rivalskú závisť.

Áron sa kajal čo najpokornejšie. Mladšiemu bratovi povedal: „Prosím, pán môj, nedaj nám trpieť za tento hriech, ktorého sme sa dopustili z nerozumnosti" (v. 11). Keď sa Mojžiš pomodlil za súrodencov, obom sa odpustilo a Mária ozdravela (pozri w. 13-15).

Po tom, čo Áron dostal túto tvrdú lekciu, zakúsil zas s Mojžišom odboj podriadených. Obaja totiž rýchlo zistili, aký nákazlivý môže byť duch vzbury a neposlušnosti. Ako sa dalo očakávať, rozšíril sa do nižšieho stupňa hierarchickej pyramídy Izraela.

VZBÚRENÉ KNIEŽATÁ SI ZASLUHUJÚ PÚŠŤ

V nasledujúcej kapitole Mojžiš vybral dvanásť popredných mužov, „po jednom kniežati z každého kmeňa" (*Nm* 13, 3). Potom ich vyslal ako vyzvedačov do zasľúbenej zeme, aby mohli podľa získaných informácií pripraviť stratégiu na prepadnutie a dobytie Kanaánu (pozri w. 17-20). Predpokladá sa, že ako najvyšší vodcovia Izraela boli ustanovení za vojenských veliteľov, ktorí mali viesť dvanásť kmeňových oddielov do boja. Po návrate z výzvednej misie však desiat z nich vykonali čosi horšie ako robia tí, čo sa vyhýbajú vojenskej povinnosti.

Úplne totiž podkopali odvahu Izraelitov svojou „hrôzostrašnou správou", v ktorej opísali nepriateľov ako obrov, čo žijú v krajine, ktorá „požíera svojich obyvateľov" (v. 33). Nečudo, že ľud uveril desiatim zvedom a ich klamstvám, ktoré vyvolávali beznádej.

„Všetci synovia Izraela šomrali proti Mojžišovi a Áronovi: „Kiež by sme boli pomreli v Egypte alebo na tejto púšti! Prečo nás Pán vedie do tejto krajiny? Aby sme padli mečom a aby sa naše

ženy a deti dostali do zajatia?! Nie je lepšie vrátiť sa do Egypta?" (Nm 14, 2-3).

Za svoju nevďačnosť a neveru napokon budú musieť draho zaplatiť. Mojžiš znova použil svoj tromf: opäť pripomenul Bohu jeho prísahu patriarchom a dosiahol tak pre Izrael Božie odpustenie (pozri w. 13-20). Avšak otcovské odpustenie nikdy neruší primeraný trest. A tak Boh udelil Izraelitom spolu s odpustením viny aj tvrdú pokutu.

Otcov trest bol prísny, no spravodlivý. Znova ukázal, ako absolútne rešpektuje ľudskú slobodu. Vzal Izrael za slovo a pridal svoju vlastnú prísahu: „Ako žijem, hovorí Pán, urobím s vami, ako ste predomnou hovorili. Vaše mŕtvolky budú ležať na tejto púšti" (w. 28-29). Druhá časť verdiktu bola takisto primeraná: Izrael bude blúdiť púšťou štyridsať rokov, zodpovedajúcich štyridsiatim dňom pobytu vyzvedačov v Kanaáne, kým nevymrú všetci dospelí okrem hrdinských zvedov Kaleba a Jozueho. Boh potom nariadil Mojžišovi, aby zaviedol viacero nových obradov pokánia, ktoré mali slúžiť ako obradná pripomienka hriechu Izraela a Otcovho milosrdenstva (pozri Nm 15, 1-41).

REBELSKÝ KŇAZ KORE SA PREPADÁ DO PODSVETIA

Buričstvo sa šírilo od niektorých pohlavárov smerom nadol. Jeden z levitských vodcov menom Kore dostal mimoriadne nákazlivý druh tejto infekcie. Nakazil ňou Dátana a Ábirona, dvoch vzbúrencov z Rubenovho kmeňa (prvorodeného syna Jakuba Izraela, ktorý stratil práva a výsady prvorodeného), spolu s „dvestopäťdesiatimi vodcami pospolitosti, zástupcami v zhromaždení,

mužmi zvučného mena" (pozri *Nm* 16, 2). Čítame, ako títo všetci maskovali svoju závišť tými istými zbožne znejúcimi dôvodmi ako predchádzajúci vzbúrenci:

„Spolčili sa proti Mojžišovi a Áronovi a povedali im: ‚Už je toho dosť, čo robíte! Veď celá pospolitosť, všetci sú svätí a Pán je uprostred nich. Preto sa teda vyvyšujete nad Pánovu pospolitosť?!‘” (*Nm* 16, 3)

Nepripomína vám to niečo? Ako toľkí dnešní rebeli aj títo tvrdili, že ich revolúcia je „v mene ľudu”, v záujme demokracie, za slobodu, rovnosť, bratstvo. „Kôre a spol.” chceli spolitizovať a rozdeliť Božiu rodinu. Preto zaútočili na rozdiel medzi kňazmi a ostatným ľudom ako na čosi nespravodlivo vnútené duchovnou hierarchiou „odtrhnutou” od ľudu a pyšne povznesenou nadeň.

Mojžiš ako pastier, ktorého si Boh vyvolil, aby dohliadal na jeho milované ovečky, okamžite prehliadol pobožnostkárске predstieranie Levitov, týchto rovnostárskych vlkov v ovčom rúchu, a nestrácal ani čas, ani energiu:

„Keď to Mojžiš počul, padol na tvár. Potom povedal Koremu a celej jeho skupine: ‚Ráno Pán oznámi, ktorí sú jeho a kto je svätý...‘ A Mojžiš hovoril Koremu ďalej: ‚Počúvajte, synovia Léviho! Málo vám je, že vás Izraelov Boh oddelil od izraelskej pospolitosti, aby ste... mohli... konať službu v Pánovom stánku, stáť pred celou pospolitosťou a slúžiť jej?... A teraz žiadate aj kňazstvo?! Preto ste sa ty a celá tvoja skupina spikli proti Pánovi!‘” (*Nm* 16, 4-11)

Muži verní svojej pýche a spupnosti ešte pritvrdili svoje vzbúrenecké reči a otvorený odpor proti Mojžišovi: „Nejdeme! Je ti to málo, že si nás vyviedol z krajiny, ktorá oplýva mliekom a medom, aby si nás nechal pohynúť na púšti? Chceš nad nami ešte aj neobmedzene vládnuť?" (w. 12-13).

Neuveriteľné! Kore hovorí, akoby bol Egypt v skutočnosti zasľúbenou zemou Izraela, a teda akoby bol Exodus akýmsi Mojžišovým vražedným sprisahaním. Rozum sa nám zastavuje pri toľkej bezočivosti!

No ešte šokujúcejšie je, že ľud im uveril! Boh musel zasiahnuť. Rozkázal Mojžišovi: „Povedz ľudu: Vzdialťe sa z okruhu stanu Koreho, Dátana a Abirona!" (v. 24). To, čo sa zdanlivo začínalo ako úprimné protestné hnutie, rozduchalo sa tu do plameňov otvorenej vzbury, ktorá sa mohla rozrásť do revolúcie, čo by pohltilo mnohých jednoduchých, ale pomýlených ľudí. Pre Boha a pre Mojžiša prišiel čas konať. Boli prinútení vyraziť klin klinom. Teraz, alebo nikdy:

„Tu Mojžiš povedal: ‚Po tom poznáte, že ma poslal Pán, aby som urobil všetky tieto činy, a že som nič nerobil sám od seba: Ak títo zomrú tak, ako umierajú ostatní ľudia... tak ma Pán neposlal. Ale ak Pán urobí niečo nezvyčajné, ak zem otvorí svoj pažerák a prehltnie ich so všetkým, čo majú, ak zaživa zostúpia do podsvetia, vedzte, že sa títo mužovia rúhali Pánovi!' A sotva dokončil tieto slová, rozpukla sa pod nimi pôda, zem otvorila svoj pažerák a prehltila ich... Potom vyšiel od Pána oheň a usmrtil dvestopäťdesiat mužov..." (*Nm* 16, 28-35).

Toto teda naozaj muselo všetko vyriešiť, však? No nestalo sa tak! Infekcia rozkolu sa teraz šírila medzi

ľudom. Mojžiš a Áron sa ocitli zoči-voči nahnevanému davu. „Cirkev zdola“ ich obvinila: „Vy ste zabili Pánov ľud!“ (v. 41). Pán nato udrel svoj národ morom! Okamžite zahynulo štrnásťtisíc sedemsto ľudí. Postačí to konečne ako lekcia?

OPERÁCIA PÚŠTNA BÚRKA: MOABSKÁ BOJOVÁ VÝPRAVA PROTI IZRAELU

Prešlo štyridsať dlhých rokov a prvá generácia putujúceho Izraela už povymierala. Ostal z nej už len Mojžiš a dvaja hrdinovia z výzvednej misie do Kanaánu: Jozue a Kaleb. Nasledujúca generácia sa učila v škole levitských tútorov. Dúfajme, že sa spamätala z hriešnych spôsobov svojich rodičov. Zlé zvyky však umierajú ťažko, najmä ak sa prenesú z rodiča na dieťa. Výsledok skúšobnej lehoty obrátenia teda stále zostával otvorený: Bude druhá generácia úspešná tam, kde prvá zlyhala?

Vyvolený národ sa konečne priblížil k východnej hranici zasľúbenej zeme v oblasti moabských stepí. Toto malo byť miesto, kde Boh podrobí druhú generáciu Izraelitov skúške, presne ako to urobil s prvou pod vrchom Sinaj. Nevedeli o tom, no od jej výsledku závisela celá budúcnosť Izraela.

Spočiatku to vyzeralo dobre. Úvodná skúška spočívala v sérii pokusov podplateného proroka menom Balaam, ktorého najal moabský kráľ, aby slávnostne prekliat ľud Izraela, a to v Božom mene. No každý z jeho štyroch pokusov uvaliť na nich kliatbu sa skončil tým, že ich požehnal (pozri *Nm* 22 - 24). Božie požehnanie bolo jednoducho prisilné, aby ho mohol premôcť veštec. A tak Izrael prešiel prvou skúškou so vztýčenou hlavou. Čo iné sa však dalo očakávať? Kliatba falošného proroka nemohla vôbec súperiť s Otcovým

požehnaním potvrdeným prísahou! Izrael bol bezpečný pod Božou ochranou.

Izraeliti si mohli z tohto znamenia vziať veľké poučenie a povzbudenie, keby len boli mali oči otvorené. Tie im však zaslepovala pýcha. V Balaamovom zlyhaní videli svoju zásluhu a mysleli si, že sú neporaziteľní. Nadrapovali sa ako prázdne vrecia. No ako Písmo hovorí, „pýcha (je) pred skazou..." (*Prís* 16, 18).

No skôr, než to Balaam vzdal a pobral sa kade ľahšie, rozhodol sa, že to skúsi ešte raz. Teraz však použije celkom iný prístup. Jeho rada bola jednoduchá: Ak ich nemôžeš pobiť, spoj sa s nimi, či skôr spoj ich so svojimi vlastnými peknými dcérami, ktoré sú kultovými prostitútkami pri modlárskech rituáloch boha Beélfegora (pozri *Nm* 31, 16). A tak sa aj stalo (pozri *Nm* 25, 1-9). Kto uhádne, čo nasledovalo?

Aby sme skrátili tento dlhý príbeh plný zvrátenosti, povedzme stručne, čo sa stalo: Druhá generácia Izraelitov upadla pri Betfogore do modloslužoby tak hanebne, ako ich rodičia pod Sinajom! S jediným rozdielom: teraz leviti nepohli ani prstom. Pravdu povediac, nik nepohol prstom. Okrem Finesa. Ten zdvihol nielen prst:

„A tu práve prišiel jeden z Izraelitov k svojim súkmeňovcom a viedol si Madiánčanku... pred očami celej pospolitosti... Keď to zbadal Fines, syn Eleazara, syna veľkňaza Árona, vstal zo stredu pospolitosti, vzal do ruky kopiju, šiel za Izraelitom až do skrytého oddelenia stanu a oboch... razom prebodol..." (*Nm* 25, 6-8)

Echo sinajských udalostí?! Tentoraz však len jediný levita - Fines - dostal požehnanie. A aké:

„Potom Pán hovoril Mojžišovi: „Fines... odvrátil môj hnev od Izraela, lebo horlil uprostred nich tak, ako ja horlím, a preto som nevyhubil vo svojej horlivosti všetkých Izraelitov. Preto mu povedz: Hľa, uzavriem s ním zmluvu pokoja a podľa tejto zmluvy bude kňazstvo patriť jemu a jeho potomstvu po ňom naveky...” (Nm 25, 10-13).

Možno Fines presne nezodpovedá našej predstave pastoračného kňaza - a predsa oficiálne požehnanie veľkňazského úradu bolo teraz určené Finesovmu rodu.

To, čo predstavovala udalosť so zlatým teľaťom pre prvú generáciu pod Sinajom, to znamenala epizóda s kultom Beélfegora pre druhú generáciu na moabských stepiach. Podstatou oboch bolo modlárstvo a sexuálna nemravnosť. Kým leviti si pod Sinajom vyslúžili účasť na požehnaní kňazského úradu za to, že tam vykonali Božiu pomstu, Fines tu dostal ako odmenu za podobný akt ešte väčšie požehnanie v podobe veľkňazského úradu.

Aké zmeny však spôsobilo odpadlivosť druhej generácie Izraelitov v ich vzťahu k Bohu? A ako ovplyvnia tieto zmeny charakter zmluvy medzi Bohom a Izraelom v budúcnosti? Obidve tieto otázky sa vyjasnia, keď Mojžiš uvedie do platnosti deuteronomickú zmluvu.

VÝCHOVA TVRDOHLAVÉHO A REBELANTSKÉHO SYNA

Mojžiš si uvedomil, že prichádza čas jeho odchodu z tohto sveta. Aké však muselo byť preňho ťažké odchádzať, keď bol svedkom, ako štyridsať posledných rokov jeho úsilia vyšlo nazmar modloslužobou Beélfegorovi!

Čo mu teraz ostávalo iné ako sadnúť si a napísať poslednú vôľu a testament? To aj urobil. Nazývame ho **Deuteronómium (Druhozákon)** (pozri **Dt** 31 — 33).

Deuteronómium je pre päť Mojžišových kníh tým, čo je Ján pre štyri evanjeliá: je to posledná, ale najhlbšia kniha. Tu môžeme podať iba stručný prehľad jeho mnohostranného obsahu, ako testament, dohoda, ústava, test, súbor predpisov a prorockvo.

Deuteronómium vyznieva ako posledný Mojžišov odkaz, jeho posledná vôľa a testament, má však jednu zvláštnosť: celková štruktúra tejto biblickej knihy odráža starú literárnu formu dohôd - zmlúv, ktorú bežne používali Chetiti (aj iní) v 2. tisícročí pred Kristom. Okrem podobnej literárnej formy kniha má ďalšie zvláštne paralely. Napríklad tieto staré dohody - zmluvy - vnucovali králi (alebo panovníci) kolóniám (alebo vazalom), v ktorých mohlo dôjsť k vzburám, obyčajne tak, že podriadená stránka bola daná pod prísahu - prekliatie, podobne ako to Boh nariadil Mojžišovi urobiť s Izraelom (pozri **Dt** 27 — 28). Ďalšia paralela spočíva vo fakte, že panovníci a vazali sa **vždy** oslovovali ako otec a syn (napríklad: „Som tvoj sluha a syn“, „Som tvoj kráľ a otec“), tak ako to robí Boh voči Izraelu v **Deuteronomiu** (pozri/5í 8, 5; 14, 1; 32, 5-6. 19-20).

Prečo sú tieto okolnosti také dôležité? Lebo dokazujú, že **Deuteronómium** slúžilo ako zmluvné pravidlá na spravovanie Božieho nespratného syna Izraela, ako jeho národná ústava („kniha Tóry“), a v tejto funkcii kniha slúžila po stáročia až do Ježišovho príchodu.¹ **Deuteronómium** zároveň odobrilo Jozueho ako Mojžišovho oficiálneho nástupcu a svetskú hlavu štátu (pozri **Dt** 31, 7 - 23; 34, 9 - 12) a zároveň ho podriadilo Finésovi - veľkňazovi nad levitmi a duchovnej hlave Izraela.

Deuteronomickú zmluvu musíme odlišovať od sinajskej, aspoň v istom zmysle. **Deuteronómium** samo o tom

jasne hovorí: „Toto sú slová zmluvy, ktorú nariadil Pán Mojžišovi uzavrieť so synmi Izraela v moabskej krajine, okrem tej zmluvy, ktorú s nimi urobil na Horebe [Sinaji]"(£)29, 1).

Obe zmluvy boli uzavreté v odlišných časoch a na odlišných miestach: prvá na Sinaji, druhá o štyridsať rokov neskôr v Moabsku; aj odlišným spôsobom: prvú uzavrel Boh tak, že priamo hovoril k národu, kým druhú tak, že nariadil Mojžišovi pripraviť ju a uzavrieť. Na vrchu Sinaj sa Boh zjavil Izraelitom v ohni a dyme, ale v Moabsku neprehovoril a neukázal sa. Boh nehovoril priamo k svojmu ľudu už štyridsať rokov; od čias, keď mnohí z druhej generácie boli ešte v plienkach.

Odvtedy boli poškvrnení, keďže sa klaňali Beélfegorovi, a tak ťažkým hriechom poškvrnili i stránky *Deuteronomia*, „knihy zákona", ktorý Mojžiš Izraelu vyhlásil na moabských stepiach hneď po ich apostáze a práve kvôli nej.²

Ako sme videli, po zrade so zlatým teľaťom si Izraeliti zaslúžili smrť. Namiesto toho dostali „podmienku", čiže akoby podmienený trest, a boli postavení pod prísny dozor levitov a Mojžiša ako akéhosi sociálneho kurátora určeného súdom. Po mnohých ďalších priestupkoch v tejto skúšobnej dobe bol Izrael odsúdený na štyridsať rokov nútených prác v púšti. Môžeme povedať, že v čase, keď mu vypršala doba trestu, na moabských stepiach zasadol tribunál, ktorý zistil, že Izrael sa nenapravil a že sa nachádza v stave pohrdania súdom, takže ho ešte nemožno prepustiť. Čo by ste urobili, keby ste boli sudcom a otcom Izraela?

V *Deuteronomiu* Boh zachoval mnoho pôvodných podmienok prvej Izraelovej skúšobnej lehoty. Museli zostať pod dohľadom levitov. Jozue vystriedal Mojžiša ako poručník. No skôr ako by sudca prepustil svojho syna na slobodu, uznal za potrebné pridať tri súbory

podmienok, aby Izrael mohol žiť doma namiesto vo väznici: zákonné úľavy, ustanovenia o obradoch a uzdravujúce kľiatby.³ Všetky tieto prvky sú veľmi osobité a vlastné pre **Deuteronomium**. Boli doň vložené najmä pre Izraelovu tvrdosť srdca (pozri **Mt** 19, 8).

OTEC, ČO PLNÍ SLUBY AJ VYJEDNANÉ KOMPROMISY

Prvý súbor podmienok mal formu morálnych kompromisov a úľav v zákone, ktorými Mojžiš povolil napríklad rozvod a nové manželstvo (pozri **Dt** 24, 1), manželstvo s cudzinkami-otrokyňami (pozri **Dt** 2, 10-14), vyhladzovacie vojny proti Kanaánčanom (pozri **Dt** 20, 16-17) a iné podobné veci. V mnohých osobitných zákonoch **Deuterómia** sa prejavuje poľavenie Boha v nárokoch, zmiernenie normy na realistickejšiu úroveň požiadaviek voči hriešnemu Izraelu. Predtým sa Boh už viackrát v mnohých ohľadoch prispôbil hriešnosti a slabosti Izraela, no tieto úľavy nevpísal do svojho svätého zákona. Teraz však, keď sa **Mojžiš** stal zákonodarcom Izraela, podaktoré zákony stanovené v **Deuteróniu** tolerujú niektoré menšie zlá bez toho, aby sa do toho vťahovala alebo aby sa kompromitovala Božia spravodlivosť. Aristoteles možno myslel na Mojžiša, keď charakterizoval múdrego a rozvážneho zákonodarcu ako takého, ktorý musí byť ochotný tolerovať - a regulovať - menšie zlá, aby predišiel väčším. V každom prípade prorok Ezechiel mal na mysli práve Mojžiša, keď hovoril o deuteronomických zákonoch, ktoré zaviedol pre druhú generáciu Izraelitov na púšti:

„Ale synovia sa vzbúrili proti mne, nekráčali podľa mojich príkazov, nezachovávali moje práva

a nekonali podľa nich, hoci má človek... podľa nich žiť... Vtedy som si zaumienil, že vylejem na nich svoju rozhorčenosť a vyplním na nich svoj hnev na púšti. Jednako som si odvrátil ruku a konal som pre svoje meno, aby sa neznesvätilo v očiach národov... Nuž aj ja som im dal nedobré príkazy a práva, ktoré im neslúžili k životu" (*Ez* 20, 21 -25).

Čoskoro v našich úvahách budeme mať dôvod vrátiť sa k výrokom Ezechiela o deuteronomických zákonoch a obradoch.

Jedným z jasných príkladov ústupčivého, zmierneho deuteronomického zákona, ktorý je „nedobrý“, je tiché povolenie rozvodu a druhého manželstva. Totiž morálny zákon, ktorý Boh sám dal na Sinaji, nehovoril o rozvode a už vôbec nie o druhom manželstve. Tu po prvý raz *Deuteronomium* toleruje a upravuje oboje (pozri *Dt* 24, 1-4). Ako povedal Ježiš: „Mojžiš vám pre tvrdosť vášho srdca dovolil prepustiť vaše manželky; ale od počiatku to nebolo tak" (*Mt* 19, 8). *Deuteronomium* zmiernilo niektoré zo zákonov týkajúcich sa polygamie a manželstva s cudzinkami a otrokyňami (konkubínami). Súčasne však kňazi a Léviho synovia museli zachovávať omnoho prísnejšiu manželskú morálku: nesmeli sa ženiť s nepannami a rozvedenými (pozri *Lv* 21, 7-14; *Ez* 44, 22). Predpokladá sa, že nemali dovolený ani rozvod a nové manželstvo (pozri *Mal* 2, 1-16).

Ďalším príkladom rozdielnosti sinajskej zmluvy a Druhozákona sú kontrastujúce opatrenia proti Kanaánčanom. Na Sinaji boli zmluvy alebo miešané zväzky s Kanaánčanmi zakázané (pozri *Ex* 23, 23-32), kým v *Deuteronomiu* Mojžiš nariadil vyhladzovaciu vojnu (*cherem*) Izraela proti ich mužom, ženám a deťom (pozri *Dt* 20, 16-17). Ježiš reagoval na tento druh dvojakeho

prístupu takto: „Počuli ste, že bolo povedané: ‚Milovať budeš svojho blížneho a nenávidieť svojho nepriateľa.‘ Ale ja vám hovorím: Milujte svojich nepriateľov...” (*Mt* 5, 43 - 44).

MOJŽIŠ DÁVA IZRAELITOM OBRADY

Druhú skupinu pokynov Deuteronómia tvorili rituálne predpisy vyžadujúce obetovanie prvorodených samčiek z dobytku a oviec (pozri *Dt* 15, 19-20) v hlavnej svätyni (pozri *Dt* 12, 5- 18). Tieto zákony možno vnímať ako protiváhu prvej série, pretože tento druhý súbor slúžil na to, aby pripomenul Izraelu jeho povolanie k svätosti, hoci na nižšom stupni ako u levitov.

Pripomíname, že zvieracie obety boli nariadené až po zrade so zlatým teľaťom. Počas štyridsaťročného putovania púšťou vždy, keď chcela mať rodina na obed mäso, museli priniesť k svätostánku zviera, aby ho mohli levitskí kňazi pri rituálnej obete zabiť. Výnimky v tomto prípade neboli prípustné, až kým Izrael nebol pripravený na vstup do zaslúbenej zeme, kde by dodržiavanie tohto zákona bolo prakticky nemožné.

V *Deuteronómiu* Mojžiš dovolil Izraelitom zabíjať zvieratá aj mimo obiet, aby sa mohli konzumovať (pozri *Dt* 12, 15-24). No prvorodených samcov „čistých“ zvierat museli oddeliť a každý rok priviesť do hlavnej svätyne, kde ich kňazi obetovali ako svätú obeť Bohu. Takto Boh držal Izrael v ustavičnej pokore tým, že si musel neustále pripomínať svoj hriech a potrebu odčiniť ho. Ezechiel mal zrejme na mysli osobitné zákony *Deuteronómia* s ich vlastnými obradmi, keď vyhlásil: „Nuž aj ja som im dal nedobré príkazy... Poškvrňoval som ich ich darmi, tým, že nechali prechádzať (cez oheň) všetko, čo otvára lono... aby vedeli, že ja som

Pán" (*Ez* 20, 25-26). Dôvod pre druhú sériu (obradných) nariadení je dvojaký: odvádzali Izraelitov od výšin, ktorými bol posiaty celý Kanaán, kde sa pohanské národy klaňali modlám a prinášali im zvieracie obety; a poskytovali Izraelitom pozitívny spôsob služby Bohu (a jeho kňazom) tým, že mali prinášať svoje obety do jeho hlavnej svätyne, ktorou sa neskôr stal jeruzalemský chrám.⁴ (O tomto sa píše v „zákone o povinnostiach budúceho kráľa" [pozri *Dt* 17, 14-20], ktorý preskúmame v nasledujúcej kapitole.)

UZDRAVUJÚCA KLIATBA

Tretia séria podmienok *Deuteronomia* sa nachádza v jeho závere, kde Mojžiš oficiálne a slávnostne s istotou vyhlasuje, že všetky zmluvné kliatby nevyhnutne postihnú Izrael v určitom čase vo vzdialenej budúcnosti (pozri *Dt* 30, 1-10; 31, 16-29). Predtým Mojžiš uvrhol izraelský národ pri oficiálnom skladaní prísahy do podmienených kliatob (pozri *Dt* 27, 1-26). V nasledujúcej kapitole potom pokračoval podrobným opisom príšerných hrôz týchto kliatob: choroby, porážky, skaza, vyhnanstvo (pozri *Dt* 28, 15-68).

No počkať! Vari Mojžiš neoznámil tieto hrozné tresty len ako hypotetické možnosti? Inými slovami: **ak** Izrael zhreší, bude prekliaty; **no ak** bude poslúchať, bude požehnaný. Je to tak? Nuž, nie celkom! Musíme pokračovať v čítaní, pretože nasledujúce tri kapitoly podávajú požehnania a kliatby už nie ako alternatívne možnosti, ale ako za sebou nasledujúce skutočnosti.

„**Ked'** na tebe vyplnia všetky tieto slová, požehnanie i kliatba, ktoré som ti predložil, a pripustiš si ich k srdcu uprostred všetkých národov, medzi

ktoré ťa Pán, tvoj Boh, rozptýli, a keď sa vrátiš k nemu... celým svojím srdcom a celou svojou dušou... Pán, tvoj Boh, zmení tvoj údel, zmiluje sa nad tebou a znova ťa zhromaždí spomedzi všetkých národov, medzi ktoré ťa predtým rozptýlil" (*Dt* 30, 1-3).

Všimnite si, čo nasleduje po tých osudných kliatbach: zaručené požehnanie budúceho obrátenia, návratu a obnovy Izraela. Čiže kliatby neboli len trestajúce, ale aj uzdravujúce a vykupujúce.

Lenže ako si mohol byť Boh taký istý, že po štyridsiatich rokoch spupnosti sa jeho syn napokon predsa spamätá? Možno to bolo len jeho pranie. Mohlo by to tak byť, keby Boh nepripojil len o tri riadky ďalej až neuveriteľný a uchvacujúci prísľub: „**Pán, tvoj Boh, obreže tvoje srdce i srdce tvojho potomstva**, aby si miloval Pána, svojho Boha, celým svojím srdcom a celou svojou dušou, aby si mohol žiť" (*Dt* 30, 6).

Aký odvážny sľub! Najmä vzhľadom na skorší príkaz adresovaný Izraelu: „Obrežte si teda predkožku svojho srdca!" (*Dt* 10, 16). Presun z Božieho príkazu („Obrežte si teda srdce!") na Boží prísľub („Pán obreže tvoje srdce") je veľmi dôležitý. Zdôrazňuje totiž najdôležitejší aspekt zmluvy: Izrael môže a musí dôverovať Bohu, že sa postará o všetky jeho potreby, zvlášť tie najhlbšie. Pozitívny Boží prísľub, že obreže Izraelovo srdce, prezrádza, že Boh bude musieť zasiahnuť, rozhodne a výkupné, v prospech Izraela, aby sa mohol vyslobodiť z kliatob deuteronomickej zmluvy. Izrael sa zachráni, no iba jednostranným zásahom Otca niekedy v budúcnosti.

Obrezané srdce bola nielen komplikovaná metafora, ale aj udivujúci obraz. Obriezka ako chirurgický úkon nebola mienená ako zákrok, ktorý si človek vykoná sám;

o čo väčšmi to platí pre vnútornú obriezku srdca, ak si to vôbec možno predstaviť. Popri predstave, že ten, kto bude obrezávať, bude vlastne Boh, ako mal Izrael interpretovať symboliku srdca, ktoré musí byť **ohrezaný**. Veď namiesto **tohto** mohol použiť iné sloveso.

Ak mal Boh robiť niečo so srdcom Izraela, nuž prečo ho nemal radšej živiť, očisťovať, posilňovať, osvecovať či odievať? Prečo ho mal práve **ohrezať**? Vari to nenaznačuje, že Izraelovo srdce musí byť „obrezané“ od hriechu a telesných závislostí? To sa však ľahko povie! Takúto vnútornú operáciu mohol urobiť na svojom synovi jedine Otec. Pretože Otec bol aj lekárom, **Deuteronomium** ohlásilo presne to, čo lekár predpísal: operáciu srdca! **Deuteronomium** ukázalo pacientovi, čiže Izraelu, že predpísaný operačný zákrok je prísľubom a prorockom, ktorého uskutočnenie si bude vyžadovať skutočného božského kardiochirurga.

Ezechiel pravdepodobne mal na mysli práve tento text **Deuterómia**, keď vyslovil svoj najslávnejší prorocký výrok:

„Toto hovorí Pán, Boh: ... budem konať... z úcty k svojmu svätému menu, ktoré ste hanobili medzi národmi, ku ktorým ste prišli... A národy spoznajú, že ja som Pán, keď na vás pred ich očami ukážem, že som svätý, - hovorí Pán, Boh. Vezmem vás spomedzi národov, zhromaždím vás zo všetkých krajín a zavediem vás do vlastnej krajiny. Potom na vás vylejem čistú vodu a budete očistení od všetkej špiny. Od všetkých vašich modiel vás očistím. **Dám vám nové srdce** a vložím do vás nového ducha. **Odstránim z vášho tela srdce kamenné a dám vám srdce z mäsa**. Vložím do vás svojho ducha a spôsobím, že budete kráčať podľa mojich príkazov... budete mojim ľudom

a ja budem vašim Bohom" (*Ez* 36, 22-28; pozri *Riml*, 29; *Koll*, 11-13).

Ezechiel videl „nový exodus", ktorý čaká na Izrael v budúcnosti. Videl aj to, ako zmluvné kľatby *Deuteronomia* mali slúžiť spásnemu cieľu: tým, že Boh vydal Izraelitov napospas národom, ktorých bohov uctievali, Otec nechal svojho rebelantského syna, nech si ide svojou cestou, kým sa nespamätá.

Dovtedy *Deuteronomium* zostávalo tým predpísaným režimom, ktorého cieľom bolo izolovanie pacienta a jeho zaočkovanie proti ďalšej nákaze. Dejiny Izraela však ukázali, že karanténa ani očkovanie nikdy naozaj nedosiahli svoj cieľ. Pacienta nezachráni nič okrem transplantácie srdca! A presne to oznamoval Ezechiel: „... dám vám nové srdce... odstránim z vášho tela kamenné srdce a dám vám srdce z mäsa" (v. 26).

Môžete sa opýtať: Prečo Boh nedal Izraelu nové srdce hneď od začiatku? Mojžiš musel poznať odpoveď, veď Boh mu to vysvetlil. Boh dokonca kázal Mojžišovi, aby Izraelu povedal: „... Pán vám nedal srdce, aby chápalo, oči, aby videli, a uši, aby počuli!" (*Dt* 29, 4). Nuž, povedz nám, Mojžiš, prečo?

Odpoveď je prostá: „Nič nemáte, lebo neprosíte" (*Jak* 4, 2). Boh nechce rozmaznávať svoje deti. Je dosť múdry a obozretný: nedáva svoje dary tým, čo o ne neprosia. Také niečo by Izrael povzbudilo len k väčšej nevďačnosti. A to bola oblasť, kde ho teda vôbec nebolo treba povzbudzovať. Nuž prečo Izraeliti neprosili o nové srdce? Lebo si mysleli, že ho nepotrebujú! A to bolo jadrom problému Izraela: totiž problém s jeho vlastným srdcom!

Hlavným zámerom *Deuteronomia* bolo presvedčiť Izrael, že potrebuje nové srdce. Ako konštatuje Augustín: „Zákon nám bol daný nato, aby sme prosili o milosť;

milosť nám bola daná nato, aby sme naplnili zákon."⁵ Podobnú tézu vyzdvihuje *Evanjelium podľa Jána*: „Lebo ak zákon bol daný skrze Mojžiša, milosť a pravda prišli skrze Ježiša Krista" (*Jn* 1, 17).

MOJŽIŠ: PREDOBRAZ KRISTA

Tieto úvahy nám pomáhajú nazrieť do tajomstva, s akým božstvom to mal Mojžiš do činenia. Aký je to vlastne Boh, ktorý prikazuje zabiť nevinného baránka, pokropiť veraje jeho krvou a potom ho dať ľuďom jesť - lebo ináč prídu o svojho prvorodeného syna rukou ničiteľa? Čo je to za Boha?

Je to ten istý Boh, akého máme v Ježišovi Kristovi!

Veď Ježiš prišiel ako nový Mojžiš. Ako bol novorodenec Mojžiš takmer zahubený na základe faraónovho výnosu, takisto dieťa Ježiš muselo utekať pred Herodesovým kráľovským rozkazom, že všetci chlapci vo veku do dvoch rokov musia zomrieť. A kam s ním Jozef a Mária utekali do bezpečia? Do Egypta! Matúš cituje Ozeáša, ktorý hovorí o Exode, keď vraví: „Z Egypta som povolal svojho syna" (*Mt* 2, 15; pozri *Oz* 11, 1).

Ak bol Izrael prvorodeným Božím synom, o čo viac ním bol Ježiš Kristus! Ak bol Izrael vyvedený z Egypta, takisto bol Kristus. Ak bol Izrael vyslobodený cez vody, aj Ježiš prešiel cez vody Jordánu v krste. Tak ako bol Izrael pokúšaný štyridsať rokov na púšti a ako sa Mojžiš postil štyridsať dní na vrchu Sinaj, tak sa Ježiš štyridsať dní postil na pustatine.

Mojžiš vystúpil na vrch, aby prijal Boží zákon Starej zmluvy, zatiaľ čo Ježiš vystúpil na vrch, aby nám dal zákon Novej zmluvy (blahoslavenstvá). Mojžiš dal ľudu Desatoro spolu s hrozbami kliatob v prípade porušenia, zatiaľ čo Ježiš nám v blahoslavenstvách dal zákon plný

požehnaní, ktoré prisľúbil Boh. Mojžiš ponúkol Bohu seba samého ako obetného baránka, aby odvrátil od ľudu časný trest, kým Pán Ježiš zomrel na kríži, aby z nás sňal večný trest tým, že nás zmieril s Otcom a naplnil nás svojím Duchom.

Mojžiš vytvoril národnú teokratickú vládu z dvanástich vodcov dvanástich kmeňov spolu so sedemdesiatimi staršími. Ježiš si vybral dvanástich učeníkov a povedal im, že budú sedieť na dvanástich trónoch a vládnuť dvanástim kmeňom Izraela. Určil tiež ďalších sedemdesiatich dvoch učeníkov, ktorým zveril časť svojej moci (pozri L* 10, 1-20).

Sú tieto očividné paralely medzi Mojžišom a Ježišom obyčajnou náhodou? Vôbec nie. Ježiš sám sa pokladal za nového Mojžiša, ktorý dáva ľudstvu novú zmluvu, aby vytvoril nový Izrael, nový vyvolený národ. Keď nasytil päťtisícový zástup, ľud volal: „Toto je naozaj ten prorok, ktorý má prísť na svet" (*Jn* 6, 14).

Jedine skrze Krista sa Božia rodina konečne mohla vyslobodiť z útlaku hriechu a modloslužby! Ježiš vyvádza svoj ľud z otroctva hriechu tak, ako Mojžiš vyviedol Izraelitov z otroctva egyptského faraóna. Ježiš učil svojich učeníkov, že ako Mojžiš dal ich predkom mannu z neba, tak im jeho Otec dáva nebeskú mannu: pravý chlieb života: „Ja som chlieb života. Kto prichádza ku mne, nikdy nebude hladovať, a kto verí vo mňa, nikdy nebude žízniť" (*Jn* 6, 35).

A čo sa týka Paschy, Kristus je skutočný prvorođený Syn, ktorý bol zabitý. On je ten bezchybný, nepoškvrnený Baránok bez polámaných kostí, Baránok, ktorý bol zabitý, ktorý obmyl svet svojou krvou a ktorého telo máme požívať (pozri / *Kor* 5, 7). Na svätej obete Eucharistie sa zúčastňujeme preto, aby sme vytvárali jednotu v Božej rodine. Naša jednota sa uskutočňuje, keď jeme veľkonočného Baránka Novej zmluvy, ktorého

prijímame každú nedeľu, alebo - ak je to možné - dokonca každý deň.

POUČENIE PRE VŠETKÝCH

Vďaka Bohu, Otcovi, za jeho nádherný plán spásy a za jeho uskutočnenie! Keď sa obzrieme späť zo zorného uhla Krista, vidíme, že celá mojžišovská zmluva, počnúc Paschou a Exodom a pokračujúc putovaním národa púšťou až po moabské stepi, bola mohutnou prípravou na definitívny prejav Božieho milosrdenstva v Kristovi a v Duchu Svätom.

Navzdory všetkému Mojžiš vďaka Otcovej milosti úspešne pretvoril Abrahámovu kmeňovú rodinu na rodinu Božieho národa. Pomocou tohto zdráhavého vodcu Pán zreorganizoval svoj ľud a postaral sa oň. Napriek opakujúcim sa rebéliám na púšti sa Izraeliti nakoniec predsa len zjednotili na spoločnom ciele: získať dedičstvo, ktoré im Boh prisľúbil.

Aj tu platí: ľahšie sa to povie než uskutočniť. Ako čoskoro uvidíme, izraelský národ ťažko hľadal svoju cestu z púšte. To však platí pre všetky Božie deti, vrátane nás, do dnešného dňa: všetci zakúšame ten istý zápas, aby sme mohli zažiť naplnenie Božích sľubov v našom živote. Kiež nám Boh dá silu a odvahu vytrvať lo kráčať vpred, krok za krokom.

„TAK SI DNES VYBERTE,
KOMU CHCETE SLÚŽIŤ..."

Od dobytia krajiny po kráľovstvo

Každý rodič dobre pozná tento pocit. Vaše krásne bábätko rastie a učí sa rozprávať. Potom zrazu objaví slovo, ktoré všetko zmení: NIE!

Najprv to znie veľmi milo. No keď to počujeme už po stý raz, čiže asi na druhý deň, prestane to byť až také milé. Naopak, začne to dosť rozčuľovať. Spomínam si na vlastné znechutenie, keď som bol čerstvým otcom. Na batôľa vyzeral syn veľmi vzdorovito a vzpurne! Ako sa potláča domáca vzbura?

No keď náš druhý syn začal robiť to isté, uvedomil som si, že je to len vývinový stupeň osobného presadzovania sa, ktorým prechádza väčšina detí. Predsa to však nebolo ľahké, až raz večer, pri stole...

Syn odmietol jesť večeru a rodičovské nabádanie bolo zbytočné. Z úst sa mi zrazu vyšmykli nesprávne slová. „Chceš jablkové pyré?" Ani neuvažoval o ponuke. Zdvhol hlavu a zajačal svoje nové obľúbené slovo: „NIE!"

Tento raz som však bol pripravený. „Povedz ockovi NIE." V zlomku sekundy prišlo jeho druhé NIE! „Ešte raz povedz ockovi NIE." Teraz sa zháčil, no predsa to znovu povedal. Výraz jeho tváre prezradil, že si všimol

určitú zmenu. Situácia sa otočila. Keď sa celá procedúra zopakovala ešte päťkrát, chlapec zmäkol. Vzrušenie z novoty bolo preč.

Ani netušil, že túto lekciu otcovskej múdrosti som odkukal zo štúdia otcovského spôsobu, akým Boh zaobchádzal s hriešnym Izraelom, a z toho, ako Pán aj na krivých riadkoch dokázal písať rovno. To platilo najmä po Mojžišovej smrti, od čias Jozueho a sudcov až po založenie dávidovského kráľovstva.

OD JOZUEHO K SUDCOM

Mojžiš pred smrťou stihol zazrieť zasľúbenú zem z diaľky, z vrchu Nebo, na ktorom zomrel (pozri **Dt34**, 1 - 6). Veľmi si dal záležať na tom, aby pripravil Jozueho ako svojho nástupcu: „Jozueho naplnil duch múdrosti, lebo naň Mojžiš vložil svoje ruky; a synovia Izraela ho poslúchali..." (**Dt** 34, 9).

Jozue voviedol vyvolený izraelský národ cez rieku Jordán do Kanaánu. Dobývanie zasľúbenej zeme sa začalo. Najprv nariadil obriezku všetkých synov Izraela, aby mohli sláviť Paschu (pozri **Joz** 5). Potom ich pripravil na obliehanie Jericha, kanaánskeho opevneného mesta s prakticky nedobytnými múrmi (pozri **Joz** 6).

Podľa Pánových pokynov Jozue určil nevídaný bojový plán. Rozkázal, aby namiesto overeného zvyku použiť na obliehanie ozbrojených vojakov viedli vojsko kňazi. Nariadil im, aby niesli archu zmluvy vpredu a aby za ňou kráčalo dvanásť kmeňov. Takto potichu obišli mesto šesťkrát za šesť dní, vždy raz za deň. Na siedmy deň ho mali obísť sedemkrát a kňazi mali trúbiť na trúbach a ľud mal kričať.

Úplne nevídaná stratégia, čo myslíte? Avšak dokonale účinná, lebo bojoval Pán. Aký vynikajúci spôsob,

ako vybudovať v Izraeli dôveru v Božiu moc a úctu voči kňazom!

Otec vydal jasné rozkazy: vyžeňte pred sebou obyvateľov z krajiny; zničte všetky modly; spustošte všetky ich výšiny; a zmocnite sa zeme (pozri *Nm* 33, 51-53). Zároveň ich prísne vystríhal: „Ale ak nevyženiete pred sebou obyvateľov krajiny, tak tí, ktorých ponecháte, budú tŕním vo vašich očiach a ostňami vo vašich bokoch a budú vás utláčať v krajine, v ktorej budete bývať. A čo som si zaumienil urobiť im, urobím vám!" (w. 55-56).

Po porážke Jericha Izraeliti obsadili veľkú časť zasľúbenej zeme, *nie však celú*. Nevyhnali *všetkých* obyvateľov a nezničili *všetky* modlárske predmety. Ich rýchle úspechy im stúpili do hlavy. Ochabli. Ba ešte horšie: začali si brať za ženy Kanaánčanky a tie ich zaťahovali do modlársrva, pred čím ich vystríhal Mojžiš. Zlo dokáže trepzlivo čakať.

PRESKAKUJEME

„Dlhý čas po tom," hovorí Písmo, „keď bol Jozue už starý a v pokročilom veku... zvolal celý Izrael..." (*Joz* 23, 1-2). Práve rozdelil zasľúbenú zem medzi dvanásť kmeňov a obával sa, že Izrael sa čoskoro zase vzdiali od Pána. Vykonal teda obrad obnovy zmluvy, aby ľudu pripomenul, čo všetko Boh pre nich vykonal. Keď im uložil, aby boli verní a vytrvalí v dodržiavaní Mojžišovho zákona a v láske k Bohu, všetok ľud zvolal: „Amen!" No Jozue vedel, že srdce Izraela je ešte stále rozdelené a dodržať sľub bude ťažšie, ako sa k nemu zaviazat' (pozri *Joz* 24, 19-27).

Potom nasledovalo obdobie sudcov, v ktorom Izrael prechádza z jednej krízy do druhej. Ide o fascinujúce

čítanie, ktoré sa však v istých cykloch stále opakuje: Izraelov hriech, otroctvo, nárek a volanie o pomoc, záchrana a znova nečakaná Božia veľkorysosť.

Takúto sínusoidu pozorujeme u Izraela v celej **Knihe sudcov**. Najprv ľud upadol do hriechu. Potom Otec dopustil, aby ich nepriatelia porazili a odviekli do otroctva. To zas viedlo ľud k úpenlivým prosbám o pomoc. Keď Boh počul ich kvílenie, poslal sudcu, aby ich vyslobodil z poroby.

Spravodlivý záchranca priniesol dočasnú politickú slobodu, čo znova umožnilo ľudu verne slúžiť Bohu... na chvíľu. Nato ich Otec znova požehnal a darilo sa im. Napokon znova začali upadať. Vernosť teda priniesla hojnosť, ktorá zas splodila ochabnutosť a zanedbávanie. Potom prišiel pád a po ňom odpustenie a sloboda. Pri každej Božej skúške Izrael dostával samé päťky!

Tento cyklus pokračoval cez dlhú reťaz dvanástich sudcov. Izrael nebol schopný poučiť sa, čo vždy znamenalo, že celý proces sa musel začať odznova. Ale ruku na srdce - nám sa azda lepšie darí sledovať Božie cesty?

STAČILO! DAJ NÁM KRÁĽA!

Reťazec dvanástich sudcov sa uzavrel. Nie preto, že by Izraeliti vyšli zo svojho bludného kruhu, ale pre priestupky sudcov (ako Samson) a skazenosť levitov (pozri **Sdc** 17 — 19). Problém skazených kňazov prenasleduje Božiu rodinu v každom čase. Kňazi, ktorí zneužívajú svoju moc, spôsobujú neslýchané škody Božiemu ľudu.

Typickým výstražným príkladom kňaza, ktorý zviadol Izraela, bol Heli (pozri **1 Sam** 1-4). Heli ako služobník oltára prinášal Pánovi obety v Šíle. Každý rok

tam na sviatky prichádzali ľudia zo širokého okolia. Pri jednej takejto príležitosti istá Anna sprevádzala svojho manžela Elkánu na každoročnej púti do Šila. Počas putovania sa Elkánova druhá manželka kruto vysmievala z Anny pre jej neplodnosť. Anna horko plakala a vrúčne prosila Pána o dieťa, ktoré sľúbila zasvätiť službe jemu.

Boh vyslyšal Anninu srdcervúcu prosbu a požehnal jej synčeka, ktorému dala meno Samuel. Keď Anna chlapča odstavila, zanesla ho späť k Helimu, ktorý si ho adoptoval a vychovával ku kňazstvu spolu so svojimi dvoma naničhodnými synmi Ofnim a Finésom. Títo dvaja chlapci spôsobovali iba problémy, pretože otec ich odmietal trestať - ba boli stále horší (pozri *1 Sam 2*, 12-17).

Keď Heli zostarol, ľud sa začal obávať, že jeho skazení synovia ho vystriedajú vo veľkňazskom úrade. Raz v noci Boh navštívil mladučkého Samuela s hrozivým posolstvom: chystá sa potrestať bezbožnosť Heliho domu. Pán vyslovil aj svoj úmysel založiť nový kňazský rod skrze Samuela. Chlapec nerád oznamoval toto prorocké slovo svojmu adoptívnemu otcovi Helimu, ktorý sa musel bezmocne dívať, ako sa tragédia rozvinie.

Ofni a Fines niesli archu zmluvy do boja proti Filištíncom, v ktorom obaja padli. Keď sa Heli dozvedel, že nepriateľ ukoristil archu a jeho synovia sú mŕtvi, spadol zo svojho kresla, zlomil si väz a zomrel. Finésova manželka zomrela pri pôrode po tom, čo si vypočula hroznú správu o smrti manžela a svokra. Pred vydýchnutím zakvílila: „Odišla sláva od Izraela, lebo ukoristili Božiu archu" (*1 Sam 4*, 22).

Všemohúci však ukázal, ako dobre sa vie brániť. Keď Filištínci zanesli archu do domu Dagona, svojho hlavného boha, Pán niekoľkokrát zvalil ich najvýznamnejšiu modlu na tvár. Potom poslal na ľud Azotu smrteľné

vredy, takže už viac nedokázali uniesť ťarchu Božieho dopustenia. Filištínci urýchlene vrátili archu Izraelitom aj s uzmierujúcimi darmi.

Vtedy Samuel začal svoju vládu ako bezúhonný sudca. Vyzýval ľud, aby sa obrátil a zbavil sa cudzích bohov. Rozsudzoval všetky ich sťažnosti. Postavil pamätný kameň, aby im pripomínal Božiu pomoc. Keď Samuel zostarol, chystal sa určiť svojich synov za sudcov nad Izraelom. Pravdepodobne predpokladal, že len takto môže Pán splniť svoj sľub, že ustanoví kňazský rod skrze Samuela. Bol v tom istý problém: „Jeho synovia však nekráčali jeho cestami, išli za ziskom, prijímali dary a prevrátili právo" (*1 Sam* 8, 3).

Keď si starší ľudu predstavili, že by starého Samuela nahradili jeho podkupní synovia, konečne prejavili záblesk prezieravosti: „Och, len to nie! To by bolo ako s Héliom. Už toho máme dosť! Chceme kráľa, ako majú všetky národy. Nechceme viac týchto chabých kňazov, čo nevedia vychovávať svojich synov. Viac sa nechceme strachovať o osud nasledujúcej generácie, keďže my sami nemáme politickú moc a národ ohrozujú nepriatelia zo všetkých strán." (Pravdaže, neuvedomovali si, že s kráľmi budú mať rovnaké problémy.)

Samuelovi sa ich žiadosť nepáčila. Určite sa cítil v istom zmysle odmietnutý. Bol pritom dostatočne múdry, aby prekukol ich pochybnosť; dožadovať sa monarchie nebolo skutočným riešením. Takýto krok určite len znásobí problémy Izraela.

Pán však povzbudil Samuela, aby to nebral osobne. V skutočnosti mu hovoril asi toto: „Oni neodmietajú teba. Odmietajú mňa ako svojho kráľa. Teraz choď a oznám im, že budú mať, čo chcú. Chcú kráľa - budú teda mať kráľa. To bude pre nich môj trest. Teraz už nebudú platiť len jedny desiatky pre kňazov, ale dvoje desiatkov: kňazom i kráľovi. Kráľ bude brať desiatky

zo všetkého: zo stád, z úrody, zo synov, z dcér, z majetku, zo všetkého. Upozorni ich, aby to vedeli."

Keď Samuel zanesol tento odkaz ľudu, oni odmietli vziať výstrahu do úvahy. „Nie, *nech je* nad nami kráľ a budeme aj my ako všetky iné národy, náš kráľ bude vládnuť nad nami, pôjde pred nami do boja a bude viesť naše vojny" (/ *Sam* 8, 19-20).

Izrael sa správal ako dospievajúci mladík, ktorým zmieta puberta, úzkostlivo sa pridržiava diktátu skupiny a za žiadnu cenu z neho nechce vybočiť. Bol obkolesený nepriateľskými národmi, niektoré z nich vyzerali ako najobávanejší lumpi. A každá z týchto vojenských mocností mala na čele impozantného kráľa v nádher-
nom výstroji.

Po posledných sudcoch mal Izrael len nevýrazných kňazov - a k tomu ešte ničomných -, ktorí ho mali viesť v boji. Izraeliti boli presvedčení, že kráľ ich povznesie nad všetku túto malichernú žiarlivosť a lakomstvo. A kráľovská krv zabezpečí dôstojné následníctvo. Áno, Izrael chcel kráľa, aby mohol byť ako všetky ostatné národy.

Boh teda povedal Samuelovi: „Počúvni ich hlas a ustanov im kráľa!" (v. 22).

Ak ste rodič, dobre to poznáte. Deti neprestajne naliehajú, až napokon ustúpите - nech teda majú, čo chcú. A niekedy je to najúčinnnejší trest - nechať, aby mali to, čo chcú, a potom aby na vlastnej koži pocítili dôsledky.

ROZRUCH OKOLO KRÁĽA

Vieme už, ako Boh pristúpil na to, aby Mojžiš spísal deuteronomickú zmluvu s rôznymi ústupkami, ako polygamia, konkubinát, rozvod a nové manželstvo,

otroctvo, úžera, vyhladzovacie vojny (*cherem*). Popri týchto ústupkoch Mojžiš v *Deuteronomiu* zaviedol dva nové zákony pre toto obdobie „adolescencie“ Izraela: zákon o kráľovi a zákon o jednej hlavnej svätyni.

Oba tieto zákony sú kľúčmi k pochopeniu Božieho skrytého plánu pre Izrael. Tento plán sa naplní v Otcovej zmluve s Dávidovým synom. Božím plánom vlastne bolo vybudovať pozemský model jeho nebeského trónu a chrámu.

Zákon o kráľovi je formulovaný ústupčivým tónom: „Keď vojdeš do krajiny, ktorú ti dá Pán, tvoj Boh, a keď ju zaujmeš a budeš v nej bývať a povieš si: ‚Ustanovím si nad sebou kráľa, ako majú všetky národy okolo nás,‘ ustanov si toho, ktorého si Pán, tvoj Boh, vyvolí spomedzi tvojich bratov“ (*Dt* 17, 14-15).

Mojžiš dal tri výstrahy, ktorými „obmedzoval“ budúcich kráľov: zákaz hromadenia troch vecí „pre seba“: **zbraní** (v podobe koní do bojových záprahov), **žien** (v podobe kráľovského háremu) a **bohatstva** (v podobe zlata). Boh vedel, že izraelskí králi sa budú pokúšať napodobňovať spôsoby všetkých vtedajších kráľovstiev Blízkeho východu, preto vystríhal svoju rodinu pred tým, čo by ju zničilo.

Tieto tri výstrahy boli návodom, ktorý v sebe zahŕňal všetky Božie ustanovenia o izraelskej monarchii. Kráľovi, ktorý bude dodržiavať tieto pravidlá, Boh sľuboval, že jeho vláda pretrvá po mnohé generácie. Žiaľ, tieto zákony systematicky porušoval prakticky každý kráľ, čo prinášalo skazu nielen monarchii, ale aj Božej zmluvnej rodine.

Mojžiš vydal pre kráľa aj jeden pozitívny príkaz: keď zaujme trón svojho kráľovstva, má si sám napísať kópiu tohto zákona a čítať si ho každý deň svojho života (pozri *Dt* 17, 18-20). Tento predpis sa vzťahuje na knihu Zákona, ktorou je *Deuteronomium*} Striktným

dodržiavaním deuteronomickej zmluvy sa mal kráľ naučiť bázni voči Pánovi a pokore voči bratom. No zvyčajne to tak neplatilo.²

Podľa všetkého to nebol výslovný Boží príkaz na ustanovenie monarchie. Boh jednoducho dal Izraelitom povolenie zriadiť si kráľovstvo. Veď v pôvodnej sinajskej zmluve neboli zákony o inštitúte kráľa. Tam to bolo veľmi jednoduché: kráľom Izraela je Boh, ktorý povoláva celý národ, aby bol „kráľovstvom kňazov“ (pozri *Ex* 19, 5 - 6). Až pri *Deuteronomiu* Boh odsúhlasil Izraelu pozemské kráľovstvo. A urobil to, keď boli v Moabsku, len preto, lebo vedel, že jeho ľud by sa mohol vzbúriť a dať sa zviest' a zotročiť cudzími kráľmi.

Na druhej strane Sväté písmo nikde neodsudzuje monarchiu. Boh sľuboval kráľov Abrahámovi a Säre (pozri *Gn* 17, 16), podobne ako Jakub predpovedal kráľovskú budúcnosť svojmu synovi Júdovi (pozri *Gn* 49, 8-10). Kráľovstvo bolo pre Izrael znakom požehnania, aspoň v istom zmysle. Takže nebolo zlé chcieť kráľa, ako skôr chcieť ho *z nesprávnych pohnútok*; „aby vládol nad nami, ako je to u všetkých národov“ (*1 Sam* 8, 5). Boh síce povolil Izraelitom kráľa, ale pripustil nižší motív, aby vyzdvihol svoj ľud na vyššiu úroveň, pripravil ho na vyššie ciele.

SVÄTYŇA POVOLENÁ!

V predchádzajúcej kapitole sme sa už dotkli deuteronomického zákona o hlavnej svätyni. Naše poznámky o nej budú stručné a k veci. Mojžiš vydal toto nariadenie:

„Ale keď prejdete cez Jordán a budete bývať v krajine, ktorú vám dá Pán, váš Boh, do dedičstva, a *keď vám zaistí pokoj pred všetkými nepriateľmi,*

ktorí vás obkľučujú, a keď už budete bývať bezpečne, vtedy budete na mieste, ktoré si vyvolí Pán, váš Boh, aby tam spočívalo jeho meno, prinášať... žertvy celostné, obete, desiatky, ponuky svojich rúk... Chráň sa obetovať svoje celostné žertvy na hocakom mieste, ktoré uvidíš... [ale len] na tom mieste, ktoré si v jednom z tvojich kmeňov vyvolí Pán..." (D/12, 10-14).

Po prvé: podmienkou na budovanie svätyne je úplný „pokoj“, ktorý Boh neskoršie doprial Dávidovi (pozri **2 Sam** 7, 1).³ Po druhé: presné umiestnenie chrámu sa nikde nespomína, hoci je jasné, že sa myslí na Jeruzalem. Po tretie: dosiahnutie „pokoja“ a vybudovanie chrámu Izrael (a celý Blízky východ) chápal ako dielo a zásluhu kráľov. Izrael teda potreboval nájsť spravodlivého kráľa, ktorý by splnil kritériá deuteronomického zákona a ktorému by Boh mohol dopriať „pokoj“ a povolenie postaviť chrám.

Takto Boh, ktorý je Duch, odpovedá na ľudskú túžbu a volanie po viditeľných znakoch jeho prítomnosti. V tomto prípade vidíme, ako sa Otec skláňa na úroveň svojich detí, aby ich vyzdvihol na svoju. V tomto štádiu dejín Izraela však Boh mal ešte nejaké to zostupovanie stále pred sebou.

VZOSTUP A PÁD VLÁDCU

Na Boží pokyn Samuel pomazal Saula, aby otcovsky vládol tejto neposlušnej rodine. Saul bol vysoký, pekný mladík, ktorého Pán pomazal prorockým duchom a dal mu nové srdce (pozri **1 Sam** 10, 6). Saula postupne prijal celý národ a napokon bol korunovaný za izraelského kráľa. Samuel sa vzdal svojho sudcovského úradu a odovzdal mu vládu.

Zo začiatku sa všetko vyvíjalo dobre na bojiskách i doma. No neskôr pri vojnovnej výprave proti Filištíncom Saul urobil zdanlivo bezvýznamnú chybu, ktorá sa však ukázala ako hrubý omyl, ktorý ho potom stál korunu i dynastiu (pozri **1 Sam** 13). Samuel, ktorý stále zastával kňazský úrad, požiadal kráľa, aby počkal, kým príde, aby priniesol obeť. Saul sa ho však nevedel dočkať, stratil trpezlivosť a odvážil sa obetovať sám. Tým sa votrel do kňazského úradu a konal ako kňaz-kráľ mimo poradia služby.

Samuel práve dorazil do tábora a zistil, že Saul ho neposlúchol. Kňaz pokarhal kráľa týmto zlovestným výrokom:

„Hlúpo si konal, nezachoval si príkaz Pána, svojho Boha, ktorý ti dal. Teraz by bol Pán na večnosť upevnil tvoje kráľovstvo nad Izraelom. Takto však tvoje kráľovstvo trvať nebude. Pán si vyhľadal muža podľa svojho srdca a ustanovil ho za knieža nad svojím ľudom, lebo si nezachoval, čo ti prikázal Pán" (/ **Sam** 13, 13-14).

Boh, Otec, nepotreštal Saula tak, že by ho okamžite zbavil trónu. Trest bol v tom, že nedovolil jeho synovi nastúpiť naň po ňom. A hoci Saul vládol ďalej, jeho kraľovanie v zmysle dynastického následníctva sa skončilo.

Udalosti vyrozprávané v pätnástej kapitole *Prvej knihy Samuelovej* zvyrazňujú, ako veľmi trval Otec na tom, aby vodcovia jeho ľudu dodržiavali prikázania. Pretože Amalekiti mali v úmysle vyhubiť Hebrejov, Boh rozkázal Saulovi úplne vykynožiť tento pohanský národ aj s jeho stádami. Kráľ teda šiel s nimi do vojny a vyšiel z nej ako víťaz. Saul a jeho armáda však neurobili, ako im rozkázal Boh. Ušetrili totiž kráľa Amalekitov Agaga

a zachovali všetko, čo bolo v jeho stáde a čriede najlepšie, aj vypasené baránky. Vykynožili všetko chybné a bezcenné.

Pán prehovoril k Samuelovi takto: „Lutujem, že som Saula ustanovil za kráľa, lebo odstúpil odo mňa a nesplnil moje slová" (*1 Sam* 15, 11).

Rozmrzený kňaz včasráno vstal, aby sa stretol so Saulom. Zistil, že zblúdený kráľ sa zastavil v Karmeli, postavil si pomník a potom pokračoval do Galgaly. Samuelovu náladu nijako nezlepšilo ani to, že musel naháňať Saula. Keď sa konečne stretli, kráľ ho radostne vítal: „Nech ťa požehná Pán. Splnil som Pánovo slovo" (v. 13).

Všimnite si uštipačný tón v Samuelovej odpovedi: „A čo znamená bľačanie oviec, ktoré mi zneje v ušiach, a ručanie hoviad, ktoré počujem?" (v. 14).

Sebavedomý kráľ odvetil: „A, to? To ľud ušetril najlepšie zo stáda a čriedy, aby to obetoval Pánovi, tvojmu Bohu, a ostatok sme úplne zničili" (pórov. v. 15).

Saul zrejme stále nechápal. K Božím rozkazom stále pripájal nejaké podmienky, ako napríklad „ak sa mi bude chcieť" alebo „ak sa to bude zdať rozumné vzhľadom na okolnosti" alebo „do takej miery, ako to uznám za možné" či „toto netreba brať doslovne alebo do neľudských krajností". (Ako často počujeme Boží príkaz a rafinovane si ho prispôsobíme podobnými litániami výhovoriek?)

Samuel však pokračoval:

„Či nie si hlavou izraelských kmeňov, hoci si bol malý vo vlastných očiach? Pán ťa pomazal za kráľa nad Izraelom. A Pán ťa poslal na cestu so slovami: ‚Choď, pozabíjaj hriešnikov, Amalekitov; bojuj proti nim, kým ich nevyhubíš.‘ Prečo si teda nepočúvol Pánov hlas, ale vrhol

si sa na korist' a urobil si, čo sa Pánovi nepáči?"
(*ISam* 15, 17-19).

No Saul stále akoby nechápal. Trval na svojej nevine: „Ba, počúval som Pánov hlas a šiel som cestou, po ktorej ma poslal Pán. Priviedol som Agaga, kráľa Amalekitov, a Amalekitov som pozabíjal. Ľud však vzal z koristi ovce a dobytok, prvotiny z toho, čo bolo dané do kľiatby, aby to v Galgale obetoval Pánovi" (w. 20-21).

Inými slovami: „Myslel som si, že som celkom dobre splnil náročnú úlohu - s malou výnimkou týchto pár zvierat, ktoré *ľud* ušetril na obety. Čo by si odo mňa ešte chcel? A potom, je to ich vina!" Zase zvaľovanie viny na iných.

Vtedy Samuel vyslovil jednu z najvznešenejších viet celého Starého zákona: „Vari Pán chce zápalné a krvavé obety, a nie skôr poslušnosť Pánovmu slovu?" (v. 22).

Ako sme videli v predchádzajúcich kapitolách, Boh nežiadal od Izraelitov zvieracie obety pred ich neverou so zlatým teľaťom. Áno, poslúchať je viac ako obetovať.

Saul konečne pochopil: „Zhrešil som," povedal, „lebo som prestúpil Pánov príkaz a tvoje slová, keď som sa bál ľudu a počúval som na ich hlas. Teraz však odpusť, prosím, môj hriech a vráť sa so mnou, chcem sa klaňať Pánovi" (w. 24-25).

Tento zdráhavý kajúcnik bol prinútený uznať svoju pochatosť a teraz chcel všetko zmiesť pod koberec a potom sa tváriť, akoby sa nič nestalo - aspoň kým nejaký ďalší otras znovu neotvorí tento tektonický zlom v jeho morálnom teréne.

Saulova povrchná ľútosť narazila na tvrdý múr. Samuel odvetil: „Nevrátim sa s tebou. Pretože si pohrdol Pánovým slovom, Pán ťa zavrhol, aby si nebol kráľom nad Izraelom" (v. 26).

Kňaz-prorok sa obrátil na odchod. Saul sa ho pokúsil zadržať, schytil okraj jeho plášťa a ten sa odtrhol. Samuel mu povedal: „Pán dnes odtrhol od teba kráľovstvo Izraela a dal ho tvojmu blížnemu, ktorý je lepší ako ty" (v. 28).

Ľud si žiadal kráľa, „ako majú všetky národy", a dostal ho. Izrael tu získal cenné poučenie: Dávaj si pozor, čo žiadaš; môžeš to totiž dostať.

PRÍPRAVA NOVÉHO KRÁĽA

Len čo Saul stratil trón, Boh sa hneď pustil do prípravy nového vodcu pre svoj ľud. Dobre vedel, že by boli stratení bez vodcu podľa jeho srdca. A tak Boh poslal Samuela k Betlehemčanovi Izaimu so slovami: „Lebo spomedzi jeho synov som si vyhlídal kráľa" (*1 Sam* 16, 1).

Jedného za druhým Pán odmietol siedmich predvedených synov. Najmladší Dávid bol práve mimo domu - pásol ovce. Poslali poň. „Vstaň, pomaž ho," povedal Pán Samuelovi, „to je on!" (v. 12).

Dávid musel prekonať nesmierne prekážky, kým sa dostal ku korune. Nemalou z nich bol filištínsky obor Goliáš, ktorý sa posmieval izraelským vojakom a rúhal sa Bohu. Každý, kto drží palce opovrhnutým, je nadšený týmto obľúbeným príbehom o nebojácnom pastierikovi, čo skolil obra jediným dobre miereným kameňom zo svojho spoľahlivého praku (pozri *1 Sam* 17).

Prečo Dávid nepásol ďalej ovce, keď to bolo jeho povolanie? Keďže Saula trápil zlý duch, zavolał Dávida k sebe, lebo bolo známe, že hrá na citare. Dávidova hudba kráľa upokojovala a osviežovala. A tak ten, čo strácal trón a kráľovstvo, obľúbil si tohto nového predurčeného kráľa a čoskoro ho urobil svojím zbrojnošom (pozri / *Sam* 16, 14-22).

Ďalšou ukážkou Božej irónie bolo jedinečné priateľstvo, ktoré sa zrodilo medzi Dávidom a Saulovým synom Jonatánom, korunným princom, a teda zákonným dedičom trónu. Čiže muž, ktorý zánikom dynastie svojho otca mal všetko stratiť, stal sa najlepším priateľom muža, čo mal všetko získať založením nového kráľovstva.

Jonatán prejavil veľkú nezištnosť a veľkodušnosť, keď sa rozhodol byť poslušným Božím sluhom namiesto toho, aby bojoval o udržanie svojich kráľovských práv a politickej moci. Keď sa Jonatán presvedčil o otcových vražedných úmysloch voči Dávidovi, prísahou spečatil zmluvu rodinného priateľstva s Dávidom, ktorá priniesla plody v nasledujúcich generáciách (pozri **1 Sam 20**).

Obidvaja spečatili túto zmluvu. Stretli sa na odľahlom mieste a vzájomne si prisľúbili vernosť a lojalitu. Jonatán zamenil svoje rúcho korunného princa za odev svojho priateľa, zodpovedajúci ministrovi kráľovského dvora. Týmto symbolickým gestom sa Jonatán nezištne vzdal toho, o čom vedel, že Boh nechce, aby to zdedil. Legitímnosť kráľa, ktorého si vyvolil Boh, bola teraz právoplatne potvrdená.

Keď si Saul uvedomil, že jeho dynastia sa rozpadáva, tento niekdajší kráľovský dôstojný muž upadol do nepríčetnosti. Zlí duchovia ho prenasledovali deň a noc. Niekoľko posledných kapitol *Prvej knihy Samuelovej* opisuje opakované pokusy zúrivého kráľa nájsť Dávida a zabiť ho. Keby jeho šialenstvo nebolo také smutné, Saulovo fanatické prenasledovanie Dávida by bolo až komické.

V jednej zvlášť humornej epizóde kráľ zhromaždil tritisíc vybraných bojovníkov, aby hľadali jediného muža, čo ohrozoval jeho trón (pozri **1 Sam 24**). Dávid a jeho muži sa práve zdržiavali hlbšie v tej istej jaskyni,

do ktorej si Saul zašiel na potrebu. Dávid mohol ľahko prekvapiť svojho pomäteného prenasledovateľa a usmrtiť ho. Odmietol však pobádanie svojich druhov, ktorí mu to radili. Namiesto toho náš prenasledovaný vodca tíško vstal a nenápadne mečom odťal okraj kráľovho plášťa.

Keď sa Saul vrátil k svojej skupine, Dávid vyšiel z jaskyne, vysoko držal látku z plášťa - dôkaz svojich čestných úmyslov - a zavolať: „Pán ťa dnes v jaskyni vydal do mojej ruky... Nesiahnem rukou na svojho pána, pretože on je Pánov pomazaný!" (pozri **1 Sam 24, 11**). Zahanbený monarcha odvolal prenasledovanie - aspoň kým ďalší záchvat šialenstva neobnovil jeho zúrivosť.

Dávidova miernosť pramenila z jeho bezpodmienečnej dôvery v Otca. Prezrádzala zároveň veľkú úctu voči moci, ktorú Boh udelil kráľovskému úradu napriek nehodnosti jeho nositeľa. Je to pre nás lekcia, o ktorej máme veľa čo uvažovať a uvádzať ju do života.

Saula napokon stihol potupný koniec (pozri **1 Sam 31**). Filištínci premohli Izraelitov a zabili aj Saulových synov. Podarilo sa prežiť len Saulovi. Ťažko zranený šípom spáchal samovraždu, aby ho neprebodli „neobrezanci". Nepriateľskí vojaci našli ráno jeho telo, odrezali mu hlavu a jeho mŕtvolu obesili na múr Bet-sanu. Takto v jeden deň zahynuli kráľ Saul i jeho traja synovia.

Keď sa Dávid dozvedel smutnú novinu, smútil, plakal a postil sa pre Saula, Jonatána a izraelský národ. Srdcervúce slová Dávidovho náreku sú veľavravné a veľmi poučné:

„Ako len padli hrdinovia!
Neoznámte to v Gete,
na uliciach Askalona nehláste,
nech sa dcéry Filištíncov netešia,

nech nejasajú dcéry pohanov...
Saul a Jonatán, milí a šľachetní v živote,
nerozišli sa ani po smrti.
Rýchlejší boli než orly a udatnejší nad levov.
Dcéry Izraela, plačte za Saulom,
veď vás skvostne do purpuru obliekal,
na šat vám pripínal zlaté ozdoby!" (2 Sam 1, 19-24).

Kofká veľkodušnosť je v týchto slovách, ktoré vytryskli z Dávidovho srdca pre stratu Saula, jeho úhlavného rivala, ktorý však bol aj jeho svokrom a kráľom!

Pre bohabojných ľudí má osobné šťastie malú cenu, keď je v stávke dobro Božej rodiny. Dávid pochopil, ako veľmi je potrebné, aby sa Izrael zjednotil a držal sa živého Boha a kráľa, ktorého si on vyvolil a pomazal, i keď mal onen muž ďaleko k svätosti, ba upadol do nemilosti. Ide o veľmi dôležitú úlohu, hoci ťažko uskutočniteľnú, a to platí pre každú dobu, aj tú našu.

„TY SI TEN MUŽ!“

Od kráľovstva po vyhnanstvo

Boh často dosahuje svoje najúchvatnejšie víťazstvá tými najskromnejšími ľudskými nástrojmi: bezdetný starec opúšťa domov a ani nevie, kam ide; nemluvňa, ktorému hrozí smrť, pláva v košíku po rieke; pastierik vyzbrojený prakom a piatimi hladkými kameňmi stojí zoči-voči obrovi. Kto by sa bol čo i len vo sne nazdal, že tento chlapec bude korunovaný za kráľa, a tak pripraví cestu tesárovi, ktorý bude Kráľom kráľov?

BRÁNY JERUZALEMA NEODOLAJÚ

Medzi Saulovým a Dávidovým domom vypukla dlhá občianska vojna, kým ostatné kmene sa usilovali dohodnúť na zvolení náhradníka po padlom vodcovi. Izraeliti zo severu neboli veľmi nadšení týmto novým južným kráľom z Júdu. Napokon však všetky kmene Izraela prišli do Hebronu k Dávidovi a vyhlásili: „Pozri, sme tvoja kosť a tvoje telo!“ (2 Sam 5, 1) - čo bola zmluvná prísaha, ktorá v podstate znamenala: „Všetci sme jedna rodina a budeme ťa nasledovať ako otca.“

Tak Dávid uzavrel zmluvu s národom a starší ho pomazali za kráľa. Vo veku tridsať rokov sa teda tento ostriešaný vodca, niekdajší pastier, stal kráľom nad všetkými dvanástimi kmeňmi Izraela. Vládal štyridsať rokov (pozri v. 4).

Pri upevňovaní svojho kráľovstva sa Dávid rozhodol zmocniť Jeruzalema, mesta strategicky situovaného trochu severne od Hebronu. Uskutočniť tento zámer nebolo ľahké. Jeruzalem ako jedna z najmocnejších pevností v Kanaáne bol prakticky nedobytný. Jebuzejci, ktorí boli jeho obrancami, si uľahovali z Dávida z mestských hradieb: „Sem nevkočíš; slepí a kuľhaví ťa zaženú" (v. 6).

Predsa sa však Dávidovi podarilo zmocniť sa pevnosti Sion a nazval ju Dávidovo mesto. Detaily sú sporé, no jeho bojovníci zrejme prenikli do pevnosti cez nejakú zabudnutú podzemnú šachtu na vodu, možno aj s pomocou ľudí z pevnosti. Kráľ Dávid potom porazil Filištíncov a zabezpečil relatívny mier s okolitými nepriateľmi, ktorých bolo neúrekom.

Písmo nikde nevysvetľuje, prečo sa Dávid rozhodol vybudovať z Jeruzalema svoje hlavné mesto. Politické a vojenské prednosti mesta sú samy dostatočným vysvetlením. Kráľ však mohol mať intuíciu, že Boh si vybral toto miesto pre nejaký posvätný dôvod.

Tu dal Abram desiatky Melchizedechovi, kňazovi-kráľovi Salema, ktorý požehnal Abrama a pohostil ho chlebom a vínom (pozri **Gn 14**). Tu Abrahám obetoval Izáka a potom počul Božiu prísahu o požehnaní národov v jeho potomstve (pozri **Gn 22**). A Mojžiš tu nariadil postaviť hlavnú svätyňu, keď Izrael dobyje zasľúbenú zem a porazí okolitých nepriateľov. Takže Dávid mal dostatok historických dôvodov na to, aby považoval Jeruzalem za najlepšie miesto (pozri **Dt 12, 10-14**).

Boh však presne neurčil miesto hlavnej svätyne. On len inšpiroval Mojžiša, aby povedal: „Nájdete miesto, ktoré si vyvolí Pán, váš Boh... aby tam uložil svoje meno a tam prebýval" (**Dt** 12, 5). Je teda pravdepodobné, že rodinné tradície, ako sú tie vyššie uvedené, ovplyvnili kráľa Dávida, aby upevnil svoju vládu v Jeruzaleme a potom začal pracovať na príprave hlavnej svätyne Izraela.

Na tomto pozadí potom Sväté písmo opisuje epizódu zvlášť dôležitú pre Božiu zmluvnú rodinu. Keď Dávid zriadil svoje sídlo v Jeruzaleme, zhromaždil najlepších bojovníkov, spolu asi tridsaťtisíc, a rozhodol sa uskutočniť dôležitú úlohu: priviesť archu zmluvy z južejšej Baaly, kde sa nachádzala, odkedy ju Filištínci vrátili Izraelitom.

Po istej nešťastnej príhode a niekoľkomesačnom zdržaní ju Dávid úspešne priviezol. Je veľmi zaujímavé všimnúť si, že v tejto situácii si Dávid vo viacerých ohľadoch počínal ako kňaz a zároveň ako kráľ. Najprv: namiesto kráľovského rúcha si Dávid obliekol efód - odev z plátna, ktorý nosili leviti, aby im nebolo horúco počas kňazskej služby pri oltári, na ktorom sa prinášali zápalné obety. V tomto odeve kráľ z celej sily tancoval pred Pánom počas celého prenášania archy do Jeruzalema (pozri **2 Sam** 6, 5). Hebrejský výraz pre tancovanie odkazuje na liturgický tanec; Dávid ako kňaz-kráľ od radosti krúžil okolo Pánovej archy zmluvy.

Okrem toho, že mal na sebe kňazské rúcho, vykonal spolu s levitmi aj kňazskú obetu pred archou (pozri **2 Sam** 6, 12-13). A keď došli do Jeruzalema, Pánovu archu položili „na jej miesto uprostred stánku, ktorý pre ňu postavil Dávid. Potom Dávid priniesol Pánovi zápalné a pokojné obety" (**2 Sam** 6, 17). Podľa Mojžišovho zákona mali tieto posvätné úkony vykonávať levitskí kňazi. Kráľ Dávid potom „požehnal ľud v mene Pána

zástupov", čo bol ďalší úkon podľa zákona vyhradený pre kňazov (v. 18; pozri *Nm* 6, 22-27). Napokon Dávid dal každému Izraelitovi „bochník chleba, kus mäsa a hroznový koláč" (v. 19). Viacerí odborníci pri hebrejskom výraze pre „mäso" dávajú prednosť prekladu „víno".¹ Inými slovami, Dávid prišiel do Jeru-Salema oblečený ako kňaz-kráľ, požehnal ľud a dal im chlieb a víno - hľa, obraz Melchizedecha.

Prečo konal Dávid ako kňaz a zároveň ako kráľ? To-
tiž tým, že sa zmocnil Jeruzalema, mesta Abrahámoveho
kňaza-kráľa, urobil obrovský krok v uskutočnení Božie-
ho plánu Abrahámovej zmluvy: prostredníctvom vy-
voleného národa obnoviť svoju vládu a kráľovstvo nad
celou ľudskou rodinou. Veď pôvodným Božím plánom
bolo mať z ľudu Izraela kráľovských kňazov - nie kráľov
vládnucich ostrým meča, ale kráľov, ktorí budú vládnuť
kňazskou službou, učením a vedením. Dávid symboli-
zoval túto Bohom zamýšľanú rolu vyvoleného národa.²

DOZRIEVA ČAS NA CHRÁM

Dávid povedal prorokovi Nátanovi: „Pozri, ja bývam
v dome z cédrov, a Božia archa stojí pod stanmi"
(2 *Sam* 7, 2). Kráľ chcel povolenie na to, čo bola na
Blízkom východe skutočne kráľovsko-kňazská právo-
moc: postaviť chrám.

Nátan najprv súhlasil: „Choď a rob všetko, čo ti
vnuká srdce, Pán je s tebou!" (v. 3). Nato však prorok
dostal v noci Božie slovo: „Nie tak rýchlo!"

Boh poslal proroka späť k Dávidovi s odkazom, kto-
rého slová odomkli celú Novú zmluvu: „Choď a po-
vedz môjmu sluhovi Dávidovi: Toto hovorí Pán: Ty
mi chceš postaviť dom, v ktorom mám bývať? Nikdy
som nebýval v dome odo dňa, keď som vyviedol synov

Izraela z Egypta, až dodnes, ale putoval som v šiatrovom stánku" (w. 5-6). Mohli by sme si to preložiť takto: „Nepotrebujem vaše láskavosti - som Boh!" A odkaz pokračoval:

„Vari keď som putoval po všetkých miestach so všetkými synmi Izraela, vari som povedal niektorému sudcovi Izraela, ktorému som prikázal viesť môj ľud, Izrael: Prečo ste mi nepostavili cédrový dom? Preto teraz povieš môjmu služobníkovi Dávidovi: Toto hovorí Pán zástupov: Ja som ťa vzal z pastvín od oviec, aby si bol vodcom môjho ľudu, Izraela; a bol som s tebou pri všetkom, čo si podnikal. Pred tvojimi očami som vyhubil všetkých tvojich nepriateľov a zaistil som ti také meno, aké majú len najväčší na zemi..."
{2*Sami*, 7-9a}.

Nepripomína vám to Abrahámovu situáciu? Po tom, čo Boh rozprášil staviteľov babylonskej veže, ktorí si chceli urobiť meno (**km**), a tak zavrhnúť Noemovu moc nad širšou rodinou, dal Abrahámovi podobný prísľub, keď ho vyslal do zasľúbenej zeme: „Oslávim tvoje meno (**sem**)... V tebe budú požehnané všetky pokolenia zeme!" (pozri **Gn** 12, 2-3).

Táto obnova však nenastala tak rýchlo, ako Abrahám dúfal. Boh teraz oznámil, že obnoví - a uskutoční - tento prísľub prostredníctvom Dávida:

„... a zaistil som ti také meno, aké majú len najväčší na zemi. Svoju ľudu, Izraelovi, určím miesto a zasadím ho tam. Tam bude bývať a nebude sa báť... Oslobodím ťa od všetkých tvojich nepriateľov a darujem ti pokoj. Pán ti oznamuje, že ti sám vybuduje dom" (2 *Sam* 7, 9b-11).

Boh Dávidovi sľuboval veľké, slávne meno a pokoj od nepriateľov. Čo mal však na mysli, keď hovoril o „dome“?

Hebrejský výraz ***bajith*** môže mať viacero významov. Domom môže byť rodina, budova, chrám, ba i dynastia, ako napríklad dom Habsburgovcov. V kontexte tohto biblického textu má slovo „dom“ vlastne všetky tieto štyri významy súčasne.

Nátan musel bdieť skoro celú noc, lebo Božie prísluby pre Dávida pokračovali:

„Až sa tvoje dni dovŕšia a ty sa uložíš na odpočinok k svojim otcom, ustanovím po tebe potomka, ktorý bude pochádzať z tvojich útroby, a upevním jeho kráľovstvo. On postaví dom môjmu menu a ja upevním jeho kráľovský trón naveky. Ja mu budem otcom a on mi bude synom“ (2 ***Sam*** 7, 12-14).

Týmto prisľúbeným synom bol Šalamún. Jeho meno je odvodené z hebrejského slova pre mier - ***šalom***.

Šalamún bol jednoznačne predobrazom Ježiša Krista, večného Kniežaťa pokoja: bol Dávidovým synom, kráľom Izraela, budovateľom chrámu, učiteľom múdrosti. Naša viera v Kristovo kráľovstvo je postavená na tom istom základe. Ježiš Kristus, Syn Dávidov, je Pán pánov a Kráľ kráľov. V stvorenom vesmíre nejstvuje ani štvorcový centimeter, ktorý by sa vymykal jeho vláde. Ako deti Kráľa sme povolaní byť jeho služobníkmi a vojakmi a šíriť jeho kráľovstvo do všetkých končín sveta.

DÁVIDOVA POKORA

Aj keď Dávid túžil vybudovať chrám a vládnuť ako kňaz-kráľ, Boh mu odprel toto privilégium. Sľúbil, že ho dopraje kráľovmu synovi. Mysleli by ste, že Dávid bude rozčarovaný?

Ako však reagujú otcovia, ktorým sa nepodariť usku-točniť nejaký sen, ale pritom vidia, že ich synom sa ho darí plniť? Takmer vždy cítia ešte väčšie uspokojenie, ako to možno pozorovať na Dávidovej odpovedi Bohu, ktorá začína takto:

„Kto som ja, Pane, Bože, a čo je môj dom, že si ma priviedol až sem? Ale toto sa ti zdalo málo, Pane, Bože, nuž hovoríš o dome svojho sluhy aj do budúcnosti. A to je **zákon pre človeka**, Pane, Bože" (2 Srw 7, 18-19)

Radosť a nadšenie otca Dávida nad Božou štedrosťou voči jeho synovi boli bezhraničné!

Posledná, zdanlivo nejasná veta vyššie citovaného devätnásteho verša v hebrejskom origináli má slová **wasoth torath ha'adam**: „Toto je zákon pre ľudstvo”.³ Kľúčovými slovami sú tu **torath**, čo je iná forma slova „tora”, to znamená zmluva-zákon; a **ha'adam**, čo je hebrejské slovo pre ľudstvo („adam”).

Kráľ Dávid teda ohlásil ešte väčšie požehnanie vyplývajúce zo zmluvy, aké kedy Boh udelil; „tóru” pre všetky národy, nielen pre Izrael. Inými slovami, čím bola **tóra** Mojžišovej zmluvy pre Izraelitov, teda chartou Božieho vedenia a požehnania, tým bude **tóra** Božej zmluvy s Dávidom - a jeho synom - pre nežidov, pohanov! „Tóra” sa dostala k pohanom najprv prostredníctvom Šalamúna vo forme Božej „múdrosti” (pozri **1 Kr 3** — 10) a neskôr bola zozbieraná a začlenená do

tzv. múdroslovnej literatúry (*Kniha prísloví, Kniha Sira-
chovho syna, Pieseň piesní, Kniha múdrosti*).

Parafrázoval by som prvú časť Dávidovej odpovede Bohu takto: „Ó, Bože, vykonal si všetky tieto úchvatné veci a vyslovil si tento nesmierny sľub pre môj dom. Zaviazal si sa, že urobíš toľké divy pre môj rod. No toto všetko sa ti zdalo primálo, pretože to, čo si mi vlastne dal, je zmluvný zákon pre všetky národy - celú tvoju ľudskú rodinu! Nemôžem uveriť vlastným ušiam. Kto som ja, tvoj biedny sluha, že si sa rozhodol urobiť to pre mňa a pre môjho syna?!"

Otec uskutočnil tieto nesmierne činy preto, lebo Dávid sa pokladal výlučne za služobníka. Ak si myslíš, že si malý, že si nikto, zdvihni hlavu: máš všetky predpoklady na to, aby si v Božom pláne zohral dôležitú úlohu. Boh vždy hľadal a stále hľadá ľudí, čo sa považujú za maličkých, čo sú pokorní pred Pánom a väčšími sa boja Boha než ľudí. To sú tí, ktorých si Otec použije na posilnenie a upevnenie svojej ľudskej rodiny, a tým na budovanie nebeského kráľovstva na slávu svojho mena.

Dávid prejavil práve takéto vlastnosti pri svojom stretnutí s Goliášom. Každý sa pred týmto obrom triasol. No on, obyčajný pastiersky chlapec, sa mu postavil zoči-voči. Netvrdil, že sa nebojí. Prezrádzať vlastne takýto postoj: „Pozrite! Aj ja sa ho bojím. Ale počúvajte ho! Rúha sa predsa Izraelovmu Bohu! To nemožno nechať len tak. Nik, kto takto koná, nemôže obísť bez trestu, nech by bol *akýkoľvek* veľký! Boh urobí čokoľvek pre človeka odhodlaného zraziť tohto chlapa. Čím je väčší, tým horší bude jeho pád."

Viera Dávidovi umožnila pochopiť hĺbku Božieho prísľubu: že jeho dynastia sa stane vládcom sveta. Tento celosvetový dekrét bol vlastne prostriedkom, ktorým Boh určí a rozvinie spoločný osud celej ľudskej rodiny.

Skrze túto zmluvu s Dávidom Boh vlastne dáva ústavu ľudstvu - medzinárodnú rodinnú chartu zadarmo ponúkanú národom.

Kráľ Dávid ako zmluvný prostredník sa pustil do práce. Postupne pretransformoval ***národnú*** rodinu Izraela na ***svetovládnu*** rodinu dynastického kráľovstva. Rozdiel je nenápadný, ale zásadný. ***Národ si iba udržiava vlastnú suverenitu, kým kráľovstvo uplatňuje suverenitu nad inými štátmi a národmi.***

Hlavným a posledným cieľom tejto svetovej vlády bolo deliť sa so všetkými národmi o múdrosť, pravdu a spravodlivosť, ktoré Boh tak štedro vylial na Izrael. Božím plánom od začiatku bolo vytvoriť celosvetovú rodinu. Abraháma, Izáka, Jakuba a Mojžiša nevyznačil preto, že to boli jeho obľúbenci, ale preto, že je múdрым Otcom, ktorý vie, ako prostredníctvom svojho prvorodeného syna ovplyvňovať mladších súrodencov, ktorí boli oklamaní diabolskými mocnosťami.

Boh dovolil dávidovským kráľom, aby si podmanili okolité národy pre ich vlastné dobro. Predsa je lepšie slúžiť ako otrok v Božej rodine, než byť slobodný mimo nej. A týmto spôsobom Otec pripravoval pohanské národy na prijatie plného daru Božieho synovstva skrze Ježiša Krista.

Okolité národy na krátky čas túto chartu prijali a podobne ako Izrael spočiatku súhlasili s Božím povolaním byť kráľovstvom kňazov. Potom však Izrael spolu s ostatnými národmi Božie volanie odvrhol. Nesmie ich však hneď odsudzovať: obetovať menšie dobré tohto sveta, zamerať svoje srdcia k pokladom v nebi a niesť svoj kríž nebolo nikdy ľahké. A ani nebude.

KRÁĽOVSKÉ ŽALMY

Kráľ Dávid zanechal celému ľudstvu hmatateľné dedičstvo: bohatú pokladnicu žalmov. Tieto živé obrazy agónie a extázy, nenávisti a lásky, zúfalstva a víťazstva, pohrdania a oslavy svedčia o neobyčajne citlivej duši tohto muža, ako aj o jeho umení slova a hudby. Takzvané kráľovské žalmy nám ponúkajú výstižný komentár o skutočnom význame a dosahu dávidovskej zmluvy.

Žalm 2 je jedným z najznámejších spomedzi nich. Dávid tu uvažuje o národoch a kráľoch zeme, ktorí sa sprisahávajú proti Pánovi a jeho pomazanému a odmietajú sa podrobiť Bohu cez jeho predstaviteľa - kráľa. Pán však od začiatku načúval ich rečiam... a vysmial sa z ich plánov: „Veď ja som ustanovil svojho kráľa na svojom svätom vrchu Sione!“ (v. 6). Boha neznepokojuje, keď sa králi a kniežatá zeme spolčujú, aby vyvrátili jeho svätý zákon. I keď plánujú zlo a zvädzajú druhých, Otec pozná ich zblúdené srdcia a vzbúrenecké plány a spôsobí, že sa to všetko vráti a zosype na ich vlastné hlavy. Žalm 2 tak vystihuje vlastný obsah a dosah dávidovskej zmluvy: celosvetovú rodinu riadiacu sa Božím otcovským zákonom. Vladári zeme, ktorí odmietnu slúžiť jedinému pravému Bohu a klaňať sa mu, si koledujú o nešťastie a skazu.

Žalm 72 zachytáva iný aspekt tejto vízie. Žalmista sa modlí, aby kráľovský syn vládol bohabojné a spravodlivo a aby mu všetci králi slúžili. To sa prechodne uskutoční v Šalamúnovi, ale s konečnou platnosťou až v skutočnom Dávidovom Synovi - Ježišovi Kristovi.

Žalm 89 nám hovorí, že Boh ustanoví Dávidovho Syna „za prvorodeného, za najvyššieho medzi kráľmi zeme“ (v. 28). Slovo „najvyšší“ je v hebrejčine *el-jon* a je to titul obyčajne vyhradený samému Bohu. Dávidova kráľovská rodová línia potrvá naveky a jej

prostredníctvom Boh, Otec, zjednotí a obnoví ľudskú rodinu, ktorú stvoril.

Posledný žalm, ktorý tu spomenieme, je Žalm 110, ktorý sa v Novom zákone cituje najčastejšie. Začína takto: „Pán povedal môjmu Pánovi (doslovne: Jahve povedal môjmu Pánovi [Adonaj]): ‚Sed po mojej pravici, kým nepoložím tvojich nepriateľov za podnožku tvojim nohám‘“ (v. 1). Podľa prastarej tradície, ktorá pripisuje tento žalm Dávidovi, Ježiš sa odvolával na tento verš a opýtal sa: „Ak ho teda Dávid volá Pánom, ako môže byť jeho synom?“ (*Mt* 22, 45). Tak ako ostatné citované žalmy aj tento dokazuje čiastočné naplnenie Dávidovej zmluvy v Šalamúnovi a jej dokonalé naplnenie v Kristovi.

Aj štvrtý verš je významný: „Pán prisahal a nebude ľutovať: ‚Ty si kňaz naveky podľa radu Melchizedechovho‘“ (*Ž* 110, 4). Tu možno vyvodíť dva závery: prvý - tento verš sa vzťahuje na Božiu zmluvnú *prísahu* týkajúcu sa Dávidovho syna; druhý - verš hovorí o tom, ako Boh požehná Izrael a všetky národy v Ježišovi Kristovi, našom kráľovskom veľkňazovi (pozri *Hebr* 5 - 7).

DÁVIDOV PÁD

Popri svojej statočnosti, viere a básnickému talentu mal kráľ Dávid slabosť na ženy, ktorá sa stala jeho kameňom úrazu. Pravdepodobne ten príbeh poznáte (pozri *2 Sam* 11). Dávid ako najvyšší vojenský veliteľ Izraela mal byť na bojisku. On však odpočíval v paláci. V jedno neskoré popoludnie, keď sa prechádzal po terase, videl kúpajúcu sa ženu na terase blízkeho domu. Bola veľmi krásna.

Dávid ako muž činu sa hneď začal dopytovať, kto je tá žena. Oznámili mu: „To je Betsabe, Eliamova dcéra,

žena Hetejčana Uriáša" (v. 3). Kráľ ju poznal, lebo jej manžel bol jedným z jeho hlavných vojvodcov. Dal si ju zavolať a obcoval s ňou. Betsabe sa vrátila domov a čoskoro zistila, že počala dieťa.

Tu Dávid začal intrigovať: „Pošlite po Uriáša. Už dlho bojoval. Doprajem mu oddych." Keď sa Uriáš vrátil z bojiska, kráľ mu povedal, aby si šiel domov odpočinúť a potešiť sa s manželkou.

Uriáš odmietol: „Ako by som len mohol? Boží ľud je tam, v boji, spolu s archou zmluvy! Nemôžem oddychovať a teraz spať s Betsabe!"

Dávid sa dokonca pokúsil opiť tohto zodpovedného vojaka v nádeji, že zlomí jeho odhodlanie. Uriáš však radšej zostal v paláci, než by mal ísť domov a stráviť noc s manželkou. V zúfalej túžbe zahladať stopy svojho hriechu Dávid sa rozhodol pre náhradný plán. Dal Uriášovi zapečatený list pre Joaba, veliteľa vojska. Obsah listu bol v podstate tento: „Keď budeš obliehať mesto, postav Uriáša do prvej línie, potom sa v naj urputnejšom boji stiahnite a nechajte ho tam samého" (pozri v. 15).

Dávid sa prepadával čoraz hlbšie. Najprv cudzoložstvo, teraz vražda! Ako bolo naplánované, Uriáš padol v najtuhšom boji. Podľa bežného zvyku Betsabe predpísaný čas smútila za manželom. Potom sa stala Dávidovu ženou a porodila mu syna.

Boh Otec bol taký zarmútený a roztrpčený, že poslal k Dávidovi proroka Nátana, aby mu vyrozprával zvláštne podobenstvo: Bol jeden boháč, čo vlastnil čriedy a stáda, a bedár, čo mal jedinú ovečku, ktorá mu bola ako vlastné dieťa (pozri **2 Sam** 12). Boháč chcel pripraviť večeru pre pcestného, čo ho navštívil, bolo mu však ľúto vziať baránka zo svojho stáda. Vzal teda bedárovi jeho jedinú ovečku.

V Dávidovi vzbĺkol toľký hnev proti ničomníkovi, až sa zaprisahal: „Ako žije Pán, muž, čo to urobil, je

synom smrti. A ovečku vynahradí štvornásobne, preto-
že to urobil a nemal zľutovanie" (w. 5-6).

Tu Nátan povedal Dávidovi: „Ty si ten muž!“ (v. 7).
A slávnostne uvalil na Dávidov dom túto kliatbu:

„Preto už nikdy neodstúpi meč od tvojho domu,
lebo si mnou opovrhol a vzal si si manželku He-
tejčana Uriáša za ženu... Ja z tvojho vlastného
domu vyvolám na teba nešťastie; pred tvojimi
očami ti vezmem ženy a dám ich tvojmu blízne-
mu a on bude za bieleho dňa spať s tvojimi žena-
mi" {2 *Sam* 12, 10-11).

Dávid ľutoval a Pán ušetril jeho život. Dieťa z jeho
cudzoložného pomeru s Betsabe však zomrelo. Vzápätí
po tejto tragédii skormútený kráľ napísal Žalm 51 - naj-
hlbší kajúci spev v Písme. Betsabe počala druhého syna,
ktorý mal zdediť trón Izraela. Bol to Šalamún.

Pre Dávida sa život stal veľkým utrpením, ako to
predpovedala Nátanova kliatba. Jeho syn Amnon sa za-
miloval do jednej zo svojich nevlastných sestier Tama-
ry a znásilnil ju. Absolón, Tamarin brat, čoskoro zistil,
čo spáchal jeho nevlastný brat, a čakal pár týždňov, čo
s tým urobí jeho otec. Keď sa Dávid nemal k činu, Ab-
solón zabil Amnona a ušiel zo strachu pred otcom.

Odvtedy sa vzťahy v Božej rodine stále zhoršovali.
Absolón sa neskôr vrátil do Jeruzalema, no ešte dva
roky sa neukázal otcovi. Bol presvedčený, že ako naj-
staršiemu Dávidovmu synovi koruna právom patrí je-
mu. Úskokmi si získal podporu a zorganizoval vzburu
proti otcovi. Podarilo sa mu vyhnať Dávida a zmocniť
sa Jeruzalema.

Aby dramaticky zvýraznil uzurpáciu trónu, Absolón
sa zmocnil hárému svojho otca a verejne obcoval s krá-
ľovskými konkubínami. (Podľa pravidiel tých čias ten,

kto sa zmocnil kráľovského háremu, zmocnil sa kráľovstva.) Predsa však Absolónova smrť v nasledujúcom boji o moc spôsobila Dávidovmu otcovskému srdcu tú najhlbšiu bolesť.

DEDIČSTVO PO ŠALAMÚNOVI: DUCHOVNÁ SPÚŠŤ

Dávidova bolesť bola len chabým odrazom zroneného srdca Boha Otca. Pre Dávidov hriech bol jeho dom roztrieštený závisťou, nenávisťou a dychtením po moci. Ako Otec dodrží svoje slovo o založení večného kráľovstva prostredníctvom Dávidovho syna? Boží veľký plán vybudovať ľudskú rodinu pod jeho vládou lásky bol narušený. Nie však zničený!

Napriek energickým protestom starších bratov Šalamún zasadol na trón ako Dávidov vyvolený dedič (pozri **1 Kr** 1—2). Jedným z jeho prvých kráľovských rozhodnutí bolo postaviť trón po jeho pravici pre Betsabe - kráľovnú matku. Od tohto času až do konca dávidovskej monarchie nikdy neuvidíme kráľa Izraela vládnuť bez kráľovnej matky po svojej pravici.

Nebeský Otec ponúkol novému kráľovi osobitný korunovačný dar: „Dám ti čokoľvek, o čo požiadaš. Chceš bohatstvo? Dlhý život? Moc?“

Šalamún odpovedal: „Nie. Prosím o múdrosť.“

Boh nato: „Tvoja žiadosť ma veľmi teší. Pretože si si žiadal múdrosť, dám ti všetku múdrosť, čo si tvoje srdce zažiada, a všetko ostatné k tomu“ (pórov. **1 Kr**3, 11-14).

Šalamúnova ohromujúca múdrosť bola čoskoro známa po celom svete. Prichádzali králi a kráľovné z Afriky, Európy a z každého konca zeme, aby uvideli tento nevídaný Boží dar. A s touto múdrosťou kráľ Ša-

lamún začal budovať chrám - obrovskú stavbu s honosnou architektúrou, množstvom robotníkov a vzácnymi materiálmi. Keď kráľ konečne posvätil chrám krásnou modlitbou, z neba zostúpil oheň a strávil celopal a obety na oltári a dom naplnila Pánova sláva (pozri **2 Km** 7, 1). Netreba ani dodávať, že všetok prítomný ľud padol na tvár a tak uctieval Boha.

Keď Šalamún prinavrátil slávu kráľovstvu svojho otca, prestal sa pridŕžiavať Dávidovej zmluvy a začal ju poškvrňovať. Systematicky porušoval všetky tri pravidlá vymenované v „zákone o kráľovi“ v sedemnástej kapitole *Deuteronomia*. Stal sa tyranom ako ostatní králi a vyplienil pokladnice svojich vazalských kolónií až do dna (pozri **1 Kr** 10, 14). Šalamún nariaďoval ľudu, aby nosili do Jeruzalema nielen svoje telá a duše, aby počúvali Boží zákon, ale aj tony svojho zlata.

Je pozoruhodné, že Šalamún vymáhal od národov *šesťstošesťdesiatšesť* talentov ročne za právo používať jeho zeme a moria. Toto číslo sa uvádza v inej časti Biblie ako „číslo šelmy“ (pozri **Zjv** 13, 17-18), dané tým, čo chcú kupovať a predávať, spolu s výzvou k múdrosti na pochopenie jeho významu. Šalamún sa stal akoby „proto-šelmou“ tým, že zneužil svoju múdrosť a moc na vlastný, sebecký zisk, čo bolo v rozpore s právami a potrebami mladších bratských národov.

Ten, kto vymáha toľké peniaze, musí mať k dispozícii nesmierny arzenál zbraní. Izraelský kráľ si začal zhromažďovať veľké množstvá koní a bojových vozov, vojska a zbraní - všetko napriek Božiemu zákazu.

Napokon Šalamún zavŕšil svoje obrovské bohatstvo a moc zbraní vášnivou honbou za ženami: sedemsto manželiek a tristo konkubín. „Kráľ Šalamún však miloval množstvo cudzineckých žien popri faraónovej dcére: Moabčianky, Amončianky, Edomčianky, Sidončianky a Hetejky..." (**1 Kr** 11, 1). Otec svojmu ná-

rodu prísne zakázal uzatvárať manželstvá s príslušníkmi týchto národov, aby sa ich srdcia neobrátili k ich modlám. Šalamún chcel byť však kráľom ako všetci ostatní, aj s potešením uzatvárania politických spojeníctiev prostredníctvom manželstiev.

Šalamúnov mravný úpadok rýchlo pokračoval. Donkonca začal stavať oltáre modlám, aby sa mohol popri Jahvem klaňať aj kanaánskym božstvám Aštarte a Bálovi! Otec to však odmietol tolerovať. Poslal mu vnútorných i vonkajších nepriateľov, takže starnúci Šalamún videl, ako sa mu kráľovstvo pred očami rozpadá.

Jedným z jeho súperov bol Jeroboam, Efraimovec, kráľov šikovný sluha. Prorok Ahiáš odovzdal Jeroboamovi Pánovo slovo: „Vezmem však kráľovstvo z ruky jeho [Šalamúnovho] syna a tebe dám z neho desať kmeňov. Jeho synovi však dám jeden kmeň, aby môjmu služobníkovi Dávidovi po všetky dni ostala lampa predomnou v Jeruzaleme, v meste, ktoré som si vyvolil, aby som tam položil svoje meno" (*1 Kr* 11, 35-36). A tak Boh Otec, napriek Šalamúnovým zlyhaniam obnovil svoj záväzok vernosti prísľubu, ktorý dal Dávidovi.

BOŽÍ NÁROD V DVOCH ŠTÁTOCH

Šalamúnov syn Roboam nastúpil na trón v čase nebezpečnej nestability. Jeroboam a celá pospolitosť Izraela sľúbili novému kráľovi, že mu budú slúžiť, ak zmierni ich príťažké daňové bremeno. Roboam si vyžiadal tri dni na rozmyslenie.

Starší, čo predtým radili jeho otcovi, odporúčali kráľovi, že bude múdre znížiť dane. Potom sa kráľ Roboam radil so svojimi kamarátmi - mladšími radcami, ktorí chceli mať z daní čo najväčší zisk. A tí kráľovi radili dane ešte zvýšiť.

Roboam očividne nezdedil Šalamúnovu múdrosť, na základe ktorej si starostlivo vyberal poradcov. Nový kráľ oznámil svoje rozhodnutie zvýšiť dane takýmto spupným výrokom: „Hovoríte, že môj otec vás zaťažoval vysokými daňami? Môj malíček je hrubší ako pás môjho otca" (pozri / **Kr** 12, 10-11). Povedané bez obalu: „Ešte ste nezažili pravé dane!"

Vypukla občianska vojna. Pod vedením Jeroboama sa odtrhlo desať kmeňov, ktoré sa už nikdy nemali znova zjednotiť. Len Benjamínov kmeň zostal s Dávidovým domom. Južné kráľovstvo, kde bol kráľom Roboam, zostalo v porovnaní so severným kráľovstvom, nazvaným Izrael, ako trpaslík. Krátko trvajúci zlatý vek zjednoteného Dávidovho kráľovstva - pozemský prototyp Božieho nebeského kráľovstva - sa skončil.⁴

Tisícročie pred príchodom Krista sa ukázalo ako skúšobná vyhňa na očisťovanie a pretavovanie Božej rodiny. Po politickom prevrate sa desať odštiepenec-kých kmeňov vzbúrilo aj duchovne. Kráľ Jeroboam, ktorý vládol v desiatom storočí pred Kristom, zaviedol modlárstvo.

Jedným z prvých oficiálnych činov kráľa Jeroboama bolo postavenie dvoch zlatých teliat na uctievanie, jedno v Beteli, druhé v Dane. Vyhnať aj levitov. Prakticky zrušil sinajskú zmluvu! Čo tým vôbec zamýšľal?

Jeroboam patril do Efraimovho kmeňa a možno si uvedomoval miešaný pôvod jeho zakladateľa. Kým totiž Efraimovým otcom bol Jozef, Izraelita, jeho matkou bola Egyptanka Asenet (pozri **Gn** 46, 20). V čase, keď bol Jeroboam povolaný za nového kráľa severných kmeňov, žil v Egypte (pozri / **Kr** 12, 2). Možnože zamýšľal začať svoje kraľovanie zmiešaním náboženstiev Izraela a Egypta. Ak je to pravda, ide o klasický príklad falošného ekumenizmu.

PROROCI A MUČENÍCI

Ako odpoveď na túto nehoráznú opovážlivosť Boh poslal do severného kráľovstva veľkých prorokov - Eliáša, Elizea, ale aj Ozeáša a Amosa. Roku 722 pred Kristom však severné kmene úplne ovládla Asýria - najnásilnivejší staroveký národ.

Výstrahy prorokov a následné pustošenie sa preväli-
li cez dávidovské kráľovstvo Judska, či skôr cez to, čo
z neho zostalo. Viedli aj k niektorým nevyhnutným re-
formám, ktoré uskutočnili najmä králi Ezechiáš a Joziáš.
Tieto reformy však už neodvrátili trestajúcu Božiu ruku.

Ezechiášov syn Manasses nielenže odvrhol Božiu
zmluvu, ale v Judsku a v Jeruzaleme dovŕšil zlo do
dovtedy nevídaných rozmerov. Obetoval ešte aj vlastné
deti ako zápalnú obeť na oltári pohanskej modly Mo-
locha a rozkázal zabiť tisíce židovských detí na oltároch
mimo Jeruzalema.

Už iba pre toto mohol byť osud Jeruzalema speča-
tený. O sto rokov neskôr úsilie dobrého kráľa Joziáša
nestačilo napraviť skazu spôsobenú Manassesom. Ba-
bylonský útlak sa začal okolo roku 600 pred Kristom,
no najčiernejším rokom bol rok 586 pred Kristom, keď
babylonský kráľ Nabuchodonozor vypálil Jeruzalem
a odviekol Židov do otroctva na sedemdesiat rokov.

Chrám bol zničený, kňazstvo zdecimované, obety sa
prestali prinášať. Zdalo sa, že je koniec Božej zmluvnej
rodiny. Avšak proroci Izaiáš, Jeremiáš a Ezechiel chápa-
li babylonské zajatie ako čas, ktorý Boh určil na očistu
a pokánie. Čiastočne sa skončilo, keď Médovia a Perža-
nia ovládli Babylon. Ich vládca Kýros umožnil Židom
vrátiť sa do Jeruzalema a znovu vybudovať chrám (po-
zri **Iz** 44 - 45).

S obnovením chrámovej bohoslužby nastala istá
obroda Božieho zmluvného ľudu. Bez dávidovského

kráľa vracajúci sa vyhnanci považovali za svojho vodcu veľkňaza Ezdráša. On obnovil zmluvu a prinútil Židov prepustiť svoje manželky - cudzinky. Ezdráš pritom znovu vydal Zákon a dohliadal na dobudovanie chrámu. Od tých čias, s výnimkou niekoľkých prerušení počas dynastie Hasmoneovcov, Židia žili ako kňazská teokracia bez politickej a kráľovskej suverenity. Toto náboženské spoločenstvo, sústredené okolo chrámovej bohoslužby, splodilo nový náboženský svetonázor, dnes známy ako judaizmus.

Keďže Židia nemali politickú nezávislosť ani vojenskú moc, pohadzovali nimi ako horúcim zemiakom. Ustavične ich ovládali a tyranizovali pohanské mocnosti - od Babylončanov, Medov a Peržanov cez Grékov a ptolemaiovskú a seleukovskú dynastiu až po Rimanov, ktorí roku 63 pred Kristom obsadili Jeruzalem.

Bez kráľov a prorokov začala v značnej miere slabnúť a upadať aj kňazská rodová línia. A predsa v tejto epoche utrpenia, poroby a mučeníctva Židia prešli veľmi hlbokým obrátením a primkli sa k Pánovi. Toto obdobie by sa azda dalo, aspoň v duchovnom zmysle, považovať za vyvrcholenie Starého zákona. Židia bez prorokov a kráľov sa nemali spoliehať na nikoho iného ako na Pána.

Neostávalo im iné, len čakať a dôverovať Otcovi, že splní svoje zmluvné prisľuby. Dlhý čas čakania priniesol aj niekoľko vzácných duchovných plodov. Vrátili sa k modlitbe, bohoslužba sa skultivovala a vernosť Božiemu zákonu prekvitala ako nikdy predtým. Ba ešte viac: po prvý raz v dejinách Izraela mnoho Židov dosiahlo korunu mučeníctva utrpením a smrťou pre vieru! Deuterokánonické ***Knihy Machabejcov (Prvá a Druhá)*** uvádzajú strhujúci a dojímavý príklad matky, ktorá sa pred vlastným umučením musela pozerať na týranie a popravu svojich siedmich synov, pričom ich obdivuhodne

povzbudzovala, aby sa hrdinsky držali a veľkodušne trpeli pre vieru otcov (pozri **2 Mach 7**).

Očista židovského národa dospela do štádia skúšky spojenej s veľkým utrpením, ktorým bol pretavený do svätého kňazstva. Teraz sa pokladali za živé obete a svet vnímali ako obrovský oltár.

„JE DOKONANÉ."

Syn plní Otcove sľuby

Svätý Augustín napísal, že Nový zákon je ukrytý v Starom a Starý sa odhaľuje v Novom. Videli sme náznaky Božieho konečného plánu v zmluvách Boha s Adamom, Noemom, Abrahámom, Mojžišom a Dávidom. Teraz zistíme, ako sa tieto zmluvy rôznymi spôsobmi objasňujú a završujú v Novej zmluve.

Ježiš Kristus je Mesiášom, a preto je kňazom, prorokom a kráľom. Je novým Adamom. Je potomkom Abraháma. Je novým Mojžišom. Je Dávidovým synom. Je to Boží Syn. Je to Baránok Boží. Ježiš týmto všetkým musel byť, aby splnil všetky prísľuby, ktoré dal Otec. A on ich naozaj všetky splnil.

ČO TÝM JEŽIŠ MIENIL?

Živo si spomínam na nedeľnú bohosľužbu v roku 1982, na ktorej som sa s Kimberly zúčastnil v miestnom evanjelikálnom zbore. Vtedy som bol ešte seminarista a pripravoval sa na službu v cirkvi. Bolo to okolo Veľkej noci a náš obľúbený pastor bol uprostred vzrušujúcej kázne o význame Ježišovej obetnej smrti na kríži na Kalvárii.

Zrazu povedal čosi, čo upútalo moju pozornosť a hlboko sa mi vrylo do pamäti. Uprostred kázne vyslovil niečo, čo na prvý pohľad vyzeralo ako nenápadná otázka: „Keď Ježiš v *Jánovi* 19, 30 povedal: Je dokonané,' čo tým mienil? **Čo** vlastne bolo dokonané?"

Okamžite mi prišla na um štandardná evanjelikálna odpoveď: Ježišove slová sa vzťahujú na zavŕšenie nášho vykúpenia, a to presne v tej chvíli. „Je dokonané" znamená, že nič viac nie je potrebné, naša spása je dokončená.

Tento kazateľ bol zhodou okolností aj vynikajúci biblista a súčasne môj obľúbený profesor v seminári. Takže som bol veľmi prekvapený, keď v kázni presvedčivo dokázal, že Ježiš to svojím výkrikom v nijakom prípade nemohol mieniť takto.

Najprv uviedol, že Nový zákon učí, že naše vykúpenie nebolo úplné, kým Ježiš nebol „vzkriesený pre naše ospravedlivenie", ako hovorí Pavol (pozri *Rim* 4, 25). Potom vysvetlil, ako si kresťania často vytvárajú vlastný teologický názor a vnútiť ho biblickému textu namiesto toho, aby vyvodili svoje závery z textu samotného, čítaného v patričnom kontexte."

Potom ma úplne zmatol, keď sa otvorene priznal, že na túto otázku nemá primeranú odpoveď. Jednoducho ju nenašiel!

Ďalej som jeho kázeň už nevnímal. V hlave som začal horúčkovo hľadať odpoveď. Keď sme prišli domov, vložil som knihy a začal hľadať. Trvalo mi to desať mesiacov!

Odpoveď som našiel dávno po promócii, počas môjho prvého roka služby pastora, keď som sa pripravoval na kázeň o „Pánovej večeri", ako sme to my, presbyteriáni, volali.

Pozn. red.: Treba pripomenúť, že tieto slová sú súčasťou kázne protestantského pastora. Podľa katolíckeho učenia máme závery zo Svätého písma vyvodzovať v súlade s učením Cirkvi, nestačí biblický kontext.

Stále mám v pamäti ten vzrušujúci pocit z objavu, ku ktorému som konečne dospel po takom dlhom čase starostlivého skúmania historického pozadia viacerých kľúčových biblických textov. Zvlášť štyri štádiá môjho skúmania mi poskytli indície neoceniteľnej hodnoty.

INDÍCIA Č. 1: STAROZÁKONNÉ POZADIE

Prvé štádium môjho objavného procesu spočívalo v štúdiu starozákonného pozadia Ježišovej Poslednej večere. Bolo to na židovský sviatok Paschy (pozri **Mk** 14, 12-16). Ako sme videli, táto spomienková slávnosť bola oslavou Božieho vyslobodenia Izraela z egyptského otroctva. Počas onej osudnej noci každý prvorođený syn v Egypte zahynul. Táto rana nepostihla izraelské rodiny, kde zabili a jedli bezchybného baránka bez jedinej zlomenej kosti ako obetnú hostinu (pozri **Ex** 12, 5. 46). Potom Mojžiš vyviedol národ z Egypta na púšť k vrchu Sinaj, kde dostal zákon a zmluvu, ktorá bola spečatená obetou a obetnou hostinou"" (pozri **Ex** 24, 11).

V tom čase som už mal za sebou dlhoročné štúdium biblického pojmu zmluvy. Bol som teda dobre oboznámený s dielami odborníkov, ako je napríklad jezuita D. J. McCarthy, ktorý názorne dokazuje, ako staroveké zmluvy zakladali posvätné príbuzenstvo, v tomto prípade medzi Jahvem a Izraelom, a vytvárali z nich jednu rodinu. Tieto zmluvné vzťahy sú vyjadrované rodinnými pojmami: otec a syn (pozri **Ex** 4, 22; **Dt** 1, 31; 8, 5; 14, 1), manžel a manželka (pozri **Jer** 31, 32; **Ez** 16, 8; **Oz** 2, 18-20). Podobne aj liturgické slávnosti a obrady obnovovali - a utužovali - rodinné vzťahy zmluvného spoločenstva medzi Jahvem a Izraelom.

* S. Hahn tu používa jediné slovo: communion - ktorým sa označuje aj sväté prijímanie (pozn. prekl.).

Toto bola dôležitá súčasť židovského chápania Paschy v Ježišovej dobe. Je pozoruhodné, že evanjeliá zaznamenávajú jediný prípad, keď Ježiš použil slovo „zmluva“, bolo to však vo vrcholne závažnom momente jeho posledného slávania Paschy, keď vo večeradle ustanovil Eucharistiu: „Potom vzal kalich, vzdával vďaky (*eucharistesas*) a dal im ho, hovoriac: „Pite z neho všetci: toto je moja krv novej zmluvy, ktorá sa vylieva za všetkých na odpustenie hriechov“ (*Mt* 26, 27-28).

Aká báznou naplnená chvíľa! Prvorodený Syn a Baránok Boží uskutočňuje a završuje Paschu Starého zákona v sebe samom ako najsvätejšiu obeť za naše hriechy! A táto chvíľa Ježišovi slúži na to, aby ohlásil uzavretie Novej zmluvy Boha s ľudstvom!

Keď som pokračoval vo svojom vášnivom hľadaní odpovede na pastorovu otázku, objavil som, že súvislosť s Paschou nevytvára len Eucharistia. Najviditeľnejšie je to v *Evanjeliu podľa Jána*, kde celá séria udalostí, počnúc od Poslednej večere až po Ježišovo ukrižovanie, odráža viacero tém židovskej Paschy.

Tak napríklad, keď Ježiš stál pred Pilátom (pozri *Jn* 18, 33-37), Ján - zdanlivo mimochodom - poznámenáva: „Bol Prípravný deň pred Veľkou nocou, okolo poludnia“ (*Jn* 19, 14). Ján dobre vedel, že poludnie („šiesta hodina“) bol čas, keď kňazi začínali zabíjať baránky na slávenie Paschy.

Podobne Ján zvyrazňuje súvislosť medzi Ježišom na kríži a baránkom Paschy, keď našu pozornosť upriamuje na fakt, že jeho kosti zostali nepolámané, presne ako to Mojžiš nariaďoval o veľkonočnom baránkovi (pozri *Ex* 12, 46; *Jn* 19, 33): „Aby sa splnilo Písmo: „Kosť mu nebude zlomená““ (*Jn* 19, 36). Ježišova Pascha trvala od Poslednej večere po smrť na Kalvárii.

Ďalšiu súvislosť medzi Ježišovým umučením a Paschou nachádzame u Jána: „Bola tam nádoba plná

octu. Nastokli teda na yzop špongiu naplnenú octom a podali mu ju k ústam" (19, 29). Len Ján si všimol, že tu použili yzop, vetvičkou ktorého bolo treba podľa nariadenia o noci prechodu anjela Božej pomsty namazať veraje dverí krvou baránka (pozri **Ex** 12, 22).

Napokon Ján upozorňuje na odev, ktorý z Ježiša vojaci strhli: nezošivanú tuniku, utkanú vcelku (pozri **Jn** 19, 23-24). To isté slovo znamenajúce „odev" (*chiton*) je použité v Starom zákone, kde označuje obradnú tuniku, ktorú mal na sebe veľkňaz pri obetovaní (pozri **Ex** 28, 4; **Lv** 16, 4). Tento fakt nás upozorňuje, že Ježiš, náš veľkonočný Baránok, je súčasne naším Veľkňazom.

INDÍCIA Č. 2: ŠTYRI KALICHY ŽIDOVSKÉJ PASCHY 1. STOROČIA

Druhý súbor indícií som získal zo štúdia starožidovskej liturgie Paschy. Rituál večere „seder", známej aj ako Hagada Paschy, bol zrejme ustálený pred 1. storočím. Evanjeliové správy zrejme preberajú jeho štruktúru pri opise rozličných detailov Poslednej večere.¹ Konkrétne: večera Paschy pozostávala zo štyroch častí, ktoré zodpovedajú štyrom podávaným kalichom.

Najprv sa vyslovilo slávnostné požehnanie (*kiduš*) nad prvým kalichom vína, po ktorom sa podávali horké byliny (čo malo Židom pripomenúť horkosť ich poroby v Egypte).

Potom sa nahlas čítal opis noci Paschy (pozri **Ex** 12) a po ňom sa spieval oslavný Malý hallel (= Žalm 113). Bezprostredne po ňom sa pil druhý kalich vína.

Nasledoval hlavný chod večere, pozostávajúci z baránka a nekvaseného chleba, po ktorom sa vypil tretí

kalich vína, ktorému sa hovorilo „kalich požehnania“ alebo „kalich dobrorečenia“.

Vyvrcholením večere Paschy bolo spievanie jasavého chválospevu Veľký hallel (= Žalmy 114 — 118) a vypitie štvrtého kalicha vína, zvaného „kalich dovŕšenia“.

Mnohí znalci Nového zákona vidia odraz tejto schémy v evanjeliových opisoch Poslednej večere. Zvlášť kalich, ktorý Ježiš požehnal a dával učeníkom piť, identifikujú ako tretí kalich Hagady Paschy. Je to zrejmé zo spevu Veľkého hallelu, ktorý bezprostredne nasledoval: „Potom zaspievali chválospev..." (*Mk* 14, 26). Pavol sto-tožňuje „kalich dobrorečenia“ s kalichom Eucharistie (pozri *1 Kor* 10, 16).

PROBLÉM

V tomto bode však nastáva problém. Namiesto toho, aby Ježiš a Jedenásti dospeli k vyvrcholeniu Paschy - k vypitiu štvrtého kalicha, čítame: „Potom zaspievali chválospev a vyšli na Olivovú horu" (*Mk* 14, 26). Kým nežidovskí kresťania, neoboznámení s Hagadou, ťažko môžu vidieť vážne narušenie poriadku, ktoré táto následnosť predstavuje, rozhodne neujde pozornosti židovských čitateľov a znalcov Paschy. Ježišovo vynechanie štvrtého kalicha sa takmer rovná tomu, ako keby kňaz pri svätej omši vynechal slová premenenia alebo by zabudol na prijímanie! Skrátka: základný zmysel liturgie sa zdanlivo prehliadol!

Toto zanedbanie nielenže bije do očí, ale Ježiš ho sám pripomenul a zdôraznil, pretože v predchádzajúcom verši hovorí: „Veru, hovorím vám: Už nebudem piť z plodu viniča až do dňa, keď ho budem piť nový v Božom kráľovstve" (*Mk* 14, 25). Ježiš mal zrejme v úmysle *nepiť* to, čo vedel, že jeho učeníci predpokladajú, že piť bude.² Ale prečo?

Niektorí exegéti špekulujú, že pri tomto Ježišovom akoby opomenutí mohli zohrať určitú úlohu psychické faktory. Čítame, ako na Ježiša „doľahla... hrôza a úzkosť. Vtedy im povedal: „Moja duša je smutná až na smrť“ (**Mk** 14, 33-34). Možno bol jednoducho priveľmi rozrušený na to, aby sa pridržieval predpisov Paschy a presne dodržal obrady jej slávania?

Hoci tento názor môže vyzeráť celkom prijateľný, pri ďalšom skúmaní sa stáva veľmi nepravdepodobným. Predovšetkým: ak bol Ježiš naozaj v takom psychickom stave, prečo potom tak výslovne vyhlásil svoj úmysel nepiť štvrtý kalich tesne predtým, ako prerušil nedokončenú večeru? Prečo vyšiel von so svojimi učeníkmi a viedol ich pri speve Veľkého hallelu? Inými slovami: prečo by Ježiš oznámil svoje úmysly tak jasne, ak by jeho následné počínanie malo byť také zmätené? Okrem toho jeho ďalšie počínanie v onú noc síce prezrádza muža nepochybne nachádzajúceho sa v duševnej tiesni, ale pri plnom sebaovládaní.

Takže zostáva otázka: Prečo sa Ježiš rozhodol nepiť štvrtý kalich?

INDÍCIA Č. 3: GETSEMANSKÝ KALICH

Tretie štádium môjho objavného procesu sa začalo vtedy, keď som sústredil pozornosť na to, kam Ježiš išiel a čo robil, keď opustil večeradlo. Lepšie som si všimol obsah Ježišovej modlitby v Getsemanskej záhrade: „Trochu poodišiel, padol na tvár a modlil sa: „Oťče môj, ak je možné, nech ma minie tento kalich. No nie ako ja chcem, ale ako ty“ (**Mt** 26, 39). Tri razy sa Ježiš modlil, aby Otec od neho odňal „tento kalich“.

Skrsla vo mne samozrejme otázka: „O akom kalichu to Ježiš hovorí?“

Niektorí znalci identifikujú „tento kalich“ ako „kalich Božieho hnevu“, ktorý často spomínajú starozákonní proroci (pozri **Iz** 51, **Jer**25, 15). A určite je tam nejaká súvislosť. Avšak javí sa ako nepriama, pretože v bezprostrednom kontexte nie je nič, čo by ju výraznejšie naznačovalo.

Naopak, podstatnejšiu súvislosť poskytuje bezprostredný kontext Paschy, ktorú Ježiš práve slávil s učeníkmi, totiž kým ju nečakane prerušil.

Všimnime si aj Ježišovu rozhodnosť nepiť „z plodu viniča“, ktorá sa znovu objavuje na Golgote tesne pred jeho ukrižovaním: „Dávali mu víno zmiešané s myrhou, ale on ho neprijal“ (**Mk** 15, 23). Hoci text nevysvetľuje jeho odmietnutie piť, ono pravdepodobne súvisí s Ježišovým slávnostným vyhlásením, že už **nebude** piť „z plodu viniča“, kým sa jeho kráľovstvo nezjaví v sláve.

POSLEDNÁ INDÍCIA: JÁNOV PARADOX

Štvrté štádium môjho hľadania odpovede na kazateľovu otázku som dosiahol vtedy, keď som v **Jánovom evanjeliu** našiel kľúčovú indíciu. Bolo ňou Jánovo použitie paradoxu. Dovoľte mi to objasniť.

Pre Jána je hodina Ježišovho umučenia, ukrižovania a smrti zároveň hodinou jeho najväčšej slávy; z jeho nevýslovného pokorenia vzišlo jeho oslávenie; jeho zdanlivá porážka rukami nepriateľov je jeho najväčším víťazstvom; a jeho smrť je v skutočnosti **udalosťou**, ktorá prináša život celému ľudstvu (pozri **Jn** 3, 14; 7, 37-39; 8, 28; 12, 23-33; 13, 31 - veľmi vás prosím, aby ste si prečítali tieto verše!).

Z Jánovej perspektívy je Ježišovo veľkonočné utrpenie vlastne udalosťou, ktorou manifestuje slávu svojho kráľovstva a vchádza do nej! Toto je Jánov pohľad na Kristovo utrpenie: dojímavo hlboký, a predsa paradoxný.

PREHLAD ŠTYROCH INDÍCIÍ

Toto sú teda hlavné objavy môjho hľadania. Po prvé: presvedčil som sa, že všetky štyri evanjeliá opisujú sériu udalostí okolo Ježišovej smrti od Poslednej večere až po Golgotu ako úzko súvisiace so židovskou Paschou, a to tak chronologicky, ako aj teologicky. Po druhé: prišiel som na to, že Ježiš počas Poslednej večere prekvapujúco prerušil - a nechal nedokončené - obrady slávania Paschy tým, že nevypil štvrtý kalich. Namiesto toho urobil sľub, že ho *nebude* piť, až kým sa nezjaví jeho kráľovská sláva raz v budúcnosti. Po tretie: uvedomil som si dôležitosť a význam Ježišovej modlitby, aby bol istý „kalich“ od neho odňatý.

Čo je teda tento „kalich“? A kedy ho bude piť? Má ním byť dlhý kúpeľ jeho utrpenia od zatknutia cez odsúdenie až po jeho smrť na kríži? Alebo sa vzťahuje len na ukrižovanie?

Na druhej strane je možné, ba veľmi pravdepodobné, ak berieme do úvahy širšie súvislosti Paschy, že Ježiš spájal „kalich“ s vynechaným „štvrtým kalichom“ židovských obradov slávania Paschy a so svojím slávnostným výrokom o nepití „z plodu viniča“.³

Napokon som objavil, že Ján používa paradox, ktorý predstavuje solídny základ pre spojenie hodiny Ježišovej smrti s hodinou slávy v jeho kráľovstve.

Keď som takto zhromaždil tieto indície, prišiel čas vrátiť sa k pôvodnej otázke: „Čo mal Ježiš presne na mysli, keď povedal: Je dokonané?“ Vrátil som sa teda k úryvku a pozorne som si ho prečítal v celom kontexte:

„Bola tam nádoba plná octu. Nastokli teda na yzop špongiu naplnenú octom a podali mu ju k ústam. Keď Ježiš okúsil ocot, povedal: Je dokonané.' Naklonil hlavu a odovzdal ducha" (*Jn* 19, 29-30).

Keď som sa do tohto textu začítal už s novými poznatkami získanými počas svojho hľadania, zrazu sa mi vyjasnilo! Dospel som k presvedčeniu, že konečne som dostal odpoveď na svoju otázku:

„TO“, čo bolo dokonané, bola tá Pascha, ktorú Ježiš začal - ale prerušil - vo večeradle! A znakom jej dokončenia bolo vypitie horkého vína na kríži - štvrtý kalich! Alebo aby sme boli presnejší, dokonané bolo Ježišovo zavŕšenie Paschy Starého zákona tým, že ju premenil na Paschu Nového zákona.

Paradoxne hodina Ježišovho ukrižovania a smrti vôbec nebola porážkou; bola to skôr hodina Ježišovho vstupu do slávy jeho kráľovstva, kde znovu pije „z plodu viniča“⁴, presne ako to predpovedal. Nie je však jeho úmyslom piť z neho osamotene. Ježiš volá nás, svojich učeníkov, mať účasť nielen na „treťom kalichu“, totiž „kalichu dobrorečenia“ pri Eucharistii (pozri **1 Kor** 10, 16), ale aj na „štvrtom kalichu“ tým, že pre neho budeme ochotní aj zomrieť (pozri **Mk** 10, 38-39).⁵ Len tak sa v nás naozaj naplní paschálne (veľkonočné) tajomstvo.

DELÍM SA O SVOJE OBJAVY

Čoskoro som sa začal deliť o tieto objavy so svojimi študentmi a farníkmi. Raz večer ma začal bombardovať otázkami istý študent, ktorý sa zúčastňoval na mojom seminári o *Evanjeliu podľa Jána*. Bob ako bývalý katolík sa veľmi vzrušil, keď som vysvetľoval úzku súvislosť medzi Eucharistiou a Paschou na jednej strane a Kristovou smrťou na kríži na strane druhej.

Potom veľmi nahlas a dôrazne položil otázku: „Profesor Hahn, podľa vás je teda Eucharistia obetou, alebo nie?“

„Aby som bol úprimný, Bob, nemal som zatiaľ čas premyslieť všetky dopady... ale zdá sa, že to z toho vyplýva, nemyslíš?“

Bez toho, aby o tom Bob vedel, spustil v mojej hlave sled myšlienok, ktoré som nemohol (a ani nechcel) zastaviť. Za chvíľu bol celý seminár vtiahnutý do diskusie, ktorá pokračovala ešte ďalšiu poldruhu hodinu - dlho po skončení mojej prednášky.

Doteraz si dobre pamätám na závery, ku ktorým sme dospeli onoho večera. Prvý: synoptické evanjeliá jasne dokazujú, že Ježiš ustanovil Eucharistiu v kontexte židovskej Paschy. Druhý: židovská Pascha bola obetou zmluvy, ktorú Ježiš mienil zavŕšiť svojím sebaobetovaním. Tretí: túto obetu Paschy nemožno oddeliť od Ježišovej obetnej smrti na kríži; Ježiš neukončil Paschu, kým ju na Kalvárii nedokonal. Štvrtý: Eucharistia je takisto neoddeliteľne spojená s Ježišovou smrťou; pretože Kalvária sa začala Eucharistiou a táto prvá Eucharistia sa skončila na Kalvárii. Eucharistia a Kalvária sú teda jednou a tou istou obetou!

Keď som v onen večer vychádzal z triedy, Bob ma pristavil: „Profesor Hahn, uvedomujete si, že to, čo ste nám dnes vykladali, dokonale zodpovedá tomu, čo som sa učil v *Baltimorskom katechizme*!“

Krotko som mu odvetil: „Možno to znie hlúpo, ale čo je to *Baltimorský katechizmus*!“ Nikdy predtým som o ňom nepočul.

Potom mi vysvetlil, že od 19. storočia je to základná príručka na katechizovanie katolíkov v Amerike. Odkeď pred rokmi zanechal Katolícku cirkev, nikdy mu ani na um nezišlo, že učenie tejto knihy o Eucharistii by mohlo stáť na základe Písma.

Ani mne to nikdy nezišlo na um. Veď oddávna som sa pýšil svojím pevným antikatólickým presvedčením a úsilím pomáhať katolíkom nájsť Ježišovu pravdu, aby

zanechali svoju Cirkev a našli pravé evanjelium, ako som ho chápal ja. Okrem toho by som sa nikdy nezúčastnil čo i len na jedinej omši.

Moje posledné slová vyšli zo srdca: „Bob, môžem ti povedať len toľko, že sa riadim iba Písmom." Potom som mu sľúbil, že sa pozriem do *Baltimorského katechizmu*. A urobil som to. Naozaj, Bob mal pravdu.

ĎALŠIE POTVRDENIE Z PÍSMO:

JÁN 6

Ďalšie štúdium tejto témy ma viedlo k prehodnoteniu mojich postojov. S vervou som na iných miestach Biblie hľadal potvrdenie a objasnenie svojich záverov o neoddeliteľnej jednote medzi Ježišovou veľkonočnou obetou v Eucharistii a na Kalvárii.

Hlbšie skúmanie Jánovho evanjelia mi v značnej miere osvetlilo túto tému, zvlášť Ježišovo učenie o chlebe života v šiestej kapitole. Okolnosti Ježišovej rozpravy sa spomínajú jasne: „Blízko boli židovské sviatky Veľkej noci" (*Jn* 6, 4). Ján opisuje, ako Ježiš zázračne rozmnožil chlieb pre päťtisíc mužov po tom, čo „vzdával vďaka (*eucharistesas*)", čím naznačoval eucharistickú symboliku. Ježiš sa potom označil za „pravý chlieb z neba" (v. 32) a „chlieb života" (v. 35), a takto naznačil paralelu s Mojžišom, skrze ktorého Boh zázračne sýtil Izraelitov mannou, keď s nimi uzatváral zmluvu po prvej Pasche (pozri *Ex* 16, 4 a n.). Ján tak pripravil svojich čitateľov na to, aby rozpoznali, ako bude Ježiš utvárať Novú zmluvu prostredníctvom vlastnej eucharistickej obety ako Veľkňaz a paschálna obeta. No ešte jasnejšie svedectvo vyslovil sám Ježiš ohromujúcim vyhlásením:

„Veru, veru, hovorím vám: Ak nebudete jesť telo Syna človeka a piť jeho krv, nebudete mať v sebe život. Kto je moje telo a pije moju krv, má večný život a ja ho vzkriesim v posledný deň. Lebo moje telo je pravý pokrm a moja krv je pravý nápoj. Kto je moje telo a pije moju krv, ostáva vo mne a ja v ňom" (*Jn* 6, 53-56).

Ježiš použil čo najsilnejšie výrazy, aby nám podal pravdu o svojej reálnej prítomnosti v Eucharistii ako náš veľkonočný Baránok, hoci to vyvolalo nevieru a pohoršenie (pozri *Jn* 6, 60-69).

Ježišove slová vydesili zbožných Zidiov z vážneho dôvodu: *Levitikus* prísne zakazoval pitie krvi. Kto by to urobil, musel byť vyhubený zo svojho národa. Zjemnil vari Ježiš svoje poslanstvo, keď počul ich protesty: „Veď ja to myslím iba symbolicky!""?

Nie! V skutočnosti povedal asi toto: „Áno, rozumiete tomu dobre. Ak budete piť moju krv, budete odrezaní od všetkých svojich pokrvných príbuzných starého Izraela a takisto odrezaní od celej prirodzenej rodiny starého Adama. Až potom vás budem môcť spojiť so sebou v mojom tele a krvi a urobiť vás súčasťou nadprirodzenej rodiny nového Adama - nového Božieho Izraela (pozri *Gal* 6, 16). Na toto som prišiel: aby som vytvoril Božiu rodinu Novej zmluvy vo svojom vlastnom eucharistickom tele a krvi."

Je jasné, že Ježiš nehovoril obrazne, ani jeho reč nebola iba metaforou. Ak by tomu tak bolo, určite by tento bod patrične objasnil - a bolo by aj absolútne nevyhnutné, aby to urobil. A keby to bol urobil, jeho židovskí poslucháči by boli tomu poľahky porozumeli a nevznikol by nijaký dôvod na pohoršenie.

Ježišovi vtedajší poslucháči mali vlastne omnoho presvedčivejší dôvod na ospravedlnenie svojej neviery

ako my dnes, pretože Ježiš ešte nezomrel ani neustanovil Eucharistiu. My sa už tak ľahko vykrútiť nemôžeme, pretože dnes je Ježišovo zavŕšenie Paschy už zjavné. On je prvorodený Syn, ktorý bol zabitý, bezchybný Baránok s nepolámanými kosťami, ktorého krvou boli natreté veraje dverí - a ktorého telo musí byť preto zjedené.

Kľúč na pochopenie Ježišových tvrdo znejúcich slov nachádzame v prvej Pasche osudnej egyptskej noci v predvečer vyslobodenia Izraelitov. Inštrukcie boli vtedy dosť jednoduché: bolo treba zabiť baránka, vyliat jeho krv, pokropiť ňou veraje a baránka zjesť.

Predstavte si však situáciu, že nejaký Hebrej by vtedy jednoducho nedokázal jesť baránka. Povedzme, že ho zabil, natrel krvou veraje dverí a potom zahodil jahňacie rebierko a zjedol namiesto toho hovädzí rezeň alebo si upiekol koláč v podobe baránka a ten zjedol. Čo by sa bolo stalo? Ten Hebrej by na druhé ráno našiel svojho najstaršieho syna alebo brata mŕtveho. Poslúchnuť dva z troch príkazov totiž nestačilo. Nestačilo baránka iba **zabiť**; baránka bolo treba aj **zjesť**.

Smrť obetného zvieraťa však bola iba jedna časť Božieho príkazu obety. Božím najvyšším cieľom bolo obnovenie spoločenstva s Izraelom. A toto sa dalo uskutočniť iba zjedením veľkonočného baránka. Boh teda prikázal každej izraelskej rodine, čo musí urobiť. Baránka **museli** zjesť.

A tak je jasné, že ani Ježišova obetná smrť, ktorá sa začala vo večeradle a zavŕšila na Golgote, nebola ešte ukončením **jeho** veľkonočnej obety. Pretože jej hlavným účelom je obnoviť spoločenstvo, aj my musíme jesť Baránka. To je dôvod, prečo Ježiš ustanovil Eucharistiu.

PAVLOV POHĽAD

Pavol mal na toto vzácné tajomstvo podobný názor. Korinťanom napísal: „Veď bol obetovaný náš veľkonočný Baránok, Kristus" (**1 Kor** 5, 7). Všimnite si, že neuzatvára slovami: „Už nie je potrebné nič robiť." Naopak, hneď v nasledujúcom verši hovorí: „Preto slávme sviatky nie v starom kvase... ale s nekvaseným chlebom čistoty a pravdy" (**1 Kor** 5, 8). Inými slovami, Pavol chápal, že ešte musíme robiť čosi viac. Musíme sa sýtiť Ježišom, Chlebom života, naším veľkonočným Baránkom.

Pavol potvrdzuje tento svoj realistický pohľad na Eucharistiu neskôr v tom istom liste: „Nie je kalich dobrorečenia, ktorému dobrorečíme, účasťou (alebo spoločenstvom , *koinonia*) na Kristovej krvi? A chlieb, ktorý lámeme, nie je účasťou (*koinonia*) na Kristovom tele?" (**1 Kor** 10, 16) Takýto slovník vyjadruje pevnú vieru v skutočnú prítomnosť Krista v Eucharistii. Preto Pavol vystriha svojich veriacich: „Lebo kto je a pije, a nerozoznáva telo, ten si je a pije odsúdenie" (/ **Kor** 11, 29).

LIST HEBREJOM

Podobný pohľad na toto tajomstvo som našiel v **Liste Hebrejom**. To ma prekvapilo, pretože som si vždy myslel - tak, ako ma to učili -, že **List Hebrejom** protirečí katolíckemu učeniu o Eucharistii ako obete väčšmi než ktorákoľvek iná kniha Nového zákona. Hlavnou témou listu je Ježišovo kňazstvo, zvlášť v súvislosti s jeho obetou „raz navždy" (pozri **Hebr** 7, 27; 9, 12 a 26; 10, 10). Stručne je to povedané takto:

„Hlavné z toho, čo hovoríme, je: Máme takého veľkňaza, ktorý si zasadol po pravici trónu

Velebnosti v nebesiach ako služobník svätyne a pravého stánku, ktorý postavil Pán, a nie človek" (*Hebr* 8, 1-2).

Na rozdiel od starozákonných židovských kňazov Ježiš nepotrebuje deň čo deň prinášať obety (pozri *Hebr* 7, 27).

Na druhej strane náš veľkňaz Ježiš musí mať niečo, čo by za nás obetoval: „Lebo každý veľkňaz je ustanovený na to, aby prinášal dary a obety. Preto aj on musel mať niečo, čo by obetoval" (*Hebr* 8, 3). To vari znamená, že Ježišova obeta „raz navždy" patrí výlučne minulosti? Práve naopak, z toho vyplýva, že Ježišova obeta práve preto, že je obetou „raz navždy", stala sa dokonalou obetou, ktorú ustavične prináša Otcovi v nebi. Inými slovami: ona sa nikdy nekončí. Preto ju Cirkev volá „ustavičnou" obetou. Ako to povedal jeden z mojich učiteľov: „Ako možno opakovať čosi, čo nekončí?"

Ježiš už nekrvácá, netrpí, nezomiera (pozri *Hebr* 9, 25-26). Sedí na tróne v nebi so svojím vzkrieseným telom a naším osláveným človečenstvom, ktoré obetuje Otcovi ako náš najstarší brat, veľkňaz a kráľ (pozri *Hebr* 7, 1-3). A práve takto nebeský Otec hľadá na dokonalú a ustavičnú obetu v živom tele svojho Syna a nadšene ju prijíma.

Ak by Ježišova obeta prestala, jeho ustavičné kňazstvo by nemalo opodstatnenie; o Ježišovom kňazstve sa však hovorí ako o ustavičnom, lebo „zostáva naveky" (pozri *Hebr* 7, 24). Navyše pozemský oltár by nemal zmysel, keby sa Ježišovo obetovanie skončilo. Autor *Listu Hebrejom* však učí, že ho potrebujeme: „Máme oltár, z ktorého nemajú právo jesť tí, čo slúžia stánku" (*Hebr* 13, 10).

Záver: Skutočnosť, že Ježišova obeta je „raz navždy", znamená, že jeho sebaobetovanie je dokonalé a ustavičné. Sprítomňuje sa na našich oltároch

v Najsvätejšej oltárnej sviatosti mocou Ducha Svätého, aby sme „skrze neho ustavične prinášali Bohu obetu chvály" (pozri *Hebr* 13, 15).

APOKALYPTICKÁ PERSPEKTÍVA

Konečným potvrdením odpovede na kazateľovu otázku, ku ktorej som sa dopracoval, bola pre mňa veľmi objasňujúca časť Jánovho videnia Krista v *Knihe zjavenia*. Keď Ján počuje anjela oznamujúceho zjavenie sa Ježiša ako „Leva z Júdovho kmeňa", pozrie sa a vidí „stáť Baránka, ktorý bol ako zabitý" (*Zjv* 5, 5-6). Povedané inými slovami, ten, ktorý je naším celebrujúcim kňazom a kraľujúcim kráľom v liturgickej bohoslužbe nebeského zhromaždenia, naveky sa zjavuje ako veľkonočný Baránok Novej zmluvy. A ako Baránok sa zjavuje preto, lebo jeho obeta pokračuje. Jeho obeta zostane s nami, kým Ježiš neobnoví a nezavŕši svoje spoločenstvo so všetkými svojimi deťmi v Eucharistii. A potom bude pokračovať pre Božiu rodinu naveky v nebi, pretože Ján naše večné šťastie vykresľuje ako „Baránkovu svadobnú hostinu" (pozri *Zjv* 19, 9; 21, 2-10; 22, 17). O tom však v poslednej kapitole.

POSTSKRIPTUM:

ČO JE EVANJELIOM NOVEJ ZMLUVY?

Na záver hlbokých úvah a diskusií, ako je táto, často vyzvem študentov, aby čo najjednoduchšími slovami zhrnuli to, čo sme prebrali. Nebolo by dobré skúsiť to aj teraz? Nuž dovoľte mi pokúsiť sa zhrnúť evanjelium Novej zmluvy od jeho začiatku až do konca do desiatich základných bodov:

Po prvé: Začneme radostnou zvesťou stvorenia: Boh nie je len múdry Stvoriteľ - je aj náš milujúci Otec. Preto nás stvoril „na svoj obraz“, aby sme žili ako jeho deti, z jeho milosti. „Od nikoho z nás nie je ďaleko. Lebo v ňom žijeme, hýbeme sa a sme... „Veď aj jeho pokolenie sme.“⁶

Po druhé: Boh s nami od samého začiatku uzavrel zmluvu. Zmluva je posvätné rodinné puto, v ktorom sa osoby jedna druhej darujú v spoločenstve lásky. Boh nás pozýva do vzťahu posväteného zmluvou, aby sme mali účasť na priateľstve s ním a medzi sebou ako jeho rodina. Aby sme dodržali jeho zmluvu, musíme vo všetkom dôverovať svojmu Otcovi a poslúchať ho a zároveň žiť vo vzájomnej láske ako jeho synovia a dcéry. „Či nemáme všetci jedného otca? Či nás nestvoril jeden Boh? Prečo ste si navzájom neverní, že znesväcujete zmluvu vašich otcov?“ (*Mal 2, 10*).

Po tretie: Všetci sme porušili Božiu zmluvu. To je definícia hriechu. Hriech nespočíva ani tak v porušovaní zákona, ako skôr v narušení životov, rodín, sŕdc. Vidíme to všade okolo seba: v spoločnosti, v práci, doma. Sme sebeckí, nečestní, ničomní, nezriadení. „Sú pyšní, povyšujú sa, vymýšľajú zlo... Hoci dobre vedia o Božom ustanovení, že tí, čo robia také veci, zasluhujú si smrť, nielenže to sami robia, ale aj schvaľujú, keď to robia iní“ (*Rim 1, 30. 32*). Boh preto trestá hriech smrťou, lebo hriech **zabíja**. Boží život v nás i v iných.

Po štvrté: Bezpodmienečne potrebujeme Božie milosrdenstvo a milosť. Radi si nahovárame, že existuje jednoduchšie riešenie - viac vzdelania, zákonov, techniky či peňazí. To je však účinné ako aspirín na AIDS! Nákaza hriechu je priveľmi hlboká a smrteľná. Nemali by sme si však zúfať či upadať do depresie. Náš Otec vie lepšie ako my sami, čo potrebujeme. „Medzi nimi sme kedysi žili aj my všetci, keď sme podľa žiadostí

svojho tela robili, čo chcelo telo a myseľ, a tak sme boli od prírody deťmi hnevu ako ostatní. Ale Boh, bohatý na milosrdenstvo, pre svoju nesmiernu lásku, ktorou nás miluje, hoci sme boli pre hriechy mŕtvi, oživil nás s Kristom" (*E/2*, 3-5).

Po piate: Náš hriešny stav sa vyriešil, keď sa Boh stal človekom v Ježišovi Kristovi. Ježiš vzal na seba našu slabú a smrteľne zranenú prirodzenosť nielen preto, aby nás uzdravil a zdokonalil, ale aby nás aj povýšil, aby sme mohli mať účasť na jeho vlastnom živote Božieho synovstva, aby nás zjednotil so svojím Otcom. „Lebo aj ten, čo posväcuje, aj tí, čo sú posväcovaní, všetci pochádzajú z jedného. Preto sa nehanbí volať ich svojimi bratmi" (*Hebr 2*, 11). Ježiš urobil to, čo nikto iný nemohol urobiť: zlikvidoval hriech v jeho koreni. „A pretože deti majú účasť na krvi a tele, aj on mal podobne spoluúčasť na nich, aby smrťou zničil toho, ktorý vládol smrťou, čiže diabla, a vyslobodil tých, ktorých celý život zotročoval strach pred smrťou" (*Hebr 2*, 14-15). Ježišovo utrpenie a smrť nás uzdravujú a privádzajú domov. To nám dáva obrovskú dôveru a nádej. „Pozrite, akú veľkú lásku nám daroval Otec: voláme sa Božími deťmi a nimi aj sme" (*1 Jn 3*, 1).

Po šieste: Ježiš spečatil Novú zmluvu s nami obetovaním seba. Táto jeho obeta sa začala vo večeradle pri veľkonočnej večeri, keď povedal svojim učeníkom: „Vezmite a jedzte: toto je moje telo." Potom vzal kalich... a dal im ho hovoriac: „Pite z neho všetci: toto je moja krv novej zmluvy, ktorá sa vylieva za všetkých na odpustenie hriechov" (*Mt 26*, 26-28). Kristus sa obetoval za nás najprv ustanovením Eucharistie a potom svojou smrťou na Kalvárii. Medzi večeradlom a Golgotou je tajomná, ale veľmi reálna jednota.

Po siedme: Ježiš bol vzkriesený z mŕtvych mocou Ducha Svätého. A dáva nám Ducha Svätého ako dar.

„Pretože ste synmi, poslal Boh do našich sŕdc Ducha svojho Syna a on volá: „Abba, Otče!“ (*Gal* 4, 6). Boh sľubuje, že dá svojho Ducha všetkým, čo oň prosia: „Keď teda vy, hoci ste zlí, viete dávať dobré dary svojim deťom, o čo skôr dá nebeský Otec Ducha Svätého tým, čo ho prosia!“ (*Lk* 11, 13).

Po ôsme: Duch Svätý na nás pôsobí veľmi mocne vo sviatostiach, pretože ich ustanovil Ježiš a teraz nám ich udeľuje, počnúc krstom. „Obmyli ste sa, boli ste posvätení, boli ste ospravedlnení v mene Pána Ježiša Krista a v Duchu nášho Boha“ (/ *Kor* 6, 11). Vrcholom siedmich sviatostí je Eucharistia. Je obetou Novej zmluvy a rodinnou hostinou, pri ktorej sa živíme Ježišovým vlastným telom a krvou, ako nám to sľúbil: „Ja som chlieb života... Moje telo je pravý pokrm a moja krv je pravý nápoj. Kto je moje telo a pije moju krv, ostáva vo mne a ja v ňom“ (*Jn* 6, 48. 55-56). A Ježiš nás pozýva mať účasť na tomto živom Chlebe pri Otcovom stole. „Hľa, stojím pri dverách a klopem. Kto počúvne môj hlas a otvorí dvere, k tomu vojdem a budem s ním večerať a on so mnou“ (*Zjv* 3, 20).

Po deviate: Katolícka cirkev je tá celosvetová Božia rodina, kvôli ktorej Otec poslal na svet Syna, aby ju v Duchu Svätom založil. „Aby všetci boli jedno ako ty, Otče, vo mne a ja v tebe, aby aj oni boli v nás, aby svet uveril, že si ma ty poslal“ (*Jn* 17, 21). A preto milujeme Cirkev ako svoju matku, máme ju vo veľkej úcte ako Kristovu nevestu a poslúchame jej učenie - a to všetko preto, lebo dôverujeme Ježišovi, že je verný svojmu sľubu: „Na tejto skale postavím svoju Cirkev a pekelné brány ju nepremôžu“ (*Mt* 16, 18). No Ježiš sa ani tu nezastavuje; dáva nám aj svoju matku Máriu, aby bola našou duchovnou Matkou. „Keď Ježiš uzrel matku a pri nej učeníka, ktorého miloval, povedal matke: „Zena, hľa, tvoj syn!“ Potom povedal učeníkovi: „Hľa,

tvoja matka!" (*Jn* 19, 26-27; pozri *Zjv* 12, 1-2.; 5, 17). Pôvodcom všetkej Máriinej milosti je Ježiš. To ju robí takou mocnou v Božej rodine. Nikto si nikdy nectil svoju matku tak ako Ježiš; od nás teraz chce, aby sme ho v tom napodobňovali.

Po desiate: Ako Božie deti sme na zemi pútnikmi, ktorí sa vracajú domov do neba. To znamená, že nebo je našou pravou vlasťou a smrť je skutočným návratom domov! „Veď naša vlasť je v nebi. Odtiaľ očakávame aj Spasiteľa Pána Ježiša Krista. On... pretvorí naše úbohé telo, aby sa stalo podobným jeho oslávenému telu" (*Flp* 3, 20-21). A svätí, ktorí odišli pred nami, a anjeli sú našimi staršími bratmi a sestrami. „No vy ste sa priblížili k vrchu Sion a k mestu živého Boha, k nebeskému Jeruzalemu, k myriadám anjelov, k slávnostnému zhromaždeniu a k spoločenstvu prvorodených,... k Bohu..." (*Hebr* 12, 22-23).

HLA, PRICHÁDZA NEVESTA

Slnko vychádza nad novým Jeruzalemom

Čo sa ľuďom zvyčajne vybaví, keď počujú slovo „Cirkev“? Štruktúra, inštitúcia, hierarchia, pravidlá, budovy, Bazilika svätého Petra, pápež. To všetko je pravda, ale Cirkev je čosi oveľa viac.

V *Knihe zjavenia* podáva Ján víziu Cirkvi ako nového Jeruzalema a Kristovej nevesty, krásnej a čistej. No táto vízia Cirkvi nie vždy zodpovedá skúsenosti mnohých ľudí: škandály, pretváрка, nezáživné liturgie, nepravoverné učenie niektorých jej členov.

V tejto poslednej kapitole pouvažujeme, ako Kristus vidí Cirkev, a to skúmaním rôznych biblických obrazov Cirkvi: nevesta, mesto, telo, chrám. To nám pomôže, aby sme očami viery videli seba tak, ako nás vidí Kristus, hoci ešte nie sme takí, aby sme mohli byť vyhlásení za svätých.

Zmyslom Novej zmluvy nebolo zrušiť pozemské prejavy Starej, ale ich zavŕšiť a maximálne rozvinúť. Kristus to robí založením nového Jeruzalema - jednej *celosvetovej* Božej rodiny, Katolíckej cirkvi. Ježiš ako Otcovo konečné a definitívne Slovo to všetko urobil. Robí to však stále, aj dnes, cez nás, svoju Cirkev, aby splnil Otcove prísľuby.

APOKALYPTICKÁ LITURGIA V NEBESKOM CHRÁME

Po tom, čo sa Ježiš zjavil Jánovi (pozri *Zjv* 1) a naidiktoval mu sedem listov siedmim cirkvám (pozri *Zjv* 2 - 3), vyzval ho „vystúpiť“ vyššie, bližšie k nemu (pozri *Zjv* 4, 1). Duch uchvátil Jána a preniesol ho do neba a ukázal mu nádhernú žiarivú víziu, plnú farieb, zvukov, národov a bytostí: nebeskú liturgiu v novom Jeruzaleme! „Na tejto nebeskej liturgii nám Duch Svätý a Cirkev dávajú účasť, keď vo sviatostiach slávime tajomstvo spásy“ (*KKC* 1139).

Pri svätej omši počujeme to isté pozvanie, ktoré počul Ján. Keď kňaz hovorí: „Hore srdcia,“ sám Ježiš nás prostredníctvom kňaza pozýva, aby sme povzniesli svoj pohľad a zapojili sa so všetkými vyvolenými anjelmi a svätými do nebeskej bohoslužby - tej, ktorú videl Ján.¹

Tu a potom aj v celej *Knihe zjavenia* Ján zahŕňa čitateľa obrazmi a zvukmi svojho videnia - obrazmi a zvukmi, ktoré sa nám zdajú nezmyselné až bizarné, kým si neuvedomíme, že s tými istými obrazmi a zvukmi by sme sa boli stretli v jeruzalemskom chráme.

Jánovi a čitateľom prvého storočia bolo okamžite jasné, že nebeský chrám, ktorý Ján vidí, podobá sa jeruzalemskému chrámu, pretože podľa Písma pozemský chrám bol vybudovaný podľa nebeského (pozri *Múd* 9, 8; *1 Krn* 28, 19). Navyše, a to je dôležitejšie, Jánovo videnie im v mysli vyvolávalo nielen chrám samotný, ale aj všetko to, čo predstavoval; pretože chrám so všetkým, čo v ňom bolo, poukazoval na vyššie skutočnosti.

„Chrám... je mikrokozmos, ktorého makrokozmom je svet sám.“² Jeruzalemský chrám reprezentoval svet v malom. A naopak, veriaci človek vníma svet ako

makrochrám. Chrám bol „svet v kocke... teológia stvorenia vpísaná do architektúry³." Toto platí aj pre nové stvorenie. Ako uvidíme, všetky Jánove videnia sa odohrávajú v nebeskom chráme, ktorý korešponduje s „novým nebom a novou zemou" (pozri *Zjv* 21, 1).

KOZMICKÁ BOHOSLUŽBA: LITURGIA STVORENSTVA (ZJV 4)

Na začiatku štvrtej kapitoly *Knihy zjavenia* Duch unáša Jána do neba a ukazuje mu nebeský chrám. Vidí trón a Sediaceho na tróne. Okolo trónu sú štyri živé bytosti - cherubíni, presne ako boli štyria cherubíni vo svätyni svätých, ktorá bola trónnou sieňou chrámu; dvaja cherubíni boli na zľutovnici archy, kým ďalší dvaja sa vypínali nad archou (pozri *Ex* 37, 7; *1 Kr* 6,23;*Z* 80,2). Z trónu vychádzajú hromy a blesky, tak ako z oblaku Božej prítomnosti na vrchu Sinaj. Pred trónom je sklené more, krištáľovo číre ako plocha z dlaždíc videná na Sinaji (pozri *Ex* 24, 9-10). Tieto prvky sa nachádzali aj v Šalamúnovom chráme: bronzové more a oblak slávy *šekina* (pozri *1 Kr* 7, 23; 8, 10-11).

Ján vidí cherubínov ako okrídlené bytosti, ktoré symbolizujú moc presahujúcu telesné stvorenie: lev znamená moc; býk silu; človek rozum a múdrosť; orol pohyb a rýchlosť. Ich hlavy naznačujú, že v sebe zahŕňajú všetko živé stvorenstvo a každú časť vesmíru.

Dvadsať štyria starci, čo slúžia vo svätyni, plnia kráľovskú kňazskú funkciu: majú na hlavách zlaté vence, sedia na trónoch a oblečení sú do bieleho kňazského rúcha (pozri *Zjv* 4, 4-10). Grécke slovo pre starších je *presbyteroi*, z ktorého je naše slovo presbyter (kňaz).

Nad nebeským trónom sa klenie dúha (pozri *Zjv* 4, 3). Od Noemových časov bola dúha znakom

Božej zmluvy so stvorenstvom. Tak ako Boh zmluvou spečatil svoju lásku k človeku cez Noema, aby obnovil hmotné stvorenstvo, tak Kristus obnovil celé stvorenstvo, hmotné i duchovné, a privinul si ho k sebe zmluvou lásky.

Štvrtá kapitola ***Knihy zjavenia*** teda opisuje liturgiu stvorenstva, ktorá sa tak nazýva hlavne preto, že účastníci nebeskej bohoslužby zvelebujú Boha ako Tvorcu, teda toho, ktorý „stvoril všetky veci“ (v. 11). Liturgia je klaňanie sa stvorení Bohu Stvoriteľovi - je to uctievanie, ktoré je spoločné, verejné, telesné, usporiadané a oslavné. Celý svet je Božím chrámom; všetko v ňom sa pripája k oslave Stvoriteľa a zveľbuje ho v liturgii vesmírneho chrámu.

Na viacerých posvätných symboloch jasne vidno, že všetko stvorenstvo nachádza svoje miesto v liturgii kozmického chrámu. Spomeňte si, ako Boží akt stvorenia sveta, ktorý opisuje prvá kapitola ***Knihy Genezis***, určil liturgický cyklus Starej zmluvy. Boh tvoril svet za šesť dní a na siedmy odpočíval. Tento vzor určil rytmus, sabatický „časový rozvrh“ stvorenstva. Boh vtisol tento liturgický rytmus aj priestoru a času: „Boh povedal: ‚Nech sú svetlá na nebeskej oblohe... Nech sú znamením období, dní a rokov‘“ (***Gn*** 1, 14). Výraz „znamením období“ sa často vyskytuje v celom Starom zákone v súvislosti s izraelským posvätným kalendárom. „Obdobia“ sú omnoho viac než len jar, leto, jeseň a zima; vzťahujú sa na slávnosti obnovovania zmluvy.

V Starej zmluve posvätný kalendár úzko súvisel s ročným cyklom prírody. Na sviatok Turíc Židia slávili vďakyvzdanie za prvé plody úrody neskorej jari. Sviatok bol známy aj pod menom Sviatok týždňov, pretože nasledoval sedem týždňov po Pasche. (Význačné je, že hebrejské slovo pre „týždne“ je *ševa'ot*, ktoré možno preložiť aj ako „sedmičky“ alebo „prísahy“.) Sviatok

stánkov zasa oslavoval jesennú úrodu ovocia. Pretože cyklus Mesiaca určoval mesiace, Mesiac zároveň určoval, na ktorý deň padli niektoré sviatky.

Nielen akt stvorenia, ale i samotné stvorenstvo oslavujú Boha. Žalm 148 vyzýva všetky časti stvorenstva, aby zvelebovali Pána: nebesá, anjelské chóry, svetlá na oblohe, zem, oceány, horstvá, rastliny, zvieratá, živly...

AKO V NEBI, TAK I NA ZEMI

Nespočítateľné myriady anjelov vykonávajú nesmierne množstvo úloh pri spravovaní stvoreného sveta. Anjeli sú hráči na hudobné nástroje - stvorené veci. Ich službou je spievať hymnus „Svätý, Svätý, Svätý“ pred Božím trónom. Je to ustavičné galapredstavenie pred Kráľom a Stvoriteľom i Autorom hudby.

Na počiatku pri svojom stvorení sa človek zúčastňoval na tejto symfónii. Dedičný hriech spôsobil disharmóniu. Človek - v ktorom sa stretáva hmotný a duchovný svet - predstavuje stredobod vesmíru. Jeho hriech znamenal vyhlásenie vojny medzi telom a duchom nielen v ňom samom, ale v celom stvorenstve. Spojenie božstva s človečenstvom v osobe Ježiša Krista znovu zjednotilo hmotný a duchovný svet nielen v človeku, lež v celom stvorenstve. Dráma spásy ľudstva priniesla vykúpenie celému vesmíru. Aby som použil hudobnú metaforu: vtelenie navrátilo harmóniu do symfónie stvorenstva.

Nie sme navyknutí kontemplovať symbolický význam stvoreného sveta a Božie tajomstvo prítomné v ňom. Od čias osvietenstva mnoho ľudí začalo Boha vnímať ako hodinára, ktorý vesmír natiahol ako hodiny a nechal ho bežať. (Človek by mohol takmer povedať, že náš vedecký svetonázor je bližší starovekému kultu

Bála, ktorý považoval neosobné sily prírody za najvyššie mocnosti tohto sveta.)

Svet bol však stvorený na to, aby bol sviatosťou. Inými slovami povedané, všetko na svete bolo stvorené tak, aby poukazovalo na nebeské skutočnosti. Veda však obnažila realitu na úroveň holého racionalizmu, a tým ju zahmlila. Viera koriguje naše videnie, takže vďaka nej môžeme znova vidieť nádheru a tajomstvo - i romantiku -, čiže celú skutočnosť!

Po celom svete Boh rozosial znaky, ktoré symbolizujú neviditeľné skutočnosti, znaky, ktoré poukazujú na neho. Tragédia je v tom, že jeho deti si tieto znaky nevšímajú. Takže nie sme schopní pojať bohatstvo liturgie stvorenstva, ktorá má odrážať bohoslužbu nebeského Jeruzalema.

OSLAVUJEM ŤA SVOJÍM TELOM: LITURGIA VYKÚPENIA

Boh spojil v osobe Krista božstvo a človečenstvo nie preto, aby nás obral o naše telo, ale aby ho vykúpil spolu s celým stvorenstvom. Boh nás stvoril s telom a dušou. Chce, aby sme ho uctievali celou svojou bytosťou - telom i dušou. Klaňanie sa, kľakanie, rúcha, tróny, koruny, jemné látky, purpur, tymián, sviece, zvony - nie sú len pekné ozdoby. Patria do našej bohoslužby.

„Bohoslužba by určite mala byť miestom, kde ľudia, anjeli i diabli môžu vidieť ľudské telo znova slobodné pre všetko to, pre čo bolo stvorené. Redukovať bohoslužbu na sedenie v laviciach a počúvanie prednášaných slov znamená obmedziť veci spôsobom, ktorý je cudzí evanjeliu. Sme stvorenia, ktoré sa majú klaňať nielen duchovne

(to môžu robiť anjeli), ale i kolenami a šijou. Sme stvorenia, ktoré veľmi túžia vystúpiť vo veľkej procesii 'ad altare Dei' nielen vo svojich srdciach (to môžu robiť netelesní duchovia), ale i nohami, a krásne pritom spievať svojimi ústami, s nozdrami plnými vône kadidla."⁴

Od padania na tvár, klaňania sa a spevu starších a štyroch živých bytostí Ján prenáša našu pozornosť na Sediaceho na tróne, ktorý má v ruke knihu so siedmimi pečatami. Nik nie je hoden rozlomiť pečate a otvoriť knihu okrem Leva z Júdovho kmeňa, ktorým je Ježiš (pozri *Zjv* 5, 1-5; *Gn* 49, 9).

Ján sa rozhliada okolo seba. Namiesto Leva vidí Krista ako Baránka, ktorý vyzerá ako zabitý. Prečo by sa Ježiš vo svojej sláve vzkriesenia mal podobáť zabitému baránkovi? Preto, aby ukázal, že ustavične zostáva obeťou. Tak, ako sú dvadsiati štyria starci kňazmi a kráľmi, aj on je kňaz aj kráľ; je však zároveň obetným darom - obetou ustavične prinášanou za našu spásu.

Kristus ako kňaz a súčasne obeta prináša jediný dokonalý dar, a to seba samého (pozri *Hebr* 8, 1-3). Kristus už netrpí, nekrváca, neumiera. A predsa sa skutočne obetuje - v nebi a súčasne na našich oltároch pri svätej omši -, aby nás posväcoval a prehlboval naše spoločenstvo a našu jednotu s ním.

Ján počuje, ako štyri živé bytosti a starší volajú: „Hoden si“ (pozri *Zjv* 5, 9-10) - liturgický výraz, ktorý sa najprv objavil v štvrtej kapitole. Jeho opakovanie svedčí o kontinuite medzi štvrtou a piatou kapitolou, no zároveň o ich rozdieloch. V štvrtej kapitole *Knihy zjavenia*, v liturgii stvorenstva, živé bytosti a starci adorujú a zvelebujú Boha, ktorý ich stvoril (pozri v. 11). V piatej kapitole, v liturgii vykúpenia, adorujú a zvelebujú Baránka, ktorého krv ich vykúpila (pozri v. 9). Znovu

sa objavujú prvky zo štvrtej kapitoly: trón a na tróne on, Sediaci, živé bytosti a starší, kadidlo, spevy, klaňanie sa až po zem. Ide o jednu liturgiu pozostávajúcu z dvoch odlišných častí: jedna oslavuje Boha za to, že nás stvoril, zatiaľ čo druhá oslavuje Krista za to, že nás vykúpil.

Baránkova obeta ho urobila hodným vziať knihu. Učinila ho hodným byť kňazom a kráľom. Jeho obeta pretvorila starý poriadok na nový a dovŕšila zmluvu stvorenia. Preto živé bytosti a starší spievajú novú pieseň, pieseň Novej zmluvy, pieseň, ktorá bude stále nová, aj milióny rokov po jej prvom uvedení.

Baránkova obeta vytvorila pre Boha kráľovské kňazstvo, aby vládlo na zemi. Ako kráľovskí kňazi obetujeme samých seba v jednote s naším Veľkňazom a Baránkom, keď sa on obetuje Otcovi za nás. Konáme to v eucharistickej liturgii, v ktorej sa zhromažďujeme ako kráľovskí kňazi a zjednocujeme sa so živými bytosťami a staršími v speve „Svätý, Svätý, Svätý“ a „Hoden si“. Účasť na Eucharistii nám dáva silu do našich námah a zápasov. Dejinám vládne z trónu Baránok; prostredníctvom liturgickej bohoslužby Cirkvi však všetci môžeme mať podiel na Kristovom kraľovaní.

BOHOSLUŽBA AKO BOJOVÁ VÝPRAVA

V našej liturgickej bohoslužbe sa približujeme ku Kristovi - Levovi, čo vládne, a Baránkovi, čo bol zabitý. Nevidíme ho však ako Leva či Baránka. Vidíme len hostiu. Štvrtá a piata kapitola ***Knihy zjavenia*** nám pomáhajú pochopiť, že účasťou na eucharistickej liturgii sa zúčastňujeme na nebeskej liturgii; „hostia“ je naozaj Baránok, čo bol zabitý. Oslavná pieseň nebeského zhromaždenia je votkaná do osnovy katolíckej liturgie. Svätá omša nás

vovádza do prítomnosti Otca a Baránka a do bohoslužby štyroch živých bytostí, starších, svätcov a myriád anjelov. Aj keď ich nemôžeme vidieť, sme poctení privilegiom, že spolu s nimi môžeme zvelebovať Boha.

Prostredie našej pozemskej bohoslužby by nám malo pomáhať vidieť to, čo nemôžeme vidieť. Malo by imitovať svoj nebeský náprotivok, do ktorého sme nahliadli v *Zjavení apoštola Jána*. Pričasto sa totiž naše súčasné liturgické umenie, hudba a architektúra prispôsobujú utilitárnosti a ekonomickosti, a pritom by mali vyjadrovať transcendentno. Jánovo videnie by nás malo inšpirovať k tomu, aby sme zmenili postoj k projektovaniu a umeleckej výzdobe našich kostolov. Viditeľné by malo viesť k neviditeľnému a poskytovať našim zmyslom predchuť vznešených tajomstiev, na ktorých máme účasť. Sakrálna architektúra, umenie a hudba by nás mali naplňovať zbožnou úctou a úžasom a povznášať naše mysle a srdcia k nebu.

V *Zjavení apoštola Jána* odhaľujeme svoju životnú úlohu ako kráľovské kňazstvo, keď svojou bohoslužbou ovplyvňujeme beh dejín a osudy národov. Božia suverénna vláda sa rozprestiera na celý svet, on ju však vykonáva - a tým aj uskutočňuje svoj plán spásy - v spolupráci s modliacou sa Cirkvou. Sme súčasťou veľkolepého bojového plánu.

Nasledujúce kapitoly *Knihy zjavenia* dokazujú, ako modlitby, hymny a spevy liturgickej bohoslužby určujú dejiny zmluvy. Liturgia sa nekončí piatou kapitolou, ale pokračuje až do konca knihy, a tak vytvára pozadie ďalším udalostiam videnia a príležitostne sa znovu vracia do popredia. Liturgia je prostredím, v ktorom sa všetko ostatné odohráva.

Všetky ďalšie videnia *Knihy zjavenia* odhaľujú spoločenské, vojenské a ekonomické dôsledky nebeskej liturgie a našu účasť na nej - vplyv liturgie na dejiny zmluvy.

Boh vynáša súdy, mstí naše utrpenie, ochraňuje a vyslobodzuje nás - všetko robí ako priamu odpoveď na našu liturgiu chvál, klaňania, modlitby a obety.

KRISTOVA NEVESTA A KRISTOVO TELO

V úvodných veršoch Jánovho posledného videnia sa Cirkev predstavuje dvojako: ako sväté mesto, nový Jeruzalem, a ako krásna Kristova nevesta. Uvažujme o oboch týchto obrazoch. Začnime Cirkvou ako Kristovou nevestou.

„Videl som nové nebo a novú zem, lebo prvé nebo a prvá zem sa pominuli a ani mora už niet. A videl som, ako z neba od Boha zostupuje sväté mesto, nový Jeruzalem, vystrojené ako nevesta, ozdobená pre svojho ženícha" (*Zjv* 21, 1-2).

Svätým mestom je Baránkova nevesta (pozri *Zjv* 21, 9-10), ktorú miluje, ktorú očistil svojou krvou a posvätil, aby si ju mohol takto pripravenú vziať za svoju (pozri *Ef5*, 25-27). Srdcom vesmíru, cieľom dejín je láska, milostný vzťah a manželstvo. A nový život.

Pavol hovorí, že Cirkev je Kristovo telo (pozri *Efl*, 22-23; *Kol* 1, 24). „Vy ste Kristovo telo a jednotlivostie údy" (*1 Kor* 12, 27). Ako členovia Cirkvi sme údmi Kristovho mystického tela. Účasťou na Eucharistii „my mnohí sme jedno telo, lebo všetci máme podiel na jednom chlebe" (*1 Kor* 10, 17).

V *ListeEfezanom* Pavol vysvetľuje, ako je Cirkev Kristovou nevestou. „Tak sú aj muži povinní milovať svoje manželky ako vlastné telá... Veď nik nikdy nemal v nenávisti svoje telo, ale živí si ho a opatruje, ako aj Kristus Cirkev, lebo sme údmi jeho tela. Preto muž zanechá

otca i matku a pripúta sa k svojej manželke a budú dvaja v jednom tele. Toto tajomstvo je veľké; ja hovorím o Kristovi a Cirkvi" (5, 28-32).

V obidvoch úryvkoch Pavol poukazuje na druhú kapitolu ***Knihy Genezis***. Keď Boh stvoril človeka, vytvoril manželskú zmluvu. Spôsobil, že Eva vyšla z Adamovho boku. Keď ju Adam uvidel, vyhlásil ju za „kosť z mojich kostí a telo z môjho tela" (***Gn* 2, 23**).

Na začiatku čias Boh nakreslil obraz toho, ako to bude vyzeráť na ich konci. Pavol opisuje obraz namaľovaný v prapočiatku, keď sa Adam a Eva stali prirodzenými, telesnými, pozemskými znakmi nadprirodzenej, duchovnej, nebeskej skutočnosti: Ježiša Krista a jeho Cirkvi. Cirkev je Kristovo telo práve tak, ako bola Eva telo Adamovo.

Pavol na to prišiel štúdiom ***Knihy Genezis***; Ján sa to dozvedel priamo od Krista v mystickom videní.

A to nám krásnym a vzrušujúcim spôsobom spája našu víziu Cirkvi ako Kristovho tela a víziu Cirkvi ako Kristovej nevesty! Často ich vnímame ako dve vzájomne nesúvisiace metafory. Pavol nám dokazuje, že krásne súvisia.

CIRKEV AKO NOVÁ EVA

Z Adamovho boku vyšla tá, ktorá bola aj jeho telom, aj jeho nevestou: Eva, vytvorená z jeho tela, bola kosťou z jeho kostí a telom z jeho tela. Spojená s ním v manželstve stala sa s ním jedným telom, jeho telom, ako sa on stal jej telom. Podobne z Kristovho boku prebodnutého kopijou vyšla Cirkev. „Počiatok a rast Cirkvi symbolizuje krv a voda, ktoré vytiekli z otvoreného boku ukrižovaného Ježiša."⁵ Cirkev, ktorá sa zrodila z Kristovho prebodnutého boku, spojená s ním

v mystickom manželstve, je aj jeho mystickým telom. Ako Eva vyšla z Adama a bola s ním zjednotená v jednom tele, tak Cirkev vyšla z Krista a je s ním spojená ako jedno telo, jeho telo. Cirkev je Kristovo telo a ako taká je jeho nevestou. Cirkev je Kristova nevesta a ako taká je jeho telom.

Je to pozoruhodná vízia - Adam a Eva, Kristus a Cirkev. Ako sa však uskutočňuje tu a teraz?

SVADOBNÉ ZNAKY NOVEJ ZMLUVY

Keď sa muž a žena v manželstve spoja, ženích dáva neveste svoje telo a krv; nevesta ho prijíma, jeho telo a krv. (Grécke slovo *haima*, obyčajne prekladané ako krv, môže označovať aj iné telesné tekutiny vrátane mužského semena; pozri *Jn* 1, 13.) Keď on dáva a ona prijíma, privádzajú na svet nový život. Kedy sa Kristus - Ženích spája so svojou Nevestou? Kedy dáva svoje telo a krv, aby dal vznik novému životu? V Eucharistii. Eucharistia je sviatosťou zavŕšenia (*consummatio*) manželstva medzi Kristom a Cirkvou. V Eucharistii on obnovuje Novú zmluvu, ktorá je jeho manželskou zmluvou s Cirkvou. Je to omnoho viac ako hostina. Je to svadba! My - Nevesta prijímame Ženíchovo telo v Eucharistii.

Svadobná symbolika Kristovej lásky k jeho Cirkvi sa stáva silným obrazom sviatosti manželstva. Alebo je manželstvo mocným symbolom Kristovej lásky k jeho Cirkvi - ku každému z nás?

Azda potrebujeme akúsi koperníkovskú revolúciu v našom chápaní lásky. Práve tak, ako je Božie otcovstvo dokonalou skutočnosťou, ktorú - i keď nedokonalé - zobrazuje ľudské otcovstvo, tak manželstvo Krista a Cirkvi je dokonalou skutočnosťou, ktorú zobrazuje ľudské manželstvo. Naše chápanie a prežívanie

manželskej lásky a sexuálnej intimity by malo odzrkadľovať túto skutočnosť.

Je to výzva veriacim, najmä manželom, aby sa usilovali prežívať svoj manželský a rodinný život tak, aby bol znakom Kristovej dôvernej jednoty s jeho Nevestou. Preto sa každé manželské spojenie stáva znakom a obnovením Novej zmluvy, znovupotvrdením intenzívnej lásky, ktorou Ježiš miluje každého z nás. Každé dieťa sa stáva odbleskom nového života, ktorý Kristus vlieva do svojho ľudu. Vernosť manželov manželskej zmluve zobrazuje Kristovu pretrvávajúcu vernosť svojej Cirkvi.

Západná spoločnosť si zo sexuality urobila modlu. Dominuje v našich filmoch, predáva autá, ovláda naše myslenie a pohľad na seba samých. Našu spoločnosť ženie sex; žije pre sex. Naše prahnutie po pohlavnej intimitate je jednou z našich najhlbších túžob a vášní. Boh vložil do nás tieto prirodzené túžby, odrážajúce túžby nadprirodzené, ktoré môže naplniť jedine on.

Napríklad túžime po jedle. Keď sa najeme, sme nasýtení. Hlad je obrazom duchovného prahnutia v nás, ktoré je uspokojené, až keď nás Boh naplní sebou samým. Túžime po kráse. Objavujeme ju okolo seba. No až keď nás uchváti Božia krása, nachádzame pokoj. Túžime po intimitate, sexuálnom spojení. Nachádzame ho v manželstve. Táto túžba však prezrádza hlbšiu túžbu, ktorú môže naplniť len spojenie s Bohom; a jednota s Bohom sa prejavuje ako hlboká blaženosť, nepredstaviteľná extáza, nekonečné naplnenie túžby milovať a byť milovaný, dávať a prijímať bezo zvyšku, úplne sa zjednotiť s druhým.

Túto pravdu môže skutočne chápať iba mystik. No mystici sú milenci. A Boh chce, aby sme všetci boli jeho mystickými nevestami.

NOVÁ ZMLUVA ZAVRŠUJE STARÚ

V Starom zákone si Boh vzal Izrael za nevestu. Keď sa stala pobehticou, Pán ju odvrhol: „Urobím s tebou, ako si ty urobila, keď si pohrdla prísahou a porušila zmluvu..." (*Ez* 16, 59; pozri aj *Oz* 1 - 3). Neopustil ju však navždy. Sľúbil, že si spomenie na svoju zmluvu a uzavrie s ňou večnú zmluvu (pozri *Oz* 2, 14-20; aj *Iz* 54; *Ez* 16, 60).

Kniha zjavenia 21, 3-7, verše plné starozákonných odkazov, ohlasuje splnenie Božích sľubov svojmu ľudu. Keď sa Ježišova obeta na kríži zavŕšila, oznámil: „Je dokonané" (*Jn* 19, 30). Teraz, keď Pán už zomrel a vstal z mŕtvych, teraz, keď sú už znaky Starej zmluvy odstránené a Nová zmluva je uzavretá, Ježiš môže spolu s Otcom radostne volať: „Je to zvládnuté!"

Boh sľúbil svojmu ľudu, že bude „prebývať" (po hebrejsky *šakan*, doslovne „svätostánok") s nimi. Dôverná prítomnosť bola znakom zmluvy. A naozaj, Boh s Izraelitmi prebýval cez svoju prítomnosť v oblaku slávy (*šekina*) nad archou zmluvy a okolo nej. Keď sa však archa stratila a Babylon ovládol krajinu, Boh obnovil svoj prísľub s ešte slávnejším naplnením v budúcnosti: „Uzavriem s nimi zmluvu pokoja. Bude to večná zmluva s nimi... a uprostred nich navždy umiestim svoju svätyňu. Budem bývať s nimi, budem ich Bohom a oni budú mojím ľudom" (*Ez* 37, 26-27) - klasická formulácia zmluvy. Boh nám sľúbil, že prekoná smrť a zmení smútok na radosť (pozri *Iz* 25, 6-9; 65, 17-18). Prisľúbil nám Božie synovstvo: „Ja mu budem otcom a on mi bude synom" (*2 Sam* 7, 14).

Všetko toto sa uskutočnilo v Kristovi. „A Slovo sa telom stalo a prebývalo medzi nami" (*Jn* 1, 14); doslovne: postavil si stan medzi nami. On je Emanuel, Boh s nami (pozri *Iz* 7, 14). Skrze neho sme Božím ľudom

a v ňom sme Božími synmi. Všetci sme pretvorení na nových ľudí: „Kto je teda v Kristovi, je novým stvorením. Staré sa pominulo a nastalo nové" (**2 Kor 5, 17**).

Čo Boh vykonal v Starom zákone skrze Izrael, v tom pokračuje dnes cez Cirkev Nového zákona. Otcovsky vedie svoj ľud a z ľudstva vytvára svoju rodinu.

NOVÝ JERUZALEM - CIRKEV NA ZEMI

Keď v *Knihe zjavenia* 21, 9-21 Ján opisuje rozmery a veľkoleposť nového Jeruzalema, vlastne opisuje nebo, v ktorom svätí na konci vekov budú prežívať dokonalé šťastie a ktoré je dokonalým zavŕšením Novej zmluvy. Aj my vstúpime do plnosti Novej zmluvy, no až vo večnosti. Plne vstúpime do nového stvorenia a nového Jeruzalema, až keď prídeme do neba so svojimi vzkriesenými, oslávenými telami. Jánovo videnie však nie je možné interpretovať iba ako budúcu skutočnosť. Božie kráľovstvo, ktoré sa nikdy nemôže plne realizovať na zemi, dosahuje totiž čiastočné (no skutočné) uskutočnenie v nás, na tejto strane nebeskej brány. Naplnenie Novej zmluvy zakúšame už tu a teraz.

Ako? V Cirkvi. Cirkev je nový Jeruzalem. Keď sa stávame členmi Cirkvi, stávame sa občanmi nebeského Jeruzalema. Skrze liturgiu, prostredníctvom sviatostí, v modlitbách a prácach Božieho ľudu máme účasť na nebeskom živote!

Tento nebeský život síce nezakúšame svojimi pozemskými zmyslami, ale je skutočný. Skutočnejší ako hmotný svet! Keď sa svet skončí, Cirkev bude pokračovať oslávená v nebi a my uvidíme Boha a budeme mať naveky plnú a blaženú účasť na jeho živote.

ČASNOSŤ SA PRELÍNA S VEČNOSŤOU

„A ten, čo sedel na tróne, povedal: „Hľa, všetko robím nové" (*Zjv* 21, 5). Keby sa tento verš vzťahoval iba na koniec sveta, Kristus by bol povedal: „Urobil som všetko nové"; sloveso je však v prítomnom čase. „Kto je teda v Kristovi, je novým stvorením. Staré sa pominulo a nastalo nové" (*2 Kor* 5, 17). Kristus robí všetko nové teraz. Úplná obnova vesmíru čaká na koniec sveta; uskutočňuje sa však už teraz - večnosť sa prelína s časnosťou.

Sväté mesto, Baránkova nevesta, je časné. Existuje tu a teraz. Večnú realitu Novej zmluvy však môžeme rozoznať iba očami viery. Keď sa dívame na časnú realitu v Duchu Svätom, vidíme večnosť. Zjavenie opisuje realitu v termínoch časnosti i večnosti, aby nás učilo žiť vierou a tešiť sa na budúce večné nazeranie. Nie sme nútení voliť medzi večným a časným. Naša časnosť je celá preniknutá večnosťou, podobne ako zase večná realita je naznačená a predobrazená časnými skutočnosťami. Dvadsať prvá kapitola *Knihy zjavenia* odráža toto úchvatné prelínanie v čase i v priestore. Nový Jeruzalem je už tu, no zároveň má ešte len prísť. Nový Jeruzalem je tu dole na zemi, avšak zároveň aj tam hore v nebi.

STARÝ, NOVÝ A VEČNÝ ZÁKON

Boží plán sa odvíja v troch etapách: Starý zákon je prísľubom; Nový zákon je naplnením; večnosť je zavŕšením (*consummatio*). Časový úsek medzi rokmi 30 a 70 po Kristovi predstavuje zlomové obdobie Božieho zmluvného plánu, odvíjajúceho sa v ľudských dejinách. Všetky znaky Starej zmluvy museli vtedy ustúpiť realite Novej zmluvy. Podobne to bude na konci sveta, keď

znaky Novej zmluvy, čiže sviatosti, ktoré uskutočňujú to, čo naznačujú, ustúpia konkrétnym skutočnostiam večnosti.

Hoci uskutočnenie nového Jeruzalema je duchovné a neviditeľné, jeho realita sa nesmie brať na ľahkú váhu. Nový Jeruzalem je realitou. Nie je to ďalší kamienok v mozaike interpretácie zmluvy v dejinách. To je celá mozaika, celý obraz. Je to vyvrcholenie Starého a Nového zákona.

PRAVÁ SVÄTYŇA SVÄTÝCH

Svätý Ján hovorí, že v meste niet chrámu, a zároveň hovorí, že v meste je chrám - oboje v tej istej vete (pozri *Zjv* 21, 22). Predovšetkým prečo Ján konštatuje, že tam niet chrámu? Na odpoveď nás pripravuje meraním mesta. Je to kocka, teda ten istý tvar, aký mala svätyňa svätých v chráme Starej zmluvy. A slovo, ktoré Ján používa na označenie chrámu, *naos*, znamená osobitne vnútornú svätyňu. Ján tu nepoužíva výraz *bieron*, ktorý označuje celú budovu chrámu. Boh prebýval v tejto vnútornej svätyni a jeho ľud nemal priamy prístup k nemu. Teraz je už však opona roztrhnutá, svätyňa svätých je odhalená, rozdelenia starozákonného chrámu boli zrušené. Teraz je už celé mesto Pánovým príbytkom. Namiesto toho, aby sa zahaľoval do tmavého oblaku, Boh zaplavuje mesto a jeho obyvateľov svojim majestátnym svetlom. Všetci sa tešia z bezprostredného spoločenstva s Bohom.

Niet chrámu, niet oddelenej, uzavretej vnútornej svätyne; ale chrám tam je: Pán a Baránok (pozri *Zjv* 21, 22). Ján zdôrazňuje, že chrám nového Jeruzalema nie je takým chrámom, aký doteraz poznal Boží ľud. Nie je to neosobná budova s múrmi oddeľujúcimi

ľudí od ich Boha. Chrámom je Spasiteľ, ktorého starý chrám symbolizoval a predznamenoval. Chrámom je Baránok, veľkonočná obeta, eucharistická žertva, nový Adam, z prebodnutého srdca ktorého vychádza Cirkev, jeho mystické telo a nevesta, nový Jeruzalem.

SVÄTÍ AKO ŽIVÉ SVIATOSTI

Môže sa zdať, že Cirkev, ako ju vidí Ján v *Knihe zjavenia*, je na hony vzdialená od tej, ktorú poznáme. My vidíme škandály a pokrytectvo, nezáživné omše, nepravoverné učenie, rozbité rodiny, všade hriech a hriešnikov. Je celkom možné, že na opačnom konci ulice nový „nekonfesný“ cirkevný zbor podáva Bibliu veľmi priťažlivým spôsobom; jeho členovia dodržiavajú Boží zákon omnoho dôkladnejšie a omnoho vrúcnejšie sa obracajú na Boha. Milióny katolíkov (v USA) vstúpilo do takzvaných „biblických cirkví“, lebo sa im zdajú horlivejšie. Čo s tým?

„Žijeme vo viere, a nie v nazeraní“ (2 Kor 5, 7).^{*} Viacou vnímame a chápeme, že bytostná podstata Cirkvi je nebeská. Nemôžeme ju posudzovať na základe našej pozemskej skúsenosti. Ona je plne sama sebou len v nebi.

KRÍZA SVÄTOSTI

Tu na zemi je Cirkev pšeničným poľom plným obilia i kúkoľa, ako nás to učil Ježiš v podobenstve o Božom kráľovstve (pozri *Mt* 13, 24-30. 36-43). Je však skutoč-

^{*} Presný preklad z angličtiny je v zhode so slovenským ekumenickým prekladom, ktorý sa tu lepšie hodí: „Žijeme z viery, nie z toho, čo vidíme“ (pozn. red.).

ne a naozaj nebeským kráľovstvom aj tu na zemi. „Cirkev... je svätá a zároveň stále potrebuje očisťovanie..." (*KKC* 827). Zahŕňa svätcov aj hriešnikov. Niekedy však vidíme len hriešnikov.

Aj prostredníctvom Písma sa musíme usilovať nadobudnúť sviatosťné vnímanie Cirkvi. Nikdy nedovoľte, aby vám problematická zmes dobrých i zlých ľudí, ktorou je Cirkev na zemi, spôsobila, že z nej odídete alebo zostanete mimo nej! Keď dovoľíte, aby ste Cirkev pre nejaké pohoršenie opustili alebo do nej nevstúpili, nielenže sa zbavujete duchovnej potravy obsiahnutej vo sviatosťiach, ale s pohŕdaním sa odvraciate od Kristovej nevesty!

Svätý Cyprián kedysi povedal: „Nemôžete mať Boha za Otca bez toho, aby ste Cirkev nemali za matku." Možno by to Ján parafrázoval takto: „Keď neprijímaš Nevestu, vtedy sa odtrhávaš od Ženícha."

V Cirkvi sú hriešnici, ale oni ju nestelesňujú. Pre nich je Cirkev nemocnicou, kde sa liečia - aby sa z nich mohli stať svätí. Sviatosťi, liturgia, a zvlášť svätci stelesňujú pravú podstatu Cirkvi. Svätci stelesňujú Jánovo videnie o tom, čo je Cirkev a akí majú byť jej členovia.

Kríza Cirkvi sa nedá zredukovať na nedostatok dobrých katechétov, liturgistov, teológov atď. Je to nedostatok svätých! Musíme však dôverovať Otcovi, že túto krízu zvládne, zvlášť ak mu umožníme splniť prísľuby, ktoré nám dal. „A som si istý, že ten, čo začal vo vás dobré dielo, aj ho dokončí až do dňa Krista Ježiša" (*Flp* 1, 6). A tak vás spolu s Jánom Pavlom II. vyzývam: „Staňte sa svätými, a to rýchlo!"

POZNÁMKY

K 1. KAPITOLE

Príbuzenstvo na základe zmluvy

1) Otcovskú pedagogiu, zjavovanú v rôznych etapách dejín spásy, zhrnul Augustín takto: „Boh tak viedol židovský národ, aby od vecí nižších, každodenných, prechádzal k veciam vyšším, božským. Proroci sľubovali pozemské šťastie a hojnosť na zemi, aby sa takými darmi udržovala viera v jediného Boha, kým ľud nedôjde k vyššiemu stupňu viery... Múdre je teda, keď vie duša užívať tieto pozemské dobrá, aby ich správnym užívaním mohla dôjsť k večnému Dobru" (*Boží štát*, 10, 14).

2) Ján Pavol II.: *Dives in Misericordia*: „Kristov kríž na Kalvárii stojí pri ceste tej podivuhodnej zámeny, toho zázračného sebaďarovania Boha človekovi, ktoré vyzýva človeka, aby seba... odovzdal Bohu. Takto má dosiahnuť účasť na božskom živote, ako prijatý (adoptívny) syn byť účastníkom pravdy a lásky, ktorá je v Bohu a z Boha pochádza" (7).

3) Tomáš Akvinský: *Summa theologia I*, q 1, a. 10: „Pôvodcom Svätého písma je Boh, v ktorého moci je uschopniť nielen slová, aby niesli význam, čo môže urobiť i človek, ale aj veci samy." Ďalej učí: „Tak ako sú však slová vytvorené človekom znakmi jeho rozumového poznania, tak sú tvory stvorené Bohom znakmi jeho múdrosti" (III, q 12, a. 3).

4) Pokiaľ ide o úplný výklad rodinných aspektov zmlúv a prísah a ich vzťahu k Božiemu plánu dejín spásy, pozri: Hahn, S. W.: *Kinship by Covenant: A Biblical Theological Study of Covenant Types and Texts in the Old and New Testaments* (Ann Arbor, Mich. University Microfilms, 1995).

5) *Proti herézam*, kniha I, kap. X., č. 3. Pozri aj *Múd* 12, 21.

6) Pozri Michaélidés, D.: *Sacramentum chez Tertullien* (Etudes Augustiniennes, Paris 1970), ktorý ukazuje, ako Tertulián uviedol latinský výraz „sacramentum" do západnej tradície nielen ako

preklad gréckeho výrazu „mysterion“, ale aj vo vzťahu k Božím prísľubom spásy, ktoré boli podopreté zmluvnou prísahou. Pozri aj: Laurance, J. D.: *Priest's Type of Christ* (Pete Lang, New York 1984), s. 60-64. Taktiež pokiaľ ide o hlboký a prenikavý výklad sviatosti krstu v zmysle zmluvnej prísahy, pozri aj: Kline, M. G.: *By Oath Consigned* (Eerdmans, Grand Rapids, Mich. 1968).

7) Tento výklad zmluvy v zmysle posvätného príbuzenstva vyjadruje široký konsenzus bádateľov rôznych denominácií. Z katolíckeho hľadiska pozri: Mc Carthy, D. J.: *Old Testament Covenant: A Survey of Current Opinions* (John Knox Press, Richmond 1972): „Niet pochybností o tom, že zmluvy, dokonca i dohody, sa považovali za akty vytvárajúce akoby rodinné zväzky. V slovníku týchto dokumentov vyššie postavený partner sa označoval ako ‚otec‘, nižšie postavený partner ako ‚syn‘ a partneri rovnakého postavenia ako ‚bratia‘“ (s. 33). Pozri aj: Kalluveetil, P.: *Declaration and Covenant* (Pontifical Biblical Inštitúte, Rome 1982): „Slová ‚som tvoj, ty si môj‘ sa nachádzajú v každej zmluvnej deklarácii. To znamená akoby rodinný záväzok, ktorý vytvára zo zmluvných partnerov synov a bratov. Akt prijatia druhého za svojho vyjadruje základnú ideu zmluvy: snahu rozšíriť rodinné príbuzenstvo za hranice pokrvného príbuzenstva“ (s. 212).

Z protestantského hľadiska pozri Cross, F. M.: *Kinship and Covenant in Ancient Israel* (Harvard Biblical Colloquium, Cambridge, Mass. 1991): „Slovník zmluvného príbuzenstva je prebratý zo slovníka príbuzenstva pokrvného... Nepochopenie koreňov inštitútu zmluvy a zmluvných povinností v štruktúrach spoločností založených na príbuzenských zväzkoch viedlo k zmätku a hrubým deformáciám v odbornej diskusii o výraze *berit*, ‚zmluva‘, a v charakteristike biblického náboženstva Židov“ (s. 10, 14). Pozri aj: Smith, D.: *Kinship and Covenant*. In: *Hosea in Horizons of Biblical Theology* 16/1994: „Slovník biblickej zmluvy, ako aj slovník na vyjadrenie problematiky dohôd sa vyvinuli v spoločenskom prostredí, v ktorom bolo príbuzenstvo primárnym modelom chápania všetkých ľudských interakcií. Bolo len prirodzené... že medzinárodné i vnútroľudské (medziskupinové) zmluvy a individuálne zmluvy používali slová zo slovníka príbuzenských vzťahov“ (s. 42).

Zo židovského pohľadu pozri Elazar, D. J.: *Covenant and Polity in Biblical Israel* (Transaction, London 1995): „Zmluva spája dohodu a príbuzenstvo“ (s. 38). Pozri aj: Levenson, J. D.: *The Death and Resurrection of the Beloved Son* (Yale University, New Haven, Conn. 1993): „Nám sa toto používanie rodinného slovníka v zmluvách javí ako používanie metafor, ale to len preto, že naša kultúra ostro odlišuje biologické zväzky od iných typov vzťahov a pripisuje väčší

význam prvým... [kým] biblickí Izraeliti, ktorí sa riadili inou konvenciou, nemali problém považovať za otca a syna či za dvoch bratov ľudí, ktorí neboli pokrvnými príbuznými" (s. 40). Pozri aj Baker, C: *Covenant and Liberation* (Peter Lang, New York 1991): „Za pracovnú definíciu zmluvy môžeme považovať... slávnostne a navonok vyjadrený záväzok, ktorý posilňuje príbuzenské vzťahy a rodinné záujmy oboch strán" (s. 38).

8) Pozri Glueck, N.: *HESED in the Bible* (Hebrew Union College Press, Cincinnati, Ohio 1967), ktorý definuje „*hesed* ako vzťah medzi členmi rodiny alebo kmeňa, týkajúci sa ich vzájomných práv a povinností" (s. 38). Inde poznamenáva: „Medzi členmi zväzku tak isto ako medzi pokrvnými príbuznými *hesed* bol jediným možným spôsobom správania" (s. 46). Konštatuje: „*Hesed*, čo Izrael preukazoval voči Jahvem, bol *hesed*, ktorý si museli členovia rodiny preukazovať navzájom" (s. 60). Ako aj: „*Hesed* obsahom každého *berith* (zmluvy), ako aj každého zmluvného vzťahu" (s. 70).

9) McNulty, J. L.: The Bridge. In: *The Bridge* I, (1955), s. 12.

10) Ján Pavol II.: *Redemptor hominis*, 9. Pozri aj jeho encykliku *Dives in misericordia*: „Tento [zmluvný] zväzok... taký starý ako človek... siaha až k tajomstvu stvorenia... bol častejšie obnovovaný" (7).

11) Ján Pavol II.: *Puebla* (Daughters of St. Paul, Boston 1979). Nasledujúci text významne konštatuje: „Túto tému rodiny nemožno oddeliť od témy Ducha Svätého" (s. 86).

K 2. KAPITOLE

Zmluva stvorenia a vesmírny chrám

1) Pentateuch na mnohých miestach spomína, že jeho autorom je Mojžiš (pozri *Ex* 17, 14; 24, 4-7; 34, 27; *Nm* 33, 2; Z)/31, 9-26). Je to potvrdené aj na iných miestach Svätého písma: v Starom zákone (pozri *Joz* 1, 7-8; 8, 31-34; 23, 6; *Neh* 8, 1-14; *Lan* 9, 11-13; *SirlA*, 23) i v Novom zákone (pozri *Mt* 19, 7-8; *Mk* 7, 10; 10, 3-5; 12, 19-26; > 1, 17; 5, 45-47; 7, 19; 8, 5; *Sk* 3, 22; *Rim* 10, 5). Naše úctivé priľnutie k tradičnému názoru, že Mojžiš je autorom Pentateuchu, nevylučuje možnosť, že mohli sa použiť skoršie zdroje alebo uskutočniť neskoršie úpravy. Oboje je pravdepodobné, nie však nevyhnutne v tom zmysle, v akom ich predpokladajú moderní kritici autorstva; pozri Wiseman, P. J.: *Ancient Records and the Structure of Genesis: A Case for Literary Unity* (Nelson, New York 1985). Katolícka cirkev oficiálne potvrdila „podstatnú mojžišovskú autenticitu

a integritu Pentateuchu". Toto potvrdenie promulgovala Pápežská biblická komisia 27. júna 1906; pozri *Rome and the Study of Scripture* (Abbey, St. Meinrad, Ind. 1964), s. 118-119. Kvôli jasnému výkladu a vyváženej obrane autorstva pozri Smith: *Mosaic Authorship of the Pentateuch* (Sands, London 1913). Technickejší rozbor kritických argumentov možno nájsť v knihe kardinála Augustína Beu *DePentateucho* (Biblicum, Rím 1933). Takisto mnohí nekatolícki odborníci, ako aj protestanti (R. K. Harrison, O. T. Allis, G. A. MacRae) a Židia (B. Jacob, U. Cassuto) prijímajú a obhajujú Mojžišovo autorstvo, čo sa prejavuje v časovo bližších vyjadreniach, ako je napr. slávny list, ktorý napísal páter Voste, tajomník Pápežskej biblickej komisie, kardinálovi Suhardovi z Paríža (pozri *Rome and the Study of Scripture*, s. 150-153). Pápežskú biblickú komisiu založil v 19. storočí pápež Lev XIII. Pôvodne bola zložená z kardinálov a mala slúžiť ako orgán Učiteľského úradu. Roku 1971 bola „degradovaná“ na obyčajný poradný zbor exegetov pod Kongregáciou pre náuku viery. Dekréty tejto komisie spred roka 1971 boli vydané ako autoritatívne normy a záväzné smernice pre katolíckych exegetov, hoci neboli striktne a nevyhnutne neomylné. Pokiaľ ide o významné potvrdenie pôvodnej autority komisie, pozri sv. Pius X.: *Praestantia Sacrae Scripturae*. In: *Rome and the Study of Scripture*, s. 40-42.

Pre vysvetlenie toho, čo myslíme pod pojmom „väčšia (seba)vysvetľujúca moc“, pozri Ratzinger, J.: *Behold the Pierced One* (Ignatius, San Francisco, 1986): „Z čisto vedeckého hľadiska legitímnosť interpretácie závisí od jej moci vysvetľovať. Inými slovami, čím menej potrebuje interpretácia zasahovať do zdrojov, čím viac rešpektuje biblický text ako taký a je schopná ukázať jeho zrozumiteľnosť zvnútra, z jeho vlastnej logiky, tým je interpretácia náležitejšia. Naopak, čím viac interpretácia zasahuje do zdrojov, čím viac sa cíti nútená cenzorsky zasahovať a spochybňovať veci, ktoré v nich nachádza, tým sa viac odcudzuje. Pod jej (seba)vysvetľujúcu silu spadá aj jej schopnosť zachovať vnútornú jednotu daného textu. K nej patrí aj schopnosť zjednocovať, docieľiť syntézu, čo je opakom povrchného usporadúvania. Naozaj, len hermeneutika viery je schopná splniť tieto kritériá“ (s. 44-46).

2) Ako patristický príklad doslovnej interpretácie pozri St. Augustín: *The Literal Meaning of Genesis* (Paulist, New York 1982). Zástancovia „doslovnosti“ sú nazývaní „fundamentalistami“ preto, že dnes väčšina z nich nimi je. Okrem toho tendencia interpretovať Písmo prehnane doslovne je znakom fundamentalizmu, a práve to mnohí obhajcovia doslovného výkladu robia. Fundamentalizmus však charakterizuje veľmi veľa iných (základnejších) znakov na to,

aby sa mohli všetci obhajcovia doslovnej interpretácie Biblie označiť za fundamentalistov. K niektorým z iných znakov patrí apokalyptický milenarizmus, sionizmus, separatizmus a celoplošné zavrňovanie iných, vraj neospravedlniteľných prvkov, ako sú historický kriticizmus, sakramentalizmus, patristická tradícia duchovno-alegorickej exegézy atď.

Genéza fundamentalizmu spadá do počiatkov 20. storočia. Začal sa ako hnutie konzervatívnych protestantov, ktorí tým reagovali na ovládnutie hlavných denominácií liberálmi. Hnutie dostalo svoje meno podľa zoznamu základných článkov viery, ktoré vymenovali a vysvetlili konzervatívni protestantskí teológovia vo viacväzbovom diele vydanom pod titulom *The Fundamentals* (editor R. A. Torey, Bible Inštitúte, Los Angeles 1917). „Pravoverní“ sa mohli navzájom identifikovať podľa svojho príľnutia k piatim základom viery: biblická neomylnosť, Ježišovo božstvo, panenské počatie Krista, Kristova vykupiteľská smrť a jeho telesné zmŕtvychvstanie a napokon Kristov druhý príchod. Pozornosť si zasluhuje poznámka z nedávneho dokumentu Biblickej komisie *Interpretácia Biblie v Cirkvi*: „Aj keď fundamentalizmus oprávnene trvá na Božej inšpirácii Biblie, neomylnosti Božieho slova a na ostatných biblických pravdách, ktoré sú obsiahnuté v piatich vymenovaných základných východiskách, aj tak spôsob, akým tieto pravdy predstavuje, korení v ideológii, ktorá nie je biblická...” (Katolícke biblické dielo na Slovensku, Spišská Kapitula 1995, s. 73-74).

3) Užitočnú analýzu podobností medzi *Knihou Genezis* a starovekými mýtmi o stvorení z Blízkeho východu (napr. Enuma Eliš, Atra Hasis) a ich omnoho väčších rozdielností pozri Tsumura, D. T.: *Genesis and Ancient Near Eastern Stories of Creation and Flood: An Introduction*. In: Hess, R. S. - Tsumura, D. T. (ed.): *„Studied Inscriptions From Before the Flood”: Ancient Near Eastern Literary and Linguistic Approaches to Genesis 1-11* (Eisenbrauns, Winona Lake, Ind. 1994), s. 27-57.

4) *Katechizmus Katolíckej cirkvi* hovorí o udalosti pádu, ako ju podáva *Knihá Genezis* (pozri *KKC* 388), a tvrdí: „Opis pádu (*Gn* 3) používa síce obraznú reč, ale potvrdzuje prvotnú udalosť, fakt, ktorý sa stal *na začiatku dejín človeka...* ktorý slobodne spáchali naši prarodičia” (*KKC* 390). Kvôli autoritatívnemu usmerneniu v omnoho problematickejšej otázke, ktoré naratívne prvky v *Genezis* 1-3 sa majú považovať za historické, treba konzultovať *responsum* Biblickej komisie „O historickom charaktere prvých troch kapitol Knihy Genezis” (30. júna 1909), ktoré uvádza zoznam deviatich „naratívnych

faktorov", ktorých „doslovný a historický význam" sa nemá „spochybňovať": (1) stvorenie všetkých vecí... Bohom na počiatku; (2) osobitné stvorenie muža; (3) sformovanie prvej ženy z muža; (4) jednota ľudstva; (5) počiatkové šťastie našich prarodičov v stave spravodlivosti, integrity a nesmrteľnosti; (6) Boží zákaz daný človeku, aby dokázal svoju poslušnosť; (7) neuposlúchnutie tohto Božieho zákazu na podnet diavla v podobe hada; (8) pád našich prarodičov z pôvodného stavu nevinnosti; (9) prísľub budúceho Vykupiteľa. Pozri *Rome and the Study of Scripture*, s. 123.

5) Pozri *Katechizmus Katolíckej cirkvi*, 1951 - 1960.

6) *Summa theologica* I - II, q. 91, art. 4 - 5. I keď sa tieto myšlienky o prirodzenosti a milosti môžu zdať abstraktné a ťažko pochopiteľné, s troškou úsilia im človek príde na chuť. Sú zároveň užitočné na budovanie mostov medzi biblickou exegézou a dogmatickou teológiou, čo je dnes veľmi užitočné. Tieto úvahy sa dotýkajú aj klasických katolíckych princípov týkajúcich sa vzťahu medzi milosťou a prirodzenosťou: (1) poriadok prirodzenosti a poriadok milosti sa rozlišujú preto, aby sa spojili, a nie oddelili; (2) milosť neničí prirodzenosť, ale buduje na nej tým, že ju uzdravuje, zdokonaľuje a povznáša. Kresťania každej generácie potrebujú pochopiť tieto pravdy; omyly v tejto oblasti sú totiž veľmi škodlivé a máťuce, najmä v našej dobe, keď nadobúdajú rafinované formy (napr. „človek nie je tvor nábožensky prirodzene, ale len vplyvom milosti"; „zákony sú vecou svetskou a verejnou, zatiaľ čo náboženstvo a morálka sú len vecou duchovnou a súkromnou").

7) Ratzinger, J.: *A New Song for the Lord* (Crossroad, New York 1996): „Sabat je neodmysliteľnou súčasťou príbehu stvorenia. Možno dokonca povedať, že metafora sedemdnového týždňa bola použitá na opis stvorenia sveta práve pre sabbat. To, že opis stvorenia je zavŕšený znamením zmluvy - sabbatom, jasne dosvedčuje, že stvorenie a zmluva patria od začiatku dovedna, že Stvoriteľ a Vykupiteľ môže byť len jeden a ten istý Boh. Jasne to tiež dokazuje, že svet nie je nejaká veľká neutrálna misa, v ktorej sa ľudské bytosti náhodne pustili do svojich aktivít, ale že hneď od počiatku bol svet stvorený tak, aby bo! úspôsobený na zmluvu. No zároveň dokazuje, že zmluva môže existovať len vtedy, ak sa prispôsobí vnútorným zákonitostiam stvorenia" (s. 69). Pozri aj De Vaux, R.: *Ancient Israel* (McGraw-Hill, New York 1961): „Stvorenie je prvým aktom dejín spásy; keď bolo dokončené, Boh skončil prácu a bol teraz pripravený uzavrieť zmluvu so svojím stvorením... Znakom zmluvy uzavretej na úsvite stvorenia je zachovávanie sabatu človekom (pozri *Ez* 20, 12 a 20)" (2, 481).

8) Názor, že stvoriteľský sabat bol Božou zmluvnou prísahou, bol v starovekom židovstve zrejme bežný, najmä v období tesne pred narodením Krista a po ňom. Napr. v *Knihe jubileí* čítame: „Budete mi prisahať tou veľkou prísahou - pretože niet väčšej prísahy... [ako] slávne a vznešené... a mocné Meno, čo stvorilo nebo a zem a spolu všetko [čo je] - ktorého sa budete báť a klaňať sa mu" (36, 7). Podobne čítame v *Henochovej knihe*: „Potom vyjavil... moc tejto prísahy, lebo je to moc a sila sama... Táto prísaha stvorila more... Táto prísahou spevnila hlbiny... Tou istou prísahou slnko a mesiac završujú svoju dráhu... Táto prísaha vládne nad nimi" (69, 15-27). To isté nachádza neskôr ozvenu v *Sifre Deut.*: „Keď Svätý, nech je požehnaný, stvoril, nestvoril inak ako prísahou" (330). Pozri aj Murray, R.: *The Cosmic Covenant* (Sheed and Ward, London 1992), s. 2-13.

9) Pozri Berman, J.: *The Temple: Its Symbolism and Meaning Then and Now* (Arnonson, Northvale, NJ 1995), s. 10-14.

10) Heschel, A. J.: *The Sabbath* (Straus and Young, New York, Farrar 1951): „Sabat sám je svätýňa, ktorú budujeme, svätýňa v čase" (s. 29). Pozri aj Green, A.: *Sabbath as Temple: Some Thoughts on Space and Time in Judaism*. In: Jospe, R. - Fishman, S. Z. ed.): *Go and Study* (B'nai B'rith - Hillel Foundations, Washington, DC 1980), s. 287-305; Levenson, J. D.: *The Temple and the World*. In: *Journal of Religion* 64 (1984), s. 275-298.

11) Pozri *Kniha jubileí*: „Noe vedel, že záhrada Edenu je svätýňa svätých a obydlie Pána" (8, 19). Pozri aj Wenham, G. J.: *Sanctuary Symbolism in the Garden of Eden Story*. In: *Proceedings of the Ninth World Congress of Jewish Studies* (World Union of Jewish Studies, Jerusalem 1986), s. 19-25.

K 3. KAPITOLE

Zlyhanie Adama

1) *Table Talk*, 1. mája 1830; citované v: Búrke, K.: On the First Three Chapters of Genesis. In: May, R.(ed.): *Symbolism in Religion and Literature* (George Braziller, New York 1960), s. 119.

2) *Katechizmus Katolíckej cirkvi* hovorí: „Pokiaľ by bol človek zotrval v dôvernom spoločenstve s Bohom, nemal ani umrieť, ani trpieť" (376). Ako budeme argumentovať ďalej, keby bol býval Adam postavený pred možnosť utrpenia a smrti, z toho *nevyplýva*, že svojím súhlasom so stratou všetkého z lásky k Bohu by si bol privodil utrpenie a smrť, aspoň nie v tom zmysle, ako ich pozná-

me (rozpad, skaza). Naopak, bolo by to vyvolalo takú čistú vášeň a extatickú radosť, akú len ľudská duša môže poznať, akoby vychádzajúcu z ohňa Božej lásky v srdci, ako to bolo možné sledovať pri smrti mnohých mučeníkov. Kvôli pozoruhodnej rozprave o tejto veľmi zanedbávanej téme živej tradície Cirkvi pozri Chardon, L.: *The Cross ofjesus* (Herder, St. Louis, Missouri 1957).

3) Ďalej vo Svätom písme apoštol Pavol uvažuje o tomto texte, keď hovorí: „Muž... je obrazom a slávou Boha, no žena je slávou muža“ (1 Kor 11, 7). Mnoho čitateľov z toho vyvodzuje, že Pavol si myslí, že žena nenosí Boží obraz v takej miere ako muž. Pavol však robí práve opačný záver. Dal by sa parafrázovať takto: „Ak je muž ako nositeľ Božieho obrazu vrcholom stvorenstva, potom je žena vo svojej krásе najúchvatnejším odrazom Božieho obrazu v mužovi.“

4) Opis nespomína, koľko času ubehlo medzi zasnubami a konfrontáciou s hadom-pokušiteľom v nasledujúcej kapitole. Pre čitateľa teda k tejto konfrontácii došlo v ten istý deň, aspoň v zmysle rozprávačského času, pretože sa neudáva časový odstup.

5) Higgins, J.: *Anastasius Sinaita and the Superiority of Woman*. In: *Journal of Biblical Literature* 97 (1978), s. 254.

6) Božie prekliatie hada (plazenie sa po bruchu, hltanie prachu a rozšliapanie hlavy; pozri Gn 3, 14- 15) by sa nemalo chápať v tom zmysle, že had nebol nič viac ako obyčajný neškodný plaz. Veď Božie prekliatie bolo dôsledkom toho, že had uvrhol Božiu rodinu do duchovnej skazy hriechu a smrti. Nebolo by vôbec adekvátne, keby bol trest spočíval jednoducho v niečom, čo je súčasťou skromného života hada v prírode. Taký trest by znamenal prekliatie bez akýchkoľvek vážnejších dôsledkov; ba zdal by sa takmer triviálnym v porovnaní s veľkosťou zločinu, ktorý had spáchal. Aj keď sa môže Božie prekliatie nejako vzťahovať na pokorujúci stav hada po hriechu človeka, aspoň v akomsi dočasnom zmysle, predsa je ono prekliatie pravdepodobne mienené ako uskutočnenie trestu omnoho väčšieho rozmeru a dôležitosti, totiž toho, keď Boh zasadí konečnú smrtiacu ranu „veľkému drakovi, tomu starému hadovi“ prostredníctvom ženy a jej „potomstva“ (pozri Zjv 12, 9). Vskutku, len takýto trest by zodpovedal hadovmu zločinu a predstavoval by pre satana absolútne pokorenie. Znamenal by zároveň také rozhodujúce víťazstvo, aké môže dosiahnuť jedine Boh. Pozri Žalm 74, 14, kde Boh ničí „hada“ podobným spôsobom: „Leviatanovi si hlavy roztľkol...“

7) Pozri *Abrahámovu Apokalypsu*: „Oči mi sklzli k rajskej záhrade Eden a uvidel som veľmi vysokého muža... v objatí ženy, ktorá sa mu

podobala výzorom i veľkosťou. A za stromom stálo [čosi], čo malo podobu *draka*... [Bol to] sám Azazel" (23, 1 - 12). Azazel bolo bežné meno satana v židovských textoch z obdobia medzi Starým a Novým zákonom. Pápež Ján Pavol II. v knihe *Jesus Son and Savior* (Pauline Books, Boston 1996) píše: „Zvlášť si musíme všimnúť *Knihu zjavenia*... podľa ktorej ,veľký drak, ten starý had (toto je výslovný odkaz na *Genesis* 3), ktorý sa volá diabol a satan... bol zvrhnutý..." (s. 28 - 29) .

8) Pozri Van Wolde, E.: *Words Become Worlds: Setnantic Studies of Genesis 1-11* (E. J. Brill, Leiden 1994): „Túto perikopu charakterizuje značná jednotnosť... zrejme z faktu, že vo všetkých veršoch tejto epizódy sú všetky slovesá a prípony zámen v množnom čísle. Spolu dvanásťkrát v siedmich veršoch" (s. 17).

9) Kolarcik, M.: *The Ambiguity of Death in the Book of Wisdom 1-6* (Pontifical Biblical Institute Press, Rome 1991). Autor tu dokazuje, ako má smrť, podobne ako v prípade smrti Adama a Evy po hriechu, paradoxný, dvojznačný zmysel v skúškach, ktoré podstupujú spravodliví v rukách nespravodlivých v *Knihe Múdrosti* 1-6. Spravodlivý, ktorého zabijú, v skutočnosti žije a Boh ho odmeňuje slávou, zatiaľ čo jeho vrahovia aktom vraždy v skutočnosti sami umierajú (pozri *Múd2-3*).

10) *Katechizmus Katolíckej cirkvi*, 398.

11) Everett Fox poukazuje na fakt, že hadove prvé slová v hebrejčine sú vlastne nekompletnou vetou, známou ako „aposeopoesis“, ktorá „ponecháva na čitateľovi, aby si dokončil myšlienku toho, kto hovorí, a ktorá je v Biblii obvyčajne prísahou alebo hrozbou" (Fox, E.: *The Five Books of Moses*. Schocken Books, New York 1995, s. 21).

12) Pozri Hugo J.: *Your Ways Are Not My Ways* (EWS, Pittsburgh 1986): „*Ešte pred pádom* boli Adam a Eva skúšaní v umŕtvovaní sa, pretože sa od nich žiadalo, aby sa vzdali ,ovocia'... ktoré predstavuje všetky pozemské dobré, a aby tak zomreli sebe samým tým, že sa vzdajú svojej vôle" (s. 135). Pozri aj Lev Veľký: *Súputanie mocného muža*: „Keby bol prvý človek poslušol Boha a zachoval si dôstojnosť, ktorou bol obdarený, táto duchovná časť jeho konštitúcie by bola povzniesla aj jeho telesnú časť do nebeskej slávy. No on počúvol pokúšiteľa a podvolil sa jeho zvodom. Myslel si, že sa dokáže vyhnúť skúške a získať dôstojnosť, ktorá mu bola predurčená, bez toho, aby prešiel skúškou ohňom." (Z angl. prekladu A. Fielda: *The Binding of the Strong Man*. Word of Life, Ann Arbor 1976).

13) Pozri Pate, C. M.: *The Glory of Adam and the Afflictions of the Righteous* (Mellen, Lewiston, NY 1993); Fishbane, M.: *The Kiss of God: Spiritual and Mystical Death in Judaism* (University of Washington Press, Seattle 1994): „Nebeskú lásku aktivuje ľudská

smrť. Sebaobetovanie tak stojí v srdci bytia - je to sviatosť lásky" (s. 126).

14) Vynikajúci výklad o tom, ako sa **Genezis 3, 15** naplňuje v Ježišovi a Márii, novom Adamom a novej Eve, pozri Unger, D. J.: **The First Gospel: Genesis 3, 15** (Franciscan Inštitúte, St. Bonaventure, NY 1954).

15) Tento názor sa odráža v pozoruhodnom výroku v závere kresťanského spisu **Didache**ž 1. stor. po Kr.: „Vtedy stvorenie... bude vystavené ohňu skúšky a mnohí odpadnú a budú zatratení, no tí, čo vydržia vo viere, budú zachránení samotným dopustením" (16, 5).

16) Podľa Neila Forsytha tento text „cirkevní otcovia citovali azda častejšie ako ktorýkoľvek iný" pri vysvetľovaní dedičného hriechu; pozri Forsyth, N.: **The Old Enemy: Satan and the Combat Myth** (University Press, Princeton, NJ 1987), s. 300; **KKC** 407.

K 4. KAPITOLE

Začneš sekat' dobrotu, alebo pôjdeš z domu!

1) Všimnite si, ako hriech symbolizuje šelma. Tento predátorský obraz úzko súvisí s *modus operandi* a so satanovou maskou ako smrteľne nebezpečného hada z predošlej kapitoly. Je tiež možné, že tento obraz šelmy súvisí so symbolikou okolo pôvodu zvieracej obety.

2) O závidosti ako rozšírenej (hoci si ju zriedkavo sami uvedomujeme a priznávame) spoločenskej sile na Západe pozri Schoeck, H.: **Envy: A Theory of Social Behavior** (Harcourt, Bračce & World, New York 1966). Pozri aj Scheler, M.: **Ressentiment** (Free Press, New York 1961); Berke, J. H.: **The Tyranny of Malice: Exploring the Dark Side of Character and Culture** (Summit, New York 1988).

3) O Kainovom „znamení" ako znaku zmluvnej prísahy pozri Kline, M. G.: **Oracular Origins of the State**. In: Tuttle, G. A. (ed.): **BibUcal and Near Eastern Studies** (Eerdmans, Grand Rapids, Mich. 1978), s. 132-141. „Znamenie" sa môže chápať ako prísažný znak Kainovho nového spojenecského puta so satanom, vraždenným hadom (pozri „znak šelmy" v **Zjv** 13), a ako také by bolo výstrahou ostatným, aby sa k nemu nepribližovali.

4) Pozri Alexander, P. S.: **The Targumim and Early Exegesis of „sons of God" in Genesis 6**. In: **Journal of Jewish Studies** 23 (1972), s. 60-71.

5) Jazyk „obnovy" zmluvy, ktorý explicitne používa **Genezis 9**, rozhodne predpokladá existenciu zmluvy, menovite zmluvy stvorenia (pozri **Jer** 33, 20; **Iz** 54, 9); pozri aj Dumbrell, W. J.: **Covenant and Creation** (Thomas Nelson, New York 1984), s. 11-46; Dumbrell,

V. J.: *The Covenant teith Noah*. In: *Reformed Theological Review* 38 (1979), s. 1-8. Existuje viacero názorov na zmluvnú symboliku dŕy ako znaku: (1) Božej prísahy (Gunkel); (2) pokoja prichádzajúeho od Boha, ktorý vešia svoj bojový luk (Batto); (3) obnovej upoly nebeskej oblohy (Turner); (4) Boha dovoľujúceho loviť a poívať mäso (Coote a Ord).

6) Pozri Bassett, F. W.: *Noah's Nakedness and the Curse of Canaan: í CaseofIncest*. In: *Vetus Testamentum* 21 (1971), s. 232-237; Steinrietz, D.: *Vineyard, Farm, and Garden: The Drunkenness ofNoah in the lontext ofPrimevalHistory*. In: *JournalofBiblicalLiteratüre* 113 (1994), . 199-200; Forrest, R. W. E.: *ParadiseLost Again*. In: *Journalfor the 'tudyofthe Old Testament* 62 (1994), s. 3 - 18. Iné dve hlavné možnosti nterpretácie (homosexuálne znásilnenie a kastrácia) nedokážu prevedčivo vysvetliť, prečo Noe preklial Kanaána namiesto Chama.

7) Takýto názor možno nájsť aj v targúmoch Onkelosa, Filóna dexandrijského, Maimonidesa, Rašiho, Ibn Ezru a rôznych midraoch (Joma 10a; Gen. R. 36).

8) Pozri Charlesworth, J. H. (ed.): *The Old Testament Pseudepigrapha* (Doubleday, Garden City, NY 1985), s. 35 -142.

9) Pozri Fishbane, M.: *Text and Textüre* (Shocken, New York 979), s. 38; Smith, D.: *WhatHope AfterBabeU*In: *HorizonsinBib•calTheology* 18 (1996), s. 169-191.

10) V tejto súvislosti je zaujímavé všimnúť si, ako saSem často totožňuje s tajomnou postavou Melchizedecha, kňaza4<ráfa Samu, ktorý požehnal Abrama a priniesol mu chlieb a víno a pom dostal od neho desatinu zo všetkého (pozri Gn 14, 18). Tento ovnaký interpretačný postoj vidieť v mnohých starých židovských irameňoch (targúmskych, midrašských, rabínskych) a vzhľadom na extovú analýzu nie bezdôvodne. Pozri McNamara, M.: *Palestinianudaism and the New Testament* (Michael Glazier, Wilmington, Del. 983): „Z analýzy dátumov a dovŕšených rokov života patriarchov, o žili po potope, v *Genesis* 11 vyplýva, že Sem žil až do doby Abaháma, ba dlho po nej. Je teda úplne prirodzené, že ho identifikujú tajomným Melchizedechom, Abrahámovým súčasníkom, ako to obi napr. Palestínsky targúm (všetky texty)" (s. 208). Fitzmyer, ktorý ituje Spicqa (*He'breux* II, 205), poznamenáva: „Hagada stotožnila Melchizedecha so Semom, najstarším Noemovým synom, pretože id Adama po Léviho sa o náboženský kult mali starať prvorodení" Fitzmyer, J.: *Now This Melchizedek... [Heb 7, 10]*. In: *Catholic BiblicalQuaterly* 25 [1963], s. 312, n. 32). Pozri aj Hayward, R: *Shem,*

Melchizedek and Concern with Christianity in Pentateuchal Targumim.

In: Kevin J. C. - Maher, M. (ed.): *Targumic and Cognate Studies* (Sheffield Academic Press, Sheffield, 1996), s. 67-80.

Ak sú Melchizedek a Sem jedna a tá istá osoba, vieme vysvetliť, kde dostal Melchizedek požehnanie, ktoré dal potom Abramovi, pretože Sem bol posledným, čo prijal požehnanie v tomto rozprávaní (pozri **Gn 9, 26**). Preto azda neprekvapuje, že Sema s Melchizedekom stotožňujú aj mnohí kresťanskí exegéti, ako Efrém a Hieronym, obaja vyhlásení za svätých a učiteľov Cirkvi. Tento výklad sa stal bežným v stredoveku, ako to vidíme u Alkuína, Sedulia, Scota, Remigia z Auxerre a Petra Lombardského; niekedy sa tento názor objavuje v marginálnych poznámkach v *Glossa Ordinaria* (PL 198, 1094-1095), ako aj v komentári Martina Luthera ku *Knihe Genézis*.

Poznamenávam, že verš **Hebr 7, 3** (Je bez otca, bez matky, bez rodokmeňa, ani jeho dni nemajú začiatku, ani jeho život nemá konca") neprotirečí stotožneniu Sema s Melchizedekom. Autor *Listu Hebrejom* sa často zle vysvetľuje, akoby argument jeho verša vychádzal len z toho, že Písmo mlčí o pôvode Melchizedecha. Okrem mylného uvažovania tento názor neberie do úvahy, že autor *Listu Hebrejom* už dobre vedel, že Ježišov rodokmeň (pozri **Mt 1 a U 3**) vychádza z Júdu (pozri **Hebr 7, 14**). **Hebr 7, 3** sa musí teda vysvetľovať v zmysle podmienok, ktoré museli kandidáti splňať, ak sa chceli uchádzať o levitské kňazstvo: museli dokázať svoju čistú levitskú rodovú líniu predložením otcovského a materského rodokmeňa, ktorý tiež potvrdil ich vek voliteľnosti (medzi 30. a 50. rokom života; pozri **Ex 32, 29; Nm 3, 45; 4, 3; 8, 24-25; Ezd2, 61-63; Neh 7, 63-65**). Tento postup sa však zaviedol po tom, čo prvorodení synovia Izraela prišli o svoje kňazstvo pri udalosti so zlatým teľaťom pod vrchom Sinaj (pozri **Ex 32; Nm 1-8**). Predlevitské kňazstvo, ktoré sa prenášalo z otcov na prvorodených synov, bolo tým zrušené, aspoň dovtedy, kým Boh, Otec, neposlal svojho prvorodeného Syna, aby ho obnovil (pozri **Hebr 1, 6**). Zdá sa, že o tom hovorí **Hebr 7, 12**: „Lebo keď sa zmení kňazstvo, musí sa zmeniť aj zákon.“ Pre autora *Listu Hebrejom* bol teda Sem-Melchizedek pozemským prototypom Ježiša, Božieho prvorodeného Syna (pozri **Hebr 1, 6**), ktorého kráľovské najvyššie kňazstvo sa uskutočňuje v nebeskom Jeruzaleme (pozri **Hebr 12, 22-24**), kde sám seba obetuje pod spôsobom nebeského chleba a vína v novozákonnej Eucharistii (pozri **Hebr 8-10**). Pokiaľ ide o ďalšie pozadie a argumentáciu, pozri Hahn, S.: *Kinship by Covenant*, s. 153-165, 171-181, 568-592.

K 5. KAPITOLE

Ako sa má prejavovať viera?

1) Z kresťanského hľadiska je Melchizedech predobrazom Krista. Melchizedech ako kráľovský kňaz pozemského Jeruzalema požehnal Abrama a jeho rodinu tým, že im dal chlieb a víno; tak isto Ježiš sedí na tróne ako náš Vefkňaz v nebeskom Jeruzaleme, odkiaľ požehnáva Abrahámovu duchovnú rodinu a ponúka jej nebeský chlieb a víno v Eucharistii. O symbolike tohto tajomstva v rozprávaní *Knihy Genezis* pozri Steinmetz, D.: *From Father to Son: Kinship, Conflict and Continuity in Genesis* (Westminster, Louisville, Ky 1991): „Opis Abrahámovej bitky s kráľmi úzko súvisí s uzavretím Božej zmluvy s Abrahámom, ktoré nasledovalo hneď po nej. Pri čítaní obsahu zmluvy zistíme, že budúcnosť Abrahámovho potomstva bude odrážať Abrahámovu vlastnú minulosť. Ak sa vrátíme k bitke s kráľmi, môžeme konštatovať, že presne v tej chvíli, keď Abrahám prijal prvotné požehnanie, spečatil aj osud budúceho židovského národa“ (s. 147). Dobyte zasľúbenej zeme Židmi, ako aj ich nasledujúce požehnanie od Boha mali svoj predobraz v Abrahámových činoch opísaných v štrnástej kapitole *Knihy Genezis*. Izraeliti boli vedení k tomu, aby prakticky uvažovali o zákone, ktorý rozhodne zahŕňal aj *Knihu Genezis*, tak, že budú premýšľať nad svojím dejinným poslaním, ktoré im dal Boh, vo svetle životného príbehu ich praotca.

2) Pozri Brichto, H. C: *The Names of God* (Oxford University, New York 1998), ktorý poznamenáva: „V pätnástej kapitole územie prisľúbené jeho potomstvu sa malo rozprestierať od Egyptskej rieky až po veľkú rieku, Eufrať. Ani jedným z týchto smerov historický Izrael nikdy nedosiahol - a možno ani nemal také ambície - také vzdialené hranice. No YHWH nikdy neobmedzil svoj prísľub na jedinú vetvu, ba ani len na dve či tri vetvy Abramovej rodovej línie.“ Bolo by užitočné rozlišovať medzi širším rozsahom zeme prisľúbenej *Abramovmu* potomstvu v *Genezis* 15, 18, ktorá v sebe zahŕňa aj Izmaelovu Arábiu, a užším záberom Božieho prísľubu kanánskej zeme pre *Abrahámove* potomstvo v *Genezis* 17, ktorá bola určená iba pre Izrael.

3) Thompson, T.: *The Origin Tradition of Ancient Israel*. In: *Journal for the Study of the Old Testament*, 1987: „Naplnenie Abrahámovej túžby po potomkovi v [Gn] 16, 15... je len *zdanlivým* naplnením... Izmaelovo narodenie v Genesis 16 je len úvodnou epizódou príbehu Izmaelovho *vyhnaní*“ (s. 89). Dodáva: „Len s Izákom a jedine s Izákom Boh uzatvára svoju zmluvu (*Gn* 17, 19 a 21)“ (s. 89).

4) Pozri Levenson: *Death and Resurrection of the Beloved Son*: „Názor, že Moria bolo vždy len iné označenie pre chrámovú vyvýšeninu v Jeruzaleme, je zriedkavý u kritických autorov, ale zasa je všadeprítomný v židovskej tradícii... Je skoro isté, že tu ide o to isté kultové miesto, ktoré je označené menom ‚Salem‘ v *Gn* 14, 18, meno, ktoré sa inak vyskytuje len v *Z* 76,2, kde sa zhoduje so ‚Sionom‘. Midrašský názor, hoci zatiaľ nedokázaný, že Jeruzalem dostal druhú časť svojho mena z *Gn* 14, 18 a prvú časť z *Gn* 22, je teda menej pritiahnutý za vlasy, ako by sa na prvý pohľad zdalo“ (s. 121). Kvôli tomuto midrašskému názoru pozri *Genesis Rabbah*, 56. 10A: „Abrahám nazval miesto ‚Pán sa stará‘. Sem ho nazval Salem podľa výroku ‚A SALEMSKY KRÁľ MELCHIZEDECH‘ (*Gn* 14, 18). Svätý [Boh] povedal: Ak miesto nazvem *jir'eh* (doslova vybrať, dohliadnuť v zmysle postarať sa; pozn. red.), ako ho nazval Abrahám, potom Sem, muž spravodlivý, bude zatrpknutý; a naopak, ak ho nazvem Salem, ako ho nazval Sem, Abrahám, takisto muž spravodlivý, bude zatrpknutý; spojím teda obidve mená: Jerusalem: Jir'eh-Salem“ (Freeman - Šimon [ed.]: *Midrash Rabbah*. Soncino, London 1951). Pozri aj Ginzberg, L.: *Legends of the Jews* (Jewish Pubs, Philadelphia 1956), 1, 285 a nasl.; McNamara, M.: *Palestinian Judaism and The New Testament* (Michael Glazier, Wilmington, Del., 1983), s. 159-204.

K 7. KAPITOLE

„Prepušť' mój ľud!“

1) V tomto texte (*Ex* 8, 25-27) nachádzame vzácnu nápo ved' na vyriešenie novodobej záhady: Prečo Boh nariaďoval obety zvierať? Zdá sa, že táto otázka ani zďaleka tak netrápila ranokresťanských cirkevných otcov a starovekých rabínov. V starej židovskej tradícii biblickej interpretácie sa prijímalo za samozrejmé, že Boh prikazoval Izraelitom obetovať zvieratá, ktorým sa Egypťania klaňali ako bohom: Hathore v podobe kravy a Ariesovi v podobe ovce. Jozef Flávius začína s touto interpretáciou ako so samozrejmosťou (*Proti Apiónovi* I, 26). Potom ju zdôrazňuje Filón Alexandrijský: „Najhroznejšou formou modlárstva je klaňanie sa nerozumným bytostiam... zvieratám, ako to robili Egypťania... Zbožšťovali dokonca najzúrivejšie a najdivokejšie zvieratá“ (Borgen, P.: *Man's Sovereignty Over Animals and Nature According to Philo of Alexandria*. In: Fornberg, T. - Hellholm, D. (ed.): *Text and Context* [Scandinavian University Press, Boston 1995], s. 380). Borgen pokračuje: „Filón tu podáva svoj vlastný názor na kriticizmus, ba výsmech, ktorému neegyptania

grécko-rímskeho sveta často podrobovali uctievanie zvierat u Egypťanov" (s. 381). Táto typická interpretácia nachádza ozvenu aj v midrašoch (Lev. Rab. 22s), ako aj u stredovekých rabínov (Raši, Maimonides, Nachmanides) a možno ju nájsť aj u niektorých moderných židovských bádateľov (Weinfeld, Cassuto). Táto interpretácia reprezentuje aj takmer úplný konsenzus ranolcrestánskych cirkevných otcov (*Didascalia Apostolorum*, Atanáz, Justín Mučeník, Irenej, Origenes, Euzébius, Gregor Nyssenský, Bazil, Gregor Nazianský, Ján Zlatoústý, Efrém, Afrahát, Augustín, Hieronym), ako aj stredovekých učencov (Anzelm, Hugo zo sv. Viktora, Tomáš Akvinský). Pokiaľ ide o dôkladný súhrn všetkých týchto rabínskych, patristických a stredovekých autorov a bohaté citáty a odkazy na zdroje, pozri vynikajúcu knihu: Benin, S. D.: *The Footprints of God: Divine Accommodation in Jewish & Christian Thought* (SUNY Press, Albany 1993). Pozri aj Hahn, S.: *Kinship by Covenant*, s. 42-50. Zdá sa, že veľmi málo moderných autorov vie o tomto názore; pozri Childs, B.: *Exodus* (Westminster, Philadelphia 1974), s. 157; Davis, J.: *Moses and the gods of Egypt* (Baker, Grand Rapids, Mich., 1986), s. 116-117. Nedávno sa však touto otázkou zaoberal egyptológ J. D. Hoffmeier: „Vedci sú už oddávna presvedčení, že egyptské rany boli zamerané na degradovanie egyptských božstiev. *Ex* 12, 12 a *Nm* 33, 4 podčiarkujú, že rany a exodus boli Božím vynesením verdiktu nad ‚bohmi Egypta‘. Navyše Jetro... sa vyjadril: ‚Teraz už viem, že Pán je väčší ako všetci bohovia‘ (*Ex* 18, 11a). Podaktorí sa snažili identifikovať egyptské božstvo v každej rane... napríklad krvavý Níl a boh Hapi, žaby a bohyňa Heket, kravy a býky zasiahnuté dobytčím morom reprezentujúcim bohyňu Hathor a boha Apisa; zatmenie slnka a boh Re" (*Egypt, Plagues*. In: *Anchor Bible Dictionary*, vol. 2. Doubleday, New York 1992, s. 376). Zaujímavé je, že mnohí z menovaných autorov si všímajú aj to, že Mojžiš zakázal ako „nečisté" aj také zvieratá, ktoré Egypťania len obetovávali, no nikdy neuctievali (napr. svine). Pozri Trumer, V. L.: *The Mirror of Egypt in the Old Testament* (Marshall, Morgan & Scott, London 1932), s. 100.

Vynikajúca prezentácia tejto interpretačnej tradície, vysvetlená v zmysle „princípu normatívnej inverzie" (čiže keď Mojžiš prikazoval to, čo Egypťania zakazovali, a zakazoval, čo oni nariaďovali, a potom obetoval to, čo oni uctievali), nachádza sa v knihe renomovaného egyptológa z Heideľberskej univerzity: Assmann, J.: *Moses the Egyptian* (Harvard University Press, Cambridge, Mass. 1997). Assmann dokazuje, že Mojžišovo prevrátenie egyptských modloslužobných praktík postrehli nielen starovekí židovskí a kresťanskí exegéti, ale dokonca aj egyptskí historici vo svojich opisoch

Mojžišovho náboženstva, napríklad Manetho (3. stor. pred Kr.), a neskôr aj rímski historici Tacitus, Strabo a Hekateus.

K 8. KAPITOLE

Odpoveď Izraela zbožňujúceho teľa

1) O vzťahu medzi kráľovským kňazstvom a prvorodenými synmi pozri Brichto, H. C.: Kin, Cult, Land and Afterlife: A Biblical Complex. In: *Hebrew Union College Annual* 44 (1979): „Existuje mnoho dôkazov o tom, že úlohu kňaza v židovskej rodine v istom období plnil prvorodený syn“ (s. 46). Tento fakt spomínajú aj rabínske zdroje (Raši, Maimonides) a patristické a stredoveké pramene (Hieronym, Mikuláš z Lyry, Tomáš Akvinský). Pozri Van Groningen, G.: *Messianic Revelation in the Old Testament* (Baker, Grand Rapids, Mich. 1990): „V prvorodenom je implicitne prítomná dvojité funkcia: kráľ a kňaz“ (s. 221). Kvôli ďalším zdrojom pozri Hahn, S.: *Kinshipby Covenant*, s. 214-226.

2) Pozri De Vaux, R.: *The Early History of Israel* (Westminster, Philadelphia 1978): „Krv... obetných zvierat vytvárala puto, posilňovala prísahu alebo spečatovala záväzky medzi ľuďmi. V Ex 24, 3-8 je teda zachovaná prastará tradícia“ (s. 446-447). M. W. Smith komentuje: „Zmluvná prísaha bola skutočným záväzkom vazala voči pánovi. Patrílo k nej zabitie zvieraťa... a každá zo zmluvných stránok sa musela dotknúť krvi. Toto potvrdilo predstavu, že odtiaľ sú jedna krv a majú spoločný život. Krv zároveň naznačila, aký trest si zaslúži ten, kto by porušil túto prísahu a zradil svojho zmluvného pána“ (*What the Bible Says About Covenant*. College Press, Joplin, Mo. 1981, s. 14).

3) McCarthy, D. J.: *Treaty and Covenant* (Pontifical Biblical Institute, Rome 1963, prvé vydanie): „Okrem obety a obradu s krvou tu bola i tradícia hostiny po uzavretí zmluvy... Spomenuté obrady... majú spoločný cieľ: vytvoriť príbuzenstvo medzi zmluvnými stranami. Hostina znamená prijatie do rodiny“ (s. 171-172). Pozri aj Skiba, R.: The Redeemer of Israel. In: *Catholic Biblical Quarterly* 34 (1972): Jahve ich prijal ako svojich vlastných príbuzných, svoju rodinu. Ich vyvolenie je sviatosťne spečatené v hostine v Exodus 24, 11“ (s. 11).

4) Pozri Harrelson, W.: *Interpreting the Old Testament* (Holt, Rinehart & Winston, New York 1964): Jahve vyhradil Izraelu podiel patriaci prvorodenému synovi. Jeho údelom teda je uplatňovať privilégiá a zodpovednosť prvorodeného spomedzi všetkých Božích

synov - ostatných národov a etník sveta... Údelom Izraela je byť kráľovstvom kňazov... Najpravdepodobnejší výklad je tento: Údelom Izraela je byť kňazským národom pre národy sveta... praktizujúcim poslanie kňazskej výučby a prosebnéj modlitby pred Jahvem v prospech všetkých národov... Táto pasáž teda obsahuje myšlienku Božieho povolania adresovaného Abrahámovi v **Gn** 12, 3" (s. 92). Pozri aj Hahn, S.: *Kinship by Covenant*, s. 220-224.

5) Smolar, L. - Aberbach, M.: *The Golden Calf Episode in Post-Biblical Judaism*. In: *Hebrew Union College Annual* 39 (1968). Tu sa spomína udalosť so zlatým teľaťom ako „židovský ekvivalent kresťanského konceptu dedičného hriechu" (s. 105).

6) Pozri Benin, S. D.: *Footprints of God*, s. 24-41; Hahn, S.: *Kinship by Covenant*, s. 232-253.

7) Maimonides: *Guide for the Perplexed*, 3, 46 (Pardes, New York 1946), s. 359. Pozri Benin, S. D.: *Footprints of God*, s. 76-112.

K 9. KAPITOLE

Milování recidivistů

1) Von Rad, G.: *Deuteronomy* (Westminster, Philadelphia 1966) predkladá názor, že „*Deuteronomium* chápeme ako výklad Zákona určený pre laikov" (s. 14). Pozri McBride, S. D.: *Polity of the Covenant People: The Book of Deuteronomy*. In: *Interpretation* (1987), ktorý dokazuje, že Flávius vnímal *Deuteronomium* ako „Bohom odobrený a vyčerpávajúci občiansky systém či národnú ústavu" (41, 229).

2) Midraš Tanhuma, Nicavim 3, hovorí o *Deuteronomiu* 29, 1: „Tri razy uzavrel Svätý, nech je požehnaný, zmluvu po ich odchode z Egypta. Prvý raz, keď stáli pred Sinajom, druhý raz na vrchu Horeb a teraz tu. Prečo Svätý, nech je požehnaný, uzavrel s nimi zmluvu práve tu? Urobil tak preto, lebo zmluva, ktorú s nimi uzavrel na Sinaji, bola zneplatnená výrokom: ‚Hľa, tvoji bohovia, Izrael...‘ Preto sa vrátil a uzavrel s nimi druhú zmluvu na Horebe a uvalil na nich kliatbu, ktorá by padla na tých, čo by neuposlúchli jeho slová" (Elazar, D.: *Covenant and Polity in Biblical Israel*, s. 370). Pozri Farris, T. V.: *Mighty to Save: A Study in Old Testament Soteriology* (Broadman, Nashville, Tenn. 1993): „Zmluvu z vrchu Sinaj treba odlišovať od dohody opísanej v *Deuteronomiu*. Zmätok stotožnenia týchto dvoch udalostí, ktorý zahmlieva odlišnosť dvoch zmlúv, sa javí ako nepochopiteľný vzhľadom na výslovný výrok v texte... Rozdiel určujú dva viditeľné vonkajšie znaky: zmluvy boli uzavreté na

dvoch rozdielnych miestach a zároveň v dvoch rozdielnych časoch. Dve miesta sú jasne rozlíšené: Moab a Horeb... Nielen množstvo kilometrov, ale aj rokov putovania púšťou delilo dve udalosti, ako ich opisujú *Knihy Exodus a Dueteronómium*" (s. 103).

3) Kvôli charakteristickým prvkom odlišnosti deuteronomickej zmluvy pozri Hahn, S.: *Kinship by Covenant*, s. 108-119.

4) Ján Zlatoústy: *Homiliae octo contra Iudaeos*: „Po tom, čo usporiadali slávnosť na počesť zlých duchov, Boh ustúpil a dovolil im obety. Akoby bol povedal: ‚Tužite a bažíte po obetiach? Ak tak veľmi túžite obetovať, nuž obetujte mne.‘ No aj keď dovolil zvieracie obety, nemalo to trvať navždy; vo svojej múdrosti im Boh znova obety odňal. Dovoľte mi znova použiť prirovnanie o lekárovi... Po tom, čo vyhovel pacientovmu želaniu, lekár prinesie pohár zo svojho domu a prikáže chorému, aby pil len z tohto pohára, z nijakého iného. Keď dosiahol súhlas svojho pacienta, tajne rozkáže sluhom, aby rozbili tento pohár na márne kúsky; a tak bez toho, aby vzbudil pacientovo podozrenie, nebadane ho odvádza od žiadostivosti, čo opantala jeho srdce. Boh takto postupoval. Nechal Židov prinášať obety, dovolil však, aby sa to robilo len v Jeruzaleme a nikde inde na svete. Po tom, čo krátky čas praktizovali obety, Boh zničil mesto. Prečo? Lekár sa postaral o to, aby bol pohár rozbitý. Tým, že docielil, aby bolo ich mesto zničené, Boh odvedol Židov od praktizovania obiet, hoci to bolo proti ich vôli" (preložené z anglického prekladu: *Discourses Against Judaizing Christians*. Catholic University of America Press, Washington, DC 1979, s. 90).

5) St. Augustín: *The Spirit and Letter*, 34.

K 10. KAPITOLE

„Tak si dnes vyberte, komu chcete slúžiť..."

1) Olson, D. T.: *Deuteronomy and the Death of Moses* (Fortress, Minneapolis, Minn. 1994): „Mojžiš rozkázal levitom, ktorí nosili archu zmluvy: ‚Vezmite túto knihu... a položte ju k boku archy zmluvy...‘ (Dt 31, 26). V súčasnom kontexte tejto pasáže treba identifikovať túto knihu *tóry* ako *Knihu Deuteronomía*" (s. 135). Ďalej: „Mojžiš nariaďuje levitom uložiť knihu *tóry (Deuteronomium)* ‚k boku‘ archy zmluvy. Zatiaľ čo *tóra* je *vedľa* archy, kamenné tabule obsahujúce Desatoro... sú *vnútri* archy (pozri Dt 10, 5). Umiestnenie Desatora vnútri archy zdôrazňuje jeho prvoradú autoritu. Vo vzťahu k Desatoru... sa zvyšok *Deuteronomía* vníma ako rozšírený a sekundárny

komentár či výklad Dekalógu" (s. 15 - 16). Pozri Weinfeld, M.: *Deuteronomy 1-11* (Doubleday, New York 1991): „Hoci slová *mišna hatora hacot* v Dt 17, 18 môžu znamenať ‚kópia tejto tóry‘, zostáva pravdou, že *Deuteronomium* konštituuje druhú zmluvu, popri sinajskej (pórov. Dt 29, 1) a ako taká sa mohla odôvodnene považovať za sekundárnu" (s. 1).

2) Carroll, R. P.: *From Chaos to Covenant* (Crossroad, New York 1981): „Podľa údajov deuteronomickej histórie sa táto zmluva naozaj porušovala tak pravidelne, až je to ťažké uveriť." Autor uzatvára: „Ak bola niekedy inštitúcia úplným fiaskom hneď od začiatku, určite to bola deuteronomická zmluva!" (s. 217).

3) Pozri Berman: *The Temple*: „Aký význam treba pripísať faktu, že Boh zaistil Dávidovi bezpečnosť pred všetkými nepriateľmi naozaj? Má to nesmierny význam vzhľadom na podmienky, ktoré si vyžadovalo vybudovanie chrámu, uvedené v dvanástej kapitole *Deuteronomía*, a na pomery v židovskom štáte počas predchádzajúcich štyroch storočí. Slová *Deuteronomía* 12, 10 sú jasné: Obety sa budú prinášať na mieste, ktoré určí Boh, aby tam spočinulo jeho meno, keď... *„vám zaistí pokoj pred všetkými nepriateľmi, ktorí vás obklúčujú..."* Fakt, že Boh poskytol Dávidovi bezpečnosť pred všetkými okolitými nepriateľmi, je zvlášť dôležitý pre úvahu o podmienkach potrebných na budovanie chrámu, a to vzhľadom na dejiny Izraelitov v období sudcov. *Kniha sudcov* je kronikou tristo-ročného obdobia, keď Izrael vstúpil do cyklu opakujúcej sa neposlušnosti voči Bohu a jeho prikázaniam, do cyklu období zotročenia cudzími národmi, prerušovaného obdobiami záchran. Keď Dávid porazil Filištíncov (pozri 2 Sam 5), trvalého nepriateľa Izraelitov v dobe sudcov a Saulovej vlády, prvý raz po tristo rokoch sa splnili podmienky uvedené v Dt 12, 10. Prvý raz prestal byť Izrael objektom pohŕdania a výsmechu svojich susedov... Za týchto podmienok Dávid uznal, že dozrel čas na vybudovanie domu na upevnenie Božieho mena - jeho chýru ako Vládcu celého sveta" (s. 66-67).

K 11. KAPITOLE

„ Ty si ten muž! "

1) Arnold, W. R.: *Ephod and Ark* (Harvard University Press, Cambdgc, Mass. 1917), s. 65-66; Keil, C. F. - Delitzsch, F.: *Biblical Commentary on the Books of Samuel* (Eerdmans, Grand Rapids, Mich. 1973), s. 337.

2) Dumbrell, W. J.: The Davidic Covenant. In: *Reformed Theological Review* 39 (1980): „Vo svetle tohto plnšieho výkladu zmluvy (v 2 Sam 7) treba povedať niečo viac o poslaní dávidovského kráľa, ktoré text uvádza... Zdá sa, že pri uvažovaní o kňazskej kráľovskej funkcii (pozri Z 110, 4) sa vychádza z toho, že kráľ má zosobňovať celý komplex národných požiadaviek zmluvy, o ktorom sa v súvislosti s celým Izraelom hovorí v Ex 19, 3b - 6... Dávidov trón v osobe toho, ktorý na ňom sedí, kráľ Izraela ako reprezentant celého národa musí v sebe stelesňovať hodnoty, ktoré sinajská zmluva vyžadovala od celého národa" (s. 46).

3) Pozri Gordon, R.: *1-2 Samuel* (JSOT Press, Sheffield 1984); Kaiser, W. C.: *The Blessing of David: The Charter for Humanity*. In: Skilton, J. (ed.): *The Law and the Prophets* (Presbyterian and Reformed Publishing, Nutley, NJ 1974), s. 298-318; Beecher, W. J.: *The Prophets and the Promise* (Baker, Grand Rapids, Mich. 1977). Dobrý výklad teologicky významného rozdielu medzi (mojžišovskou) sinajskou tórou a (dávidovskou) sionskou tórou pozri Gese, H.: *Essays on Biblical Theology* (Augsburg, Minneapolis, Minn. 1981), s. 79-85; Stuhlmacher, P.: *Reconciliation, Law, Righteousness: Essays in Biblical Theology* (Fortress, Philadelphia 1986), s. 110-133.

4) Pozri Frye, N.: *The Great Code: The Bible and Literature* (Routledge & Kegan Paul, London 1982): „Najvýznamnejším historickým faktom v súvislosti so Starým zákonom je to, že národ, v ktorom sa zrodil, nemal nikdy šťastie v mocenských zápasoch" (s. 83).

K 12. KAPITOLE

Je dokonané."

1) Hoci mnohí popierajú, že Posledná večera bola hostinou Paschy, všetky synoptické evanjeliá to explicitne potvrdzujú (pozri *Ml* 26, 17-19; *Mk* 14, 12-16; *Lk* 22, 7-15). *Katechizmus Katolíckej cirkvi* to vyhlasuje: „Tým, že Ježiš slávil Poslednú večeru so svojimi apoštolmi počas veľkonočnej hostiny, dal židovskej Veľkej noci definitívny význam" (1340). Pozri aj Jeremias, J.: *The Eucharistic Words of Jesus* (SCM, London 1965, tretie vydanie).

2) Pozri Lane, W. L.: *The Gospel According to Mark* (Eerdmans, Grand Rapids, Mich. 1974): „Kalich, ktorý Ježiš nevypil, bol kalich štvrtý, ten, ktorý obyčajne ukončoval veľkonočnú hostinu... Pán Ježiš použil tretí kalich, súvisiaci s prisľúbeným dielom vykúpenia, čiže s jeho zástupnou smrťou, odčisťujúcou naše hriechy... Kalich, ktorý odmietol, bol kalich zavŕšenia, dokonania" (s. 508). O Ježišo-

vom odmietnutí štvrtého kalicha jasne hovorí Daube, D.: *The New Testament and Rabbinic Judaism* (Hendricksen, Peabody, Mass. 1995): „Skrytý zmysel je v tom, že vychádzajú von hneď po chválospeve bez toho, aby vypili štvrtý kalich“ (s. 331).

3) Pozri Brown, R.: *The Death of the Messiah: From Gethsemane to the Grave* (Doubleday, New York 1994): „V [/»] 18, 11 Ježiš povedal, že chce piť kalich, ktorý mu dal Otec; keď vypil ponúknuté víno, zavŕšil to predsavzatie, ktoré urobil na začiatku opisu utrpenia a smrti“ (2, 1007).

4) Feeley-Harnik, G.: *The Lord's Table: Eucharist and Passover in Early Christianity* (University of Pennsylvania, Philadelphia 1981) konštatuje: „V Getsemanskej záhrade sa zdráha prijať kalich od Otca, no vypije ho, ak je to Otcova vôľa... Odmietla víno s myrhou utlmujúcou bolesť (pozri *Mk* 15, 23)..., ktoré mu rímski vojaci podali bezprostredne pred ukrižovaním. Keď nakoniec v agónii zvolá: ‚Bože môj, Bože môj, prečo si ma opustil?‘ (pozri *Mt*, *Mk*, podľa Jána povie: ‚Žízniť‘), podávajú mu ocot... Vypije štvrtý kalich a umiera smrťou zlorečených... Víno je médiom smrti. Krv baránka, ktorá zachránila prvorođených Židov, keď ju natreli na hornú zárubňu a veraje dverí svojich domov yzopom, je vínom hnevu, ktoré zabíja prvorođeného Žida, keď sa mu podáva na yzopovej trstine (pozri *Jn* 19, 29)“ (s. 145).

5) „Na základe Ježišových výrokov o ‚kalichu‘ sa kalich stáva symbolom mučeníctva v ranocirkevnej literatúre. Umierajúci Polykarp sa modlí (v *Umučenísv. Polykarpa*, 14, 2): ‚Blahorečím ti za to, že si ma uznal za hodného... aby som mal s mučeníkmi podiel na Kristovom kalichu‘“ (Goppelt, L.: *IIINfi*. In: Kittel, G.-Friedrich, G. [ed.]: *Theological Dictionary of the New Testament*, vol. 6. Eerdmans, Grand Rapids, Mich. 1968, 6, 153). Dôležité je poznamenať, ako praktické poučenie, že „štvrtý kalich“ nie je v striktnom zmysle určený všetkým kresťanom; takisto nevyžaduje mučeníctvo, pretože už aj každodenné zomieranie sebe samému sa niekedy nazýva mučeníctvom na splátky.

6) *Sk* 17, 27-28.

K 13. KAPITOLE

Hľa, prichádza Nevesta

1) Chápanie Eucharistie ako našej účasti na nebeskej liturgii, ktoré nachádzame u prvých cirkevných otcov, má ozvenu v mnohých

dokumentoch Magistéria. Napr. *Konštitúcia o posvätej liturgii (Sacro-sanctum concilium* 8) hovorí: „Účasťou na pozemskej liturgii vopred okusujeme tú, ktorá sa slávi v nebi vo svätom meste Jeruzaleme, ku ktorému sa ako pútnici uberáme, kde sedí Kristus po pravici Božej ako služobník svätyne a pravého stánku; v nej s celým zástupom nebeského vojska spievame hymnus slávy Hospodinovi; uctieваме si pamiatku svätých a dúfame mať nejakú účasť na ich spoločenstve..." (pozri *KKC* 1090). Podobne hovorí *Katechizmus Katolíckej cirkvi: „Zjavenie svätého Jána*, ktoré sa číta v liturgii Cirkvi, nám najprv zjavuje, že „na nebi stál trón a na tróne On, Sediaci' (*Zjv* 4, 2): ‚Pán', Boh (*Iz* 6, 1). Potom zjavuje ‚Baránka, ktorý bol ako zabitý' (*Zjv* 5, 6): ukrižovaného a vzkrieseného Krista, jediného Vefkňaza pravého svätostánku, ‚ktorý dary prináša a je prinášaný, ich prijíma a je rozdávaný'" (1137).

2) Levenson, J. D.: *Sinai and Zion* (Winston, New York 1985), s. 139.

3) Tamže.

4) Howard, T.: *Evangelical is Not Enough* (Ignatius Press, San Francisco 1984), s. 37.

5) *Lumengentium*, 3; pozri *Jn* 19, 34.

OBSAH

Predslov.....	7
1. KAPITOLA PRÍBUZENSTVO NA ZÁKLADE ZMLUVY <i>Majstrovský plán pre Božiu rodinu</i> <i>vo Svätom písme.....</i>	11
2. KAPITOLA ZMLUVA STVORENIA A VESMÍRNY CHRÁM <i>Boží domov pre ľudstvo.....</i>	39
3. KAPITOLA ZLYHANIE ADAMA <i>Od stvorenia k znesväteniu.....</i>	61
4. KAPITOLA ZAČNEŠ SEKAŤ DOBROTU ALEBO PÔJDEŠ Z DOMU! <i>Porušená zmluva obnovená s Noemom.....</i>	83
5. KAPITOLA AKO SA MÁ PREJAVOVAŤ VIERA? <i>Viera otca Abraháma.....</i>	99
6. KAPITOLA „STARŠÍ BUDE SLUŽIŤ MLADŠIEMU“ <i>Zlyhanie prvorođených a rodinné nezhody.....</i>	119
7. KAPITOLA „PREPUŠŤ MÔJ ĽUD!“ <i>Exodus Izraelitov z Egypta.....</i>	135
8. KAPITOLA ODPOVEĎ IZRAELA ZBOŽŇUJÚCEHO TELA <i>Mojžišovská zmluva z vrchu Sinaj.....</i>	153
9. KAPITOLA MILOVANÍ RECIDIVISTI <i>Izrael na púšti.....</i>	177

10. KAPITOLA	„TAK SI DNES VYBERTE, KOMU CHCETE SLUŽIŤ <i>Od dobytia krajiny po kráľovstvo</i>	199
11. KAPITOLA	„TY SI TEN MUŽ!“ <i>Od kráľovstva po vyhnanstvo</i>	217
12. KAPITOLA	J E DOKONANÉ." <i>Syn plní Otcove sľuby</i>	237
13. KAPITOLA	HĽA, PRICHÁDZA NEVESTA <i>Slnko vychádza nad novým Jeruzalemom</i>	259
Poznámky.....		279

SCOTT HAHN

OTEC, ČO PLNÍ SLUBY

Vydali Redemptoristi - Slovo medzi nami,
Puškinova 1, 811 04 Bratislava
v roku 2008 ako svoju 35. publikáciu.

Anglický originál *A Fatherwho keeps his Promises*.
Zodpovedný redaktor Marián Kováčik.
Grafická úprava a návrh obálky Ludmila Králikova.
Jazyková úprava Eva Petrovičová, Felix Kostolanský.
Tlač LÚČ, vydavateľské družstvo Bratislava.

Prvé vydanie. 304 strán.

ISBN 80-968638-4-3